
ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರುಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತು.

ಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಗ್ರಂಥಮಾಲಾ

ಷಟ್ತ್ರಿಂಶಪುಷ್ಪಂ (೩೬)

ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಂ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಪ್ರಣೀತಂ

ನಾಗನೂರು ಬೃಹನ್ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷೇಣ
ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಣಾ ಸಂಶೋಧ್ಯ ಪ್ರಕಟೀಕೃತಂ

ಮೈಸೂರು
ಶ್ರೀಪಂಚಾಚಾರ್ಯವಿದ್ಯುನ್ಮುದ್ರಣಾಲಯೇ ಮುದ್ರಿತಂ
೧೯೩೮

ಮೂಲ್ಯಂ ೧ ರೂ.

ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರು ಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತು.

ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ.

ಸಕಲಲೋಕಾನುದ್ಧರ್ತುಕಾಮೋ ಬಾದರಾಯಣೋ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಾಯ
ದಾಂತಸೂತ್ರಾಣಿ ರಚಯಾಮಾಸೇತಿ ವಾರ್ತಾ ಲೋಕವಿಶ್ರುತೈವ । ಬಾದರಾಯಣ
ಣೀತವೇದಾಂತಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಶ್ರೀರೇಣುಕಾದಿಪಂಚಾಚಾರ್ಯ-ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ-
ಟ್ಟಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ-ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ-ಶ್ರೀಕಂಠಾಚಾರ್ಯ-ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ
ಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯ-ನಿಂಬಾರ್ಕಾಚಾರ್ಯಪ್ರಭೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಃ ಸ್ವಸ್ವಮತಾನುಸಾರೇಣ
ಾಷ್ಯಾಣಿ ವಿರಚ್ಯ ಲೋಕೋಪಕಾರಂ ಚಕ್ರುಃ । ಶ್ರೀಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಾ
ಪಿ ವೇದಾಂತಸೂತ್ರಾಣಾಮೇತೇಷಾಂ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಸಾರೇಣ ಭೇದಾ
ೇದಾತ್ಮಕಂ ಭಾಷ್ಯಂ ವಿರಚ್ಯ ವಿಶ್ವವಂದ್ಯಾ ಬಭೂವುಃ । ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ
ಣೀತಮಿದಂ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಂ ಭೇದಾಭೇದವಾದಿನೋ ಬಾದರಾಯಣಸ್ಯ ಮನೋ
ಾವಂ ಬಾಢಮುದ್ಘಾಟಯತೀತಿ ವಕ್ತುಂ ಪ್ರೋತ್ಸಹತೇ ಮನಃ । ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಯ
ಹಿಮಾಽತೀವ ಮಹತ್ತರೋ ವರ್ತತೇ. ಅಸ್ತು !

ಶ್ರೀಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಾಃ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಸ್ಯ ಏಕಾದಶಶತಾಬ್ದೇ (A. D.
072) ಅವತೀರ್ಣಾ ಆಂಧ್ರದೇಶವಿರಾಜಮಾನವಿಜಯವಾಟಿಕಾ(ಬಿಜವಾಡ)ನಾಮಕ
ಗರೇ। ತತ್ರೈತೇ ಮಹಾತ್ಮಾನೋಽಗ್ನಿಸ್ತಂಭನಾದ್ಯತ್ಯದ್ಭುತಲೀಲಾಜಾಲಂ ವಿರಚಯ್ಯ
ದ್ದೇಶಾಧಿಪಸ್ಯ ಅನಂತಪಾಲಭೂಪಾಲಸ್ಯ ಗುರವೋ ಬಭೂವುಃ । ಅನಂತಪಾಲಸ್ತು
ಕಾದಶಶತಾಬ್ದ ಆಸೀದಿತಿ ಶಾಸನೇಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ। ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಸ್ಯ ದ್ವಾದಶಶತಾಬ್ದೇ
ತೈರ್ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪಂಡಿತಪಾಲ್ಕುರಿಕೆಸೋಮನಾಥಪ್ರಭೃತಿರಾಂಧ್ರಕವಿಭಿರಿಮೇ
ವತತ್ತ್ವಸಾರಾದಿಗ್ರಂಥೇಷು ವಿಶೇಷೇಣ ವರ್ಣಿತಾಃ । ಆಚಾರ್ಯಾ ಇಮೇ
ಕಾದಶಶತಾಬ್ದೇ ವಿಜಯವಾಟಿಕಾಮಲಂಚಕ್ರುರಿತಿವಿಷಯಃ ತತ್ರಸ್ಥಮಲ್ಲೇಶ್ವರ
ೇವಸ್ಥಾನಸ್ಥಿತಶಿಲಾಶಾಸನತಃ (M. E. R. 536—1909) ಸ್ಫುಟೀಭವತಿ ।
ಹಾತ್ಮನಾಮೇತೇಷಾಂ ಕಾಲನಿರ್ಣಯೋ ಮಯಾ ವಿರಚಿತೇ "ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾ
ಾರ್ಯಕಾಲನಿರ್ಣಯ" ನಾಮಕಗ್ರಂಥೇ ಪುರಾತನಗ್ರಂಥಶಿಲಾಶಾಸನಾದಿನಾನಾವಿಧ
ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಸರಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿತೋಽಸ್ತಿ. ದ್ರಷ್ಟುಕಾಮೈಸ್ತತ್ರ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ।

ಬೆಂಗಳೂರುನಗರಸ್ಥಿತಾಃ ರಾವಸಾಹೇಬ ಸಿ. ಹಯವದನರಾಯನಾಮಕಮಹಾಶಯಾ ವೀರಶೈವವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕಸಂಘಸ್ಯ ಧನಸಹಾಯೇನ ಭಾಷ್ಯಮಿದಂ ಮುದ್ರಿತವಂತಃ। ಕಿಂತು ಮಹಾಶಯಾ ಏತೇ ಮಹಾತ್ಮನಾಮೇತೇಷಾಂ ಚರಿತಂ ಸಮ್ಯಗನಾಲೋಚ್ಯ ಭಾಷ್ಯಕಾರಾ ಇಮೇ ಚತುರ್ದಶಶತಾಬ್ದ ಆಸನ್ನಿತ್ಯುಲ್ಲಿಖ್ಯ ಜನತಾಯಾಂ ಮಹಾಭ್ರಮಂ ಜನಯಾಮಾಸುಃ। ಏತೇಷಾಮಯಥಾರ್ಥಾಭಿಪ್ರಾಯಖಂಡನಾರ್ಥಮೇವ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಾತ್ಮಕಗ್ರಂಥಃ ಪ್ರಕಟೀಕೃತೋ ಮಯಾ। ಮಹಾಶಯಾನಾಮೇತೇಷಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಚಯಾಭಾವಾದೇತೈರ್ಮುದ್ರಿತಂ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಂ ದೋಷಭೂಯಿಷ್ಠಂ ಜಾತಂ। ಏಷ ತು ವಿಶೇಷವಿಷಾದವಿಧಾಯಕವಿಷಯ ಏವ. ಅಸ್ತು!

ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಮೇತದೇತಾವತ್ಪರ್ಯಂತಂ ಮದ್ರಾಸ್, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರುನಾಮಕನಗರತ್ರಯೇ ಮುದ್ರಾಪಿತಂ। ಕಿಂತು ಮುದ್ರಾಪಕಾನಾಂ ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಜ್ಞಾನಾಭಾವಾತ್ತನ್ಮುದ್ರಿತಾನಿ ಭಾಷ್ಯಾಣಿ ದೋಷಭೂಯಿಷ್ಠಾನಿ ಭೂತ್ವಾ ಪಾಠಕಾನ್ ಬಾಢಂ ಗಾಢಾಂಧಕಾರಕೂಪೇ ನಿಮಜ್ಜಯಂತಿ। ಅತೋ ಭಾಷ್ಯಮೇತತ್ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಶೋಧ್ಯ ಲೋಕೋಪಕಾರಂ ಕುರ್ಯಾದಿತಿಹೇತುನಾ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣೇ ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಹಂ। ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರೇಣ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಸಹಾಯೇನ ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಶೋಧ್ಯ ಮುದ್ರಾಪಿತಮಿದಂ ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀಭಾಷ್ಯಂ। ಸಂಶೋಧನಕಾರ್ಯೇಽಸ್ಮಿನ್ ಮೈಸೂರುಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜಾಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸಃ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಮೀಮಾಂಸಾಭೂಷಣಪದವೀಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ ಶ್ರೀದೇವಶಿಖಾಮಣಿರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜಾಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸಃ ಧರ್ಮರತ್ನಂ ಉಮಚಿಗಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಶಾಸ್ತ್ರಿಣೋ ವಿಶೇಷತಃ ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ಕೃತವಂತಃ; ತಸ್ಮಾದೇತೇಷಾಮುಪಕಾರಶ್ಚಿರಂ ಸ್ಮರಣೀಯಃ। ಸದ್ಯಃ ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀಭಾಷ್ಯಂ ಮುದ್ರಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಕಾಶಿತಂ; ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಮುದ್ರಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಕಾಶಯಿಷ್ಯತೇ. ಅಸ್ತು!

ಭಾಷ್ಯಕಾರಾ ಇಮೇ ಸ್ವಭಾಷ್ಯಸ್ಯೋಪಕ್ರಮೇ ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರುರೇಣುಕಾದ್ಯಾಚಾರ್ಯಾನತೀವಭಕ್ತಿಭಾವೇನ ಸ್ತುವಂತಿ. ತತ್ರಾಪಿ ಶ್ರೀಮದೇಕೋರಾಮಾರಾಧ್ಯಪೂಜ್ಯಪಾದಾನನ್ಯಾದೃಶಭಕ್ತಿಭರೇಣ ಭಜಂತಿ. ಅನೇನೇಮೇ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಹಿಮವತ್ಕೇದಾರಧರ್ಮಪೀಠಾನುಯಾಯಿನ ಇತಿ ಜ್ಞಾಯತೇ। ಆಚಾರ್ಯಾ ಇಮೇ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ— "ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಏಕೋರಾಮಸಿದ್ಧಭಗವತ್ಪಾದಾ

ಚಾರ್ಯೈಃ ಶ್ರೋತವ್ಯ ಇತ್ಯತ್ರ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಧಿರ್ನಿರಾಕೃತಃ" ಇತ್ಯುಲ್ಲಿಖ್ಯ ಏಕೋರಾಮಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಾಣಾಂ ಭಾಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ಪ್ರಕಟೀಕುರ್ವಂತಿ । ವಾಕ್ಯಮಿದಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಮಹಾನಾನಂದಃ ಸಂಜಾಯತೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವೀರಶೈವಾನಾಂ। ವೀರಶೈವಮತಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯೈಃ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯೈರ್ವಿರಚಿತಾನಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಾಣ್ಯದ್ಯಾವಧಿ ವೀರಶೈವಮತೀಯಾನಾಂ ಕರಕಮಲಾನಿ ನಾಲಂಚಕ್ರುಃ; ಏತತ್ತು ಏತನ್ಮತೀಯಾನಾಂ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯಮೇವ। ತಥಾಪಿ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಮತಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮಹೋಪಕಾರಃ ಸಂಜಾತಃ । ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ಪ್ರಚಾರಃ ಸರ್ವತ್ರ ಭವೇದ್ಯದಿ ವೀರಶೈವಮತಸ್ವರೂಪಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸುವಿದಿತಂ ಭವತಿ । ಅತೋ ಮತಾಭಿಮಾನಿನೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯೇ ಬದ್ಧಕಂಕಣಾ ಭವೇಯುಃ । ವೀರಶೈವಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪಮೇತದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಿನೋ ಗುರುಮುಖೇನ ಪಠಿತ್ವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ವರೂಪಂ ವಿದಿತ್ವಾ ಮೋಕ್ಷಸುಖಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲೋಲಾ ಭವೇಯುರಿತ್ಯಾಶಾಸ್ತೇ,

ಪಂ॥ ಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರೀ,
ಶ್ರೀಪಂಚಾಚಾರ್ಯವಿದ್ಯುನ್ಮುದ್ರಣಾಲಯಾಧ್ಯಕ್ಷಃ.

ನಾಗನೂರು ಬೃಹನ್ಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷಾಃ
ಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಣಃ.

ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರುಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತು.

ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀಭಾಷ್ಯವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ.

॥ ೨ ಜನ್ಮಾದ್ಯಧಿಕರಣಂ ॥

॥ ೩ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣಂ ॥

॥ ೪ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಂ ॥

ಶ್ರೀಜಗದ್ಗುರುಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೀದಂತು.

ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯಂ

ಓಂ ನಮೋ ಲಿಂಗರೂಪಾಯ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಹೇತವೇ ।
ನಿಗಮಾಗಮವೇದ್ಯಾಯ ಭಕ್ತಸಿದ್ಧಿಪ್ರದಾಯಿನೇ ॥೧॥

ಯತ್ ಸಂದರ್ಶನಮಾತ್ರಜರ್ಝರಿತಭಕ್ತಾನೀಕಪುರ್ಯಷ್ಟಕಂ
ದ್ವೈತಾದ್ವೈತವಿಶಿಷ್ಟಬೌದ್ಧಮತಮತ್ತೇಭೇಂದ್ರಕಂಠೀರವಃ ।
ಶೈವಾದ್ವೈತವಿವೇಕಸಾರವಿಲಸತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಪಕ್ಷಪ್ರದಂ
ಶಂಭೋಸ್ತಚ್ಚರಣಂ ಭವಾಬ್ಧಿತರಣಂ ಮನ್ಯೇ ಜಗತ್ಪೋಷಣಂ ॥೨॥

ಶಿವ ತ್ವದ್ದಾಸದಾಸೋ ಯಸ್ತದ್ದಾಸೋಽಸ್ಮೀತಿ ಯಾ ಸುಧೀಃ ।
ತಾಂ ದತ್ವಾ ಕೃಪಯಾ ಪಾಹಿ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರೇಽಪಿ ಮಾಂ ॥೩॥

ಶಿವಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಂ ಶಿವ ಏವ ವೇತ್ತಿ ನಂದೀ ಚ ವಿಷ್ಣುರ್ನಗಜಾಕುಮಾರಃ ।
ಶಿವಪ್ರಸಾದಾಚ್ಛಿವತತ್ತ್ವಮಾಪುಸ್ತೇಭ್ಯೋ ನಮಃ ಶಂಕರತತ್ತ್ವವಿದ್ಭ್ಯಃ॥೪॥

ಸದಾಶಿವಂ ಶಕ್ತಿಧರಂ ಸುಕೇಶಂ ಚಂಡೀಶ್ವರಂ ಭೃಂಗಿರಿಟಿಂ ಶಿಲಾದಂ ।
ಕುಂಭೋದ್ಭವಂ ಚಿನ್ಮಯವಾಮದೇವಂ ಶ್ರೀರೇವಣಾಸಿದ್ಧಗುರುಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥೫॥

ಶ್ರೀಮಚ್ಛಿವಾಚಾರವಿಚಾರದೀಕ್ಷಂ ಸ್ವಶಿಷ್ಯಸತ್ಪ್ರೀಣನಪೂರ್ಣಪಕ್ಷಂ ।
ದುರ್ವಾರಕಾಮಾದಿವಿದಾರದಕ್ಷಂ ಭಜಾಮ್ಯಹಂ ರೇವಣಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಂ ॥೬॥

ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವಕಲಾಸು ಕೋವಿದತಮಃ ಪ್ರಾಲೇಯಶೈಲಾತ್ಮಜಾ
ಜಾನೇಃ ಪೂರ್ಣಕೃಪಾವಿಶೇಷನಿಚಯಪ್ರಜ್ಞಾನಧೀರ್ಯೋ ಬಭೌ ।
ಶ್ರೀಮದ್ರೇವಣದೇಶಿಕೇಂದ್ರವಿಭವಂ ಲಿಂಗಾವಧಾನೋಜ್ಜ್ವಲಂ
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ್ಯಂ ಮರುಲಪ್ರಭುಂ ಬುಧನುತಂ ತಂ ಮನ್ಮಹೇ ಶ್ರೇಯಸೇ ॥೭॥

ಏಕೋರಾಮಾಖ್ಯಸಿದ್ಧಂ ಪ್ರಥಿತಗುಣಗಣಾಗಣ್ಯಪುಣ್ಯೋದಯಶ್ರೀ
ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಸೇವ್ಯಮಾನಂ ಬುಧನುತಚರಿತಂ ದ್ವಾಪರಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಂ ।
ಉದ್ಯದ್ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರೋಭಯಗತವಿಲಸಚ್ಛೈವಸಂಸ್ಥಾಪನಾಢ್ಯಂ
ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಶರಣಮಹಮಿಮಂ ದೇಶಿಕೇಂದ್ರಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥೮॥

ವಾತೂಲಾಂತಿಮಕಾಮಿಕಾದಿಶಿವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಷಾಣ್ಮಾತುರೋ
ಮೀಮಾಂಸಾದ್ವಯತತ್ತ್ವಬೋಧಕವಚಸ್ಸಂರಂಭಣಾಂಭೋಜಜಃ ।
ತರ್ಕವ್ಯಾಕರಣಾದಿಶಾಸ್ತ್ರನಿಚಯೇ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭವಾನೀಪತಿ
ಸ್ತಸ್ಮೈ ಶ್ರೀಗುರುಮೂರ್ತಯೇ ಶಿವಮತಾಚಾರ್ಯಾಯ ತುಭ್ಯಂ ನಮಃ ॥೯॥

ಶ್ರೀಮದ್ದಂಡಶಿಖೋಪವೀತವಿಲಸತ್ಕಂಥಾಜಿನಾಲಂಕೃತಃ
ಕಾಷಾಯಾಂಬರಕುಂಡಿಕಾಪ್ರಣವಪಾತ್ರಚ್ಛತ್ರಮೌಂಜೀಧರಃ ।
ವೇದಾಂತೋಭಯವಾಕ್ಯಬೋಧಿತಲಸಚ್ಛೈವೇಭಸ್ಮಘುಂಟೀಯುತ
ಶ್ಚೈಕೋರಾಮಯತೀಂದ್ರಶೇಖರಶಿವಾಚಾರ್ಯಸ್ಸದಾ ಪಾತು ನಃ ॥೧೦॥

ಶ್ರೀವೈಯಾಸಿಕಸೂತ್ರವರ್ಣಪದಮುಖ್ಯಾರ್ಥಂ ಶಿವಾನುಗ್ರಹಾ
ದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಶ್ರೀಕರನಾಮಕಂ ಭವಹರಂ ದುರ್ವಾದಿಗರ್ವಾಪಹಂ ।
ಸರ್ವಾನರ್ಥವಿನಾಶಕಂ ಬುಧನುತಂ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಬೋಧಾಕರಂ
ಶ್ರೀಮಚ್ಛೈವೇಪತಿಪಂಡಿತೇಂದ್ರಯತಿನಾ ವ್ಯಾತನ್ಯತೇ ಸಾಂಪ್ರತಂ ॥೧೧॥

ಅಶೇಷೋಪನಿಷತ್ಸಾರವಿಶೇಷಾದ್ವೈತಮಂಡನಂ ।
ಶಿವಜ್ಞಾನಪ್ರದಂ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಂ ಜಯತು ಸರ್ವದಾ ॥೧೨॥

ವೇದಾಗಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವಜ್ಞಶೈವಾನಾಂ ಮೋಕ್ಷಕಾಂಕ್ಷಿಣಾಂ ।
ವೈದಿಕಾನಾಂ ವಿಶುದ್ಧಾನಾಮೇತದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಹಿ ಕಲ್ಪಕಂ ॥೧೩॥

ಶ್ರುತ್ಯೇಕದೇಶಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಮತಾದಿಷು ।
ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಮತೇ ಶುದ್ಧೇ ವಿಶೇಷಾದ್ವೈತಸಂಜ್ಞಕೇ ॥
ವೀರಶೈವೈಕಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಃ ॥೧೪॥

ವಿಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ ಶಂಭುರ್ಹಂಸಹಂಸೇತಿಮಂತ್ರತಃ ।
ಶೇಷಶಬ್ದೇನ ಶಾರೀರೋ ಯಥಾಗ್ನೇರಿತಿಮಂತ್ರತಃ ॥
ಅದ್ವೈತೇನ ಭವೇದ್ಯೋಗೋ ಯಥಾನದ್ಯ ಇತಿಶ್ರುತೇಃ ॥೧೫॥

ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಚಂದ್ರೇಣ ಕೃತಾಂ ವೈಯಾಸಿಕೀಂ ಶುಭಾಂ ।
ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಂ ಸಮಾಲೋಕ್ಯ ಕೃತಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಶಿವಂಕರಂ ॥೧೬॥

॥ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣಂ ೧ ॥

ಅಥೋಪನಿಷದ್ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಂ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯಾಮಃ ।

ವಿಷಯಸಂಶಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರಯೋಜನಸಂಗತಿರೂಪಾಧಿಕರಣವಿಶಿಷ್ಟತ್ವೇ ಸತಿ, ಸೂತ್ರಾನುಕೂಲಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಹಲಿಖಿತಪದಪರಿಷ್ಕೃತಸೂತ್ರಪದಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವೇ ಸತಿ, ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಪ್ರಕಾಶಕತ್ವಂ ಭಾಷ್ಯತ್ವಂ ।

ಗರ್ಭಾಷ್ಟಮವರ್ಷಪ್ರಯುಕ್ತೋಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರಸಿದ್ಧಶ್ರುತ್ಯರ್ಥೋಪದೇಷ್ಟೃದೇಶಿಕಮುಖೋದಿತನಿಯಮನಿಯತನಿಗಮಾರ್ಥಜ್ಞಾನಾವಚ್ಛಿನ್ನಶ್ರೋತ್ರಿಯಸ್ಯೈವ ಸ್ಥೂಲಾರುಂಧತೀನ್ಯಾಯೇನ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾದರ್ಶನೇ ಸ್ವಭಾವನಿಯಮನಿಯತಪ್ರಯೋಜಕತಯಾ ಯತ್ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ, ಯತ್ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರತಂತ್ರಾಭ್ಯುದಯಫಲಂ, ಯದಸಂದಿಗ್ಧಮಪ್ರಯೋಜನಂ ಘಟವನ್ನ ತತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಿಷಯಃ, ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾತ್, ಕರಟದಂತವತ್ ।

ವಿಷಯಸ್ಸೋಪಾಧಿಕೋ ನಿರುಪಾಧಿಕೋ ವಾ? ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಽಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ವಾ? ಯುಷ್ಮದಸ್ಮತ್ಪ್ರತ್ಯಯವಿಷಯಾರಾಧ್ಯಾರಾಧಕಯೋಶ್ಶಿವಜೀವಯೋರ್ಭೇದೋ ವಾ? ನ ವಾ? ಭೇದೇ "ಯಥಾ ನದ್ಯಃ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತವಿರೋಧಾಪತ್ತಿಃ, ಅಭೇದೇ "ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವೈಯರ್ಥ್ಯಪ್ರಸಂಗಃ. । ಮುಖ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯಾವಚ್ಛ್ರುತೀನಾಂ ಯತ್ಕಿಂಚಿಚ್ಛ್ರುತೀನಾಂ ವಾ? ಯನ್ನಿಯಮನಿಯತಪೂರ್ವವೃತ್ತಧರ್ಮವಿಶಿಷ್ಟೋ ಹ್ಯಧಿಕಾರೀ? ಯದವಚ್ಛಿನ್ನವಿಶೇಷಾರ್ಥಿತ್ವಾದಯೋ ಧರ್ಮಾಃ? ಯದನಂತರಮೇತದಾರಂಭಃ? ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕಸಂಶಯವಿಶಿಷ್ಟಮುಮುಕ್ಷುಸ್ವಾಂತಚಿಂತಾಶೂಕವಿಧ್ವಂಸನಾರ್ಥಂ ಪರಮಕಾರುಣಿಕೇನ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಿಜ್ಞಾನಶಿಖಾಮಣಿನಾ ಮಹಾಪಾಶುಪತದೀಕ್ಷಾವಿಶಿಷ್ಟೇನ ಪಾರಾಶರ್ಯೇಣ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಹಿತಚರಮಶಾಶ್ವತಪುರುಷಾರ್ಥಫಲಪ್ರದರ್ಶಕಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ ನಿರೂಪಿತಂ—

॥ ೧ ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ॥

ಇತಿ । ಅತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದೇನ ಸಂಶಯಪ್ರಯೋಜನೇ ದರ್ಶಯತಿ. ಸಂಶಯಶ್ಚ ಸೂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಸ್ತಿ ವಾ? ನ ವಾ? ಇತಿ ।

"ಬ್ರಹ್ಮ ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಬೃ. ೧—೪—೧೦) "ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ತೈ. ಆನಂ. ೭) ಇತ್ಯಾದಿಭಿಸ್ಸತ್ತ್ವಾಸತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ ।

ತತ್ರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ-ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಸ್ತಿ। ಘಟಾದಿವಚ್ಚಾಕ್ಷುಷಾದಿವಿಷಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್, ಜೀವಾನಾಂ ಜನ್ಮಾಂತರಜ್ಞಾನಾದರ್ಶನಾತ್, ಪರಲೋಕಗತಪುರುಷಪುನರಾಗತ್ಯನುಭವಾಭಾವಾತ್, "ಭಸ್ಮೀಭೂತಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ಪುನರಾಗಮನಂ ಕುತಃ । ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ಋಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಘೃತಂ ಪಿಬೇತ್ ॥" ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರದರ್ಶನಾಚ್ಚ । ಸುಧಾಹರಿದ್ರಾಚೂರ್ಣವೈಶಿಷ್ಟ್ಯೇನಾರುಣರೂಪೋತ್ಪತ್ತಿವತ್ ಗೋಮಯಾದಿಷು ಕೀಟೋತ್ಪತ್ತಿವಚ್ಚ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಭೂತವೈಶಿಷ್ಟ್ಯೇನ ಚೇತನಾಚೇತನೋತ್ಪತ್ತಿಃ, ತದ್ವಿಯೋಗೋ ನಾಶಃ, ನ ತಸ್ಮಾಜ್ಜೀವಶ್ಶರೀರಭಿನ್ನಃ ।

ಕಿಂಚ—ಮತಾಂತರವೈದಿಕವಾದೇ ಶರೀರಭಿನ್ನಜೀವಸತ್ತ್ವಪಕ್ಷೇಽಪಿ ತಜ್ಜೀವನಿಯಾಮಕೇಶ್ವರೋ ನಾಸ್ತಿ. ತಥಾಹಿ—

ವಿಧಿಮಂತ್ರಾರ್ಥವಾದಭೇದೇನ ಶ್ರುತಿಸ್ತ್ರಿವಿಧಾ । ತತ್ರ—"ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ" ಇತಿ ವಿಧಿವಾದೋ ಮುಖ್ಯಃ; ಮಂತ್ರವಾದೋ ಹ್ಯನುಷ್ಠೇಯಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶನವಿಷಯಃ; ಅರ್ಥವಾದಃ ಸ್ತುತಿವಿಷಯಃ । ಜೀವಾನಾಂ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುಸಾರೇಣ ಸುಖದುಃಖಾದಿಕಮಪೂರ್ವಮೇವ ದಾಸ್ಯತಿ. ತಸ್ಮಾನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಸಂಭವತಿ ।

ಕಿಂಚ—ಉಪನಿಷಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಮನಾರಂಭಣೀಯಂ, ಸಂಶಯಪ್ರಯೋಜನಸದ್ಭಾವಾಭಾವಾತ್. ಸಂದಿಗ್ಧಂ ಹಿ ವಿಚಾರವಿಷಯಃ, "ಸಂದಿಗ್ಧೇ ನ್ಯಾಯಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾತ್। ಸಂಶಯಸ್ತು ಪರಶಿವಾತ್ಮನಿ? ಶಾರೀರಾತ್ಮನಿ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—"ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನನ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ತೈ. ಆನಂ. ೧) "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ" (ಶ್ವೇ. ೩—೨) "ರುದ್ರಮೇಕತ್ವಮಾಹುಃ ಶಾಶ್ವತಂ ವೈ ಪುರಾಣಂ" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ ೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತೇನ

ಪರಶಿವಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿತತ್ವಾತ್. । ಅಹಂಪ್ರತ್ಯಯೇನ ಶಾರೀರಾತ್ಮದ್ಯೋತ ನಾನ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಃ. ।

ಕಿಂಚ—ತದ್ವಿಚಾರಸ್ಯ ತದ್ವಿಷಯಜ್ಞಾನಂ ಹಿ ಫಲಂ? ಜ್ಞೇಯಪರಿಚ್ಛೇದೋ ಹಿ ಜ್ಞಾನಂ.? ತದಾ ಅನೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯಂ? ನ ವಾ? ಪರಿಚ್ಛೇದೇ ಹಿ ಅಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯತ್ವವಿಧಾಯಕಶ್ರುತಿಶತವಿರೋಧಃ, ಘಟವದನಿತ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ. ಅಪರಿಚ್ಛೇದೇ ಯಥಾರ್ಥಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾಭಾವೇನಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪ್ರಸಂಗಃ. । ನ ಚ ಪ್ರಯೋಜನಂ—"**ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ**" (ಶ್ವೇ. ೪—೫) "**ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ**" (ಶ್ವೇ. ೧—೯) ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಾರೀರಪ್ರಕೃತ್ಯೋರವಿನಾಶಿತ್ವಾವಗಮೇನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನಾಪಿ ಮುಕ್ತೇರಸಂಭವಾತ್।

ನನು—"**ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ಬೃ. ೨—೫—೧೯) "**ತತ್ತ್ವಮಸಿ**" (ಛಾಂ. ೬—೮—೭) ಇತ್ಯಾದಿಭಿರ್ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋರೇಕತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್, ಅಹಂ ಪ್ರತ್ಯಯೇನ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದನಾಚ್ಚ ಸಂಶಯಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್? ಇತಿ ಚೇನ್ನ— ಅಬಾಧಿತಾಹಂಪ್ರತ್ಯಯವಿರೋಧೇನೈಕ್ಯಶ್ರುತೀನಾಮುಪಚರಿತಾರ್ಥತ್ವಾತ್. ನ ಚ ಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯೇಽಪ್ಯಹಂಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ದುರ್ಬಲತ್ವಂ, ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶೇಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾವಶಾದಹಂಪ್ರತ್ಯಯೇನ "ಮನುಷ್ಯೋಽಹಂ" ಇತ್ಯಾದ್ಯಧ್ಯಾಸಾನುಭವದರ್ಶನಾತ್. "**ನ ಹಿ ದೃಷ್ಟೇಽನುಪಪನ್ನಂ ನಾಮ**" ಇತಿನ್ಯಾಯಾತ್ ಅಧ್ಯಾಸಾನುಪಪತ್ತಾವನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ. ।

ಕಿಂಚ—ತಮಃಪ್ರಕಾಶವದ್ಭೇದಾಭೇದಯೋಃ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧಸ್ವಭಾವತ್ವಾದೇಕಪಕ್ಷಾವಲಂಬನಂ ಯುಕ್ತಂ. ಅತಃ—"**ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ**" (ತೈ. ಆನ. ೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽವಿಷಯತ್ವದರ್ಶನಾಚ್ಚ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಮನಾರಂಭಣೀಯಂ. ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ—

ಸರ್ವೋಪನಿಷತ್ಸಿದ್ಧದ್ವೈತಾದ್ವೈತವಿಧಾಯಕಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭೋ ಯುಕ್ತಃ. ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತ್ವೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮಪ್ರಮಾಣದರ್ಶನಾತ್. ತಥಾಹಿ—"**ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ**" (ಶ್ವೇ. ೩—೨) ಇತ್ಯಾದಿಬಹ್ವಾಗಮದರ್ಶನಾದಾಗಮಪ್ರಮಾಣಂ. ।

ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ್ತುಸಮುದ್ರಕಾಲಾದೀನಾಮೀಶ್ವರಾಪೇಕ್ಷಾವಶಾತ್ ಸ್ವಧರ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿದ್ಯೋತನಾತ್, ಲೋಕೇ ಧನಧಾನ್ಯವಿದ್ಯಾದಿಪೂರ್ಣಸಹಾಯಸಂಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ಸ್ವಾಭೀಷ್ಟಸರ್ವಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯದರ್ಶನಾತ್, ತತ್ಸಹಾಯರಹಿತಾನಾಮಪಿ ಕದಾ

ಚಿತ್ಕಾಲೇ ದುರ್ಘಟಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧೇರ್ದೃಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ ಸರ್ವಜ್ಞೇಶ್ವರಸತ್ತ್ವೇ ಜೀವಾನಾಂ ಜನ್ಮಸತ್ತ್ವೇ ಚೇದಮೇವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರಮಾಣಂ. |

ಲೋಕೇ ರಥಗೋಪುರಪ್ರಾಸಾದಪ್ರಾಕಾರಾದಿಕಾರ್ಯಜಾತಸ್ಯ ಚೇತನಕರ್ತ್ರಪೇಕ್ಷಾದರ್ಶನಾತ್, ತದ್ವದ್ವಿಯದಾದಿಜಡಾಜಡಪ್ರಪಂಚಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ತಾ ಪರಮೇಶ್ವರೋಽಸ್ತೀತಿ ವಿವೇಕಿಭಿರನುಮೀಯತೇ. |

"ಸುಧಾನಿಶಾಚೂರ್ಣಸಂಯೋಗೇ ಲೋಹಿತರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿವತ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಭೂತಚತುಷ್ಟಯಸಂಯೋಗೇನೈವ ಚೇತನಾಚೇತನಸೃಷ್ಟಿಃ ಸ್ವತೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ" ಇತಿ ಯದುಕ್ತಂ ತದಯುಕ್ತಂ. ಕೇವಲಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಭೂತಸಂಯೋಗೇನ ಪಶುಪಕ್ಷಿಮೃಗಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯದರ್ಶನಾತ್, ಏಕಶರೀರಾವಚ್ಛೇದೇನ ಪಶುಮನುಷ್ಯಾದಿಧರ್ಮವಿಶಿಷ್ಟಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಶ್ಚ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್? ಗೋಮಯಾದಿಷು ಗುಪ್ತಜೀವಸ್ಯ ಈಶ್ವರೇಣ ಸ್ಥಾಪಿತತ್ವಾತ್, ಸರ್ವಸಹಾಯಸಂಪನ್ನಸ್ಯ ಮಹಾರಾಜಸ್ಯಾಪಿ ಅನಪೇಕ್ಷಿತಾಧಿವ್ಯಾಧಿಜರಾಮರಣದರಿದ್ರತ್ವಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿದರ್ಶನಾತ್, ಜೀವಾನಾಂ ಜನ್ಮಾಂತರಕೃತಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಕರ್ಮಾನುಸಾರೇಣ ಪ್ರಭುವತ್ ಫಲಪ್ರದಾಯಕೇಶ್ವರೋಽಸ್ತೀತಿ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ. |

ಜಡಸ್ಯಾಪೂರ್ವಸ್ಯ ಜೀವಕೃತಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಕರ್ಮಾನುಕೂಲಫಲದಾತೃತ್ವಾಯೋಗಾತ್, ಜಾರಚೋರಾದಿಕರ್ಮಣಾಮೇವ ತತ್ತತ್ಕರ್ಮಾನುಸಾರೇಣ ಫಲದಾತೃತ್ವಾದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಧರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾವಾದೋಽಪ್ಯವಿಚಾರಿತರಮಣೀಯಃ. ಏತೇನ ಕಪಿಲಕಣಾದಾದೀನಾಂ ಜಡಜಗತ್ಕಾರಣವಾದೋಽಪಿ ನಿರಸ್ತಃ. |

"ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ತೈ. ಆನಃ. ೭) ಇತಿಶ್ರುತಾವಸಚ್ಛಬ್ದೇನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಮುಪದಿಷ್ಟಂ. ನೋ ಚೇತ್ **"ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ"** (ತೈ.ಆನಂ. ೭) ಇತ್ಯುತ್ತರವಾಕ್ಯವಿರೋಧೋ ದುರ್ನಿವಾರಃ. | ಅತ್ರಾಸಚ್ಛಬ್ದೇನ ಖಪುಷ್ಪಶಶಶೃಂಗಾದಿವಚ್ಛೂನ್ಯತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರೇಣ ಸತ್ಪುರುಷೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್? ಅತಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮೇವ ಯುಕ್ತಂ. **"ಅಸದಿತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾತ್ರತ್ವಾತ್"** (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೨—೧—೭) ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಬಾದರಾಯಣೇನೈವಾಯಮರ್ಥೋ ಬಹುಧಾ ಪ್ರಪಂಚಿತಃ. |

ಕಿಂಚ ಸಂಶಯಪ್ರಯೋಜನಸದ್ಭಾವಾದಪಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭೋ ಯುಕ್ತಃ | ವೇದಾಗಮೋಭಯವೇದಾಂತಪ್ರತಿಪಾದಿತಸ್ವಾಭಾವಿಕಾನಂತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಜಗದುಭಯಕಾರಣಪಶುಪಾಶನಿಯಾಮಕಸಕಲನಿಷ್ಕಲಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶಕಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣವಿಭವಾಶ್ರಯತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ. | ಅನಾದಿಸ್ವಾಭಾವಿಕ

ಮಾಯಾಪಾಶಬದ್ಧಘೋರಾಪಾರನಿಸ್ಸಾರಸಂಸಾರವ್ಯಾಪಾರತಾಪತ್ರಯಾನಲದಂದಹ್ಯಮಾನನಾನಾಶರೀರಪ್ರವೇಶನಿರ್ಗಮನವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಭಿಮಾನನಿಶಿಷ್ಟಕಾಮಕ್ರೋಧಾದ್ಯನುಸ್ಯೂತಸುಖದುಃಖಾಶ್ರಯತ್ವಂ ಜೀವತ್ವಂ. । ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧಸ್ವಭಾವಯೋರಜನ್ಯಯೋರವಿನಾಶಿಸ್ವಭಾವಯೋರೇತಯೋಃ "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" (ಛಾಂ. ೬—೮—೭) "ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ" (ಬೃ. ೧—೪—೧೦) "ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ" (ಮುಂ. ೩—೨—೯) ಇತ್ಯಾದಿಭಿರಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಸಂದೇಹಃ. ।

ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸವಿಶೇಷತ್ವೇ ಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಯದುಕ್ತಂ ತದಯುಕ್ತಂ. ಘಟವತ್ಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ "ನೇತಿನೇತಿ" (ಬೃ. ೨—೩—೬) "ಅಸ್ಥೂಲಮನಣ್ವಹ್ರಸ್ವಮದೀರ್ಘಂ" (ಬೃ. ೩—೮—೮) ಇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾವರ್ತಕಲಕ್ಷಣೇನ ಪರಿಚ್ಛೇದಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್. ಲಕ್ಷ್ಯವಿಷಯತ್ವಾಲ್ಲಕ್ಷಣಪರಿಚ್ಛೇದಸ್ಯ ತದಲಕ್ಷಣಸಜಾತೀಯವಿಜಾತೀಯಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾವೃತ್ತತಯಾ ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯೈರ್ನಿರೂಪ್ಯತೇ. ತಸ್ಮಾತ್ತದ್ವಿಚಾರೋ ಯುಕ್ತಃ. ।

"ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ನೋತಿ ಪರಂ" (ತೈ. ಆನ. ೧) "ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಿವಂ ಶಾಂತಿಮತ್ಯಂತಮೇತಿ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೪) "ಈಶಂ ತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಅಮೃತಾ ಭವಂತಿ" (ಶ್ವೇ. ೩—೭) "ಜ್ಞಾನನಿರ್ಮಥನಾಭ್ಯಾಸಾತ್ಪಾಶಂ ದಹತಿ ಪಂಡಿತಃ" (ಕೈವಲ್ಯ. ೧—೧೧) "ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) "ಕ್ಷರಂ ಪ್ರಧಾನಮಮೃತಾಕ್ಷರಂ ಹರಃ ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನಾವೀಶತೇ ದೇವ ಏಕಃ । ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) "ತಮಕ್ರತುಂ ಪಶ್ಯತಿ ವೀತಶೋಕೋ ಧಾತುಃ ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮಹಿಮಾನಮೀಶಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) "ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೮) ಇತ್ಯಾದಿಷ್ವದ್ವಿತೀಯಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಮಲತ್ರಯಾತ್ಮಕಮಾಯಾಪಾಶದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಪರಶಿವತತ್ತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿದರ್ಶನಾತ್ ಪ್ರಯೋಜನಂ. ।

ಭ್ರಮರಕೀಟಲೋಹರಸಾದಿಷು ಸ್ವಾಭಾವಿಕಭೇದನಿವೃತ್ತಿದರ್ಶನಾತ್ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದ್ಯಭೇದಶ್ರುತಿಷು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಬಾಧಾಭಾವಾನ್ನ ಗೌಣಾರ್ಥಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಸ್ವೀಕಾರಃ । "ಯಥಾ ನದ್ಯಸ್ಸ್ಯಂದಮಾನಾಸ್ಸಮುದ್ರೇ ಅಸ್ತಂ ಗಚ್ಛಂತಿ

ನಾಮರೂಪೇ ವಿಹಾಯ । ತಥಾ ವಿದ್ವಾನ್ನಾಮರೂಪಾದ್ವಿಮುಕ್ತಃ ಪರಾ ತ್ಪರಂ ಪುರುಷಮುಪೈತಿ ದಿವ್ಯಂ" (ಮು. ೩-೨-೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಾವ ಸಂದಿಗ್ಧತಯಾ ಪ್ರಾಪ್ಯಪ್ರಾಪಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್. ನ ಚೈತಚ್ಛ್ರುತೇರುಪಚರಿತಾ ರ್ಥತ್ವಂ. ಉಪಕ್ರಮಾದಿಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಸಹಕೃತಾನೇಕಶ್ರುತೀನಾಮುಪಚರಿತಾ ರ್ಥತ್ವಸ್ಯ ವಕ್ತುಮಯುಕ್ತತ್ವಾತ್. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಪರಿತ್ಯಾಗೇ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣವಿರೋಧಃ।

ನ ಚಾಧ್ಯಾಸಾನುಪಪತ್ತಾವನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ, ತದ್ವಿಧಾಯಕಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕ ಶ್ರುತ್ಯದರ್ಶನಾತ್. "ಅಹಮಜ್ಞಃ" ಇತ್ಯನುಭವಸ್ಯ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಯಾಪಾಶಬದ್ಧಜೀವಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್. ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿನ್ಮಾತ್ರಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತದ್ಭಿನ್ನ ಮಾಯೋಪಾಧಿತ್ವಂ ಕಥಮುಪಪದ್ಯತೇ? **"ಯಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಸರ್ವವಿತ್"** (ಮು. ೧-೧-೯) **"ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ"** ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ತಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಪ್ರಜ್ಞಾನತ್ವಾದಿಧರ್ಮೋಪದೇಶಾನ್ನ ಜೀವವದಜ್ಞತ್ವಾದಿಧರ್ಮಪ್ರಸಂಗಃ. ತಸ್ಯಾಽ ವಿದ್ಯಾಂಗೀಕಾರೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಭಂಗಪ್ರಸಂಗಃ. ತಸ್ಯಾವಿದ್ಯಾಸತ್ತ್ವೇ ಅವಿದ್ಯೈವ ಮಾನಮಿತಿ ಚೇತ್ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷಃ. ।

ಕಿಂಚ—**"ಅಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯಮನಾಶ್ಶುಭ್ರಃ"** (ಮುಂ. ೨-೧-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತಸ್ಯ ಮನಃಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧಾಭಾವದರ್ಶನಾತ್ತದ್ವಿಹೀನಸ್ಯ ಭ್ರಮಃ ಕಥ ಮುಪಪದ್ಯತೇ? ಕಿಂಚ ಜೀವವತ್ತಸ್ಯಾಜ್ಞತ್ವಸ್ವೀಕಾರೇ ತದಜ್ಞಾನನಿವರ್ತಕಬ್ರಹ್ಮಾಂ ತರಮವಶ್ಯಮಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಂ. ತಥಾಚೇದನವಸ್ಥಾಪ್ರಸಂಗಃ. ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ತಿರೋಧಾಯಕಮಜ್ಞಾನಮಸ್ತಿ ಚೇತ್, ತಸ್ಯ ತತೋಽಧಿಕತ್ವೇನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ. **"ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್"** (ಕೈವಲ್ಯ. ೧-೭) **"ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾತಿಮೃತ್ಯು ಮೇತಿ"** (ಶ್ವೇ. ೩-೮) **"ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ನೋತಿ ಪರಂ"** (ತೈ. ಆನಂ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಷು ತಸ್ಯ ತಮಃಪರತ್ವಂ, ತಜ್ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಜೀವಾನಾಂ ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ ಚೋಪದಿಶ್ಯತ ಇತಿ ನ ತದ್ಯುಕ್ತಂ. ।

ಶುಕ್ತಿರಜತವತ್ತಸ್ಯ ಜೀವತ್ವಂ ಭ್ರಾಂತಿಮಾತ್ರಮಿತಿಚೇನ್ನ, ಸರ್ವತ್ರ ಪದಾರ್ಥ ಚತುಷ್ಟಯಸದ್ಭಾವೇ ಭ್ರಾಂತಿಃ ಸಂಭವತಿ. ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮೇತರವಸ್ತ್ವಭಾವಾನ್ನ ಭ್ರಾಂತ್ಯುಪಪತ್ತಿಃ. ವಸ್ತ್ವಂತರಾಂಗೀಕಾರೇ ಹ್ಯದ್ವೈತಹಾನಿಃ. ಅನಂಗೀಕಾರೇ ಭ್ರಾಂತ್ಯನುಪಪತ್ತಿಃ. ನ ಸ್ವಪ್ನವತ್ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ, ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ಕ್ರಿಯಾ ಸಿದ್ಧಿದರ್ಶನಾತ್. ವಿಧಿನಿಷೇಧರೂಪಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಾದೀನಾಂ ಕರ್ತವ್ಯ ತ್ವಾಯೋಗೇನ ಬುದ್ಧಮತಪ್ರವೇಶಾಪತ್ತೇಶ್ಚ. ।

"ನಾಭಾವ ಉಪಲಬ್ಧೇಃ" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೨—೨—೨೭) "ವೈಧರ್ಮ್ಯಾಚ್ಚ ನ ಸ್ವಪ್ನಾದಿವತ್" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೨—೨—೨೮) ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಸ್ವಪ್ನೇಂದ್ರಜಾಲವತ್ ಪ್ರಪಂಚಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಾದೋ ಬಹುಧಾ ನಿರಸ್ತಃ. ।

ಅಸತ್ಯಮಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ತೇ ಜಗದಾಹುರನೀಶ್ವರಂ ।
ಅಪರಸ್ಪರಸಂಭೂತಂ ಕಿಮನ್ಯತ್ಕಾಮಹೇತುಕಂ ॥೮॥

ಏತಾಂ ದೃಷ್ಟಿಮವಷ್ಟಭ್ಯ ನಷ್ಟಾತ್ಮಾನೋಽಲ್ಪಬುದ್ಧಯಃ ।
ಪ್ರಭವಂತ್ಯುಗ್ರಕರ್ಮಾಣಃ ಕ್ಷಯಾಯ ಜಗತೋಽಹಿತಾಃ ॥೯॥

(ಗೀತಾ. ಅ. ೧೬.)

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕೃಷ್ಣಗೀತಾಯಾಂ ಚೈತನ್ಮತಂ ಬಹುಧಾ ನಿರಸ್ತಂ. ।

ಕಿಂಚ—"ಲಕ್ಷಣಪ್ರಮಾಣಾಧೀನಾ ಹಿ ವಸ್ತುಸಿದ್ಧಿಃ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತ್ವೇ ಕಿಂ ಮಾನಂ? ಶ್ರುತಿರಸ್ತಿ ಚೇತ್, ತಸ್ಯಾ ಜಗದಂತಃ ಪಾತಿತ್ವೇನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾತ್ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್. ವೇದಸತ್ಯತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಅದ್ವೈತಹಾನಿಃ; ಅಸತ್ಯತ್ವೇ ತು ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾಭಾವಾತ್ ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರಾದೇರಿವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್. ।

ಕಿಂಚ—ಅಧ್ಯಾಸಾನಂಗೀಕಾರೇ ಮುಕ್ತೇರ್ಬಾಧಕಾಭಾವಃ, ತದಂಗೀಕಾರೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವೇನ ಸರ್ವಶ್ರುತೀನಾಂ ಸಮನ್ವಯಾಯೋಗಃ. ನಚಾಧ್ಯಾಸೇ ಅವಿದ್ಯೈವ ಮಾನಂ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್. ನಚ ಅವಿದ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟಂ ಚೈತನ್ಯಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ, ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯಪ್ರಸಂಗಾತ್. "ಜೀವೋಽಹಂ–ಮನುಷ್ಯೋಽಹಂ" ಇತ್ಯಾದಿಭ್ರಮಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮೇಶ್ವರಾಧೀನತ್ವಾತ್, "ಏಷ ಏವ ಸಾಧು ಕರ್ಮ ಕಾರಯತಿ" (ಕಾಷೀ. ೩—೯) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಕರ್ಮಕಾರಯಿತೃತ್ವೋಪದೇಶಾತ್.

ಈಶ್ವರಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಹೃದ್ದೇಶೇಽರ್ಜುನ ತಿಷ್ಠತಿ ।
ಭ್ರಾಮಯನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಯಂತ್ರಾರೂಢಾನಿ ಮಾಯಯಾ ॥

(ಗೀತಾ. ೧೮—೬೧)

ಇತಿ ಕೃಷ್ಣಗೀತಾಯಾಂ ತಥೈವೋಪದೇಶಾತ್. ।

"ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ" (ಛಾಂ. ೬—೧—೪) ಇತಿ ಶ್ರುತಾವಪವಾದದರ್ಶನಾದಧ್ಯಾಸೋ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತಿಚೇನ್ನ,

ವಾಚಾರಂಭಣಾದಿಶ್ರುತೀನಾಂ ಶಿವೋಪಾದಾನತ್ವಾತ್ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ತತ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಬೋಧಕತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ ; ನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಬೋಧಕತ್ವಂ. ।

ವಾಚಾರಂಭಣವಾಕ್ಯಾನಿ ತದನನ್ಯತ್ವಬೋಧನಾತ್ ।
ನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಯ ಕಲ್ಪಂತೇ ಜಗತಶ್ಶಿವರೂಪತಃ ॥

ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ. । ಅತಏವ ಭಗವತಾ ವ್ಯಾಸೇನ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಾರಣಾಯ "**ತದನನ್ಯತ್ವಮಾರಂಭಣಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ**" (ಬ್ರ. ಸೂ. ೨—೧—೧೪) ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ತಜ್ಜನ್ಯಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ತತ್ಸ್ವರೂಪತ್ವಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ. ।

ಅಧ್ಯಾರೋಪಸ್ತು ತಸ್ಯ ? ತದನ್ಯಸ್ಯ ವಾ ? ನಾದ್ಯಃ—ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಶೂನ್ಯತ್ವಾತ್. । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ–"**ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್**" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತ್ಯಾದೌ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ದ್ವಿತೀಯವಸ್ತುನಿಷೇಧದರ್ಶನಾತ್ ; ತದನ್ಯಸ್ವೀಕಾರೇ ಶುದ್ಧಾದ್ವೈತಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ. । ತಮಃಪ್ರಕಾಶವದ್ವಿರೋಧಾಭಾವಾದ್ಭೇದಾಭೇದೋ ಯುಕ್ತಃ. ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾತ್ಮಕಶರೀರಶಾರೀರಪರಮಾತ್ಮನಾಂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಾಭಾವೇ ವ್ಯವಹಾರಾಯೋಗಾದದ್ವೈತಿನಾಮಧ್ಯಾಸಾಸಂಭವಾತ್. ।

ನಚ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಪರ್ಯಂತಮೇವ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಂ, ತದೂರ್ಧ್ವಮಪಿ ಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಸಾದಿದ್ವೈತಕರ್ಮದ್ಯೋತನಾತ್. ನಚೈಕಪಕ್ಷೋ ಯುಕ್ತಃ—ಅಭೇದಸ್ವೀಕಾರೇ "**ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ**" (ಮು. ೩—೧—೧) ಇತ್ಯಾದಿಭೇದಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ; ಭೇದಸ್ವೀಕಾರೇ "**ತತ್ತ್ವಮಸಿ**" (ಛಾಂದೋಗ್ಯ. ೬—೮—೭) ಇತ್ಯಾದ್ಯಭೇದಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ. ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಸ್ಯೈವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವೇನ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಾತ್, ಶ್ರುತಿಸಂಕೋಚೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್, ಯತ್ಕಿಂಚಿಚ್ಛ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಂಗೀಕಾರೇ ಬೌದ್ಧಾದಿವದ್ವೇದಬಾಹ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, "**ಯತೋ ವಾ**" (ತೈ. ಭೃ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾತ್ಮಕಪ್ರಪಂಚಬ್ರಹ್ಮಣೋಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವದರ್ಶನಾತ್, "**ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ಮರಥ್ಯಃ**" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೧—೪—೨೦) ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರತ್ರಯೇಣ ಭೇದಾದಿಮತತ್ರಯಸ್ಯೈವಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್, "**ಉಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ತ್ವಹಿಕುಂಡಲವತ್**" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೩—೨—೨೬) ಇತಿಸೂತ್ರೇಣ ಭೇದಾಭೇದಸ್ಯೈವಾವಿರೋಧಿತ್ವೇನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತ್ವಾತ್, "**ಭೇದಾಭೇದಸ್ತಥಾ ಭೇದೋ ಭೇದ ಏತೇ ಮತಾಸ್ತ್ರಯಃ**" ಇತಿ ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ, "**ಧ್ರುವಂ ಕಶ್ಚಿದ್ಬ್ರೂತೇ ಸಕಲಮಪರಸ್ತ್ವಧ್ರುವಮಿದಂ ಪರೋ ಧ್ರೌವ್ಯಾಧ್ರೌವ್ಯೇ**"

ಇತಿ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವಾದಿಷು ಚ ಭೇದಾದಿಮತತ್ರಯಸ್ಯೈವ ನಿರ್ದೇಶಾಚ್ಚ. । "**ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ**" (ತೈ.ಆ. ೯—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೀನಾಂ ಗುರುಕಟಾಕ್ಷರಹಿತಪ್ರಾಕೃತಜೀವಪರತ್ವಂ; ನೋ ಚೇತ್—"**ಆನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿದ್ವಾನ್ ನ ಬಿಭೇತಿ ಕುತಶ್ಚನೇತಿ**" (ತೈ. ಆ. ೯—೧) ಇತ್ಯುತ್ತರವಾಕ್ಯವಿರೋಧಃ, ತನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾಪನಪರತ್ವಂ ವಾ. ಅನ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇ "**ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ನೋತಿ ಪರಂ**" (ತೈ. ಆ. ೧) "**ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ**" (ಮುಂ. ೩—೨—೯) ಇತ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವವಿಧಾಯಕಬಹುಶ್ರುತಿವಿರೋಧಶ್ಚ. ।

ಕಿಂಚ—"**ನಾವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹಂತಂ**" (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೭) "**ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ**" (ಕಠ. ೧—೨—೯) "**ತಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ**" (ಬೃ. ೩—೯—೨೬) "**ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್**" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೧—೧—೩) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸೂತ್ರೇಷು ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಾನಾಂತರನಿಷೇಧದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಿತಭೇದಾಭೇದಬ್ರಹ್ಮವಿಮರ್ಶಾರಂಭೋ ಯುಕ್ತಃ. ।

ಅತ್ರಾಥಶಬ್ದೇನಾನಂತರ್ಯಾರ್ಥೋ ವಿವಕ್ಷಿತಃ. । "**ಅಥ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಂ**" "**ಅಥ ಯೋಗಾನುಶಾಸನಂ**" (ಯೋಗಸೂ. ೧—೧) "**ಅಥೈಷ ಜ್ಯೋತಿರಥೈಷ ವಿಶ್ವಜ್ಯೋತಿಃ**" ಇತ್ಯಾದಾವಿವಾಥಶಬ್ದಸ್ಯ ನಾಧಿಕಾರಾರ್ಥತ್ವಂ; ಜಿಜ್ಞಾಸಾಯಾ ಅನಧಿಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್. ನನು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದಸ್ಯ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಕತ್ವಾತ್ ವಿಚಾರಸ್ಯ ಚ ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣಂ ವರ್ತಿಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನ ಅಧಿಕೃತತ್ವಸಂಭವ ಇತಿಚೇನ್ನ—ಆನಂತರ್ಯಾಭಿಧಾನಮುಖೇನ ವಿಧ್ಯಪೇಕ್ಷಿತಾಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಸಮರ್ಪಕತ್ವೇನ ಸಾಧಕತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ; ತದನಪೇಕ್ಷಿತಾಧಿಕಾರಾರ್ಥಕತ್ವಸ್ಯಾಯೋಗಾತ್. "**ಅಥ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಂ**" ಇತ್ಯಾದೇರ್ವಿಧಿಮೂಲಕತ್ವಾಭಾವಾನ್ನಾಧಿಕಾರ್ಯಪೇಕ್ಷಿತ್ವಂ. । ಮಂಗಲಸ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಯಾಮನ್ವಯಾಸಂಭವಾನ್ನ ಮಂಗಲಾರ್ಥಃ; ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯಾನುಚಾರಸ್ಥಾಪನಾರ್ಥಂ ವರ್ಣಧ್ವನಿಮಾತ್ರೇಣ ಮಂಗಲಾರ್ಥಕತ್ವಂ. ।

ಓಂಕಾರಶ್ಚಾಥಶಬ್ದಶ್ಚ ದ್ವಾವೇತೌ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪುರಾ ।
ಕಂಠಂ ಭಿತ್ವಾ ವಿನಿರ್ಯಾತೌ ತಸ್ಮಾನ್ಮಾಂಗಲಿಕಾವುಭೌ ॥

ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ. । "**ಅಥಾತಶ್ಶೇಷಲಕ್ಷಣಂ**" (ಪೂರ್ವಮೀ ೩—೧—೧) ಇತಿವನ್ನ ಪಕ್ಷಾಂತರಂ; ಪೂರ್ವಮೇಕಸ್ಯಾಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್. ।

ಆದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಮಲತ್ರಯವಿಧ್ವಂಸಾಭಾವಾನ್ನ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಾನಂತರ್ಯಂ. ।

ನಚ ಅನಿಯತಭೋಜನಗಮನಾದಿವತ್ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಪೂರ್ವವೃತ್ತತ್ವಂ; ನಿಯಮವಿಧಿದರ್ಶನಾತ್. ಯತ್ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಂ ನಿಯಮನಿಯತಪ್ರಯೋಜಕತಯಾ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ಮಲತ್ರಯವಿಧ್ವಂಸನೇ ವಿಧೀಯತೇ ತತ್ಪೂರ್ವಕತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯೇತಿ ನಿರ್ಣೀಯತೇ. | ಅಸ್ಯ ವಿಷಯಃ ಶ್ರೂಯತೇ ತೈತ್ತಿರೀಯಶಾಖಾಯಾಂ—ಬ್ರಹ್ಮಮೇಧಾಕಾಮಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಾಧನಂ ಕಿಮಿತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಮಾಹ— **"ಯಶ್ಛಂದಸಾಮೃಷಭೋ ವಿಶ್ವರೂಪಃ, ಛಂದೋಭ್ಯೋಽಧ್ಯಮೃತಾತ್ ಸಂಬಭೂವ, ಸ ಮೇಂದ್ರೋ ಮೇಧಯಾ ಸ್ಪೃಣೋತು, ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವ ಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ, ಶರೀರಂ ಮೇ ವಿಚರ್ಷಣಂ, ಜಿಹ್ವಾ ಮೇ ಮಧುಮತ್ತಮಾ, ಕರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಭೂರಿ ವಿಶ್ರುವಂ, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕೋಶೋಽಸಿ ಮೇಧಯಾ ಪಿಹಿತಃ, ಶ್ರುತಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯ"** ಇತಿ (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೪)

. ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ— ಯಃ—ಶಿವಃ, ಛಂದಸಾಮೃಷಭಃ—ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಪ್ರಭುಃ, **"ಈಶಾನಸ್ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ"** (ಮಹಾನಾ. ೪೭—ಅನು.) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ. ವಿಶ್ವರೂಪಃ—ಪ್ರಪಂಚಮಯಃ, **"ಸರ್ವೋ ಹ್ಯೇಷ ರುದ್ರಃ"** (ಮಹಾನಾ. ೧೬—ಅನು.) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ. ಯಃ ಛಂದೋಭ್ಯಃ—ಆಮ್ನಾಯೇಭ್ಯಃ, ಅಮೃತಾತ್ ಅಧಿಸಂಬಭೂವ—ವೇದೋಪನಿಷದಾಗಮಾದೀನಾಂ ಅಮೃತರೂಪತ್ವಾತ್ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಃ, ವಚನವ್ಯತ್ಯಯಶ್ಛಾಂದಸಃ. ಸ ಇಂದ್ರಃ—ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲೀ ಶಿವಃ, ಮಾ—ಮಾಂ, ಮೇಧಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಯಾ, ಸ್ಪೃಣೋತು—ಪ್ರೀಣಯತು, ಬಲಯತು ವಾ. ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಪ್ರಜ್ಞಾಬಲಂ ಹಿ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯತೇ. ಅಮೃತಸ್ಯ—ಮೋಕ್ಷಾಯ, ದೇವಧಾರಣಃ—ದೇವಸ್ಯ ಲಿಂಗರೂಪಶಿವಸ್ಯ ಧಾರಣಂ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಹಂ ದೇವಧಾರಣಃ, ಭೂಯಾಸಂ—ಭವೇಯಂ, ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿಪ್ರಕಟೀಕೃತಪರಶಿವೇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರೀ ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯರ್ಥಃ. ಅತಃ ಮೇ ಶರೀರಂ ವಿಚರ್ಷಣಂ—ಕಿಲ್ಬಿಷರಹಿತಂ ಭೂಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಮೇ ಜಿಹ್ವಾ, ಮಧುಮತ್ತಮಾ—ಮಧುಮತೀ, ಅತಿಶಯೇನ ಮಧುರಸಂಭಾಷಿಣೀ ಭೂಯಾತ್. ಕರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ—ಶ್ರೋತ್ರಾಭ್ಯಾಂ, ಭೂರಿ ವಿಶ್ರುವಂ—ಶಿವಜ್ಞಾನಯೋಗ್ಯಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಘಾತರೂಪೋ ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯರ್ಥಃ. ತನ್ಮೇಧಾ ಚ ತದರ್ಥಮೇವ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯತೇ. ಬ್ರಹ್ಮಣಃ—ಶಿವಸ್ಯ, ಕೋಶೋಽಸಿ—ಅಸೇರಿವೋಪಲಬ್ಧ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ. ಮೇಧಯಾ—ಲೌಕಿಕಪ್ರಜ್ಞಯಾ, ಪಿಹಿತಃ—ಆಚ್ಛಾದಿತಃ, ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಅವಿದಿತಸತ್ತ್ವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ. **"ನಾವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹಂತಂ"** (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೭) **"ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ** (ಕಠ. ೧-೨-೯) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ. ಶ್ರುತಂ—ಶ್ರವಣಪೂರ್ವಕಂ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಾದಿಕಂ, ಮೇ—ಮಮ, ಗೋಪಾಯ—ರಕ್ಷ; ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯವಿಸ್ಮರಣಾದಿಕಂ ಕುರ್ವಿತಿಭಾವಃ. |

ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯತ್ರ ಬಾಹ್ಯಲಿಂಗಧಾರಣಂ? ಅಂತರ್ಲಿಂಗ ಧಾರಣಂ? ಪ್ರಣವಧಾರಣಂ ವಾ? ಇತಿ ಸಂದೇಹಃ. "**ತಂ ದೈವತಾನಾಂ ಪರಮಂ ಚ ದೈವತಂ**" (ಶ್ವೇತಾ. ೬—೭) "**ತಸ್ಮಾದ್ದೇವಶ್ಶಿವಃ ಸ್ಮೃತಃ**" "**ದೇವ್ಯಾ ಯುತಂ ದೇವತನುಂ ಯುವಾನಂ**" ಇತ್ಯಾದೌ ದೇವಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಶಿವಪರತ್ವೇನ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಯೋಗದರ್ಶನಾತ್, ಅನ್ಯದೇವಧಾರಣಕರ್ತವ್ಯತಾವಿಧಾಯಕಶಾಸ್ತ್ರ ದರ್ಶನಾದಾಚಾರಾಭಾವಾಚ್ಚ. । ಧಾರಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಕರ್ತರಿ ಲ್ಯುಡಂತತ್ವೇನ ದೇವಂ ಧರತೀತ್ಯರ್ಥೇ ಸಿದ್ಧೇ ಸತಿ, ಅಮೃತಸ್ಯ–ಮುಕ್ತ್ಯರ್ಥಂ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ, ತಸ್ಮಾತ್ ಮಾಂ ಮೇಧಯಾ ಸ್ಪೃಣೋತು–ಸಂಯೋಜಯತು ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಲಿಂಗಧಾರಣಪ್ರತೀತೇಃ, ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯತ್ರ ಲಿಙೋಽಪಿ ಸತ್ತ್ವೇನ ವಿಧ್ಯರ್ಥೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಮೇಧಾಕಾಮಸ್ಯ ಲಿಂಗಧಾರಣಾವಶ್ಯಕತ್ವಂ ಪ್ರತೀಯತೇ. ।

ಕಿಂಚ–"**ಯಶ್ಛಂದಸಾಮೃಷಭೋ ವಿಶ್ವರೂಪಃ**" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪ್ರಣವ ಪರತ್ವಮಪಿ ಸೂಚಿತಂ. "**ಯೋ ವೇದಾದೌ ಸ್ವರಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ**" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯನೇನ ಛಂದೋಽವೃಷಭತ್ವಂ, "**ಓಂ ತತ್ಸರ್ವಂ**" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೨೮) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವಿಶ್ವರೂಪತ್ವಾದಿಕಂ, "**ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕೋಶೋಽಸಿ**" ಇತ್ಯತ್ರ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಂ ಚ ತಸ್ಯೈವೋಪಪನ್ನಮಿತಿ ಅಂತರ್ಧಾರಣವಿಧಾಯಕತ್ವಪರತ್ವಮಪಿ ಸೂಚಿತಂ. ಯಮಾದ್ಯಷ್ಟಾಂಗಯೋಗೇಷು ವೈದಿಕಾನಾಮಂತರ್ಧಾರಣಸ್ಯ ವಿಧೇಯತ್ವಾಚ್ಚ. ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು—ವಿಶ್ವರೂಪ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಸ್ಯ ನಿರುಪಪದಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯ ಚ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಲಿಂಗಪರತ್ವಾಯೋಗಾತ್, ದೇವಧಾರಣ ಇತ್ಯತ್ರ "ದೇವ" ಇತಿ ಪದಚ್ಛೇದಾಭಾವೇ ಗೋಪಾಯೇತ್ಯನ್ವಯಸ್ಯಾಸಂಭವಾತ್, ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯತ್ರ ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ತ್ವೇನ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕತ್ವಾಸಂಭವಾತ್, "**ಲಿಂಗಿನಂ ಚಕ್ರಿಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ**" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬಾಹ್ಯಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್, "**ಲಿಂಗಮಧ್ಯೇ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ**" "**ಪ್ರಾಣೇಷ್ವಂತರ್ಮನಸೋ ಲಿಂಗಮಾಹುಃ**" "**ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಂ ಭ್ರುವೋರ್ಮಧ್ಯೇ ನಿತ್ಯಂ ಧ್ಯಾಯೇತ್ಸದಾ ಯತಿಃ**" "**ಲಿಂಗಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಕೇವಲಂ**" ಇತ್ಯಾದಿಷು ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಲಿಂಗರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, ತೈತ್ತಿರೀಯಕೈವಲ್ಯಾದಿಷು "**ದಹರಂ ವಿಪಾಪ್ಮಂ ಪರವೇಶ್ಮಭೂತಂ**" (ಮಹಾನಾ. ಅನು ೧೦) "**ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕಂ ವಿರಜಂ ವಿಶುದ್ಧಂ**" (ಕೈವ. ೧—೬)

ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಂತರ್ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯೈವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತ್ವಾತ್, ಶಾಖಾಂತರೇಷ್ವಪಿ ಬಾಹ್ಯ ಲಿಂಗಧಾರಣಾದರ್ಶನಾತ್, ನ ಬಾಹ್ಯಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ವೈದಿಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ. |

ನನು—"**ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ**" (ಮಹಾನಾ. ೧೦ ಅನು) "**ತ್ವಂ ದೇವೇಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ**" "**ತ್ವಂ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮಧಿಪತಿಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಮಧಿಪತಿರ್ವಿಷ್ಣುಃ**" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷ್ವದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಧಿಕತ್ವ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಪತಿತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ತತ್ಪ್ರಣೀತ ಕಾಮಿಕಾದಿವಾತುಲಾಂತಾಗಮವಿರುದ್ಧಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾನಾಂ ಮಾನತ್ವಾಭಾವಾತ್, ಯಜುರ್ವೇದಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರೇ— "**ತೇಷಾಮಸುರಾಣಾಂ ತಿಸ್ರಃ ಪುರ ಆಸನ್**" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "**ಸೋಽಬ್ರವೀದ್ವರಂ ವೃಣಾ ಅಹಮೇವ ಪಶೂನಾಮಧಿಪತಿರಸಾನಿ**" (ತೈ. ಸಂ. ೬—೨—೩) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿದೇವೇಷು ಪಶುತ್ವಸ್ಯ ಶಿವೇ ಪಶುಪತಿತ್ವಸ್ಯ ತೇಷು ಶಿವಲಿಂಗಭಸ್ಮ ರುದ್ರಾಕ್ಷಾದಿಶೈವಲಾಂಛನಧಾರಣಸ್ಯ ಚ ಶ್ರೂಯಮಾಣತ್ವಾತ್, ಲೋಕೇ ಆರಾಧ್ಯಾರಾಧಕಪ್ರಭುಭೃತ್ಯಯೋಸ್ತಥಾ ದರ್ಶನಾತ್, "**ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ**" ಇತ್ಯಾದಿಭಿಶ್ಚ ಬಾಹ್ಯಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ವಿಧೇಯತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಪಾಶಬದ್ಧಾನಾಂ ಪಶುಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಂ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ಭಕ್ತಾನಾಮಸ್ಮಾಕಂ ಪತಿಲಾಂಛನಾತ್ಮಕಪರಶಿವೇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣಂ ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಂ? ಇತಿ ಚೇನ್ನ.

ಶಿವೋಕ್ತಕಾಮಿಕಾದ್ಯಾಗಮಾನಾಂ ಯಾವಜ್ಜೀವಲಿಂಗಧಾರಣವಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್, "**ನ ಹಿ ಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮಾಂತರಾರಂಭಃ**" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ನಿತ್ಯೋಪಾಸನಾದಿಪೌಂಡರೀಕಾಂತಶ್ರೌತಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮಣಾಂ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್, ದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಸೂತಕಾದಿನಿಷೇಧದರ್ಶನೇನ ಸಾಪಿಂಡ್ಯಾದ್ಯುತ್ತರಕರ್ಮಣಾಂ ವೈಯರ್ಥ್ಯಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಶೈವದೀಕ್ಷಾನಂತರಂ ಜೀವತ್ವಪ್ರೇತತ್ವಾಭಾವೇನ ಸ್ವಜಾತ್ಯಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾಣಾಂ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್, "**ನ ಕುರ್ಯಾನ್ನಿಷ್ಫಲಂ ಕರ್ಮ**" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ವಿಧಿನಿಷೇಧನಿರವಕಾಶತ್ವೇನ ವೇದಬಾಹ್ಯಮತಪ್ರವೇಶಾಪಾತಾತ್, ವಸಿಷ್ಠಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಾನಾಂ ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಾಮಪಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಸರ್ವಕರ್ಮಾರಂಭ ಶ್ರವಣಾತ್, "**ಯದ್ವೈ ಕಿಂ ಚ ಮನುರವದತ್ತದ್ಭೇಷಜಂ**" (ತೈ. ಸಂ. ೨-೨-೧೦-೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಮೌಷಧವದ್ವಿಧೇಯತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಲಿಂಗಧಾರಣದೀಕ್ಷಾವಿಧಾಯಕಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯಾಗಮಪುರಾಣೋಪಬೃಹ್ಮಣಾಭಾವಾತ್, "**ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಧ್ಯಾನಯೋಗಾದವೇಹಿ**" (ಕೈವ. ೧—೨) ಇತಿ

ಕೈವಲ್ಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಧ್ಯಾನಯೋಗಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವೇನೋಪದೇಶಾತ್, "ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾತಿಮೃತ್ಯುಮೇತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿದ್ಯತೇಽಯನಾಯ" (ಶ್ವೇ. ೩—೮) "ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತಂ ಮೃತ್ಯುಮತ್ಯೇತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿಮುಕ್ತಯೇ" (ಕೈವ. ೧—೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಹೇತುಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, "ಐಶ್ವರ್ಯಮೀಶ್ವರಾದಿಚ್ಛೇನ್ಮೋಕ್ಷಮಿಚ್ಛೇಜ್ಜನಾರ್ದನಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜನಾರ್ದನಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದಾತೃತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, "ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ಲಪಂತತ್ವೇನ ವಿಧ್ಯಭಾವಾತ್, ಅನೇಕವಿಧಾನೇ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷಾಚ್ಚ, ಸ್ಥಾಪಯತೀತಿ ಧಾತ್ವರ್ಥೇನ ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗಸ್ಥಾಪನಪರತ್ವದ್ಯೋತನಾತ್, 'ತಚ್ಚ ಲಿಂಗಂ ಪಾಣಿನಾ ಅಭಿಮಂತ್ರಿತಂ ಪಾಣಿಮಂತ್ರಂ' ಇತ್ಯರ್ಥಲಾಭಾಚ್ಚ, ನಿರ್ಮಲಾಂತಃಕರಣಸ್ಯ ಬಾಹ್ಯಕರ್ಮಾಚರಣೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್, ರಾಜನಿಷ್ಠಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರಾದಿಲಾಂಛನಾನಾಂ ಭೃತ್ಯೇಷ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಪರಮೇಶ್ವರನಿಷ್ಠಗರಲಭಕ್ಷಣಭುಜಗಭೂಷಣಾದಿಧರ್ಮಾಣಾಂ ಭಯಹೇತುತ್ವೇನ ಧರ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್, ಮಂಗಲಾಚರಣವನ್ಮಾನಾಭಾವೇಽಪಿ ನಿಖಿಲವೈದಿಕಶಿಷ್ಟಾಚಾರಾಭಾವಾತ್, ಸಗುಣೋಪಾಸನಸ್ಯ ನಿರ್ಗುಣಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯಪ್ರಾಪಕತ್ವಾಭಾವಾತ್, ಕಾಮಿಕಾದೀನಾಮಾಲಯೋತ್ಸವಪ್ರತಿಷ್ಠಾದ್ಯಂಶೇಷ್ವೇವ ಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯಾಚಾರವಿರುದ್ಧಸ್ಯ ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶನ್ಯಾಯೇನ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿವನ್ನ ವಿಧೇಯತ್ವಂ. ಇತಿಚೇತ್,

ಅತ್ರಬ್ರೂಮಃ—ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯಾಗಮಪುರಾಣೇತಿಹಾಸವಿಹಿತತ್ವೇನ ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿವದ್ವೈದಿಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ. ತಸ್ಮಾದ್ದೀಕ್ಷಾನಂತರಂ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ವಿಧೀಯತೇ. "ಯಶ್ಛಂದಸಾಮೃಷಭೋ ವಿಶ್ವರೂಪಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ಶಿವಸ್ಯ ಭಕ್ತೋಪಾಸನಾರ್ಥಂ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ. ನಾರಾಯಣೀಯೇ— "ನಿಧನಪತಯೇ ನಮಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೪) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಮುಕ್ತ್ವಾ "ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ" ಇತ್ಯನೇನ ತಸ್ಯೈವ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಲಿಂಗಧಾರಣವಿಧಾಯಕತ್ವದರ್ಶನಾತ್,

ಸರ್ವಾನನಶಿರೋಗ್ರೀವಸ್ಸರ್ವಭೂತಗುಹಾಶಯಃ ।
ಸರ್ವವ್ಯಾಪೀ ಸ ಭಗವಾಂಸ್ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಗತಶ್ಶಿವಃ ॥ (ಶ್ವೇ. ೩—೧೧)

"ಪ್ರಾಂಚಃ ಪ್ರತ್ಯಂಚೋಽಹಂ" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ ೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಾಥರ್ವಶಿರಃಪ್ರಭೃತಿಷು ಶ್ರವಣಾಚ್ಚ, "ಪ್ರಾಣೇಷ್ವಂತರ್ಮನಸೋ ಲಿಂಗಮಾಹುಃ"

"ಲಿಂಗೇ ಸುಷುಪ್ತಿಃ" "ಲಿಂಗಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ" ಇತ್ಯಥರ್ವಶಿರೋ ಹಂಸೋಪನಿಷಲ್ಲಿಂಗಪುರಾಣಾದಿಷು ನಿರುಪಪದಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯ ಹಸ್ತಕರಪಾಣಿಶಬ್ದ ವಲ್ಲಿಂಗಪರ್ಯಾಯತ್ವೇನ ನಿರ್ದೇಶಾತ್, "ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋಭೂಯಾಸಂ ....ಶ್ರುತಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯ" ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ದೇವೇತಿ ಪದವಿಭಾಗೇ ಅಪರಿಮಿತಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯೇನ ಸನ್ನಿಧಿಶ್ರುತಧಾರಣಶಬ್ದಾನ್ವಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ವ್ಯವಹಿತೇ ಗೋಪಾಯೇತ್ಯತ್ರ ಅನ್ವಯಾಯೋಗಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕೋಶೋಽಸೀತಿ ಸನ್ನಿಹಿತಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯೈವ ವಿಭಕ್ತಿವಿಪರಿಣಾಮೇನಾನ್ವಯಸಂಭವಾತ್, ಧಾರಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಂಯೋಗಾರ್ಥಕತ್ವೇನ ಅಮೃತಪದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಅನ್ಯಥಾಽಯೋಗಾತ್,

ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಗಿನೋ ವತ್ಸ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ಯುಗಪದ್ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಸ್ಸ್ಯಾತ್ತತೋ ಮೋಕ್ಷಮವಾಪ್ನುಯಾತ್ ॥

ಇತಿಶಂಕರಸಂಹಿತಾವಚನೇನ ತಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶಾತ್, "ಶರೀರಂ ಮೇ ವಿಚರ್ಷಣಂ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಫಲವಿಶೇಷವಿಧಾನಾತ್, "ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಸ್ಥಸ್ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ" (ಕೈವ. ೫) "ಅತ್ಯಾಶ್ರಮೀ ಸರ್ವದಾ ಸಕೃದ್ವಾಜಪೇತ್" (ಕೈವ. ೨೪) "ವ್ರತಮೇತತ್ಪಾಶುಪತಂ ಪಶುಪಾಶವಿಮೋಕ್ಷಾಯ" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ ೫) "ವ್ರತಮೇತಚ್ಛಾಂಭವಂ ಸರ್ವೇಷು ವೇದೇಷು ವೇದವಾದಿಭಿರುಕ್ತಂ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ತತ್ಸಮಾಚರೇನ್ಮುಮುಕ್ಷುರ್ನ ಪುನರ್ಭವಾಯ' (ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ ೧) "ತೇಷಾಮೇವೈತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ವದೇತ" (ಮುಂ. ೩—೨—೧೦) "ತಸ್ಯೈತೇ ಕಥಿತಾ ಹ್ಯರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ" (ಶ್ವೇ. ೬—೨೩) ಇತಿ ಕೈವಲ್ಯಾಥರ್ವಶಿರಃಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರಮುಂಡಕಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಾದಿಷು ಪಾಶುಪತವ್ರತಸ್ಥಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಲಿಂಗಧಾರಣದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ ।

ನನು—"ಕೈವಲ್ಯಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಾದ್ಯುಪನಿಷತ್ಸು ಲಿಂಗಧಾರಣವಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯಾದರ್ಶನಾತ್ ಪಾಶುಪತವ್ರತಸ್ಯ ಭಸ್ಮಧಾರಣಪರತ್ವಮೇವ" ಇತಿಚೇನ್ನ.

ಪಾಶುಪತದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೈವ ಲಿಂಗಿನಸ್ತದಂಗತ್ವೇನ ಭಸ್ಮಧಾರಣವಿಧಾಯಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್,

ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಗಿನಾಂ ಚೈವ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ಏಷ ಪಾಶುಪತೋ ಯೋಗಃ ಪಶುಪಾಶನಿವೃತ್ತಯೇ ॥

ಸರ್ವವೇದಾಂತಸಾರೋಽಯಮತ್ಯಾಶ್ರಮ ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ ॥
ಪರಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಧಂ ಲಿಂಗಂ ಪಶುಪಾಶವಿಮೋಚಕಂ ।
ಯೋ ಧಾರಯತಿ ಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ ಪಾಶುಪತ ಉಚ್ಯತೇ ॥
ಶರೀರತ್ರಿತಯೇ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಲಿಂಗಂ ಪರಶಿವಾತ್ಮಕಂ ।
ಯೋ ಧೃತ್ವಾ ವಿಚರೇದ್ಭೂಮೌ ಸ ಪಾಶುಪತ ಉಚ್ಯತೇ ॥
ಲಿಂಗಂ ಶಿವೋ ಭವೇತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಮಂಗಂ ಸಂಯೋಗ ಆಶ್ರಯಃ ।
ತಸ್ಮಾಲ್ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಯುಕ್ತೋ ಯಸ್ತು ಸೋಽತ್ಯಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ ॥
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಗೃಹಸ್ಥೋ ವಾ ವಾನಪ್ರಸ್ಥೋ ಯತಿಸ್ತು ವಾ ।
ಯಸ್ತು ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಯುಕ್ತಃ ಸ ಏವಾತ್ಯಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ ॥

ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯಲೈಂಗಸ್ಕಂದಕೂರ್ಮಪುರಾಣೇಷು ಪಾಶುಪತಾತ್ಯಾಶ್ರಮಿಶಬ್ದಯೋರ್ಲಿಂಗಧಾರಿಪರ್ಯಾಯತ್ವೇನ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ ತತ್ಪರತ್ವಮೇವೇತಿ ಸಿದ್ಧಂ. ।

ಕಿಂಚ ಸಾಮಜೈಗೀಷೀಯಶಾಖಾಯಾಂ ಸದಾನಂದೋಪನಿಷದಿ—

ಅಂತರ್ಧಾರಣಶಕ್ತೋ ವಾ ಹ್ಯಶಕ್ತೋ ವಾ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಃ ।
ಸಂಸ್ಕೃತ್ಯ ಗುರುಣಾ ದತ್ತಂ ಶೈವಂ ಲಿಂಗಮುರಸ್ಸ್ಥಲೇ ॥
ಧಾರ್ಯಂ ವಿಪ್ರೇಣ ಮುಕ್ತ್ಯರ್ಥಮೇವಂ ವೇದವಿದೋ ವಿದುಃ ॥

ಆಥರ್ವಣೇ ಐಶ್ವರ್ಯಶಾಖಾಯಾಂ—

ಯೋ ವಾಮಹಸ್ತಾರ್ಚಿತಲಿಂಗಮೇಕಂ ಪರಾತ್ಪರಂ ಧಾರಯತೇ
ಸತತಂ ವಿಪ್ರಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ವಾ । ತಸ್ಯೈವ ಲಭ್ಯಃ ಪರಮೇ
ಶ್ವರೋಽಸೌ ನಿರಂಜನಃ ಪರಮಂ ಸಾಮ್ಯಮುಪೈತಿ ದಿವ್ಯಂ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಮಂತ್ರೇಷು ಪರಮೇಶ್ವರಧ್ಯಾನಧಾರಣಮೇವ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ವಿಧೇಯಮಿತಿ ಶ್ರೂಯತೇ. । ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯೇ—" ಅಧ್ಯವೋಚದಧಿವಕ್ತಾ ಪ್ರಥಮೋ ದೈವ್ಯೋ ಭಿಷಕ್ " ಇತ್ಯನೇನ ಪರಶಿವಸ್ಯೈವ ಜನನಮರಣಪ್ರವಾಹರೂಪಸಂಸಾರರೋಗನಿವಾರಕತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ. । ಅತಏವ ವೇದಪುರುಷೇಣಾಪಿ ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯೈವ ಪಶುಪಾಶವಿಮೋಚಕತ್ವಂ ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾದಿಷೂಪದಿಶ್ಯತೇ. । ಋಗ್ವೇದೇ—

" ಅಯಂ ಮೇ ಹಸ್ತೋಭಗವಾನಯಂ ಮೇ ಭಗವತ್ತರಃ । ಅಯಂ ಮೇ ವಿಶ್ವಭೇಷಜೋಽಯಂ ಶಿವಾಭಿಮರ್ಶನಃ । ಅಯಂ ಮಾತಾಽಯಂ ಪಿತಾಽಯಂ ಜೀವಾತುರಾಗಮತ್ । ಇದಂ ತವ ಪ್ರಸರ್ಪಣಂ ಸುಬಂಧವೇಹಿ

ನಿರೀಹಿ ॥" (೮—೧—೨೫) ಇತ್ಯನೇನ ವೇದಪುರುಷಸ್ಯ ಪಾಣಿಲಿಂಗಧಾರಣಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ. । "ಶಿವಾಭಿಮರ್ಶನಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗಸ್ಪರ್ಶೋ ವಿವಕ್ಷಿತ ಇತಿ ಚೇತ್–ಶಿವಮಭಿತಸ್ಸರ್ವದಾ ಸ್ಪೃಶತೀತ್ಯರ್ಥಲಾಭಾತ್ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕಸ್ಪರ್ಶಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತ್ಯಾನಾನ್ಯಾರ್ಥೋ ಯುಕ್ತಃ । ಏತದೇವ ವಾತೂಲೇ ಶ್ರೂಯತೇ—

ಧಾರಯೇದ್ಯಸ್ತು ಹಸ್ತೇನ ಲಿಂಗಾಕಾರಂ ಶಿವಂ ಸದಾ ।
ತಸ್ಯ ಹಸ್ತಸ್ಥಿತಂ ವಿದ್ಧಿ ಮತ್ಪದಂ ಸಂಪದಾಂ ಪದಂ ॥ ಇತಿ.

ಅಗ್ನ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಾಯಃಪಿಂಡಸ್ಯ ತನ್ನಿಷ್ಠದಾಹಕತ್ವಪ್ರಕಾಶಕತ್ವೋಪದೇಶವತ್ ಲಿಂಗಧಾರಣೇನೈವ ತತ್ಪರಸ್ಯ ಭಗವತ್ತರತ್ವ-ವಿಶ್ವಭೇಷಜತ್ವಾದಿಪರಮೇಶ್ವರಧರ್ಮಾಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂತೇ. ತಥಾ ಕಾಮಿಕೇ—

ಅಯಂ ಮೇ ಹಸ್ತೋ ಭಗವಾನಿತಿಮಂತ್ರೇಣ ಸರ್ವದಾ ।
ಪಾಣಿಲಿಂಗಧೃತಿರ್ವೇದಪುರುಷಸ್ಯ ಸಮೀರಿತಾ ॥ ಇತಿ.

ಯಜುರ್ವೇದೇ—

ಯಾ ತೇ ರುದ್ರ ಶಿವಾ ತನೂರಘೋರಾಽಪಾಪಕಾಶಿನೀ ।
ತಯಾ ನಸ್ತನುವಾ ಶಂತಮಯಾ ಗಿರಿಶಂತಾಭಿಚಾಕಶೀಹಿ ॥

(ತೈ. ಸಂ. ೪-೫-೧-೧)

ತ್ರ್ಯಂಬಕಂ ಯಜಾಮಹೇ ಸುಗಂಧಿಂ ಪುಷ್ಟಿವರ್ಧನಂ ।
ಉರ್ವಾರುಕಮಿವ ಬಂಧನಾನ್ಮೃತ್ಯೋರ್ಮುಕ್ಷೀಯ ಮಾಮೃತಾತ್ ॥

(ತೈ. ಸಂ. ೧-೮-೬-೧೧)

ಸೋಮಾರುದ್ರಾ ಯುವಮೇತಾನ್ಯಸ್ಮೇ ವಿಶ್ವಾ ತನೂಷು
ಭೇಷಜಾನಿ ಧತ್ತಂ । ಅವಸ್ಯತಂ ಮುಂಚತಂ ಯನ್ನೋ ಅಸ್ತಿ
ತನೂಷು ಬದ್ಧಂ ಕೃತಮೇನೋ ಅಸ್ಮತ್ ॥ (ತೈ. ಸಂ. ೧-೮-೨೨-೪೨)

ಇತ್ಯಾದಿಮಂತ್ರಾಣಾಮುಪಬೃಹ್ಮಣಂ ಶ್ರೂಯತೇ ಲೈಂಗೇ—

ಯಾ ತೇ ಶಿವಾ ತನೂ ರುದ್ರ ಲಿಂಗಂ ಮಂಗಲದಾಯಕಂ ।
ಲಿಂಗಂ ಶಿವಾ ತನೂಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮೂರ್ತಿರ್ಘೋರಾ ತನುಃಸ್ಮೃತಾ॥
ಅಪಾಪೇಷು ಚ ಭಕ್ತೇಷು ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಶಿವಾ ತನೂಃ ।
ಕಾಶತೇ ಪರಮೇಶಸ್ಯ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತೇ ಲಿಂಗಧಾರಿಣಃ ॥

ತಯಾ ಶಂತಮಯಾ ಸೌಖ್ಯಕಾರಿಣ್ಯಾ ಲಿಂಗರೂಪಯಾ ।
ಅಭಿಚಾಕಶೀಹಿ ತನ್ವಾ ಗಿರಿಶಂತಾಭಿರಕ್ಷ ಮಾಂ ॥
ತ್ರಿಯಂಬಕಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ಲಿಂಗಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ ।
ಯಜಾಮಹೇ ಧಾರಯಾಮಃ ಸುಗಂಧಿಂ ಪುಷ್ಟಿವರ್ಧನಂ ॥
ಉರ್ವಾರುಕಂ ಯಥಾ ಬಂಧಾನ್ಮೃತ್ಯೋರ್ಮುಕ್ಷೀಯ ಮಾಮೃತಾತ್॥
ಪ್ರಥಮಾಷ್ಟೇ ಯಜುರ್ವೇದೇ ಪ್ರಶ್ನೇ ಚರಮಸಂಜ್ಞಕೇ ।
ಲಿಂಗಧಾರಣಮಾಖ್ಯಾತಂ ವೇದಪುಂಸಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ ॥
ಸೋಮಾರುದ್ರಾ ಯುವಾಮೇತಾನ್ಯಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಮೇವ ಹಿ ।
ವಿಶ್ವಾನಿ ಭೇಷಜಾನೀಷ್ಟಪ್ರಾಣಭಾವಾತ್ಮಕಾನಿ ಚ ॥
ತನೂಷು ದೇಹತ್ರಿತಯೇ ಬದ್ಧಂ ಮಾಯಾಮಲಾತ್ಮಕಂ ।
ಕೃತಂ ಯದೇನೋ ದುರಿತಂ ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯಕರ್ಮಜಂ ॥
ತದಸ್ಮದಸ್ಮತ್ತಸ್ತೂರ್ಣಂ ಮುಖ್ಯತೋಽವಸ್ಯತಂ ಯುವಾಂ ।
ಮುಂಚತಂ ಕೃಪಯಾ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಮೋಚಯತಮೀಶ್ವರೌ ॥ ಇತಿ.

ಸೋಮಾರುದ್ರಾ—ಸೋಮಾರುದ್ರೌ, "ದೇವತಾ ದ್ವಂದ್ವೇ ಚ" (ಪಾಣಿನಿ ಸೂ. ೬—೩—೧೨೧) ಇತಿ ಪೂರ್ವಪದಸ್ಯ ದೀರ್ಘಃ, "ಸುಪಾಂ ಸುಲುಕ್" (ಪಾಣಿನಿ ಸೂ. ೭—೧—೩೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಆತ್ಪ್ರತ್ಯಯಃ । ತತ್ರೈವ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಮೂರ್ತಿದ್ವಯಂ ಶ್ರೂಯತೇ."ರುದ್ರೋ ವಾ ಏಷ ಯದಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯೈತೇ ತನುವೌ ಘೋರಾಽನ್ಯಾ ಶಿವಾಽನ್ಯಾ" ಇತಿ. ತಸ್ಮಾತ್ಸೋಮರುದ್ರಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ಘೋರಾ ಘೋರಮೂರ್ತಿದ್ವಯಮುಕ್ತಂ. ಯುವಂ—ಯುವಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ. ವಿಶ್ವಾ—ವಿಶ್ವೇತಿ ಟಾಬಂತಮೇತತ್ ; ವಿಶ್ವಾನೀತ್ಯರ್ಥಃ. ಏತಾನಿ ಭೇಷಜಾನಿ—ಭವರೋಗಹರಾಣಿ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಣಭಾವಸಂಜ್ಞಕಾನಿ, ಅಸ್ಮೇ—ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ,"ಸುಪಾಂ ಸುಲುಕ್"ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶೇ ಇತ್ಯಾದೇಶಃ । ತನೂಷು—ಶರೀರತ್ರಿತಯೇ, ಧತ್ತಂ—ಧಾರಯತಂ, ನಃ ತನೂಷು ಬದ್ಧಂ—ಅನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾವಾಸಿತಂ, ಅತಏವ ಕೃತಂ ಏನಃ—ದುರಿತಂ, ಯದಸ್ತಿ, ತತ್ ಅಸ್ಮತ್—ಅಸ್ಮತ್ತಃ, ಯುವಾಂ ಅವಸ್ಯತಂ ಮುಖ್ಯತಃ, ಮುಂಚತಂ—ಮೋಚಯತಂ । "ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ" (ಕೈ. ೧—೭) ಇತ್ಯಾದಿಷ್ವದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮೂರ್ತಿದ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದತ್ರ "ಸೋಮಾರುದ್ರಾ" ಇತಿ ಮಂತ್ರೇ ತದ್ದ್ವಮು ಭಯಂ ನಿರೂಪಿತಂ. ಉಮಯಾ ಸಹಿತಃ ಸೋಮಃ—ಪಂಚೋಪನಿಷನ್ಮಯ

ದಿವ್ಯಮಂಗಲವಿಗ್ರಹಃ, ರುದಂ-ಭಕ್ತಸಂಸಾರದುಃಖಂ ದ್ರಾವಯತೀತಿ ರುದ್ರಃ, ಯುವಾಮೇತಾವುಭೌ ಅಸ್ಮಚ್ಛರೀರೇಷು ಇಷ್ಟಾದಿಲಿಂಗಸ್ವರೂಪಾಣಿ ಧಾರಯಿತ್ವಾ ಅಸ್ಮಚ್ಛರೀರಾವಚ್ಛಿನ್ನಮಲತ್ರಯಾತ್ಮಕಕಿಲ್ಬಿಷಂ ನಾಶಯತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

"ವಿಶ್ವೇ ದೇವಂ (?) ವಿದುಷಾ ವೇದಿತವ್ಯಂ ಶೈವಂ ಲಿಂಗಂ ಪ್ರಧೃತಂ ಸರ್ವದೇವೈಃ । ತದಾತ್ಮಸಿದ್ಧೇರ್ಮುನಿಭಿರ್ಮುಕ್ತಿಕಾಮೈಃ ಕಂಠೇ ಹಸ್ತೇ ಮಸ್ತಕೇ ವಾ ಭವತು ಧಾರ್ಯಂ ॥" ಇತಿ ಸಾಮವೇದೇಽಪಿ. । ಅತಏವ ಭವಭೇಷಜಾತ್ಮಕಶಿವಲಿಂಗಧಾರಣಾದಿಕಂ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಮಾವಶ್ಯಕಂ ।

"ಪವಿತ್ರಂ ತೇ" (ಋ. ೭—೩—೮) ಇತಿ ಋಗ್ವೇದಮಂತ್ರಸ್ಯ—

ಋಗಿತ್ಯಾಹ ಪವಿತ್ರಂ ತೇ ವಿತತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ।
ತಸ್ಮಾತ್ ಪವಿತ್ರಂ ತಲ್ಲಿಂಗಂ ಧಾರ್ಯಂ ಶೈವಮನಾಮಯಂ ॥
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಲಿಂಗಮಾಖ್ಯಾತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿರೀಶ್ವರಃ ।
ಪವಿತ್ರಂ ತದ್ಧಿ ವಿಖ್ಯಾತಂ ತತ್ಸಂಪರ್ಕಾತ್ತನುಃ ಶುಚಿಃ ॥
ಅತಪ್ತತನುರಜ್ಞೋ ವೈ ಹ್ಯಾಮಸ್ಸಂಸ್ಕಾರವರ್ಜಿತಃ ।
ದೀಕ್ಷಯಾ ರಹಿತಸ್ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾಪ್ನುಯಾಲ್ಲಿಂಗಮುತ್ತಮಂ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ಪರಿ. ೬)

ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ ಶ್ರೀರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯೇಣ ಲಿಂಗಧಾರಣಪರತ್ವೇನ ನಿರ್ದೇಶಾತ್,

ಭಕ್ತಸ್ಯಾಬಿಭ್ರತೋ ಲಿಂಗಂ ಯಾವತ್ಪ್ರಾಣನಿಧಾರಣಂ ।
ಶ್ವಮಾಂಸಭಕ್ಷಣಂ ತಾವದನ್ನೇನ ರಚಿತಂ ಭವೇತ್ ॥
ಲಿಂಗಸ್ಯ ಧಾರಣಂ ಯಸ್ಯ ಸ್ಥೂಲದೇಹೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ತದ್ದೇಹಂ ನಿಷ್ಫಲಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಜೀವತ್ಯಕ್ತಶರೀರವತ್ ॥
ತಸ್ಮಾತ್ತದ್ಧಾರಣಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಯಾವಜ್ಜೀವಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವತ್ ।
ಯಥಾ ಶ್ಮಶಾನಗಂ ಕಾಷ್ಠಮನರ್ಹಂ ಸರ್ವಕರ್ಮಸು ।
ತಥಾ ಲಿಂಗವಿಹೀನಸ್ತು ಸರ್ವಕರ್ಮಬಹಿಷ್ಕೃತಃ ॥

ಇತಿ ವಾತುಲಸ್ಕಾಂದಲೈಂಗಾದಿಷು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿವದಕರಣೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ ।

ಕಿಂಚ –ಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯತ್ರಾಪಿ "ಮೇಧಾವೀ ಭೂಯಾಸಂ" "ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ವೀ ಭೂಯಾಸಂ" "ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಂ" ಇತ್ಯಾದಿಷ್ವಪಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥೋಪಪತ್ತೇಃ, ದೇವತಾಂತರಧಾರಣವಿಧಾಯಕಪ್ರಮಾಣಾಚಾರಾದರ್ಶನಾತ್, ದೀಕ್ಷಾಽಕರಣೇ ಶರೀರತ್ರಯಗತಾಣವಾದಿಮಲತ್ರಯಧ್ವಂಸಾಭಾವಾತ್,

ವೈದಿಕತ್ವಂ ಯಥಾ ವಹ್ನೇಃ ಸರ್ವವೇದಪ್ರಮಾಣತಃ ।
ತಥಾ ವೇದೈಕಸಿದ್ಧತ್ವಾದ್ವೈದಿಕಂ ಲಿಂಗಧಾರಣಂ ॥

ವೇದವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಪುರಾಣೇಷ್ವಾಗಮೇಷು ಚ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಸಮಾಖ್ಯಾತಂ ಲಿಂಗಧಾರಣಮುತ್ತಮಂ ॥ ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ,

ವೇದೋತ್ತಮೇ ಯಜುರ್ವೇದೇ ತೈತ್ತಿರೀಯೇ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿನಾಂ ಮುಕ್ತಿಹೇತುರ್ಲಿಂಗಧಾರಣಮಿರ್ಯತೇ ॥

ಛಂದೋಭ್ಯಸ್ಸರ್ವವೇದೇಭ್ಯೋ ಹ್ಯಮೃತಾತ್ಸಂಬಭೂವ ಹಿ ।
ಇಂದ್ರಸ್ತು ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲೀ ಸಾಂಬಸ್ತ್ರಿಲೋಚನಃ ॥

ಮಾಂ ಮೇಧಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಚ ಸ್ಪೃಣೋತು ಪ್ರೀಣಯತ್ವಥ ।
ಅಮೃತಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಲಾಭಾಯ ಸರ್ವದೇಹೇಷು ಸರ್ವದಾ ॥

ದೇವಸ್ಯ ಲಿಂಗರೂಪಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ಧಾರಣಂ ತದ್ಧೃತಿರ್ಯಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣ ಇಷ್ಯತೇ ॥

ತಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಂ ಮೇ ಲೋಕೇ ವಿಚರ್ಷಣಮಕಿಲ್ಬಿಷಂ ।
ಜಿಹ್ವಾ ಮೇ ರಸನಾ ಭೂಯಾನ್ಮಧುರಾಲಾಪಭಾಷಿಣೀ ॥

ಕರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಯುಗ್ಮೇನ ಭೂರಿ ವ್ಯಶ್ರುವಮಸ್ಮ್ಯಹಂ ।
ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪಾರ್ವತೀಶಸ್ಯ ಕೋಶೋಽಧಿಷ್ಠಾನಮೇವ ಹಿ ॥

ಅಸೇರಿವ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಮೇಧಯಾ ವೃತಃ ।
ಶ್ರುತಂ ತಚ್ಛ್ರವಣಾದೀನಿ ಮೇ ಗೋಪಾಯ ಪ್ರಯತ್ನತಃ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಲೈಂಗೇ ಏತದುಪಬೃಹ್ಮಣಶ್ರವಣಾತ್,

ಬಿಭೇತ್ಯಲ್ಪಶ್ರುತಾದ್ವೇದೋ ಮಾಮಯಂ ಪ್ರತರೇದಿತಿ ।
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಾರ್ಥಮುಪಬೃಹ್ಮಯೇತ್ ॥

ವೇದಾರ್ಥೋ ಯಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಞಾತಸ್ತತ್ರಾಜ್ಞಾನಂ ಭವೇದಪಿ ।
ಋಷಿಭಿರ್ನಿಶ್ಚಿತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾ ಶಂಕಾ ಸ್ಯಾನ್ಮಹಾತ್ಮನಾಂ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೌ ಸ್ವತಂತ್ರತಯಾ ವೇದಾರ್ಥನಿರೂಪಣನಿಷೇಧದರ್ಶನಾಚ್ಚ ನಾನ್ಯಾರ್ಥೋ ಯುಕ್ತಃ. । "**ಲಿಂಗಿನಂ ಚಕ್ರಿಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ**" ಇತ್ಯಾದಿನಿಷೇಧಕಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕವೇದಮೂಲಕತ್ವಾಭಾವಾತ್ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿವನ್ನ ವಿಧಾಯಕತ್ವಂ; ಶ್ರೌತವಿಧೇರ್ಬಲೀಯಸ್ತ್ವಾತ್. । "**ಉದಿತೇ ಜುಹೋತಿ-ಅನುದಿತೇ ಜುಹೋತಿ**" ಇತಿ ವಚನದ್ವಯವಿರೋಧೇ ಶಾಖಾಂತರವಿಷಯವನ್ಮೂಲಾನುಟ್ಟಂಕಿತಧೂರ್ತಸ್ಮಾರ್ತಮಾಯಾವಾದಿಕಲ್ಪಿತನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಗಗನಾರವಿಂದವತ್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಂಗೀಕಾರೇ ಅವೈದಿಕತಪ್ತಲಿಂಗಧಾರಿವಿಷಯತ್ವಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ; ಚಕ್ರಿಪದಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದರ್ಶನಾತ್. । ಶ್ರೌತಲಿಂಗವಿಷಯತ್ವೇ ಲಿಂಗಧಾರ್ಯುತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾಗಮಾದೀನಾಂ ದತ್ತಜಲಾಂಜಲಿತ್ವಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಾ ವೇದಬಾಹ್ಯಮತಪ್ರವೇಶಃ ಸ್ಯಾತ್. ।

ಶ್ರೌತಾಶ್ರೌತವಿಭೇದೇನ ದ್ವಿಧಾ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಧಾರಣಂ ॥
ಷಡಧ್ವಶುದ್ಧಲಿಂಗಂ ತು ಶ್ರೌತಮಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ ।
ಅಶ್ರೌತಂ ತಪ್ತಲಿಂಗಾದಿಧಾರಣಂ ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಶಿವೇ ॥
ಶ್ರೌತಾನಾಂ ವೀರಶೈವಾನಾಂ ವೇದಮಾರ್ಗೈಕವರ್ತಿನಾಂ ।
ತಪ್ತಲಿಂಗಪರಿಗ್ರಾಹೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯೋ ಮಹಾನ್ ಭವೇತ್ ॥

ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಗಮೇ ದರ್ಶನಾತ್. । ಯಾವಜ್ಜೀವಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ತದಿತರಶ್ರೌತಯಾಗದೀಕ್ಷಾವಿರೋಧಾಭಾವವಲ್ಲಿಂಗಧಾರಣದೀಕ್ಷಾಯಾ ಅಪಿ ನಿತ್ಯವಿಧಿಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನ "**ನಹಿ ಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮಾಂತರಾರಂಭಃ**" ಇತಿ ನಿಯಮಸ್ಯ ಸಾವಕಾಶದೀಕ್ಷಾವಿಷಯತ್ವಂ. ಶೈವದೀಕ್ಷಾಯಾ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾದಿದೀಕ್ಷಾವತ್ ಪ್ರತಿಪ್ರಯೋಗಾಪವರ್ಗಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ ತಯಾ ಸಹ ವಿರೋಧಾಭಾವಾತ್ಸಮುಚ್ಚಯೋಪಪತ್ತೇಃ ಶೈವಾನಾಂ ಕ್ರತ್ವನುಷ್ಠಾನಮಾವಶ್ಯಕಮೇವ; ಉಭಯೋಃ ಶ್ರೌತತ್ವಾತ್. । ನಿಷೇಧಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪ್ರಯೋಗಾಪವರ್ಗಿಯಾವಜ್ಜೀವನಿಷಿದ್ಧದೀಕ್ಷಾಂತರನಿಷೇಧಪರತ್ವಾದವೈದಿಕಪಾಂಚರಾತ್ರಾದಿದೀಕ್ಷಾನಿಷೇಧಪರತ್ವೇನೋಪಪತ್ತಿಃ. ।

ಜಾತಾಶೌಚಮೃತಾಶೌಚಾವೌ ಸ್ವಕರ್ತೃಕಯಾವಜ್ಜೀವಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಸ್ವನಿತ್ಯೋಪಾಸನಾಧಿಕಾರವತ್ ಶೈವದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಜಾತಾಶೌಚಾದಾವಪಿ ಲಿಂಗಪೂಜಾಮಾತ್ರಾಧಿಕಾರವತ್ತ್ವಂ. ಅತಏವ "**ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ**" ಇತ್ಯತ್ರ ಪವಿತ್ರಶಬ್ದೇನ ಧೃತಲಿಂಗಸ್ಯ ಸರ್ವಕಾಲಧಾರಣಪೂಜಾಧಿಕಾರಯೋಗ್ಯತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ. ।

ಶೈವಂ ದೇವಾರ್ಚನಂ ಯಸ್ಯ ಯಸ್ಯ ಚಾಗ್ನಿಪರಿಗ್ರಹಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯತೀನಾಂ ಚ ಶರೀರೇ ನಾಸ್ತಿ ಸೂತಕಂ ॥
ಲಿಂಗಾರ್ಚನರತಾ ನಾರೀ ಸೂತಿಕಾ ವಾ ರಜಸ್ವಲಾ ।
ರವಿರಗ್ನಿರ್ಯಥಾ ವಾಯುಸ್ತಥಾ ಕೋಟಿಗುಣೋಜ್ಜ್ವಲಾ ।
ಜಾತಕೇ ಮೃತಕೇ ವಾಽಪಿ ನ ತ್ಯಾಜ್ಯಂ ಶಿವಪೂಜನಂ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಪಾರಾಶರಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣ್ಯಾದೌ ಲಿಂಗಾಂಗಿದೇಹಸ್ಯ ಪವಿತ್ರತ್ವ ವ್ಯಪದೇಶಾಲ್ಲಿಂಗಧಾರಣಪೂಜಾದೇರ್ನ ವಿರೋಧಃ. ।

ನನು–ಪ್ರಮಾಣಾಚಾರಸತ್ತ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ರಜಸ್ಸೂತಕಾದಿ ಕಾಲಕೃತಪೂಜಾಧಾರಣಾದಿಕಮನುಪಪನ್ನಂ, ಇತಿಚೇನ್ನ—ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾತಿ ರಾತ್ರಪೌಂಡರೀಕಾದಿಯಾಗೀಯಪಶುವಿಶಸನಮಾಂಸಭಕ್ಷಣಸುರಾಪಾನಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಕೃತದಿವಾದಾಸೀಸಂಗಮಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಲೋಕವಿರುದ್ಧಶ್ರೌತಾಚಾರಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್. ।

ನನು—ಶೈವಾನಾಂ ಪಂಚಸೂತಕಾಭಾವೇ ವರ್ಣಚತುಷ್ಟಯಾತೀತತ್ವ ಪ್ರಸಂಗಾತ್, ತತ್ಕೃತಪಾಕಾದಿಪರಿಗ್ರಹಪ್ರಸಕ್ತೇಶ್ಚ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಲಿಂಗಧಾರಣ ಮನರ್ಹಮಿತಿ ಚೇನ್ನ.

ಸ್ವೇಷ್ಟಲಿಂಗೈಕಪೂಜಾಯಾಂ ನೈವಾಶೌಚಂ ವಿಧೀಯತೇ ।
ಪೌಂಡರೀಕೇ ರಜಸ್ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸ್ವಾಗ್ನಿಹೋತ್ರೇ ಯಥಾ ತಥಾ ॥
ಅಕರಸ್ಪರ್ಶಯೋಗ್ಯಾಽಪಿ ಯಥಾ ಜಿಹ್ವಾ ಮಹೇಶ್ವರಿ ।
ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣಮಾತ್ರಸ್ಯ ಪೂತಾ ಭವತಿ ಭೂತಲೇ ॥
ತಥಾ ಸೂತಕಿನಃ ಶೈವಾಃ ಪೂಜಾಮಾತ್ರಸುನಿರ್ಮಲಾಃ ।
ನಾನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಾನುಕೂಲಾಃ ಸ್ಯುರಿತಿ ವೇದಾನುಶಾಸನಂ ॥

ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಗಮಾದಿಷು ಶಿವಪೂಜಾಮಾತ್ರಯೋಗ್ಯತಾಶ್ರವಣಾತ್, ಶೈವ ದೀಕ್ಷಾನಂತರಂ ಪ್ರೇತತ್ವಜೀವತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ ಶಿವಾಗಮೇಷು ಶೈವಾನಾಂ ಸ್ವವರ್ಣಾ ಶ್ರಮೋಚಿತಪೂರ್ವಾಪರಕರ್ಮಕರ್ತವ್ಯತಾಯಾ ವಿಧೇಯತ್ವಾದಕರಣೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ ವಿಧಿವಿಹಿತಯಾವತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಮಾವಶ್ಯಕಮೇವ ।

ಸ್ವಜಾತಿವಿಹಿತಂ ಧರ್ಮಂ ಕುರ್ವಂತಃ ಪೂಜಯಂತಿ ಯೇ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಶ್ರೀಕಂಠಮನಿಶಂ ತೇ ವೈ ಮಾಹೇಶ್ವರಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ॥

ಕರ್ಮ ವಿಧ್ಯುಕ್ತಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಸ್ವಜಾತಿವಿಹಿತಂ ನರಾಃ ।
ಯೇಽರ್ಚಯಂತಿ ಶಿವಂ ತೇಷಾಂ ಪೂಜಾಂ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ನೇಶ್ವರಃ ॥

ವರ್ಣಾಶ್ರಮಸದಾಚಾರಾಃ ಶಿವೇನ ಕಥಿತಾಃ ಪುರಾ ।
ಯೇ ತಾನುಲ್ಲಂಘ್ಯ ವರ್ತಂತೇ ಶಿವಸ್ಯಾಜ್ಞಾಪಲಾಪಿನಃ ॥

ರಾಜಾಜ್ಞಾಭಂಗಕೃನ್ಮರ್ತ್ಯಾಣಾಂ ಯಥಾ ದಂಡೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।
ಶಿವಾಜ್ಞಾಭಂಗಕೃನ್ಮರ್ತ್ಯಾಣಾಂ ದಂಡೋ ಹಿ ನರಕಸ್ತಥಾ ॥

ಸಾಂಬೇನ ಶಂಭುನಾಽಽಜ್ಞಪ್ತಂ ಧರ್ಮಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾರ್ಚಯೇಚ್ಛಿವಂ ।
ಯಸ್ತಸ್ಮೈ ಕುಪ್ಯತಿ ಸ್ಥಾಣುಃ ಸ್ವಾಜ್ಞಾಭಂಗವಿಧಾಯಿನೇ ॥

ಚೋದನಾಲಕ್ಷಣಂ ಧರ್ಮಂ ಶಿವೇನಾಜ್ಞಪ್ತಮುತ್ಸೃಜನ್ ।
ಶಂಕರಂ ಪೂಜಯೇದ್ಯಸ್ತು ತಸ್ಮೈ ಸಾಂಬಃ ಪ್ರಸೀದತಿ ॥

(ಶಂಕರಸಂ. ಅ. ೪೬)

ಅಂಧಪಂಗುವದನ್ಯೋನ್ಯಸಾಪೇಕ್ಷೇ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಣೀ ।
ಫಲೋತ್ಪತ್ತೌ ವಿರಕ್ತಸ್ತು ತಸ್ಮಾತ್ತದ್ದ್ವಯಮಾಚರೇತ್ ॥

ಜ್ಞಾನೇ ಸಿದ್ಧೇಽಪಿ ವಿದುಷಾಂ ಕರ್ಮಾಪಿ ವಿನಿಯುಜ್ಯತೇ ।
ಫಲಾಭಿಸಂಧಿರಹಿತಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಕರ್ಮ ನ ಸಂತ್ಯಜೇತ್ ॥

ಆಚಾರ ಏವ ಸರ್ವೇಷಾಮಲಂಕಾರಾಯ ಕಲ್ಪತೇ ।
ಆಚಾರಹೀನಃ ಪುರುಷೋ ಲೋಕೇ ಭವತಿ ನಿಂದಿತಃ ॥

ಜ್ಞಾನೇನಾಚಾರಯುಕ್ತೇನ ಪ್ರಸೀದತಿ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ತಸ್ಮಾದಾಚಾರವಾನ್ ಜ್ಞಾನೀ ಭವೇದಾದೇಹಪಾತನಂ ॥

(ಸಿ. ಶಿ. ಪರಿ. ೧೬)

ಇತಿ ಶಂಕರಸಂಹಿತಾಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣ್ಯಾದೌ ಕರ್ಮಕರ್ತವ್ಯತಾದರ್ಶನಾತ್, ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವೇಽಪಿ ಭೃತ್ಯಾನಾಂ ರಾಜಾಜ್ಞಾಭಂಗಭಯಾತ್ ತದುದೀರಿತ ಕರ್ಮಾಚರಣವತ್ ಶೈವದೀಕ್ಷಿತಾನಾಂ ಕರ್ಮಕರಣೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವೇಽಪಿ ಶಿವಾಜ್ಞಾಪಾಲನಾರ್ಥಮವಶ್ಯಂ ತತ್ಕರ್ತವ್ಯಮೇವ. "ಭೀಷಾಽಸ್ಮಾದ್ವಾತಃ ಪವತೇ ಭೀಷೋದೇತಿ ಸೂರ್ಯಃ (ತೈತ್ತಿ. ಆನಂ. ೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಪವನಪ್ರಭಾಕರಾದಿ ದೇವಾನಾಂ ಶಿವಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾನಾಮಪಿ ಪರಮೇಶ್ವರಾಜ್ಞಾಭಂಗಭಯೇನ ಸಕಲ ಜಗದನುಕೂಲಸ್ವೋಚಿತಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಶ್ರವಣಾತ್ ಕಿಂ ವಕ್ತವ್ಯಮಲ್ಪಜ್ಞಾನಿನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ? ।

ಕಿಂಚ ಲೈಂಗೇ—

ಪಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಸ್ಸರ್ವೇ ಪಶವಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ಪತಿರ್ಯಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಮಾತ್ಪಶುಪತಿಃ ಶಿವಃ ॥

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಶಿವಲಿಂಗಾದಿಧಾರಣಂ ।
ಕೃತ್ವಾ ಪಾಶುಪತಾಃ ಸರ್ವೇ ತಸ್ಮಾತ್ಪಶುಪತಿಃ ಶಿವಃ ॥
ಅತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವಾನಾಮುಪಾಸ್ಯಃ ಶಿವ ಏವ ಹಿ ॥

ತಥಾ ವಿಭೂತಿರುದ್ರಾಕ್ಷಲಿಂಗಧಾರಣದೇಹಿನಃ ।
ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಮಾಲಾಭಿರ್ಬದ್ಧಹಸ್ತಾಂಬುಜಾನಪಿ ॥

ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿದೇವಾಂಶ್ಚ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಾಂಬಸ್ತ್ರಿಲೋಚನಃ ।
ತ್ರಿಪುರಾಸುರಸಂಹಾರಮಕರೋದ್ಭಕ್ತವತ್ಸಲಃ ॥

ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದಿದೇವಾಶ್ಚ ಮುನಯೋ ಗೌತಮಾದಯಃ ।
ಧಾರಯಂತಿ ಸದಾ ಲಿಂಗಮುತ್ತಮಾಂಗೇ ವಿಶೇಷತಃ ॥

ಕಿಂಚ ಸ್ಕಾಂದೇ ಶಂಕರಸಂಹಿತಾಯಾಂ—

ಉರಸ್ಸ್ಥಲೇ ಹರಿರ್ಲಿಂಗಂ ಧೃತ್ವಾ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಪಿತಾಮಹಃ।
ಲಿಂಗಸ್ಥಂ ಮಾಂ ಸಮಾರಾಧ್ಯ ಸ್ವಂ ಸ್ವಂ ಪದಮವಾಪತುಃ॥

ಇತ್ಯಾದ್ಯುಪಬೃಹ್ಮಣವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಶಿವಲಿಂಗಾದಿಧಾರಣದರ್ಶನಾತ್, ಲೋಕೇ ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭವಿಠಲೇಶ್ವರಾದಿಕ್ಷೇತ್ರೇಷು ನಾರಾಯಣಸ್ಯಾಪಿ ಪಾಣಿ ಶಿರೋದೇಶೇಷು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಶಿವಲಿಂಗಧಾರಣದರ್ಶನಾಚ್ಚ ನ ಸಂದೇಹಕಲಂಕಪ್ರಸಂಗಃ ।

"ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಧ್ಯಾನಯೋಗಾದವೇಹಿ" (ಕೈವ. ೧—೨) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಧ್ಯಾನಜ್ಞಾನಯೋರೇವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾದ್ಬಾಹ್ಯಲಿಂಗಧಾರಣಾದಿನಾ ನ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಯೋಜನಮಿತಿ ಚೇನ್ನ—"ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತಸ್ಯ—ಹರಸ್ಯ, ಅಭಿಧ್ಯಾನಾತ್—ಅಂತರನುಸಂಧಾನಾತ್, ಯೋಜನಾತ್—ಸಂಯೋಗಾತ್ ಬಾಹ್ಯಧಾರಣಾತ್, ತತ್ತ್ವಭಾವಾತ್—ತತ್ತ್ವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾತ್, ಸಕಲಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿರ್ಭವತೀತಿ ಶ್ರವಣಾತ್, ಶ್ರುತಿಸಂಕೋಚೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್, "ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನೋಪಾಸಾತ್ರೈವಿಧ್ಯಾದಾಶ್ರಿತತ್ವಾ

ದಿಹ ತದ್ಯೋಗಾತ್ "(ಬ್ರ. ಸೂ. ೧—೧—೩೨) ಇತ್ಯಾದೌ ಭಗವತಾ ವ್ಯಾಸೇನಾಪಿ ತ್ರಿವಿಧೋಪಾಸನಾವ್ಯಪದೇಶಾತ್, ತಥಾ ಸ್ಕಾಂದೇ—

ಮಾನಸೋಪಾಸನಂ ಕುರ್ಯಾದ್ಧೃದಯೇ ದಹರೇಽಪಿ ವಾ ॥
ಪಂಚಾಕ್ಷರ್ಯಾ ಚ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾ ರುದ್ರಸೂಕ್ತಾದಿಭಿಸ್ತಥಾ ।
ವಾಚಿಕೋಪಾಸನಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಧೃತಲಿಂಗೇ ಶಿವಾತ್ಮಕೇ ॥
ಪಾಣಿಪೀಠೇ ತಥಾ ವಹ್ನೌ ಸ್ಥಂಡಿಲೇ ವಾ ವಿಧಾನತಃ ।
ಕಾಯಿಕೋಪಾಸನಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತಃ॥
ಏವಂ ತ್ರಿಕರಣೈರ್ನಿತ್ಯಮೀಶ್ವರೋಪಾಸನಂ ದ್ವಿಜಃ ।
ಕುರ್ವನ್ಮುಕ್ತಿಮವಾಪ್ನೋತಿ ವೈದಿಕೋ ನಾನ್ಯಹೇತುನಾ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ, " ಮನಸ್ಯೇಕಂ ವಚಸ್ಯೇಕಂ ಕರ್ಮಣ್ಯೇಕಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ " ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಚ ಮಾನಸಯಜ್ಞಸಂನ್ಯಾಸಾದೀನಾಂ ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಅಂತರ್ಧಾರಣಮಾತ್ರತ್ವೇ ಬಾಹ್ಯಾಂಗಸ್ಯ ನಿಷ್ಫಲತ್ವಾತ್, ತದ್ಗತಕಾರ್ಮಿಕಮಲ ಧ್ವಂಸಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ।

ಕಿಂಚ—ಪ್ರಾಗುಪನಯನದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೈವ " ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯೇತವ್ಯಃ " " ಅಹರಹಸ್ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸೀತ " ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯವಿಹಿತಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದಿಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವತ್ ಲಿಂಗಧಾರಣದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೈವ ಶಿವಧ್ಯಾನಶಿವಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರಿತ್ವಮವಿರುದ್ಧಂ । ಅಂತರ್ಧ್ಯಾನಧಾರಣಯೋರಾವಶ್ಯಕತ್ವೇಽಪಿ ಪಾಕಸ್ಯ ವಹ್ನಿವತ್ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಲಿಂಗ ದೀಕ್ಷಾಯಾ ಮುಖ್ಯಸಾಧನತ್ವಾತ್, ತದಸ್ವೀಕಾರೇ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾಗಮಪುರಾಣವೈರುಧ್ಯೇನ ವೇದಬಾಹ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್,

ಶಿವಧ್ಯಾನಪರೋ ಭೂತ್ವಾ ಶಿವಲಿಂಗಾಂಗಸಂಯುತಃ ।
ಶಿವೇತರಪರಿತ್ಯಾಗೀ ಧ್ಯಾನಯೋಗೀ ಸ ಉಚ್ಯತೇ ॥
ಮುಖೇ ಮಂತ್ರೋ ಹೃದಿ ಧ್ಯಾನಂ ಮಸ್ತಕೇ ಲಿಂಗಧಾರಣಂ ।
ಶಿಖಾ ಸೂತ್ರಂ ತಥಾ ಭಸ್ಮ ಚೈತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಲಕ್ಷಣಂ ॥

ಇತಿ ಮನುಗೌತಮಾದಿಸ್ಮೃತಿಷು ಶಿವಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ವೇದವಿಹಿತತ್ವೇನ ದೃಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ ವೈದಿಕಾನಾಮವಿರೋಧಃ. ।

" ಮೋಕ್ಷಮಿಚ್ಛೇಜ್ಜನಾರ್ದನಾತ್ " ಇತಿ ನಾರಾಯಣಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರದಾತೃತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ತಸ್ಯೋಪಾಸನಮೇವ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಮಾವಶ್ಯಕಮಿತಿ ಚೇನ್ನ—ತಥಾವಿಧಶ್ರುತ್ಯಭಾವಾತ್, " ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವ

ಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ ೩) "ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಿವಂ ಶಾಂತಿಮತ್ಯಂತಮೇತಿ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೪) "ಈಶಂ ತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಅಮೃತಾ ಭವಂತಿ" (ಶ್ವೇ. ೩—೭) "ಕ್ಷರಂ ಪ್ರಧಾನಮಮೃತಾಕ್ಷರಂ ಹರಃ ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನಾವೀಶತೇ ದೇವ ಏಕಃ। ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾ ನಿವೃತ್ತಿಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ" (ಶ್ವೇ. ೩—೨) "ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಪುರಸ್ತಾದ್ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) "ತಮಕ್ರತುಂ ಪಶ್ಯತಿ ವೀತಶೋಕೋ ಧಾತುಃ ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮಹಿಮಾನಮೀಶಂ"(ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರೌತವಿಧೇರ್ಬಲೀಯಸ್ತ್ವಾನ್ನಾರಾಯಣಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದೇವತಾತ್ವಾಭಾವಾತ್, ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧಸ್ಮೃತೇಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಾತ್, ತಾದೃಶಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಸಮುಕ್ಷಜಲನ್ಯಾಯೇನ ಪರಂಪರಯಾ ಶಿವೋಪಾಸನದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷಹೇತುತಾಪರತ್ವಸ್ಯ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್,

ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಸಹಸ್ರೇಣ ಜನ್ಮನಾ ದ್ವೈತಗೋ ಭವೇತ್ ।
ತನ್ಮತಸ್ಯ ಸಹಸ್ರೇಣ ಸೌರಂ ಮತಮುಪಾಶ್ನುತೇ ॥
ತತ್ಸಹಸ್ರಸಮಭ್ಯಾಸಾದ್ಗಾಣಾಪತ್ಯಮತೀ ಭವೇತ್ ।
ತತ್ಸಹಸ್ರೇಣ ಭೂಲೋಕೇ ವೈಷ್ಣವಂ ಮತಮಾರ್ಯತೇ ॥
ತದ್ವೈಷ್ಣವಸಹಸ್ರೇಣ ಶಾಕ್ತೋ ಭವತಿ ಸರ್ವದಾ ।
ತತ್ಸಹಸ್ರಾನ್ಮಹಾಭಾಗ ಶೈವಸಾಮಾನ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ ॥
ತತ್ಸಹಸ್ರೇಣ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಾ ವೀರಶೈವಮತೀ ಭವೇತ್ ।
ತೇನೈವ ಮುಕ್ತಿಮಾಪ್ನೋತಿ ನಾನ್ಯಥಾ ಬಹುಯತ್ನತಃ ॥

ಇತಿ ಸ್ಕಾಂದೇ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ. । ವಿಷ್ಣುಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಾಂ ವಿಷ್ಣುಸಾರೂಪ್ಯಮಾಪನ್ನಾನಾಂ ಶಿವಶರ್ಮಾದೀನಾಂ ಶಿವೋಪಾಸನದ್ವಾರಾ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಕಾಶೀಖಂಡೇ ಶ್ರೂಯತೇ. ವ್ಯಾಸೋಽಪಿ ಸ್ವಭುಜಸ್ತಂಭನಾನಂತರಂ ಶಿಷ್ಯೈಸ್ಸಹ ಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಾಂ ಲಬ್ಧ್ವೈವ ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರ್ಯಭೂದಿತಿ ತತ್ರೈವ ಶ್ರೂಯತೇ। ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವೇಽಪಿ—"ತ್ರಯೀ ಸಾಂಖ್ಯಂ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ತ್ವಮಸಿ ಪಯಸಾಮರ್ಣವ ಇವ" ಇತ್ಯಂತೇನ ಋಜುಕುಟಿಲತ್ವೇನ ಸ್ವಮತಮನ್ಯಮತಾನಿ ಚ ನಿರೂಪ್ಯ ಶಿವ ಏವ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಸ್ಥಾನಮಿತ್ಯುಪದಿಷ್ಟಂ. ।

"ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ಲಡಂತತ್ವೇಽಪಿ "ವ್ರೀಹೀನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ, ವ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ" ಇತ್ಯಾದಿವದ್ವಿಧ್ಯರ್ಥತ್ವೋಪಪತ್ತಿಃ । ನಚಾನೇಕವಿಧಾನೇ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷಃ. "ಯದಾಗ್ನೇಯೋಽಷ್ಟಾಕಪಾಲಃ" ಇತಿವತ್ ಸರ್ವೇಷಾಮಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನ ವಿಧೇಯತ್ವಾತ್, "ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯಂತೇ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕಯತ್ನತಃ" ಇತಿ ಸ್ಮೃತಿದರ್ಶನಾತ್, ಸ್ಥಾಪಯತೀತ್ಯತ್ರ ಭೂಮಾವೇವೇತಿ ವಿನಿಗಮಕಾಭಾವಾತ್, ಶ್ರುತೇಃ ಸಂಕೋಚಾಸಹಿಷ್ಣುತ್ವಾದುಭಯಥಾ ಪ್ರಮಾಣಾಚಾರದರ್ಶನಾಚ್ಚ ।

ನಚ ಪಾಣಿನಾ ಮನನಾತ್ಪೂಜನಾತ್ತ್ರಾಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಸಂಭವೇನ ಲಿಂಗಧಾರಣಾಸಿದ್ಧಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ। ಮಾನಸಾದೀನಾಂ ಪೂಜಾಕರಣತ್ವದರ್ಶನೇನ ಪಾಣಿಶಬ್ದಸ್ಯ ವೈಯರ್ಥ್ಯಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ಪಾಣಿನಾ ಅಭಿಮಂತ್ರಿತಂ ಪಾಣಿಮಂತ್ರಮಿತ್ಯಪ್ಯಸಂಗತಂ । ಮಂತ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಗೌಣಾರ್ಥಸ್ವೀಕಾರೇ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣವಿರೋಧಪ್ರಸಂಗಃ। ಏತನ್ಮಂತ್ರಾರ್ಥಸ್ತು ಲೈಂಗೋತ್ತರಭಾಗೇ ಏಕವಿಂಶಾಧ್ಯಾಯೇ ಭಗವತಾ ವೇದವ್ಯಾಸೇನ ಸ್ಪಷ್ಟಮುಕ್ತಃ ।

ಯಜುರಪ್ಯಾಹ ಸರ್ವಂ ವೈ ಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತೀತಿ ಚ ।
ತಸ್ಮಾದ್ಧಾರ್ಯಂ ಮಹಾಲಿಂಗಂ ಪಾಣಿಮಂತ್ರೇತಿಮಂತ್ರತಃ ॥
ಪಾಣೌ ಲಿಂಗಂ ವಿನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಕಾಲೇ ಗುರುಃ ಶಿವಂ ।
ಯೇನ ಸ್ಮರತಿ ತನ್ಮಂತ್ರಂ ಪಾಣಿಮಂತ್ರಂ ವದಂತಿ ಹಿ ॥
ಪವಿತ್ರತ್ವಾನ್ಮಹೇಶಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ ।
ಪವಿತ್ರೀಕರಣಾತ್ ಪುಂಸಾಂ ಪವಿತ್ರಮಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ ॥
ಅತಸ್ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷು ಧಾರಯೇಲ್ಲಿಂಗಮುತ್ತಮಂ ।
ಗಚ್ಛಂಸ್ತಿಷ್ಠನ್ ಸ್ವಪನ್ ಜಾಗ್ರದುನ್ಮಿಷನ್ನಿಮಿಷನ್ನಪಿ ॥
ಶುಚಿರ್ವಾಪ್ಯಶುಚಿರ್ವಾಪಿ ಲಿಂಗಂ ಸರ್ವತ್ರ ಧಾರಯೇತ್ ॥
ಲಿಂಗಧಾರೀ ಸದಾ ಶುದ್ಧೋ ನಿಜಲಿಂಗಂ ಮನೋಹರಂ ।
ಅರ್ಚಯೇದ್ಗಂಧಪುಷ್ಪಾದ್ಯೈಃ ಕರಪೀಠೇ ಸಮಾಹಿತಃ ॥
ನಿತ್ಯಾನಿ ಕರ್ಮವೃಂದಾನಿ ತಥಾ ನೈಮಿತ್ತಿಕಾನಿ ಚ ।
ಶಿವಾರ್ಪಣಧಿಯಾ ಕುರ್ಯಾತ್ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಯೇ॥" ಇತಿ.

(ಲಿಂ. ಪು. ಉ. ಭಾ. ಅ. ೨೧)

ನನು ವೃಶ್ಚಿಕಾದಿವಿಷಮಾತ್ರೇಣ ಮ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಕಾಲಕೂಟಭಕ್ಷಣೇ ಶಕ್ತ್ಯಭಾವಾತ್, ರಜ್ಜುದರ್ಶನೇನ ಸರ್ಪಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ಪಲಾಯಮಾನಸ್ಯ ಭುಜಗ ಧಾರಣೇ ಶಕ್ತ್ಯಭಾವಾತ್, ಯತ್ಕಿಂಚಿಲ್ಲಾಂಛನಧಾರಣೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾಚ್ಚ ಶಿವಲಿಂಗಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣಂ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ರಾಜಭೃತ್ಯವನ್ನಾಂಗೀಕರ್ತವ್ಯ ಮಿತಿಚೇದುಚ್ಯತೇ—

ಭಕ್ತಾನಾಂ ಸ್ವಸಾಯುಜ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಸ್ವನಿಷ್ಠಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಶಿವಲಿಂಗಚಿಹ್ನಾ ನಾಮಕರಣೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯಜನಕನಿತ್ಯವಿಧಿವಿಷಯತ್ವೇನ ಪರಮೇಶ್ವರೋಪದಿಷ್ಟ ತ್ವಾತ್, ಲೋಕೇ ರಾಜಾಜ್ಞಾವಿಹಿತರಾಜಚಿಹ್ನಾನಾಮೇವ ಭೃತ್ಯೈಃ ಸ್ವೀಕಾರ ದರ್ಶನಾತ್, ಪೂರ್ವೋಕ್ತವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣಾಗಮಾದಿಷು ಶಿವಲಿಂಗಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷ ಧಾರಣವಿಧಾಯಕವಿಧ್ಯುಪದೇಶಾತ್, ಭುಜಗಧಾರಣವಿಷಭಕ್ಷಣವಿಧ್ಯದರ್ಶನಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದೀನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪೂರ್ವಭಕ್ತಾನಾಂ ಶಿವಲಿಂಗಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷ ಧಾರಣಸ್ಯೈವ ದರ್ಶನಾತ್,

ಶಿವಾಜ್ಞಾಪಾಲನಾರ್ಥಾಯ ಶಿವಭಕ್ತಃ ಶಿವವ್ರತೀ ।
ಲಿಂಗರುದ್ರಾಕ್ಷಭಸ್ಮಾನಿ ಶಿವಚಿಹ್ನಾನಿ ಧಾರಯೇತ್ ॥
ರಾಜಾಜ್ಞೋಲ್ಲಂಘನಾಲ್ಲೋಕೇ ಯಥಾ ದಂಡೋ ವಿಧೀಯತೇ ।
ಶಿವಾಜ್ಞೋಲ್ಲಂಘನಾದ್ದಂಡೋ ರೌರವಂ ನರಕಂ ತಥಾ ॥

ಇತಿ ಲೈಂಗೇ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ ।

ಸಗುಣಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತತ್ವಾತ್ ಕಥಂ ತದುಪಾಸನಸ್ಯ ನಿರ್ಗುಣಚೈತನ್ಯ ಪ್ರಾಪಕತ್ವಮಿತಿಚೇನ್ನ—"ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ । ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತ ಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್" (ಕೈವ. ೧—೭) ಇತಿ ಕೈವಲ್ಯ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಾದ್ಯುಪನಿಷತ್ಸು ಸಗುಣೋಪಾಸನಸ್ಯೈವ ಹೇಯಗುಣರಹಿತಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿ ಚೈತನ್ಯಪ್ರಾಪಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, "ಸ್ಥಿರೇಭಿರಂಗೈಃ ಪುರುರೂಪ ಉಗ್ರಃ" (ಋ. ೨-೭-೧೭)ಇತಿ ರುದ್ರಸೂಕ್ತಾದಿಷು ಪರಮೇಶ್ವರಶರೀರಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ।

ನಚಾಗಮಾನಾಮಾಲಯೋತ್ಸವಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂಶ ಏವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿವಾಚ್ಯಂ । ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಸರ್ವಮಂತ್ರಾಂಗನ್ಯಾಸಕರನ್ಯಾಸಧ್ಯಾನಮುದ್ರಾಕುಂಡಮಂಟಪಾದೀನಾ ಮಾಗಮಪ್ರಮಾಣವಿಧೇಯತ್ವಾತ್, ತದಸ್ವೀಕಾರೇ ಸರ್ವಯಾಗಮಂತ್ರಫಲಸಾಧನ ತ್ವಾಯೋಗಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೈವಾಧಿಕಾರಿತ್ವಮಿತಿ ನಿರ್ಣೀಯತೇ ।

ನನು---"ಯಸ್ಯೈತೇ ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ಸಂಸ್ಕಾರಾ ನ ಚಾಷ್ಟಾವಾತ್ಮಗುಣಾ ನ ಸ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಸಾಲೋಕ್ಯಂ ಚ ಗಚ್ಛತಿ" (ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರ. ೮—೨೨) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಗರ್ಭಾಧಾನಾದಿಸಕಲಕರ್ಮಣಾಂ ದುರಿತಕ್ಷಯದ್ವಾರಾ ಪರಮೇಶ್ವರಪ್ರಾಪಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, "ವಿದ್ಯಾಂ ಚಾವಿದ್ಯಾಂ ಚ ಯಸ್ತದ್ವೇದೋಭಯಂ ಸಹ" (ಈಶಾ. ೧೧) "ತೇನೈತಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಪುಣ್ಯಕೃತ್ತೈಜಸಶ್ಚ" (ಬೃ. ೪—೪—೮) "ಸತ್ಯೇನ ಲಭ್ಯಸ್ತಪಸಾ ಹ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ನಿತ್ಯಂ" (ಮುಂಡಕ. ೩—೧—೫) ಇತ್ಯಾದಿಜ್ಞಾನಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯಶ್ರುತಿದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾನಂತರ್ಯಂ ಯುಕ್ತಂ |

ಕಿಂಚ—"ತದ್ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತ ಏವಮೇವಾಮುತ್ರ ಪುಣ್ಯಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ" (ಛಾಂದೋಗ್ಯ. (೮—೧—೬) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕರ್ಮಫಲಾನಾಮನಿತ್ಯತ್ವಂ, "ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ವೇದಮಾಯಾನ್ನಾಸ್ತ್ಯಕೃತಃ ಕೃತೇನ (ಮುಂಡಕ. ೧—೨—೧೨) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಕರ್ಮಫಲೇಷು ವೈರಾಗ್ಯಂ, "ಶಾಂತೋ ದಾಂತಃ" (ನಾರದಪರಿ. ೧—೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಾಂತ್ಯಾದಿಕಂ, "ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ" (ಛಾಂದೋಗ್ಯ. ೮—೧೫—೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚಾವಗಮ್ಯತೇ. ಅತಸ್ತತ್ರೇಚ್ಛಾಸಂಭವಾನ್ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ. ತಸ್ಮಾದೇತತ್ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಾನಂತರಂ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಕರ್ತವ್ಯಾ | ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ಮತ್ವೇನ ಮೋಕ್ಷೋಪಯೋಗಿತ್ವಾಭಾವ ಇತಿಚೇನ್ನ|

"ನಾಸ್ತ್ಯಕೃತಃ ಕೃತೇನ"(ಮುಂ. ೧-೨-೧೨) ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಯೈವ ಕರ್ಮಣೋ ನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್, "ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೪) "ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) "ವ್ರತಮೇತಚ್ಛಾಂಭವಂ ಸರ್ವೇಷು ವೇದೇಷು ವೇದವಾದಿಭಿರುಕ್ತಂ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ತತ್ಸಮಾಚರೇನ್ಮುಮುಕ್ಷುರ್ನ ಪುನರ್ಭವಾಯ" (ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ. ೧) "ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ ಪಾಣಿಮಂತ್ರಂ ಪವಿತ್ರಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೪) ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರಾದಿಷು ಶಿವಲಿಂಗಧ್ಯಾನಧಾರಣಾದೀನಾಮಪ್ರಾಕೃತಕರ್ಮಣಾಂ ಮೋಕ್ಷಹೇತುತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ | ಗರ್ಭಾಧಾನಾದಿಪ್ರಾಕೃತಕರ್ಮಣಾಂ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವವಿಧಾಯಕಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಾನಂತರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವೋಪದೇಶಕವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಚ "ಅನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ತೈ. ಭೃ. ೨) ಇತ್ಯಾದಿ

ವಾಕ್ಯಾನಾಮಿವ ಸ್ಥೂಲಾರುಂಧತೀನ್ಯಾಯೇನ ಸಮುಕ್ಷಜಲನ್ಯಾಯೇನ ಚ ಪರಂಪರಯಾ ಸಾಧನತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ. ।

"ಸಂದಿಗ್ಧೇಷು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್" (ಪೂರ್ವಮೀ ೧–೪–೨೯) ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ "ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೪) ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇ ಅಸಂದಿಗ್ಧತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿತ್ವನಿರೂಪಣಾತ್ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಜ್ಞಾನಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಪ್ರತಿಪಾದಕಶ್ರುತೀನಾಂ ಸಂದಿಗ್ಧತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ. । ಶಂಕರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಭಗವತಾ ವ್ಯಾಸೇನ—

"ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿಚಾರವಾನಿಹ ಪರತ್ರಾಪೇಕ್ಷಿತಾರ್ಥಾ ರತಿಃ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ,

ನ ತ್ಯಜ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಂ ತ್ವಂ ಯಾವಜ್ಜೀವಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಯಾ ।
ಪುನರ್ಭವೋ ನ ತೇ ವತ್ಸ ವಿದ್ಯತೇ ಮಾತೃಯೋನಿಷು ॥

ಇತ್ಯಂತೇನ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಸಂಪದ್ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಲಿಂಗಧಾರಣಮುಕ್ತ್ವಾ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವಿಧಿರ್ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ । ರೇಣುಕಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯೇಣಾಪಿ "ಪಿಂಡತಾ ಪಿಂಡವಿಜ್ಞಾನಂ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ಏತಾನಿ ಶಿವಭಕ್ತಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ ಪ್ರಯತ್ನತಃ" ಇತ್ಯಂತೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣೌ ತಥೈವೋಪದಿಷ್ಟಂ ।

ನ ಚ ಲಿಂಗಧಾರಣಮಾತ್ರೇಣ ಮುಕ್ತಿಸಂಭವೇ ತದೇವಾಲಂ, ಕಿಮೌಪನಿಷದಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರಪ್ರಯಾಸೇನ ? ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ—"ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯಃ" (ಬೃಹ. ೨–೪–೫) "ವೇದಾಂತಶ್ರವಣಂ ಕುರ್ಯಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಾಯಾಪಾಶವಿಮುಕ್ತಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧಪ್ರತಿಭಾಸನಾಶಪರ್ಯಂತಂ ಪರಮೇಶ್ವರಾಜ್ಞಾಪಾಲನಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, ತದಭಾವೇ ಲಿಂಗಾಂಗಜ್ಞಾನದೃಢಪ್ರತ್ಯಯಾಭಾವಾತ್, ಪುನಃ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದೀನಾಮಂತಃಕರಣಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶಹೇತುತ್ವಾತ್,

ಆಸುಪ್ತೇರಾಮೃತೇಃ ಕಾಲಂ ನಯೇದ್ವೇದಾಂತಚಿಂತಯಾ ।
ಕಾಮಾದಿಪರಿಹಾರಾಯ ಶಿವಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಯೇ ॥

ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ । ಕರಣತಯಾ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಧ್ಯಂತರರಹಿತಸೌತ್ರಾಮಣೀಬೃಹಸ್ಪತಿಸವಾದೇರಗ್ನಿಚಯನವಾಜಪೇಯಾದ್ಯಂಗತ್ವೇನ ಉಭಯವಿಧಿಬಲಾದುಭಯಸಿದ್ಧಿವತ್ ಲಿಂಗಧಾರಣಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಯೋರ್ನ ವಿರೋಧಃ. ।

ನಚ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿವಲ್ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ಮತ್ವೇನ ಪರಂಪರಯಾ ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ—ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್। ಶ್ರವಣಾದೀನಾಮಪಿ ಕರ್ಮತ್ವೇನ ತೇಷಾಮಪಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ ನ ಸ್ಯಾತ್। ತತ್ಸ್ವೀಕಾರೇ ಮಾಯಾಪಾಶನಿವೃತ್ತೌ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಾಭಾವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಸಂಭವಪ್ರಸಂಗಃ। ತಥಾಚೇನ್ಮೂಲಚ್ಛೇದೀ ತವ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಕರ್ಷಃ।

ವ್ರೀಹಿಪ್ರೋಕ್ಷಣಾದಿಕಂ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೋತ್ಪತ್ತ್ಯಪೂರ್ವಹೇತುತಯಾ ಸ್ವರ್ಗೇ ಯಥಾ ಸಮುಚ್ಚೀಯತೇ, ತಥಾ ಪರಮೇಶ್ವರಾರ್ಪಿತಪುರಾಕೃತಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಸರ್ವಕರ್ಮಾಣಿ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಾದಿಕಂ ಚ ಶಿವಜ್ಞಾನಶಿವಲಿಂಗ ಧಾರಣಪ್ರಯೋಜಕತಯಾ ಮೋಕ್ಷೇ ಸಮುಚ್ಚೀಯಂತೇ।

ನನು—ಲಿಂಗಧಾರಣಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಶಾಸ್ತ್ರಯೋಃ ಕರ್ತ್ರೈಕ್ಯಾಭಾವಾತ್ ಕಥಂ ಕ್ರಮನಿಯಮಃ? ಕರ್ತ್ರೈಕ್ಯಮಿಹ ಆಘಾರದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸವದಂಗಾಂಗಿತ್ವೇನ ವಾ? ಪಂಚಪ್ರಯಾಜವದೇಕಾಂಗಿಪ್ರಯುಕ್ತಾನೇಕಾಂಗತ್ವೇನ ವಾ? ಗೋದೋಹನಾದಿವದಧಿಕಾರಾಂತರಪ್ರಯುಕ್ತ್ಯುಪಜೀವಿತ್ವೇನ ವಾ? ಷಡ್ಯಾಗವದೌಷಧ್ಯಾದಿವಚ್ಚ ಫಲೈಕ್ಯೇನ ವಾ ಭವತಿ? ಇತಿಚೇದುಚ್ಯತೇ—ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ವೇತಾಶ್ವತರಕೈವಲ್ಯಜಾಬಾಲಕಠವಲ್ಲ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾಗಮ ಪ್ರಮಾಣೈಃ ಕರ್ತ್ರೈಕ್ಯದರ್ಶನಾತ್ ಕರ್ತ್ರೈಕ್ಯವಿಕಲ್ಪವಿಚಾರೋ ನ ವಿಧೇಯಃ।

ನನು—ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಮಸ್ತು! ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರವಿಹಿತವಿಧಿತ್ರಯೇ ಕೋ ವಿಧಿರಾಶ್ರೀಯತೇ? ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಃ? ನಿಯಮವಿಧಿಃ? ಪರಿಸಂಖ್ಯಾವಿಧಿರ್ವಾ? "**ವ್ರೀಹೀನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ**" ಇತಿವನ್ನಾಪೂರ್ವವಿಧಿಃ; ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ "**ಪವಿತ್ರಂ ತೇ ವಿತತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ**" (ಋಗ್ವೇದ. ೭—೩—೮) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿವಿಹಿತತ್ವಾತ್। "**ವ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ**" ಇತಿವನ್ನ ನಿಯಮವಿಧಿಃ; ಶಿವಲಿಂಗೇತರ ಶಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಾತ್। "**ಪಂಚ ಪಂಚನಖಾ ಭಕ್ಷ್ಯಾಃ**" ಇತಿವನ್ನ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾವಿಧಿಃ; ಲಿಂಗಧಾರಣಾದಿಕರ್ತವ್ಯತ್ವಾಕರ್ತವ್ಯತ್ವಯೋರೇಕದಾ ಸಮುಚ್ಚಯಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಸಂಭವಾತ್। ಅತೋ ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ ನ ವೈದಿಕತ್ವಮಿತಿಚೇನ್ನ—ವಿಧಿತ್ರಯೇಣಾಪಿ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್।

"**ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ**" ಇತ್ಯತ್ರಾಪೂರ್ವವಿಧಿಃ। ಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ಯ "**ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ**" ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿವಿಹಿತತ್ವೇನ

ನಾಪೂರ್ವವಿಧಿರಿತಿಚೇತ್—ಉಪಜೀವ್ಯೋಪಜೀವಕಭಾವನ್ಯಾಯೇನ "**ಸರ್ವಲಿಂಗಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ**" ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಫಲಧಾರಣಶಬ್ದಾಪ್ರಯೋಗೇನ ಉಪಜೀವಿತ್ವಂ; "**ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ**" ಇತ್ಯತ್ರ ಮೋಕ್ಷಫಲಧಾರಣ ವಿಧಾಯಕತ್ವಶ್ರವಣಾದುಪಜೀವ್ಯತ್ವಂ; ಅತೋ ನ ದೋಷಃ. |

ನಿಯಮವಿಧಿಶ್ಚ—ತಾಂತ್ರಿಕತಪ್ತಲಿಂಗಶೂಲಡಮರುಶಂಖಚಕ್ರಾಂಕನನಿಷೇಧ ಪೂರ್ವಕಶ್ರೌತಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಲಿಂಗಧಾರಣಾದಿವಿಧಾನಶ್ರವಣಾತ್. |

ಪರಿಸಂಖ್ಯಾವಿಧಿರಪಿ—ತಾಂತ್ರಿಕತಪ್ತಲಿಂಗಶೂಲಡಮರುಶಂಖಚಕ್ರಾಂಕನನಿಷೇಧ ಪೂರ್ವಕಶ್ರೌತಶಿಖಾಸೂತ್ರಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಲಿಂಗಧಾರಣಸ್ವೀಕಾರಾತ್. | "**ಹರಿಕೇಶಾಯೋಪವೀತಿನೇ**" (ತೈ. ಸಂ. ೪–೫–೨) "**ರುದ್ರಸ್ಯೈಖಾ**" ಇತ್ಯಾದೌ ಭಸ್ಮ ರುದ್ರಾಕ್ಷಾದಿವಚ್ಛಿವಸ್ಯೈವ ಶಿಖಾಸೂತ್ರಧಾರಣಶ್ರವಣಾಚ್ಛಿವಲಾಂಛನಮಿತಿಸಿದ್ಧಂ. "**ಯಶ್ಛಂದಸಾಂ**" ಇತ್ಯಾದಿಲಿಂಗಧಾರಣವಿಧಾಯಕಶ್ರುತೀನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹಲಬ್ಧಸರ್ವವೇದಾರ್ಥವೇದಿಭಿಃ ಸರ್ವಜ್ಞವ್ಯಾಸದುರ್ವಾಸೋರೇಣುಕಶ್ವೇತೋಪಮನ್ಯುದಧೀಚಿಕುಂಭಸಂಭವಾದಿಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈರ್ಲಿಂಗಧಾರಣಪರತ್ವೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್ತದೇವ ಗೌರವಂ | ವಯಂ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭೂತಿವಾದಿನಃ, ಬೌದ್ಧಾದಿವನ್ನ ಯುಕ್ತಿಮಾತ್ರಾವಲಂಬಿನಃ. |

ನಿಗಮಾಗಮೋಭಯವೇದಾಂತಪ್ರತಿಪಾದಿತಭಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಕಾಂಡತ್ರಯ ವಿಹಿತಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚಪ್ರಕಾಶಕಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕಾರಣ ಬಹುಜನ್ಮಕೃತಶಿವಾರ್ಪಿತಯಜನಯಾಜನತಪೋಧ್ಯಾನಾದ್ಯನೇಕಪುಣ್ಯಾಪೂರ್ವ ಫಲಕಶರೀರತ್ರಯಗತಮಲತ್ರಯಧ್ವಂಸಕಕಾರುಣ್ಯಕಲ್ಯಾಣಕೈವಲ್ಯವಿಭೂತಿತ್ರಯ ಪ್ರದಾಯಕಾಷ್ಟಾವರಣಪಂಚಾಚಾರಸದ್ಗುರುಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷಲಬ್ಧಶಕ್ತಿಪಾತಾದ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಪರಶಿವೇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣಾತ್ಮಕಪಾಶುಪತದೀಕ್ಷಾಽನಂತರ್ಯಮಿತ್ಯಥಶಬ್ದಾರ್ಥೋ ನಿರ್ಣೀಯತೇ. |

ಅತ್ರಾನಂತರ್ಯಾಭಿಧಾನಮುಖೇನಾಥಶಬ್ದೇನೈವ ಹೇತುತ್ವಸಿದ್ಧೇಃ ಕುತೋಽತಃ ಶಬ್ದಃ? ಇತಿಚೇನ್ನ; "**ಅಪಾಮ ಸೋಮಮಮೃತಾ ಅಭೂಮ**" (ಋಗ್ವೇದ ೬-೪-೧೧) ಇತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲಸ್ಯಾಪಿ ನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, "**ಓಮಿತ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ಗೀತಾ. ೮–೧೩) "**ಅಸಾವಾದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ತೈ. ಆರ. ೨–೨) "**ನಾರಾಯಣಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ಮಹಾನಾ. ೧೧ ಅನು) "**ಅನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಜಾನಾತ್**" (ತೈ. ಭೃ. ೨) ಇತ್ಯಾದೌ ನಾನಾವಿಧೋಪಾಸನದರ್ಶನಾತ್ ಕಥಂ ಪರಶಿವೇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣಾನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ಸಂಭವತೀತಿಶಂಕಾನಿರಾಸಾಯ ಹೇತುತ್ವದ್ಯೋತಿ

ಕರಣಾರ್ಥಮತಶ್ಶಬ್ದೋ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ। ಪ್ರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲಸ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವೇ "ಪುಣ್ಯಚಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ" (ಛಾಂ. ೮-೧-೬) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತೀನಾಂ ವಿದ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್, ಕರ್ಮಪ್ರಕರಣಪಠಿತಶ್ರುತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣಪಠಿತಾಯಾ "ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ" (ತೈ-ಶಿ-೪) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇರ್ಬಲವತ್ತ್ವಾತ್, "ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ" (ಶ್ವೇ. ೩-೨) "ಅಸಂಖ್ಯಾತಾಸ್ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸ್ಮರ್ಯತೇ ನ ಚ ದೃಶ್ಯತೇ" (ತೈ. ಆರ. ೧೨) "ತ್ವಂ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮಧಿಪತಿರ್ವಿಷ್ಣುಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಮಧಿಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈರಾಶ್ರಯತ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಶಿವೋಪಾಸನಸ್ಯೈವ ವಿಧೇಯತ್ವಾತ್, "ಯೋ ವೈ ಸ್ವಾಂ ದೇವತಾಮತಿಯಜತೇ ಪ್ರಸ್ವಾಯೈ ದೇವತಾಯೈ ಚ್ಯವತೇ ನ ಪರಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಪಾಪೀಯಾನ್ ಭವತಿ" (ತೈ. ಸಂ. ೨-೫-೪) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸ್ವದೇವತಾಪರಿತ್ಯಾಗೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯಶ್ರವಣಾತ್,

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಶಿವೋ ದೇವಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂ ತು ಮಾಧವಃ ।
ವೈಶ್ಯಾನಾಂ ತು ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶೂದ್ರಾಣಾಂ ಸುರನಾಯಕಃ ॥
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ ಪರಮೋ ಹರಿಃ ।
ಪಿತಾಮಹಸ್ತಥಾ ವೈಶ್ಯೋ ವೃಷಲಸ್ತು ಪುರಂದರಃ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಪಾರಾಶರ್ಯಪುರಾಣಾದಿಷು ವೈದಿಕಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಶಿವದೇವತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, ಅಪಾಮೇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ "ಆಭೂತಸಂಪ್ಲವಂ ಸ್ಥಾನಮಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಭಾಷ್ಯತೇ" ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಭೂತಪ್ರಳಯಾವಧ್ಯಪೇಕ್ಷಿತಾಮೃತತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನತಾತ್ಪರ್ಯಾವಧಾರಣಾಚ್ಚ. ।

ಯತೋಽಸಾಧಾರಣಕಾರಣತ್ವೇನ ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣಂ ವಿಧೀಯತೇ, ಅತಃ ಪಶುಪತಿಸ್ವರೂಪಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾಯ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯವಿಚಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ. । "ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಃ ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ" (ಛಾಂ. ೮-೧-೫) "ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿದಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯಃ" (ಬೃ. ೨-೪-೫) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾವಿಧಿಃ ಶ್ರೂಯತೇ. "ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ" (ಮಾಂಡೂಕ್ಯ. ೧-೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷ್ವಾತ್ಮನ್‌ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಶಿವಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವದರ್ಶನಾನ್ನಾನ್ಯಾರ್ಥಕತ್ವಂ. ।

ಅತ್ರ—ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೇತಿ ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ, ನ ಶೇಷ ಷಷ್ಠೀ. ಜಿಜ್ಞಾಸಾಯಾ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್. । ಶೇಷಷಷ್ಠೀಪರಿಗ್ರಹಣೇಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಕರ್ಮತ್ವಮುಪದಿಶ್ಯತೇ. ಸಂಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯ ವಿಶೇಷನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್ । ಏವಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಕರ್ಮತ್ವಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯದ್ವಾರೇಣ ಪರೋಕ್ಷಂ ಕರ್ಮತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯತೋ ವ್ಯರ್ಥಃ ಪ್ರಯಾಸಃ ಸ್ಯಾತ್. ಪ್ರಧಾನ ಪರಿಗ್ರಹೇ ತದಪೇಕ್ಷಿತಾನಾಮಪ್ಯರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್. ।

ಅತ್ರ ಸೂತ್ರೇ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ ಪದಾಧ್ಯಾಹಾರೋ ನಾಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಃ । ವಿಷಯ ಪ್ರಯೋಜನಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರಸಂಭವಾತ್, ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಕಾರ್ಯಾನ್ವಿತೇ ಪದಶಕ್ತ್ಯನಂಗೀಕಾರಾಚ್ಚ । ನಹ್ಯನುವಾದದೋಷಃ. ಅಪ್ರಾಪ್ತಾನುವಾದೇ ದೋಷಾ ಭಾವಾತ್. ಕರ್ತವ್ಯಪದಾಧ್ಯಾಹಾರಮಾತ್ರೇಣ ಕಥಮನುವಾದದೋಷಪರಿಹಾರಃ ? "**ವಿಷ್ಣುರುಪಾಂಶು ಯಷ್ಟವ್ಯೋಽಜಾಮಿತ್ವಾಯ**''ಇತ್ಯಾದೌ ತವ್ಯಪ್ರತ್ಯಯೇಽಪ್ಯನುವಾದದರ್ಶನಾತ್ । ಅಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯಾನುವಾದಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಪದಾಧ್ಯಾಹಾರಂ ವಿನಾಪಿ "**ತತ್ತ್ವಮಸಿ**" (ಛಾಂ. ೬—೮—೭) "**ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ**"(ಬೃ. ೨—೫—೧೯) ಇತ್ಯಾದಿವದನುವಾದತ್ವಸಂಭವಾನ್ನಾನುವಾದಪರಿಹಾರಾಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ. ।

ನ ಚ ಶ್ರವಣವಿಧ್ಯಪೇಕ್ಷಿತನ್ಯಾಯವಿಚಾರಾರ್ಥತ್ವಾದಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರುತಿ ಸೂತ್ರಯೋರೈಕರೂಪ್ಯಾರ್ಥಮಧ್ಯಾಹಾರಃ. ಶ್ರವಣವಿಧೇರನಂಗೀಕಾರಾತ್. ವಿಧಿತ್ವ ಪ್ರಯೋಜಕರೂಪಸಂಪತ್ತ್ಯಭಾವೇನ ನ ತಾವದಪೂರ್ವವಿಧಿಃ. ವಿಚಾರಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಹೇತುತ್ವಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಗ್ರಾಹಕಸ್ಯ ಲೋಕಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್. ನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೇತುತ್ವಂ ನ ಪ್ರಾಪ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ. ವಿಚಾರಮಾತ್ರಸ್ಯ ವಿಚಾರ್ಯನಿರ್ಣಯಹೇತುತ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ತತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಹೇತುತ್ವಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ವಿಚಾರಿತವೇದಾಂತ ಜ್ಞಾನರೂಪಶ್ರವಣಸ್ಯ ತದ್ಧೇತುತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ।

ನಾಪಿ ನಿಯಮವಿಧಿಃ, ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಾಭಾವಾತ್. ನ ಚ ಗುರುವಿರಹಿತವಿಚಾರೋ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಃ. "**ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ವೇದ ಮಾಯಾನ್ನಾಸ್ತ್ಯಕೃತಃ ಕೃತೇನ । ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಸ ಗುರುಮೇವಾಭಿ ಗಚ್ಛೇತ್ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಂ**" (ಮುಂಡಕ. ೧—೨—೧೨) ಇತಿ ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ವಿಧೀಯಮಾನಗುರೂಪಸದನಸ್ಯ ದೃಷ್ಟದ್ವಾರಸಂಭವೇ ಅದೃಷ್ಟಕಲ್ಪ ನಾಯೋಗಾತ್. ವೇದಾಂತವಿಚಾರೇಣೈವ ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಃ ಪರ್ಯವಸ್ಯತೀತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರವ್ಯಾವೃತ್ತೇರುಪಗಮವಿಧಿನೈವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್. ।

ನ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾವಿಧಿಃ, ಸಾಧನಾಂತರಸ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಿತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಭಾವಾತ್. ನ ಚ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರಸ್ಯ ನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಯಾವಜ್ಜೀವಂ ವೇದಾಂತವಿಚಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ। ನ ಚ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರನಿವೃತ್ತಿಸ್ಸಂಭವತಿ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ. ತತ್ರೈವ ದೋಷಾಪಾತಾತ್. ಕಿಂಚ—ಸಂನ್ಯಾಸಿನೋಽಸಂನ್ಯಾಸಿನೋ ವಾ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರ ನಿವೃತ್ತಿಃ? ನಾಂತ್ಯಃ–ಅಶಕ್ಯತ್ವಾತ್. ನಾದ್ಯಃ–ಸನ್ಯಾಸವಿಧಾಯಕವಾಕ್ಯೇನೈವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್. "ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥೋಽಮೃತತ್ವಮೇತಿ" ಇತಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೇಽಪ್ಯನನ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಯೈವ ಮುಕ್ತಿಸಾಧಕತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, ಸಂಪೂರ್ಣಕತಿಷ್ಠತೇಸ್ಸಮಾಪ್ತಿ ವಾಚಕತ್ವಸ್ಯ "ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಂಸ್ಥಾ" ಇತ್ಯಾದೌ ದರ್ಶನಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥ ಶಬ್ದಿತಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮಾಪ್ತೇರನನ್ಯವ್ಯಾಪಾರರೂಪತ್ವಾತ್, "ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥಾತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ"(ಮುಂ. ೨–೨–೫) ಇತ್ಯಾಥರ್ವ ಣಿಕೇ ಕಂಠತ ಏವ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರನಿಷೇಧಾಚ್ಚ, "ಆಸುಪ್ತೇರಾಮೃತೇಃ ಕಾಲಂ ನಯೇದ್ವೇದಾಂತಚಿಂತಯಾ" ಇತಿಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ. ತಸ್ಮಾದ್ವಿಧ್ಯಂತರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರನಿಷೇಧಸ್ಯನಾತ್ರ ತ್ರೈದೋಷ್ಯಮಂಗೀಕೃತ್ಯ ವಿಧಾನಮಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಂ. ಅತ ಏವ "ಸಹಕಾರ್ಯಂತರವಿಧಿಃ ಪಕ್ಷೇಣ ತೃತೀಯಂ ತದ್ವತೋ ವಿದ್ಯಾದಿವತ್" (ಬ್ರಹ್ಮಸೂ. ೩—೪—೪೭) ಇತ್ಯಧಿಕರಣೇ ಕೈವಲ್ಯಚಂದ್ರೋದಯೇ ಪರಮಾರಾಧ್ಯಾಃ—

ನಚಾಪೂರ್ವವಿಧಿಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇರನನ್ಯೋಪಾಯತೋ ನ ಚ।
ನಿಯಮಃ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ವಾ ಶ್ರವಣಾದಿಷು ಸಂಭವೇತ್ ॥

ಇತ್ಯಾಹುಃ। ತಸ್ಮಾಚ್ಛ್ರವಣವಿಧ್ಯಭಾವಾನ್ನ ತದೈಕರೂಪ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಾಧ್ಯಾಹಾರೌ.।

ಅಸ್ತು ವಾ ಶ್ರವಣವಿಧಿಃ. ತಥಾಪಿ ನ ಲಕ್ಷಣಾಧ್ಯಾಹಾರೌ. ಸರ್ವತ್ರ ಶ್ರುತಿ ಸೂತ್ರಯೋರೈಕರೂಪ್ಯಸ್ಯಾನುಮಾಸಿಕತ್ವಾತ್. ತಸ್ಮಾದ್ವಿಷಯಪ್ರಯೋಜನಪ್ರತಿ ಪಾದನಾರ್ಥಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಇಷ್ಯಮಾಣತಯಾ ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಂ, ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ವಿಷಯತ್ವಂ ಶ್ರೌತಂ. ಇಷ್ಯಮಾಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ನ ವಿಚಾರಮಂತ ರೇಣೇತಿ ವಿಚಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯ ಇತ್ಯುಪದಿಶ್ಯತೇ. ।

ಸದಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವಂ– "ಪರಾಽಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ" (ಶ್ವೇ. ೬—೮) ಇತಿ ಶ್ರುತಿ ದರ್ಶನಾತ್. ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸದಾ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತತ್ವಂ. "ದ್ವೇ ವಾವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ರೂಪೇ" (ಬೃಹ. ೭-೩-೧) "ತಮಾದಿಮಧ್ಯಾಂತವಿಹೀನಮೇಕಂ

ವಿಭುಂ ಚಿದಾನಂದಮರೂಪಮದ್ಭುತಂ । ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ । ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ।" (ಕೈವ. ೧—೭) ಇತ್ಯಾದಿಷೂಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ; ಶ್ರುತಿಸಂಕೋಚೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್. ।

ನನು—"ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನತ್ವಾತ್ ತದೇವ ಪಶುಪಾಶಮೋಚಕಂ, ನತು ಸಗುಣಜ್ಞಾನಂ. ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಬಾಧ್ಯತ್ವಾತ್," "ಅಥಾತ ಆದೇಶೋ ನೇತಿ ನೇತೀತಿ" (ಬೃ. ೨-೩-೬) "ಏತದ್ವೈ ತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅಭಿವದಂತ್ಯಸ್ಥೂಲಮನಣ್ವಹ್ರಸ್ವಂ" (ಬೃ. ೩-೮-೮) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವಧರ್ಮನಿಷೇಧಶ್ರವಣಾತ್, "ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) "ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ" (ಬೃ. ೪—೪—೧೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾಽದ್ವಿತೀಯತ್ವಬೋಧನಾತ್, "ಸಾಕ್ಷೀ ಚೇತಾ ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ" (ಶ್ವೇ. ೬—೧೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಗುಣನಿಷೇಧಾಚ್ಚ."

ಇತಿಚೇನ್ನ—ನೇತಿ ನೇತೀತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತೋಭಯಪ್ರಪಂಚನಿಷೇಧಪರತ್ವಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಾಣಾಮನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚ. ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ—"ಪ್ರಕೃತೈತಾವತ್ತ್ವಂ ಹಿ ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ ತತೋ ಬ್ರವೀತಿ ಚ ಭೂಯಃ" (ಬ್ರ. ಸೂ. ೩—೨—೨೧) ಇತಿ. ಅನ್ಯಥಾ ಆನಂದಾದೀನಾಮಪಿ ನಿಷೇಧಃ ಸ್ಯಾತ್. ಅದ್ವಿತೀಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಚ "ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತಿ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತಯಾ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವಪರತ್ವಪ್ರತೀತೇಃ, ನಿರ್ಗುಣಶ್ರುತೇರಪಿ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣತ್ರಯಾಭಾವಪರತ್ವಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ "ಯಸ್ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಸರ್ವವಿತ್" (ಮುಂಡಕ. ೨—೨—೭) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯವಿರೋಧಾಚ್ಚ. ।

ರೇಣುಕದಾರುಕಶಂಖಕರ್ಣಗೋಕರ್ಣಾದಿಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯಾಣಾಂ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತೋಭಯಪ್ರಪಂಚೋತ್ಪತ್ತೇರಭಾವಾದದ್ವೈತಬ್ರಹ್ಮವಾಕ್ಯಾನಿ ತದ್ವಿಷಯಾಣೀತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ. । ತಥಾ ಚ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೇ—"ಯದಾ ತಮಸ್ತನ್ನ ದಿವಾ ನ ರಾತ್ರಿರ್ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) ಅಥರ್ವಶಿರಸಿ ಚ—"ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಂ ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮತ್ತೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಃ" (ಅಥರ್ವಶಿರ. ೧) ಐತರೇಯಕೇ—"ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಗ್ರ ಆಸೀನ್ನಾನ್ಯತ್ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್ (ಐತರೇಯ. ೧) ಇತಿ. ಸರ್ವವೇದಾಂತೇಷು ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯನ್ಯಾಯೇನ

ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸೃಷ್ಟಿಪೂರ್ವಕಾಲ ಏವಾದ್ವೈತತ್ವಮವಗಂತವ್ಯಂ. ಸೃಷ್ಟ್ಯುನ್ಮುಖಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಾಮನಯಾ ಬಹುಭಾವಶ್ರವಣಾತ್. । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ– "ಸೋಽಕಾಮಯತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ" (ತೈ. ಆನಂದ. ೬) ಇತಿ. ನಿರ್ಭೇದವಾಕ್ಯಾನ್ಯಪಿ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಸಾಪೇಕ್ಷಭೇದಸ್ಯಾಭಾವಾತ್ತದ್ವಿಷಯಾಣ್ಯೇವ. ಅಭೇದವಾಕ್ಯಾನ್ಯಪಿ "ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ" (ಛಾಂ. ೬–೮–೭) "ಸರ್ವೋ ಹ್ಯೇಷ ರುದ್ರಃ" (ಮಹಾನಾ. ೧೬. ಅನು.) "ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಂ" (ಛಾಂ. ೭–೨೫–೨) ಇತ್ಯಾದೀನಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಬಹುಭಾವಮಾಪನ್ನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಶ್ವಾಭೇದಪರಾಣಿ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಯೋರಭೇದಶ್ಚ ಮೃದಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತೇನ, ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಯಾ ಚ । "ಯೋ ಮಾಂ ವೇದ ಸ ಸರ್ವಾನ್ ದೇವಾನ್ ವೇದ" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ. ೧) ಇತ್ಯಥರ್ವಶಿರಸಿ ಶಿವತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿರಿತಿ ಸಿದ್ಧಂ. ।

ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ಜಗದುಪಾದಾನಕಾರಣಪ್ರಕೃತೇಸ್ಸತ್ತ್ವಾತ್ ಕಥಮದ್ವೈತಮಿತಿಚೇನ್ನ. ತಸ್ಯಾ ಈಶ್ವರಶಕ್ತಿತ್ವೇನ ತದಭಿನ್ನತ್ವಾತ್ । ಅಯಸ್ಕಾಂತಸ್ಯ ಲೋಹಾಕರ್ಷಣಶಕ್ತಿವತ್ ವಹ್ನೇರ್ದಾಹಕಶಕ್ತಿವಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ತತೋಽಭಿನ್ನಾ ದೃಶ್ಯತೇ. । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ–"ದೇವಾತ್ಮಶಕ್ತಿಂ ಸ್ವಗುಣೈರ್ನಿಗೂಢಾಂ" (ಶ್ವೇ. ೧–೩) ಇತಿ. "ಪರಾಽಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ" (ಶ್ವೇ. ೬–೮) ಇತಿ ಚ. ಪರಾಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಶಿವಸ್ಯೈವಾಸಾಧಾರಣೀತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾಗಮಪುರಾಣಾದಿಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ. ಅತೋ ಮುಮುಕ್ಷುಭಿರವೈದಿಕಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾದ್ವೈತವಾದೋ ನಾಂಗೀಕರ್ತವ್ಯಃ. ।

"ನೇತಿ ನೇತಿ" (ಬೃಹ. ೨–೩–೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೀನಾಂ ನ ಕೇವಲಂ ನಿಷೇಧಮುಖೇನ ನಿರವಯವಬ್ರಹ್ಮಮಾತ್ರನಿತ್ಯತ್ವಬೋಧಕತ್ವಂ. "ಸ್ಥಿರೇಭಿರಂಗೈಃ ಪುರುರೂಪ ಉಗ್ರಃ" (ಋಗ್ವೇದ. ೨-೭–೧೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷ್ವಪ್ರಾಕೃತಪರಮಶಿವಲೀಲಾದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹಾಣಾಮಪಿ ನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್. ಸದಾ ಶೇಷಶೇಷಿತ್ವವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಸಂಯುಕ್ತಾದ್ವೈತಪಾಂಚರಾತ್ರಾದಿವತ್ ನ ಚಾಂಗಾಂಗಿತ್ವೇನ ವಯಂ ಸಾವಯವತ್ವವಾದಿನಃ. ಜೀವವತ್ಸುಖದುಃಖಭೋಕ್ತೃತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, "ಆಕಾಶವತ್ಸರ್ವಗತಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಃ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ. । ಸದಾ ಘಟಪಟವನ್ನಾತ್ಯಂತಭೇದವಾದಿನಃ, "ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ" (ಛಾಂ. ೬–೧–೩) ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಶ್ರುತಿಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್. । ನ ಚ

ರಜ್ಜುಸರ್ಪವದೇಕತರಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಾದಿನಃ. "ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ" (ಛಾಂ. ೮-೧-೫) ಇತಿಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಸ್ವಾಭಾವಿಕಾನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್, "ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ" (ತೈ. ಭೃಗು. ೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಿಹಿತಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿಧಾಯಕಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್, ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತೋಭಯಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾವೈಫಲ್ಯಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ. ತಸ್ಮಾದ್ವಯಂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸರ್ವಶ್ರುತಿಸಮನ್ವಯಸಿದ್ಧ ಭೇದಾಭೇದವಾದಿನ ಇತಿ ರಾದ್ಧಾಂತಃ. ।

"ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ" (ಶ್ವೇ. ೧-೯) "ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪತಿರ್ಗುಣೇಶಃ" (ಶ್ವೇ. ೬-೧೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷ್ವದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದ್ಯಸಾಧಾರಣಧರ್ಮೋಪದೇಶಾಚ್ಛುದ್ಧಚಿದ್ರೂಪತ್ವಂ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾವಿದ್ಯಾಪಾಶಬದ್ಧತ್ವಾಜ್ಜೀವಸ್ಯ ಕಿಂಚಿಜ್ಜ್ಞತ್ವಂ ಸರ್ವಾನುಭವಸಿದ್ಧಂ. ಮಹದಾದಿಜಗದುಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾದ್ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕಪ್ರಕೃತೇರಚಿದ್ರೂಪತ್ವಂ. ।

ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಸ್ಯ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕಸ್ಯ ಪರಮಶಿವಸ್ಯ ಕಥಂ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತತ್ವಮಿತಿಚೇನ್ನ. ಮೂರ್ತತ್ವೇನ ಪವನಸ್ಯ ದಿಗೇಕದೇಶವರ್ತಿತ್ವಂ, ಅಮೂರ್ತತ್ವೇನ ನಿಖಿಲಲೋಕವ್ಯಾಪಕತ್ವಂ, ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಮಹದಹಂಕಾರಕಾಲಾಕಾಶವಾಯುರೂಪೇಣಾಮೂರ್ತತ್ವಂ, ತೇಜಸ್ಸಲಿಲಪೃಥಿವೀರೂಪೇಣ ಮೂರ್ತತ್ವಂ ಚ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ. ಅನಂತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಅಘಟಿತಘಟನಾಸಮರ್ಥಸ್ಯ ಪರಶಿವಸ್ಯ ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಂ? "ವಿರೂಪೇಭ್ಯೋ ವಿಶ್ವರೂಪೇಭ್ಯಶ್ಚ ವೋ ನಮೋ ನಮಃ" (ತೈ. ಸಂ. ೪-೫-೯) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದರ್ಶನಾತ್.

ಶಕ್ತೇಃ ಸಂಕೋಚಭಾವೇನ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ನಿರಂಶೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚೇತಿ ವೇದಾಂತೇಷು ಪ್ರಗೀಯತೇ ॥
ಶಕ್ತೇರ್ವಿಕಾಸಭಾವೇನ ಹ್ಯನಂತಗುಣವಾನಿತಿ ।
ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರಃ ಪಶುಪಾಶವಿಮೋಚಕಃ ॥
ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪೇಣ ಯಥಾ ವಾಯುರ್ವಿರಾಜತೇ ।
ಸದಾಶಿವಸ್ತಥಾ ಭಾತಿ ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಕಾರಕಃ ॥
ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಜಗದ್ರೂಪಾ ಯಥಾ ಮಾಯಾ ತಥಾ ಶಿವಃ ।
ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ವೇದಾಂತಡಿಂಡಿಮಃ ॥
ಏತದ್ವೇದಾಂತಹೃದಯಮಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮೋಹಿತಾಃ ಪರೇ ।
ಶ್ರುತೇರಪಾರ್ಥಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಲೋಕೇ ಪಂಡಿತಮಾನಿನಃ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶೈವಾಗಮೇಷು ವೇದೈಕದೇಶಮತನಿಂದಾಶ್ರವಣಾನ್ನ ತದ್ವಿದ್ವತ್ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯಂ. ।

ನಚ ತಮಃಪ್ರಕಾಶವದ್ಭೇದಾಭೇದೋ ವಿರುದ್ಧಃ -- ಕಿಂ ತದೇಕಕಾಲೇನ ವಾ ? ದಿವಾರಾತ್ರವತ್ಕಾಲಭೇದೇನ ವಾ ? ನಾದ್ಯಃ–ರೂಪಜಾತಿ-ಶಬ್ದಾರ್ಥ-ಗುಣಗುಣಿ-ಮಣಿಪ್ರಕಾಶಾದಿಷ್ವವಿರೋಧಿತ್ವೇನೈಕಕಾಲೇ ದರ್ಶನಾತ್, ದ್ವೈತಪ್ರಪಂಚೇ "ಘಟಸ್ಸನ್, ಘಟೋ ಭಾತಿ, ಘಟಃ ಪ್ರಿಯಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ನಾಮರೂಪಾಸ್ತಿಭಾತಿಪ್ರಿಯಾಣಾಮೇಕತ್ರ ದ್ಯೋತನಾತ್, ಚಿದಾನಂದಾದ್ಯಾತ್ಮಕಾದ್ವೈತಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನೃತಜಡದುಃಖಸ್ವಭಾವಪ್ರಕೃತೇಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವೇನ ದರ್ಶನಾತ್, ತದಸ್ವೀಕಾರೇ **"ನಹಿ ದೃಷ್ಟೇಽನುಪಪನ್ನಂ ನಾಮ"** ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿರೋಧಾತ್, ಮರುಮರೀಚಿಕಾದಿವದ್ಭ್ರಾಂತಿಮಾತ್ರತ್ವೇ ಹ್ಯರ್ಥಸಿದ್ಧಿಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿವಿರೋಧಾಚ್ಚ. ।

ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—**"ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ** (ಮು. ೩—೧—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯನುಭವದರ್ಶನಾತ್ । ಸಂಸಾರದಶಾಯಾಂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋರ್ಭೇದಃ, **"ತತ್ತ್ವಮಸಿ"** (ಛಾಂ. ೬-೮-೭) ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕಶ್ರುತ್ಯನುಭವದರ್ಶನಾನ್ಮೋಕ್ಷದಶಾಯಾಮಭೇದಶ್ಚ ಯುಕ್ತ ಏವ. । **"ಸತ್ಯಕಾಮಃ"** ಇತಿಶ್ರುತೌ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಪ್ರಲಯತಿರೋಧಾನಾನುಗ್ರಹರೂಪಕಾಮಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವೇನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನಾತ್, ಐಂದ್ರಜಾಲಶುಕ್ತಿರಜತವತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ನ ವ್ಯವಹಾರಮಾತ್ರಸತ್ಯತ್ವಂ. ।

ನಚಾಧ್ಯಾಸೋಪಪತ್ತಿಃ, ಕಾರಣಸತ್ಯತ್ವೇನ ಕಾರ್ಯಸತ್ಯತ್ವಮಿತಿನಿಯಮಾತ್. ನಿರ್ವಿಶೇಷಸ್ಯ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್. ತತ್ರಾರೋಪಿತಪ್ರಧಾನಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಮಿಥ್ಯಾಭೂತೇಶ್ವರಶಬಳಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿಚೇನ್ನ—**"ಯನ್ಮನಸಾ ನ ಮನುತೇ ಯೇನಾಹುರ್ಮನೋ ಮತಂ। ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೇ"** (ಕೇನ. ೧—೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೋಪಾತ್ತವಾಗಿಂದ್ರಿಯಾದ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನದ್ವಾರಾ ಪ್ರಧಾನವಾಕ್ಯೈಕವಾಕ್ಯತಯಾ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಸಾಕ್ಷಿಭೂತಬ್ರಹ್ಮಸ್ತುತಿಪರತ್ವಾತ್, ಸಗುಣೋಪಾಸನಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಕ್ರಮಾದಿಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ ಗಾರುಡಮಾಂತ್ರಿಕಯೋರಪ್ಯಸಂಭವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ. ।

ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇಶ್ವರತ್ವಾದಿಕಂ ಕಲ್ಪಿತಮಿತಿಚೇತ್–ತದ್ವಿಧಾಯಕಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕವೇದವೇದಾಂತೇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಗಮಾದೀನಾಂ ಭಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ದತ್ತಜಲಾಂಜಲಿತ್ವಪ್ರಸಕ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್. ಅಸತಿ ಕಲ್ಪಿತೇ ಅವಿದ್ಯಕೇಶ್ವರೇ ಕೃತ್ರಿಮ

ಸಾಲಗ್ರಾಮ ಇವ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧಾವಿಶ್ವಾಸಾಃ ಕಸ್ಯ ವಾ ಭವೇಯುಃ ? ಕಥಂ ಕಲ್ಪಿತೇಶ್ವರೋ ನಾನಾವಿಧಕರ್ಮ್ಮಾರಾಧಿತಸ್ಸನ್ ವಿಚಿತ್ರಫಲದಾತಾ ಭವೇತ್ ? **"ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ, ಪಿತೃದೇವೋ ಭವ, ಆಚಾರ್ಯದೇವೋ ಭವ"** (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೧೧) ಇತ್ಯಾದಿವಿಧಯೋಽಪಿ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಾ ಇತ್ಯಸಂಭಾವ್ಯತ್ವಮಾಯಾತಂ.। ಏವಂ ಚೈತನ್ಯೇ ಅಧ್ಯಸ್ತೇಶ್ವರತ್ವವಿಶಿಷ್ಟೇಶ್ವರಾದ್ರಜ್ಜುಸರ್ಪಾದಿವದ್ಭಯಮಪಿ ನ ಸ್ಯಾತ್. ಶ್ರೂಯತೇ ಚಾಪರೋಕ್ಷವಿದ್ಯಾವತಾಮಪಿ ಸೂರ್ಯಾದೀನಾಂ ಭಯಂ **"ಭೀಷಾಽಸ್ಮಾದ್ವಾತಃ ಪವತೇ ಭೀಷೋದೇತಿ ಸೂರ್ಯಃ"** (ತೈ. ಆನಂ. ೮) ಇತ್ಯಾದೌ.। **"ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ"** (ಶ್ವೇ. ೧-೯) **"ಅಜೋ ಹ್ಯೇಕೋ ಜುಷಮಾಣೋಽನುಶೇತೇ ಜಹಾತ್ಯೇನಾಂ ಭುಕ್ತಭೋಗಾಮ ಜೋಽನ್ಯಃ"** (ಮಹಾನಾ. ೧೦ಅನು.) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋರಜನ್ಯತ್ವ ಪ್ರದರ್ಶನೇನ ಕಲ್ಪಿತತ್ವವಾದೋ ಹ್ಯವೈದಿಕಃ.।

ಕಿಂಚ—ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಕಿಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ಪ್ರವರ್ತತೇ? ನ ತಾವಚ್ಛಬ್ದಃ, ಶಬ್ದಸ್ಯ ಶಕ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಲಕ್ಷ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಪುರಸ್ಸರಂ ಶಕ್ತಿಲಕ್ಷಣಯೋಃ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ । ನಾಪ್ಯನುಮಾನಂ, ಅನುಮಾನಸ್ಯ ಪಕ್ಷತಾವಚ್ಛೇದಕವ್ಯಾಪಕ ತಾವಚ್ಛೇದಕಾದಿಪುರಸ್ಸರಂ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ । ತದನುಕೂಲತರ್ಕಾಣಾಂ ಚ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮೂಲತ್ವೇನ ವ್ಯಾಪ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಾದಿಪುರಸ್ಸರಂ ಪ್ರವೃತ್ತೇಃ । ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯಾದಿನಿವರ್ತಕತ್ವಾಭಾವಾತ್. ಸಮಾನಪ್ರಕಾರಕ ಸಮಾನವಿಷಯಕನಿಶ್ಚಯಸ್ಯೈವ ವಿಪರ್ಯಯಾದಿನಿವರ್ತಕತ್ವಾತ್. ಅನ್ಯಥಾ ದ್ರವ್ಯ ತ್ವೇನ ಘಟನಿಶ್ಚಯೇ "ಗೇಹೇ ಘಟೋಽಸ್ತಿ ನ ವಾ" ಇತಿ ಸಂಶಯೋ ನ ಸ್ಯಾತ್.

"ಈಶ್ವರಃ ಸ್ವನಿಷ್ಠಬಾಧ್ಯಧರ್ಮಾತಿರಿಕ್ತಧರ್ಮಾಶ್ರಯಃ? ಸ್ವಜ್ಞಾನಾ ಬಾಧ್ಯಧರ್ಮಾಶ್ರಯೋ ವಾ? ಧರ್ಮಿತ್ವಾತ್-ಘಟವತ್, ಆತ್ಮತ್ವಾತ್-ದೇವದತ್ತ ವತ್." "ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಯಃ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಬಾಧ್ಯಾಃ, ಈಶ್ವರೇತ ರಾವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್-ಈಶ್ವರತ್ವವತ್." ನ ಚಾಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಂ, ನಿರ್ಧರ್ಮಕೇ ವಸ್ತುನಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಸತ್ತಾಽಸತ್ತಾಭ್ಯಾಂ "ಮಮ ಮಾತಾ ವಂಧ್ಯಾ" ಇತಿವದ್ವಚನ ವ್ಯಾಘಾತೇನ ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರೋಚ್ಛೇದಪ್ರಸಂಗಸ್ಯೈವ ವಿಪಕ್ಷಬಾಧಕತ್ವಾತ್.।

"ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ" (ಬೃ. ೨-೪-೫) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಪರಮಾತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಫಲಮನೂದ್ಯ ತತ್ಸಾಧನತ್ವೇನ ಶ್ರವಣಂ ವಿಧೀಯತ ಇತ್ಯ ನುಪಪನ್ನಂ। **"ಶ್ರು-ಶ್ರವಣೇ—"** ಇತಿ ಧಾತೋಶ್ಶಬ್ದಕರ್ಮತಯಾ ಶ್ರಾವಣಜ್ಞಾ

ನಾರ್ಥಕತ್ವಾತ್ತಸ್ಯಚಾವಿಧೇಯತ್ವಾದಧ್ಯಯನವಿಧ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನವೇದಾಧ್ಯಯನಾದೇವ ಶ್ರಾವಣಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವೃತ್ತತ್ವಾತ್ । ನಚ—"**ವೇದಾರ್ಥಂ ಶೃಣೋತಿ**" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗದರ್ಶನಾತ್ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಧಾತೋಶ್ಶಕ್ತಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ತತ್ರ ಲಕ್ಷಣಯೈವೋಪಪತ್ತೌ ಶಕ್ತಿದ್ವಯಾಕಲ್ಪನಾತ್. "**ವೀಣಾನಾದಂ ಶೃಣೋತಿ**" ಇತ್ಯಾದಾವರ್ಥಜ್ಞಾನಾಭಾವೇನ ವೈಪರೀತ್ಯಶಂಕಾನವಕಾಶಾತ್ ।

ಅಸ್ತುವಾ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಶಕ್ತಿಃ—ತಥಾಪಿ ತದಪಿಚ ನ ವಿಧೇಯಂ-ಅಧೀತ ಸಾಂಗಾಧ್ಯಯನಸ್ಯ ವಿದಿತಪದಪದಾರ್ಥಸಂಗತೇಃ "**ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ತೈ. ಆನಂ. ೧.) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೈರ್ನೈವ ಜ್ಞಾತತ್ವಾತ್. ।

ನನು—"ಆಪಾತಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸ್ಸ್ಯಾ, ಅವಧಾರಣಾತ್ಮಕಂ ತು ಜ್ಞಾನಮಧ್ಯಯನ ಮಾತ್ರಾನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ" ಇತಿಚೇನ್ನ— ತಸ್ಯಾಪಿ ಭ್ರಮರಕೀಟವತ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾ ವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕಗುರುಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತತ್ವೇನ ವಿಧ್ಯನರ್ಹತ್ವಾತ್. । ನಚ ಅತಏವ ವಿಚಾರಃ ಶ್ರವಣಶಬ್ದೇನ ವಿವಕ್ಷಿತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ—ವಿಧೌ ಲಕ್ಷಣಾಪತ್ತೇಃ. ।

ಅತ್ರಾಹುಃ—"**ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ**" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "**ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂಭವತಿ**" (ಬೃ. ೨—೪—೫) ಇತ್ಯಂತೇನ ಆತ್ಮನ ಏವ ನಿರತಿಶಯಸುಖಸ್ವರೂಪತ್ವೇನ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವ ಮುಕ್ತ್ವಾ "**ಆತ್ಮನಿ ಖಲ್ವರೇ ದೃಷ್ಟೇ ಶ್ರುತೇ ಮತೇ ವಿಜ್ಞಾತ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿದಿತಂ**"(ಬೃ. ೪—೫—೬) **ಏತಾವದರೇ ಖಲ್ವಮೃತತ್ವಂ**" (ಬೃ. ೪—೫—೧೫) ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಾದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಮೇವ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯುಪಾಯ ಇತಿ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ. । ತಥಾಚ ತಾದೃಶಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಂ"**ದೃಷ್ಟವ್ಯಃ**" ಇತ್ಯನೂದ್ಯ ತತ್ಸಾಧನಾಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಂ "**ಶ್ರೋತವ್ಯಃ**" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಾಧನವಿಧಿರಿತಿ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ.। ಶಾಬ್ದಜ್ಞಾನೇ ಹ್ಯಸಾ ಧಾರಣಕಾರಣತಯಾ ವಿಚಾರ ಏವ ಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿಧೇಯೋ ಹ್ಯವಗಮ್ಯತೇ. "**ತಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ**" (ಬೃ. ೩—೯—೨೬) "**ನಾವೇದ ವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹನ್ತಂ**" (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩—೧೨—೯—೭)"**ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ**" (ಕಠ. ೧—೨—೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶ್ರುತಿಮಾತ್ರವೇದ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದಿತೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮಾನಾಂತರಾಭಾವಾತ್, ದೃಷ್ಟವ್ಯ ಇತ್ಯತ್ರ ದರ್ಶನಸಾಧನಾ ಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಂ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಮೇವ ತತ್ಸಾಧನಂ. ತಚ್ಚಾವಿಚಾರಿತಂ ನ ನಿಶ್ಚಯಾಧಾಯಕಂ । ಮನನನಿದಿಧ್ಯಾಸನಸಹಕೃತಂ ವಿಚಾರಿತವೇದಾಂತವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಹೇತುರಿತ್ಯಯಮರ್ಥಃ ಸಂಪದ್ಯತೇ.

ನ ಚ ವಿಧೌ ಲಕ್ಷಣಾ ಕ್ವಾಪ್ಯದೃಷ್ಟಚರೀ—"ಅರ್ಧಮಂತರ್ವೇದಿ ಮಿನೋತ್ಯರ್ಧಂ ಬಹಿರ್ವೇದಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ದೇಶವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ, "ಜಾತಪುತ್ರಃ ಕೃಷ್ಣಕೇಶೋಽಗ್ನೀನಾದಧೀತ" ಇತ್ಯತ್ರ ವಯೋವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ, "ಉಚ್ಚೈಃ ಋಚಾ ಕ್ರಿಯತೇ" ಇತ್ಯಾದೌ ಋಗಾದಿಪದೇನ ವೇದಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ, "ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್" ಇತ್ಯತ್ರ ಣಿಜರ್ಥಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ, "ನೇಕ್ಷೇತೋದ್ಯಂತಮಾದಿತ್ಯಂ" "ನಾರ್ಷೇಯಂ ವೃಣೀತೇ" ಇತ್ಯಾದೌ ಪರ್ಯುದಾಸಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ, "ನ ಕಳಂಜಂ ಭಕ್ಷಯೇತ್" ಇತ್ಯಾದಿಪುರುಷಾರ್ಥನಿಷೇಧೇಷು ಬಲವದನಿಷ್ಟಸಾಧನತಾಲಕ್ಷಣಾಯಾಶ್ಚ ಬಹುಶ ಉಪಲಬ್ಧೇಃ. ತಸ್ಮಾಲ್ಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿಚಾರವಿಧಿರ್ಯುಕ್ತಃ. ।

ನನು—ವಿಚಾರೋಽಪಿ ವಿಚಾರ್ಯನಿರ್ಣಯಹೇತುತ್ವೇನ ಲೋಕಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ಕಥಂ ವಿಧೇಯ ಇತಿಚೇನ್ನ. ಅಪೂರ್ವವಿಧ್ಯಸಂಭವೇಽಪಿ ನಿಯಮವಿಧೇರವಕಾಶಾತ್ । ತಥಾಹಿ-ವಿಧಿಸ್ತ್ರಿವಿಧಃ—ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಃ, ನಿಯಮವಿಧಿಃ, ಪರಿಸಂಖ್ಯಾವಿಧಿಶ್ಚೇತಿ. ತತ್ರ ಕಾಲತ್ರಯೇಽಪಿ ಮಾನಾಂತರಾಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲೋ ವಿಧಿರಾದ್ಯಃ, ಯಥಾ—"ವ್ರೀಹೀನ್ ಪ್ರೋಕ್ಷತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ವಿಧಿವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಂ ಕೇನಾಪಿ ನ ಪ್ರಾಪ್ತಂ.। ಪಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಅಪ್ರಾಪ್ತಾಂಶಪರಿಪೂರಣಫಲೋ ವಿಧಿರ್ದ್ವಿತೀಯಃ, ಯಥಾ "ವ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ವಿಧ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ಪುರೋಡಾಶಪ್ರಕೃತಿದ್ರವ್ಯಾಣಾಂ ವ್ರೀಹೀಣಾಂ ತಂಡುಲಹೋಷ್ಯಾಕ್ಷೇಪಾದೇವಾವಹನನಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತ ಇತಿ ನಾಪೂರ್ವವಿಧಿಃ-ಕಿಂತ್ವಾಕ್ಷೇಪಾನ್ನಖವಿದಳನಮಪಿ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾದಿತಿ ತದಾನೀಮಪ್ಯವಹನನಪ್ರಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ. ದ್ವಯೋರೇಕತ್ರ ನಿತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಾವಿತರನಿವೃತ್ತಿಫಲಕವಿಧಿಸ್ತೃತೀಯಃ-ಯಥಾ —"ಇಮಾಮಗೃಭ್ಣನ್ ರಶನಾಮೃತಸ್ಯೇತ್ಯಶ್ವಾಭಿಧಾನೀಮಾದತ್ತೇ" (ತೈ. ಸಂ. ೫—೧—೨) ಇತ್ಯತ್ರ ಲಿಂಗಾದೇವ ಮಂತ್ರೋ ರಶನಾಗ್ರಹಣೇ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತೀತಿ ನಾಪೂರ್ವನಿಯಮವಿಧೀ; ಕಿಂತು ಲಿಂಗಾವಿಶೇಷಾದಶ್ವಾಭಿಧಾನ್ಯಾಮಿವ ಗರ್ದಭಾಭಿಧಾನ್ಯಾಮಪಿ ಮಂತ್ರಃ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾದಿತಿ ತನ್ನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಃ. ಏವಂ ಚ "ವ್ರೀಹೀನವಹಂತಿ" ಇತಿವತ್ "ಶ್ರೋತವ್ಯಃ" ಇತಿ ನಿಯಮವಿಧಿಃ. ನ ಚ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಾಭಾವಃ, ಶಾರೀರಾತ್ಮವಿಚಾರಸ್ಯ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತ್ವಾತ್. ನ ಚ ತಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಭಾವಃ—"ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ" "ದ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೀ" ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾದಾಪಾತಪ್ರತಿಪತ್ತಿದಶಾಯಾಂ ತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಂಭವಾತ್.। ನ ಚ ವಸ್ತುತಸ್ಸಾಧನಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಾವೇವ ನಿಯಮವಿಧಿಃ-ಅಪೂರ್ವೀಯವ್ರೀಹಿಷು ನಖ

ವಿದಳನಸ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ನಿಯಮೋ ನ ಸ್ಯಾತ್. ಕಥಂಚಿತ್ತಂಡುಲೀಭಾವಮಾತ್ರೇ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ನಿಯಮೇಽತ್ರಾಪ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನತ್ವೇನ ಜೀವಾತ್ಮವಿಚಾರಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮವಿಚಾರೇ ನಿಯಮವಿಧಿರಸ್ತು.

ಇಹಾತ್ಮನ್‌ಶಬ್ದಸ್ಯ "ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದಯಮಾತ್ಮಾ"(ಬೃ. ೪-೫.೭) "ಆತ್ಮನಿ ಖಲ್ವರೇ ದೃಷ್ಟೇ ಶ್ರುತೇ ಮತೇ ವಿಜ್ಞಾತ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿದಿತಂ" (ಬೃ. ೪—೫—೬) ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಕರಣಪರ್ಯಾಲೋಚನಯಾ ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವಾವಗಮಾತ್, ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಏಕೋರಾಮಸಿದ್ಧಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯೈಃ "ಶ್ರೋತವ್ಯಃ" ಇತ್ಯತ್ರಾತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಧಿರ್ನಿರಾಕೃತಃ. ನ ತು ಜ್ಞಾನೋದ್ದೇಶೇನ ವಿಚಾರವಿಧಿರಿತಿ ತದವಿರೋಧ ಇತಿ ನಿರ್ಣೀಯತೇ. ತಸ್ಮಾದ್ವಿಚಾರವಿಧೌ ನ ಕಿಂಚಿದ್ಬಾಧಕಮಿತ್ಯೇವಂ ಸ್ಥಿತೇ ಶ್ರವಣವಿಧೇರಪೇಕ್ಷಿತಾಧಿಕಾರಿವಿಷಯಫಲತ್ರಯಪರಮಿತ್ಯಾಗಮಿಕನ್ಯಾಯೇನ ನಿರ್ಣೀತಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ "ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ" ಇತಿ । ಅತ್ರಾನುವಾದಪರಿಹಾರಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಪುರುಷಪ್ರವೃತ್ತಿಸಿದ್ಧಯೇ ಚ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ ಪದಮಧ್ಯಾಹರ್ತವ್ಯಂ. ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದೇನ ವಿಚಾರೋ ಲಕ್ಷಣೀಯಃ। ನನು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದೇ ನ ಲಕ್ಷಣಾ ಯುಕ್ತಾ, ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಸಮುದಾಯಸ್ಯಾಶಕ್ತತಯಾ ಸಮುದಾಯಲಕ್ಷಣಾನುಪಪತ್ತೇಃ; ಇತಿಚೇನ್ನ । ಸನ್‌ಪ್ರತ್ಯಯೇನ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿಚಾರೋ ಬೋಧ್ಯತೇ, ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಚ ಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಮಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಯೋಚ್ಯತೇ.

ಕೈಶ್ಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತೇಸ್ಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಪರತ್ವಮಂಗೀಕೃತ್ಯ ಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನೇಽಪಿ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೈವೇತ್ಯುಕ್ತಂ. ಸಿದ್ಧತಯೋಪಸ್ಥಿತೌ ಸಾಧನಾನ್ವಯಾಯೋಗೇನ ಸಾಧ್ಯತಯೋಪಸ್ಥಿತೇರಾವಶ್ಯಕತ್ವಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಲಕ್ಷಣಾಽಽವಶ್ಯಕೀತಿ ಲಕ್ಷಣಾದ್ವಯಮೇವ ಶಾಂಭವಾನಂದಶಿವಾರಾಧ್ಯಾಭಿಪ್ರೇತಂ.।

ಅತ್ರ ಕೇಚಿತ್—ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಸಮುದಾಯೇ ಏಕೈವ ಲಕ್ಷಣಾ—ನ ಚ ವಾಕ್ಯೇ ಲಕ್ಷಣಾ ನ ದೃಷ್ಟಚರೀ. "ಅರ್ಧಮಂತರ್ವೇದಿ" ಇತ್ಯತ್ರ— "ವಿಷಂ ಭುಂಕ್ಷ್ವ" ಇತ್ಯಾದೌ ಚ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್. ನ ಚ ಶಕ್ಯಸಂಬಂಧಾಭಾವಃ. ಸಮುದಾಯಶಕ್ತ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ಸಮುದಾಯಿಶಕ್ಯಸಂಬಂಧಾದೇವ ತದುಪಪತ್ತೇಃ. ಸಾ ಚಾಜಹತೀತಿ. ನ ಚ ಏಕರೂಪೇಣೈಕಕ್ರಿಯಾನ್ವಯಾಭಾವಾನ್ನಚೈಕಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣೇತಿ ವಾಚ್ಯಂ—ತಸ್ಯಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್. "ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಛತ್ರಿತ್ವೇನಾಚ್ಛತ್ರಿತ್ವೇನ ಚೈಕಾನ್ವಯಿತ್ವಂ ನ ಗಮನಕರ್ತೃತ್ವೇನ, "ಗಂತಾರೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತಿ ಪ್ರಸಂಗಾತ್. ಶಾಬ್ದಧಿಯೋಽವಚ್ಛೇದಕಪ್ರಕಾರತಾನಿಯಮಾತ್.

ಗಂತೃತ್ವಸ್ಯಾವಚ್ಛೇದಕತ್ವೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯಾಪಿ ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್. ನ ಚೇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಃ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸಂಬಂಧಾಭಾವಾದೇತದತಿರೇಕೇಣ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಸಂಗಾತ್. ಅತೋ ನೈಕರೂಪೇಣೈಕಕ್ರಿಯಾನ್ವಯಿತ್ವಂ. ಕಿಂತು ಛತ್ರಿತ್ವೇನಾಛತ್ರಿತ್ವೇನ ಚ ನಾನಾರೂಪೇಣೈವ । ಅತ ಏವ "ಕಾಕೇಭ್ಯೋ ದಧಿ ರಕ್ಷ್ಯತಾಂ" ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಕಾಕತ್ವಾದ್ಯಾಕಾರೇಣೈವ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯಃ, ನ ದಧ್ಯುಪ ಘಾತಕತ್ವಾದ್ಯಾಕಾರೇಣ । ನ ಚ ಏಕವೃತ್ತ್ಯುಪಸ್ಥಾಪಿತಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಮನನ್ವ ಯಾತ್ ವಿಚಾರಜ್ಞಾನಯೋರನನ್ವಯಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ. ತಯೋರ್ಭಿನ್ನ ವೃತ್ತ್ಯುಪಸ್ಥಾಪ್ಯತ್ವಾತ್. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಾಭಾವೇನಾಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾಸ್ಥಲೇ ಸರ್ವತ್ರ ವೃತ್ತಿದ್ವಯಾಂಗೀಕಾರಾತ್. ನ ಚ ಸಕೃದುಚ್ಚರಿತಸ್ಯ ವೃತ್ತಿದ್ವಯಮ ನುತ್ಪನ್ನಂ, "ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಮತ್ಸ್ಯೌ" ಇತ್ಯತ್ರ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್.

ನಚ ತೀರಸ್ಯ ಬೋಧನೇ ಗಂಗಾಪದಸ್ಯ ನ ವ್ಯಾಪಾರಃ— ತಾತ್ಪರ್ಯಪರ್ಯವಸಾ ನಾತ್. ತಾತ್ಪರ್ಯಪರ್ಯವಸಾನಸ್ಯೈವ ಬೋಧಕತಾ. ತಸ್ಮಾತ್ಸಮುದಾಯೇ ಅಜಹ ಲ್ಲಕ್ಷಣಾಯಾಂ ನ ಕಿಂಚಿದ್ಬಾಧಕಂ.। ವಸ್ತುತಸ್ತು— ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದಂ ತಂತ್ರೇಣೋ ಪಾತ್ತಂ, ತತ್ರೈಕೇನ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿಚಾರೋ ಬೋಧ್ಯತೇ. ಇತರೇಣ ಇಷ್ಯಮಾಣಂ ಜ್ಞಾನಮಭಿಧಯಾ ಬೋಧ್ಯತ ಇತಿ ನ ಕಿಂಚಿದನುಪಪನ್ನಂ. ಏವಮೇಕಲಕ್ಷಣಯೈವೋಪಪತ್ತೌ ನ ಲಕ್ಷಣಾದ್ವಯಂ, ಗೌರವಾತ್. ಪ್ರತ್ಯಯ ಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ ಕ್ವಾಪ್ಯದೃಷ್ಟಚರತ್ವಾಚ್ಚ.।

ಕಿಂಚ — ಇಷ್ಯಮಾಣಜ್ಞಾನತ್ಯಾಗೇನ ತಸ್ಯೈವ ಪುನಸ್ಸ್ವೀಕಾರಾತ್ ವಾಂತ ಭೋಜನನ್ಯಾಯಪ್ರಸಂಗಃ. ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲವತ್ತ್ವಾಚ್ಚ. ಅನುಪಪತ್ತೌ ಹಿ ಸಾಧ್ಯತ್ವಂ ಲಕ್ಷ್ಯಂ, ತತ್ರ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಸ್ಯೈವ ಸಫಲತ್ವಮಿತಿ ತದಂಶೋಽಪಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ. ನಚೇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಃ--ತಸ್ಯಾರ್ಥಿಕತ್ವಕಥನವಿರೋಧಾತ್. ಪ್ರತ್ಯಯಾನಾಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ರ್ಥಾನ್ವಿತಸ್ವಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವನಿಶ್ಚಯಾಚ್ಚ. ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದೇನೇತಿ ಗ್ರಂಥ ವಿರೋಧಾಚ್ಚಾಹುಃ.। ವಾಕ್ಯೇ ತಾವನ್ನೈಕಲಕ್ಷಣಾ ಸಂಭವತಿ. ಶಕ್ಯಸಂಬಂ ಧಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಾತ್ವಾತ್. ಶಕ್ಯಾನ್ವಯಬಾಧೇ ಶಬ್ದೋಪಸ್ಥಿತಸ್ಯೈವ ವಿಷಯತ್ವ ಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಾ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಕಲ್ಪನೇ ಗೌರವಾತ್. ಅನನ್ಯಲಭ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವಾತ್. ಶಕ್ಯಸಂಬಂಧೇನೋಪಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಶಾದ್ವಿಷಯತ್ವಮಂಗೀಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಶಕ್ಯಭೇದೇ ತತ್ಸಂಬಂಧಾನಾಮಪಿ ಭೇದಾನ್ನಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಏಕತ್ವಂ. ಏವಂ ಚಾರ್ಥವಾದಾದಿಸ್ಥಲೇಽಪಿ ಪದಾನಾಮೇವ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದ್ವಾರಾ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಾದಿ

ಲಕ್ಷಕತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮೇವ. ನತು ವಾಕ್ಯೇ ಕದಾಚಿದ್ವ್ಯಾಸಜ್ಯವೃತ್ತಿಲಕ್ಷಣಾ. ಪದಾನಾಂ ತದರ್ಥಾನಾಂ ತತ್ಸಂಬಂಧಾನಾಂ ಚ ನಾನಾತ್ವೇ ಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಏಕತ್ವಾಸಂಭವಾತ್.।

ಏವಂಚ—ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಸಂಬಂಧೇನ ಯತ್ರ ವಸ್ತ್ವಂತರಂ ಪದೈರ್ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ತತ್ರ ವಾಕ್ಯಲಕ್ಷಣಾ. ಯಥಾ—"ಅರ್ಧಮಂತರ್ವೇದಿ" ಇತ್ಯಾದೌ । ತದ್ಭಿನ್ನಾ ಪದಲಕ್ಷಣೇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ವ್ಯವಹಾರಃ. ಏವಂ ಸ್ಥಿತೇ ಪ್ರಕೃತೇಽಪಿ ಸಮುದಾಯೇ ನೈಕಲಕ್ಷಣಾ. ಸಮುದಾಯಿಶಕ್ಯಸಂಬಂಧಾದೇವ ತದುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ವದತಾಂ ಚ ಕಥಮೇಕತ್ವಂ? ಸಮುದಾಯಿನಾಂ ಭೇದೇನ ತತ್ಸಂಬಂಧಸ್ಯಾಪಿ ಭೇದಾತ್. ನಚ–ಏಕಪ್ರತೀತಿಜನಕತ್ವೇನ ಲಕ್ಷಣಾನಾಮೇಕತ್ವಂ. ಇಷ್ಟಾಪತ್ತೇಃ. ತಥಾ ಸತ್ಯನ್ಯತರಲಕ್ಷಣಯೈವ ವಿಚಾರೋಪಸ್ಥಿತೌ ಲಕ್ಷಣಾದ್ವಯೇನಾಪಿ ತದುಪಸ್ಥಿತ್ಯಂಗೀಕಾರೇ ವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್. ।

ಯತ್ತು—"ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ಛತ್ರಿತ್ವಾದಿನೈವಾನ್ವಯಬೋಧ ಇತಿ, ತಚ್ಚಿಂತ್ಯಂ—"ಪ್ರಾಣಭೃತ ಉಪದಧಾತಿ" "ಸೃಷ್ಟೀರುಪದಧಾತಿ" ಇತ್ಯತ್ರೇವ ಸಮುದಾಯಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಾತ್. "ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತಿ ಚ ಛತ್ರ್ಯಛತ್ರಿಸಮುದಾಯೋ ಗಚ್ಛತೀತ್ಯರ್ಥಃ. ನಚ ಬಹುವಚನಾನುಪಪತ್ತಿಃ "ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಮತ್ಸ್ಯೌ" ಇತ್ಯತ್ರ ವೃತ್ತಿದ್ವಯವಚನಾನಾಮೇಕವಚನಸ್ಯೈವ ಸಾಧುತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ. "ಅದಿತಿಃ ಪಾಶಾನ್" ಇತ್ಯತ್ರೇವಾವಯವಬಹುತ್ವೇನ ವಾ ಸಾಧುತ್ವಾತ್.।

ನ ಚ ಶಕ್ಯಸಂಬಂಧಾಭಾವಃ—ಸಮುದಾಯಸಮುದಾಯಿನೋರಭೇದಸಂಬಂಧಾತ್—ತಯೋರಭೇದೇಪಿ ಪ್ರತ್ಯಯಯೋರ್ವೈಚಿತ್ರ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸಂಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ. ಶಕ್ಯತಾವಚ್ಛೇದಕಭಿನ್ನಧರ್ಮೇಣೋಪಸ್ಥಿತೇರೇವ ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಾತ್. ನ ಚ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾತೋ ಭೇದಪ್ರಸಂಗಃ-ರೂಪಾಂತರೇಣೋಪಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಾರ್ಥಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯಾತ್. "ಕಾಕೇಭ್ಯೋ ದಧಿ ರಕ್ಷ್ಯತಾಂ" ಇತ್ಯತ್ರ ದಧ್ಯುಪಘಾತಕತ್ವಪ್ರಕಾರಕಬೋಧಸ್ಯಾನುಭವಿಕಸ್ಯ ಅನ್ಯಥೋಪಪಾದಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ.।

ವಸ್ತುತಸ್ತು—ಯತ್ರ ಛತ್ರ್ಯಛತ್ರಿಸಮುದಾಯತ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಗಮನಾನ್ವಯಪ್ರತಿಪತ್ತ್ಯರ್ಥಂ "ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗಃ, ತತ್ರಾಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಯಾ ಶಕ್ಯಾಶಕ್ಯೋಪಸ್ಥಿತಿರ್ದುರ್ವಾರಾ । ಅತ ಏವ ಗುಹಾಧಿಕರಣೇ ಮಂಚನಪಂಡಿತೀಯೇ–"ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ" ಇತ್ಯತ್ರ ಪಿಬದಪಿಬತ್ಸಮುದಾಯಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ. ಏವಂಚ ಲಿಂಗಸಮವಾಯಾಧಿಕರಣೇ

ಉಪಧಾನಯೋಗಿತಯಾ ಗಣೇ ಸ್ವಾರ್ಥೋಽಪ್ಯಂತರ್ಭೂತ ಇತಿ ನ ವೃತ್ತಿದ್ವಯ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ. ಕೈವಲ್ಯಪ್ರಕಾಶೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಚ ಪರಮಶಿವಾರಾಧ್ಯಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯೇಣ "**ಉಪಧಾನಯೋಗಿತಯಾ ಗಣಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯತಾ**" ಇತಿ.

ಯದಿ ಚ ವೃತ್ತಿದ್ವಯಮಪಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಶಾತ್ಸಕೃದುಚ್ಚರಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಂಗೀಕೃತ್ಯ ಛತ್ರಿತ್ವಾಚ್ಛತ್ರಿತ್ವಪ್ರಕಾರಕಬೋಧೇಚ್ಛಯಾ "ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛಂತಿ" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಮಂಗೀಕೃತ್ಯ "ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಮತ್ಸ್ಯೌ" ಇತ್ಯತ್ರೇವ ವೃತ್ತಿದ್ವಯ ವ್ಯಾಪಾರೋಽಪ್ಯಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ; ಅಂಗೀಕ್ರಿಯತಾಂ. ನಚೈತಾವತಾ ಉಕ್ತಸ್ಥಲೇ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಶಕ್ಯಾಶಕ್ಯೋಪಸ್ಥಿತಿರ್ವಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯೇತ್ಯವಶ್ಯಾಭ್ಯುಪೇಯತ್ವಾತ್. ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾನಿರಾಸಾಯಾಸವೈಫಲ್ಯಮಿತಿ ದಿಕ್.

ಏವಂ ಸ್ಥಿತೇ ಪ್ರಕೃತೇಽಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾಂಗೀಕಾರೇ ಏಕವೃತ್ತ್ಯುಪಸ್ಥಿತಯೋ ರ್ವಿಚಾರಜ್ಞಾನಯೋಃ "**ವಷಟ್ಕರ್ತುಃ ಪ್ರಥಮಭಕ್ಷಃ**" ಇತ್ಯತ್ರೇವ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಧೇಯಭಾವೇನಾನ್ವಯೋ ನ ಸ್ಯಾತ್. ದರ್ಶಿತಶ್ಚ ತಾದೃಶಾನ್ವಯಃ "**ಜ್ಞಾನಾಯ ವಿಚಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯ**" ಇತಿ ಪರಮಶಿವಾನಂದಾರಾಧ್ಯಸ್ವಾಮಿನಾ ಶಿವಜ್ಞಾನಚಂದ್ರೋದಯೇ. ನ ಚ ಪ್ರಕೃತೇ ವೃತ್ತಿದ್ವಯಮೇವಾಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ ನಾಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೇತಿ ವಾಚ್ಯಂ. ತಥಾ ಸತ್ಯಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಿವಿರೋಧಾತ್. "ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಮತ್ಸ್ಯೌ" ಇತ್ಯಾದೌ ವೃತ್ತಿದ್ವಯಸ್ಥಲೇ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯವಹಾರಾಭಾವಾತ್.

ಆಸ್ತಾಂ ತಾವಜ್ಜಹತ್ತ್ವಾಜಹತ್ತ್ವವಿಚಾರಃ, ವೃತ್ತಿದ್ವಯಾಂಗೀಕಾರೇಽಪಿ ಪ್ರಕೃತೇನೈಕಲಕ್ಷಣಯಾ ನಿರ್ವಾಹಃ-ತಥಾಹಿ-ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯತ್ವೋಪಸ್ಥಿತಿವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ತಾವನ್ನ ಸಾಧ್ಯತಯಾಽನ್ವಯಃ. ನ ಚೇಚ್ಛಾವಿಷಯತ್ವಮಾತ್ರಂ ಸಾಧ್ಯತ್ವಂ. ಅನಿಚ್ಛಾವಿಷಯಸ್ಯಾಪಿ ದುಃಖಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್. ಅಸಾಧ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಇಚ್ಛಾವಿಷಯತ್ವಾತ್. ವಿಧುರಸ್ಯಾತೀತಭಾರ್ಯಾಯಾಮಿಚ್ಛೌತ್ಕಟ್ಯದರ್ಶನಾತ್. ಇಷ್ಟಸಾಧ್ಯಶಬ್ದಯೋರಪರ್ಯಾಯತ್ವಾಚ್ಚ. ಅತ ಏವೇಷ್ಟತ್ವೇನ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾನುಮಾನಂ ನಿರಸ್ತಂ. ವ್ಯಭಿಚಾರಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್. ಅಸ್ತು ವಾ ಸಾಧ್ಯತ್ವಾನುಮಾನಂ, ತಥಾಪಿ ಪ್ರಕೃತೇ ನಾಪ್ಯುಪಯೋಗಃ—ವೃತ್ತ್ಯುಪಸ್ಥಿತಸ್ಯೈವ ಶಾಬ್ದಾನ್ವಯ ಬೋಧವಿಷಯತ್ವನಿಯಮಾತ್. ಅನ್ಯಥಾ ವಿಚಾರೇಽಪಿ ಲಕ್ಷಣಾ ನ ಸ್ಯಾತ್. ಇಷ್ಯಮಾಣಜ್ಞಾನಸಾಧ್ಯತ್ವೇನ ಅನುಮಾನಾದಿನೋಪಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಅನ್ವಯಾದ್ಧೀವಿಷಯತ್ವಸಂಭವಾತ್.

ಕಿಂಚ—ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥವಿಶೇಷಣತ್ವೇನೋಪಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣೈವ ತದುಪಸ್ಥಿತಿರ್ನಾಸ್ತಿ. "ಗೌರ್ನಿತ್ಯಾ" ಇತ್ಯಾದೌ ಗೋತ್ವಸ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರೋಪಸ್ಥಿತಯೇ ಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಅಂಗೀಕಾರಾತ್. ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಸಾಧ್ಯಾವಸ್ಥಂ ಜ್ಞಾನಂ ಲಕ್ಷಣೀಯಮೇವೇತಿ ಲಕ್ಷಣಾದ್ವಯಸ್ಯಾವಶ್ಯಕತ್ವಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಏವ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾ ಯುಕ್ತಾ, ನತು ಸಮುದಾಯೇ, ಏತೇನ ತತ್ಕಲ್ಪನಾಽಪಿ ನಿರಸ್ತಾ. ಏಕೇನ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಇತರೇಣಾಪಿ ಸಾಧ್ಯಾವಸ್ಥಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಅಪ್ಯುಕ್ತ ಕ್ರಮೇಣಾವಶ್ಯಕತ್ವೇನ ಪದದ್ವಯಂ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ ಪದದ್ವಯೇಽಪಿ ಲಕ್ಷಣಾಂಗೀಕಾರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಶ್ರುತಪದೇ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಲಕ್ಷಣಾದ್ವಯಕಲ್ಪನಾತ್ ದ್ವಯೋರೇವ ಲಘುತರತ್ವಾತ್. ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾಪಿ ನ ಸಮುದಾಯೇ ಯುಕ್ತಾ। ಉಕ್ತಯುಕ್ತೇಃ, ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ವಾ ತಲ್ಲಕ್ಷಕತ್ವಾದನ್ಯತರವೈಯರ್ಥ್ಯಾದಿತಿ।

ಯತ್ತು ಸನ್‌ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಲಕ್ಷಕತ್ವಂ ನ ದೃಷ್ಟಮಿತಿ ತನ್ನ। "**ಸಕ್ತೂನ್ ಜುಹೋತಿ**" ಇತ್ಯತ್ರ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಃ ಕರಣತ್ವಲಕ್ಷಕತ್ವಸ್ಯ, "**ಪ್ರಯಾಜಶೇಷೇಣ ಹವೀಂಷ್ಯಭಿಘಾರಯತಿ**" ಇತ್ಯತ್ರ ತೃತೀಯಾದ್ವಿತೀಯಯೋಃ ಕರ್ಮತ್ವಾಧಾರತ್ವಲಕ್ಷಕತ್ವಸ್ಯ, ಆಖ್ಯಾತಸ್ಯ ಕೃತ್ಯರ್ಥಕತ್ವವಾದಿನಾಂ "**ರಥೋ ಗಚ್ಛತಿ**" ಇತ್ಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಲಕ್ಷಕತ್ವಸ್ಯ, ಫಲಾನುಕೂಲವ್ಯಾಪಾರಾರ್ಥಕತ್ವವಾದಿನಾಮಪಿ "**ಜಾನಾತಿ-ಇಚ್ಛತಿ-ದ್ವೇಷ್ಟಿ-ಯತತೇ**" ಇತ್ಯಾದೌ ಕ್ರಿಯಾನುಕೂಲಕೃತಿವ್ಯಾಪಾರಯೋರಪ್ರತೀತೇಃ ಜ್ಞಾನಾದ್ಯಾಶ್ರಯತ್ವಪ್ರತೀತೇಃ, "**ನಶ್ಯತಿ**" ಇತ್ಯಾದೌ ಚ ನಾಶಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಪ್ರತೀತೇರಾಶ್ರಯತ್ವಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಲಕ್ಷಕತ್ವಸ್ಯ ಚ ಬಹುಳಮುಪಲಬ್ಧೇಃ। ಗುಹಾಧಿಕರಣಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇ "**ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ**" ಇತ್ಯತ್ರ ಬುದ್ಧಿಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಸಾಧಾರಣಾರ್ಥಶತೃಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಸ್ಯ ಕಾರಕತ್ವಮಾತ್ರಲಕ್ಷಣಾಯಾ ದೂರ್ವಾಸೀಯೋ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಚ್ಚ। ನ ಚ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತರಸ್ಯ ಲಕ್ಷಕತ್ವೇಽಪಿ ಸನ್‌ಪ್ರತ್ಯಯೇ ಕ್ವಾಪಿ ಲಕ್ಷಣಾ ನ ದೃಷ್ಟೇತಿ ವಾಚ್ಯಂ. "**ಶ್ವಾ ಮುಮೂರ್ಷತಿ**" "**ಕೂಲಂ ಪಿಪತಿಷತಿ**" ಇತ್ಯಾದೌ ವ್ಯಾಪಾರಮಾತ್ರೇ ಲಕ್ಷಣಾಯಾ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್.

ಅತಏವ "**ಧಾತೋಃ ಕರ್ಮಣಸ್ಸಮಾನಕರ್ತೃಕಾದಿಚ್ಛಾಯಾಂ ವಾ**" (ಅಷ್ಟಾ–೩–೧–೭) ಇತಿಸೂತ್ರೇ "**ಆಶಂಕಾಯಾಮುಚೇತನೇಷೂಪಸಂಖ್ಯಾನಂ**" ಇತ್ಯುಪಸಂಖ್ಯಾನಂ ಚೋದಯಿತ್ವಾ "**ನ ವಾ ತುಲ್ಯಕಾರಣತ್ವಾದಿಚ್ಛಯಾ ವಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿತ ಉಪಲಬ್ಧೇಃ**" ಇತಿ ವಾರ್ತಿಕೇನ ಇಚ್ಛಾಕಾರ್ಯೇ ವ್ಯಾಪಾರೇ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಪ್ರಯೋಗ ಇತ್ಯುಕ್ತೇರಚೇತನೇ ಇಚ್ಛಾವತ್ತ್ವದಿಚ್ಛಾಕಾರ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯಭಾವಾತ್।

ತತ್ರ "ಋಚಾ-ಉಪಮಾನಾದ್ವಾ" ಇತಿ ವಾರ್ತಿಕೇನ ಇಚ್ಛಾಸದೃಶೇ ವ್ಯಾಪಾರೇ ಗೌಣಃ ಪ್ರಯೋಗ ಇತಿ ಪತಂಜಲಿಭಾಷ್ಯೇ ಪ್ರಪಂಚಿತಂ.। ಕೈಯಟಶ್ಚ—ತಥಾಸತಿ "ಗೌಣಮುಖ್ಯಯೋರ್ಮುಖ್ಯೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಇಚ್ಛಾಸದೃಶೇ ಪ್ರಯೋಗೋ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಶಂಕ್ಯ ಗೌಣಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಶ್ಚ ಕ್ವಚಿಲ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುರೋಧೇನಾಪ್ಯಂಗೀಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಸಮಾದಧೇ.।

ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣೇ "ಕೂಲಂ ಪಿಪತಿಷತಿ" ಇತ್ಯತ್ರ ದೂರ್ವಾಸಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯೈರ್ಲಕ್ಷಣಾಯಾ ಅಂಗೀಕಾರಾಚ್ಚ ।.ತಸ್ಮಾತ್ ಸನ್‌ಪ್ರತ್ಯಯೇ ಲಕ್ಷಣಾ ನಾಸ್ತೀತಿ ವಚೋ ರಿಕ್ತಂ। ಯದಪಿ ವಾಂತಭೋಜನನ್ಯಾಯ ಇತಿ, ತನ್ನ. ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಕತ್ವೇನ ನ ಬೋಧ್ಯತೇ ಸಾಧ್ಯತಾ, ಕಿಂತು ಲಕ್ಷಣಯಾ ಪ್ರಕೃತ್ಯೈವೇತಿ ಬೋಧಕಭೇದಸ್ವೀಕಾರಮಾತ್ರೇಣ ವಾಂತಭೋಜನನ್ಯಾಯಾಸಂಭವಾತ್. ಸಾಧ್ಯತ್ವಸ್ಯಾತ್ಯಾಗೇನ ತ್ಯಕ್ತಪುನಸ್ಸ್ವೀಕಾರಾಭಾವಾತ್ ।

ಯದತ್ರಾರ್ಥಿಕತ್ವಕಥನಂ ವಿರುದ್ಧಮಿತಿ ತದಪಿ ನ । ಜ್ಞಾನಾಯ ವಿಚಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯ ಇತಿ ಜ್ಞಾನಂ ಸಾಧ್ಯತ್ವೇನೋದ್ದಿಶ್ಯ ಸಾಧನಂ ವಿಚಾರೋ ವಿಧೀಯತೇ । ತತ್ರ ಸಿದ್ಧತ್ವೇನೋಪಸ್ಥಿತೌ ಸಾಧನಾಕಾಂಕ್ಷಾ ನೇತಿ ಸಾಧ್ಯತಾಮಾತ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ಯಾವತಾ ವಿನಾ ಶಬ್ದಾನ್ವಯಾಪರ್ಯವಸಾನಂ ತಾವನ್ಮಾತ್ರಂ ಲಕ್ಷಣೀಯಂ। ತಸ್ಮಿನ್ ಪರ್ಯವಸಿತೇ ವಿಧೇಃ ಪುರುಷಪ್ರವೃತ್ತಿಪರ್ಯವಸಿತತ್ವಾತ್ತಸ್ಯಾಶ್ಚ ನಿಷ್ಫಲಾಯಾ ಅಸಂಭವಾತ್ ಫಲವತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಯೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವಂ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಲ್ಪ್ಯತ ಇತ್ಯಾರ್ಥಿಕತ್ವಂ। ತತ್ರ ಭವತಾಮೇವ ತು ತದ್ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ದುರುತ್ತರಂ.। ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥೇಚ್ಛಾಯಾಂ ವಿಷಯತ್ವೇನಾನ್ವಯೇ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಸ್ಯ ನಿಷ್ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ ವಿಷಯತ್ವಾಸಂಭವಾನ್ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವೇಷ್ಯಮಾಣತ್ವೇನ ಶ್ರೌತತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ ।

ಏವಂಚ—ಇದಮಪ್ಯಪರಂ ಪ್ರತ್ಯಯೇ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾಯಾಂ ಬೀಜಂ। ಯದಾಚಾರ್ಯಾಣಾಂ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವಸ್ಯಾರ್ಥಿಕತ್ವಕಥನಂ. ಅನ್ಯಥಾ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಶ್ರೌತತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ಯದಪಿ—ಪ್ರತ್ಯಯಾನಾಮಿತ್ಯಾದಿ, ತದಪಿ ನ. ಅಪೇಕ್ಷಿತ ವಿಚಾರಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಾಧನತ್ವೇನಾನ್ವಯಾತ್ । ಇಚ್ಛಾಯಾ ವಿಷಯವಿಷಯಿಭಾವೇನಾನ್ವಯಃ, ವಿಚಾರಸ್ಯ ತು ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಭಾವೇನೇತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥಾನ್ವಿತಸ್ವಾರ್ಥಾಭಿಧಾನೇ ನ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಶೇಷಃ । ಯದಪಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪದೇನ ವಿರೋಧ ಇತಿ, ತನ್ನ. ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಯೋರ್ದ್ವಯೋರಪಿ ಲಕ್ಷಕತ್ವೇ ಪದಸ್ಯ

ಸಕಲಸ್ಯ ಲಕ್ಷಕತ್ವಾತ್ತದಭಿಧಾನೋಪಪತ್ತೇಃ। ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯತ್ವ ಲಕ್ಷಣಾಯಾ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾಕಥನೇನೈವ ಕಥಿತಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್ ತಾಮನಭಿಧಾಯ ವಿಚಾರಮನಪೇಕ್ಷ್ಯೈತಿ ವಿಚಾರಲಕ್ಷಣಾಭಿಧಾನೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ । ತಸ್ಮಾಲ್ಲಕ್ಷಣಾ ದ್ವಯಮೇವ ಪರಮಾನಂದಾರಾಧ್ಯೇನ ನಿರ್ಣೀತಂ । ಏಕೋರಾಮಸಿದ್ಧಾರಾಧ್ಯ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸ್ವೀಕೃತತ್ವಾದೇತದೇವ ಸಮ್ಯಗುಪಾದೇಯಂ ।

॥ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕಥನಂ ॥

ನನು— "ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್, ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ" (ತೈ—ಆನಂ. ೭) "ಅಮೂಲಮನಾಧಾರಮಿಮಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಜಾಯಂತೇ" "ನ ಕದಾಚಿದನೀದೃಶಂ ಜಗತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜಗತಃ ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವಾನಾದಿತ್ವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತೇ, ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯ ನ ಕರ್ತ್ರಪೇಕ್ಷಿತಾ ಸಮುಚಿತಾ । "ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋ ಮೇನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ" ಇತ್ಯಾದೌ ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಣಾಂ ಜೀವಕರ್ತೃ ಕತ್ವಫಲದಾತೃತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಚೇತನಶಾರೀರವ್ಯತಿರಿಕ್ತೇಶ್ವರಸದ್ಭಾವೇ ಮಾನಾ ಭಾವಾತ್, ತೇನ ಪ್ರಯೋಜನಾದರ್ಶನಾತ್, ಅದೃಷ್ಟದ್ವಾರಾ ಜೀವಾನಾಮೇವ ಕರ್ತೃತ್ವಾಂಗೀಕಾರಾತ್, ಲೋಕೇ ಸುಖದುಃಖಭೋಕ್ತೃತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಪರ ಮೇಶ್ವರಕರ್ತೃಕತ್ವೇ ವೈಷಮ್ಯನೈರ್ಘೃಣ್ಯಾಪತ್ತ್ಯಾ ಈಶ್ವರತ್ವಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ಈಶ್ವರೇಣ ನ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಯೋಜನಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ।

ಕಿಂಚ—ಜಡಕರ್ಮಣಾಂ ಜೀವಾನಾಂ ಚ ಫಲದಾತೃತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ ಸರ್ವಜ್ಞೇಶ್ವರಸದ್ಭಾವೇ "ಕ್ಷಿತ್ಯಂಕುರಾದಿಕಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ, ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಘಟವತ್" ಇತ್ಯನುಮಾನೇನ ಈಶ್ವರಸ್ಯಾಂಗೀಕಾರೇ "ಆತ್ಮಾ ವಾ ಇದಮೇಕ ಏವಾಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಐತ. ೧—೧—೧) "ಬ್ರಹ್ಮ ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಬೃ. ೧—೪-೧೦) "ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ ಭೂತಸ್ಯ ಜಾತಃ ಪತಿರೇಕ ಆಸೀತ್" (ತೈ. ಸಂ. ೪—೧—೮) "ಓಮಿತ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ಗೀತಾ. ೮—೧೩) "ಅಸಾವಾದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ" (ತೈ. ಆರ. ೨—೨) "ನಮಸ್ತೇ ವಾಯೋ, ತ್ವಮೇವಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸಿ" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೧) ಗಣಾನಾಂ ತ್ವಾ ಗಣ ಪತಿಂ ಹವಾಮಹೇ" (ತೈ. ಸಂ. ೨—೩—೧೪) "ವಿಶ್ವಸ್ಮಾದಿಂದ್ರ ಉತ್ತರಃ (ಋಗ್ವೇದ. ೮—೪—೧) "ಏಕೋ ಹವೈ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್ ನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನೇಶಾನೋ ನಾಪೋ ನಾಗ್ನಿಷೋಮೌ ನೇಮೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ" (ಮಹೋ. ೧—೧) "ಅಥ ಪುರುಷೋ ಹವೈ ನಾರಾಯಣೋಽಕಾಮಯತ

ಪ್ರಜಾಸ್ಸೃಜೇಯೇತಿ, ನಾರಯಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಜಾಯತೇ ನಾರಾಯಣಾದ್ರುದ್ರೋ ಜಾಯತೇ" (ನಾರಾ. ೧—೧) "ಸದೇವ ಸೊಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ" (ಛಾಂ. ೬—೯—೧) "ಮನೋ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ, ಚಕ್ಷುರ್ವೈ ಬಹ್ಮೇತಿ, ಶ್ರೋತ್ರಂ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ" "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ಛಾಂ. ೪—೧೦—೪) "ಅನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ತೈ. ಭೃ. ೨) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬಹುವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿದರ್ಶನಾತ್, ಶಿವಸ್ಯೈಕಸ್ಯೈವ ಕಥಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ?" ಇತಿಚೇನ್ನ.

"ಅಗ್ನೀಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ" ಇತ್ಯತ್ರ "ದ್ವಿಪದಾಶ್ಚತುಷ್ಪದಾಶ್ಚ ಪಶವಃ" ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ದ್ವಿಪದಾಂ ಚತುಷ್ಪದಾಂ ಚ ಪಶುಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇನ ನಿರ್ದೇಶಾತ್, ಸಂದೇಹೇ "ಛಾಗಸ್ಯ ವಪಾಯಾ ಮೇದಸಃ" (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩—೬—೮) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇಣ ಛಾಗಪಶುತ್ವನಿರ್ಣಯವತ್ ಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ । ಅತಃ—"ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ" (ತೈ. ಭೃ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣಮುಕ್ತಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ । ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕಶಕ್ತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾರಾಯಣಕಾಲರುದ್ರಾದೀನಾಂ ನೇಶ್ವರತ್ವಂ । ತೇಷಾಮೇಕೈಕಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವಾತ್ । ಅತಏವ ಸೂತ್ರಕಾರೇಣ "ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ" ಇತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ । ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರಖಂಡೇ —

ಯಸ್ಯಾಜ್ಞಯಾ ಜಗತ್ಸ್ರಷ್ಟಾ ವಿರಿಂಚಿಃ ಪಾಲಕೋ ಹರಿಃ ।
ಸಂಹರ್ತಾ ಕಾಲರುದ್ರಾಖ್ಯೋ ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಪಿನಾಕಿನೇ ॥

ಇತಿ ಜಗದುತ್ಪತ್ತ್ಯಾದೀನಾಂ ಪ್ರಯೋಜಕಕರ್ತುಶ್ಶಿವಸ್ಯೈವೇಶ್ವರತ್ವಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ । ಕಿಂಚ—"ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ । ತಸ್ಯಾವಯವಭೂತೈಸ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ ॥" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೦) ಇತಿ । ಮಾಯಾಂ-ಪ್ರಕೃತಿಂ, ಕಾರಣಂ ವಿದ್ಯಾತ್, ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ ವಿದ್ಯಾತ್, ಇತ್ಯನೇನ ಮಾಯಾಯಾಃ ಪರಮೇಶ್ವರಾಧೀನತ್ವಮುಕ್ತಂ । ಅತ ಏವ ವಶೀಕೃತಮಾಯತ್ವಾತ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಇತಿ, ತಸ್ಯಾಂಶಭೂತೈಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಕಾಲರುದ್ರಾದಿಭಿಶ್ಚೈತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗದಿತ್ಯುಕ್ತಂ ।

ತಥಾ ಅಥರ್ವಶಿರಸಿ—"ದೇವಾ ಹ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್ ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್ ಕೋ ಭವಾನಿತಿ, ಸೋಽಬ್ರವೀದಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಂ ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚನ ಮತ್ತೋ

ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಃ" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯೈವ ತ್ರೈಕಾಲಿಕಾಬಾಧ್ಯತ್ವಂ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವಂ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಚ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ. | ಕಾಣ್ವಶಾಖಾಯಾಂ—"ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಷ್ಟಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕಥನಾನ್ನಾನ್ಯಸ್ಯಾಶ್ಶಂಖಚಕ್ರವಿಶಿಷ್ಟದೇವತಾಯಾ ಭೂತಭೌತಿಕಸೃಷ್ಟಿ ಕರ್ತೃತ್ವೇನೇಶ್ವರತ್ವಂ | ನ ಚಾವಯುವವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೋರಪಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವಮಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವಂ ಚ ಸಂಭವತೀತಿ ವಾಚ್ಯಂ. ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿತ್ವಂ ಹಿ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್, ವಿಷ್ಣೋರಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವಾಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ | ನ ಚೋಭಯೋಃ ಶಿವಕೇಶವಯೋರಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವಮಷ್ಟಮೂರ್ತಿತ್ವಂ ಚ ವಕ್ತುಂ ಯುಕ್ತಂ; ಉಭಯೋರೇಕಶರೀರಾಭಾವಾತ್ | ಸ್ವತಂತ್ರಯೋರುಭಯೋರಪಿ ನಿಯಂತೃತ್ವೇ ಜಗತಾಮುತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಸಂಹಾರಾಣಾಂ ಯುಗಪತ್ಸಂಭವೇ ವಿಶ್ವವಿಲಯಾಪತ್ತೇಃ. | "ಸೋಽಂತರಾದಂತರಂ ಪ್ರಾವಿಶತ್, ದಿಶಶ್ಚಾಂತರಂ ಪ್ರಾವಿಶತ್" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ ೧) "ಯೋ ರುದ್ರೋ ಅಗ್ನೌ ಯೋ ಅಪ್ಸು ಯ ಓಷಧೀಷು ಯೋ ರುದ್ರೋ ವಿಶ್ವಾ ಭುವನಾಽಽವಿವೇಶ ತಸ್ಮೈ ರುದ್ರಾಯ ನಮೋ ಅಸ್ತು" (ತೈ. ಸಂ. ೫—೫—೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತೇಷು ಶಿವಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವದರ್ಶನಾತ್ |

"ಯೋ ವೇದಾದೌ ಸ್ವರಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ಯಃ ಪರಸ್ಸ ಮಹೇಶ್ವರಃ" (ಮಹಾನಾ–ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯಂತೇನ ಅಕಾರೋಕಾರಮಕಾರವಾಚ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರಾಣಾಂ ಮಹೇಶ್ವರೇ ವಿಲಯಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ; ತಸ್ಮಾನ್ನೇತರೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ.|

ಕಿಂಚ—"ಈಶಾನಸ್ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ಸದಾಶಿವೋಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೨೧) ಇತ್ಯಂತೇನ ತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ ಚೋಕ್ತಂ.|

"ತಮೀಶ್ವರಾಣಾಂ ಪರಮಂ ಮಹೇಶ್ವರಂ ತಂ ದೇವತಾನಾಂ ಪರಮಂ ಚ ದೈವತಂ | ಪತಿಂ ಪತೀನಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಪರಸ್ತಾದ್ವಿದಾಮ ದೇವಂ ಭುವನೇಶಮೀಡ್ಯಂ" (ಶ್ವೇ. ೬—೭) ಇತಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರಾದಿದೇವಾನಾಂ ನಿಯಂತೃತ್ವೇನೇಶ್ವರಂ ವಿದಾಮೋ ಜಾನೀಮಃ, ನಾನ್ಯಥೇಶ್ವರಂ ಜಾನೀಮ ಇತಿ ನಿರ್ಣೀಯತೇ | "ಸೋಮಃ ಪವತೇ ಜನಿತಾ ಮತೀನಾಂ ಜನಿತಾ ದಿವೋ ಜನಿತಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ|ಜನಿತಾಗ್ನೇರ್ಜನಿತಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಜನಿತೇಂದ್ರಸ್ಯ ಜನಿತೋತ

ವಿಷ್ಣೋಃ" (ಋಗ್ವೇದ. ೭-೪-೬) ಇತಿ ಋಗ್ವೇದೇ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿವಿಷ್ಣ್ವಂತ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ತಸ್ಯೈವೋಪಪಾದಿತಂ| ಸೋಮಪ್ರಕರಣಪಠಿತತ್ವಾನ್ನ ಸೋಮ ಲತಾಪರತ್ವಂ; ಅಚೇತನಸೋಮಲತಾಯಾಸ್ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಾಸಂಭವಾತ್.|

ಅಥರ್ವಶಿಖಾಯಾಂ ಚ—"ಧ್ಯಾಯೀತೇಶಾನಂ ಪ್ರಧ್ಯಾಯಿತವ್ಯಂ, ಸರ್ವಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ತೇ ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ ಸರ್ವಾಣಿ ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸಹ ಭೂತೈರ್ನ ಕಾರಣಂ ಕಾರಣಾನಾಂ ಧ್ಯಾತಾ ಕಾರಣಂ ತು ಧ್ಯೇಯಸ್ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನಸ್ಸರ್ವೇಶ್ವರಶ್ಶಂಭುರಾಕಾಶಮಧ್ಯೇ ಧ್ರುವಂ ಸರ್ವಾಧಿಕಂ" ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ "ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯ ತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) ಇತ್ಯಂತೇನ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಮಿತರನಿಷೇಧಪೂರ್ವಕಂ ಶಿವೋಪಾಸನಮೇವ ವಿಹಿತಂ.|

"ಉತಾಮೃತತ್ವಸ್ಯೇಶಾನಃ" (ತೈ. ಆರ. ೩—೧೨) "ಸರ್ವಮಿದಂ ಶಿವ ಏವ ವಿಜಾನೀಮಹಿ" "ಶುದ್ಧೋ ನಿರಂಜನೋ ವಿಭುರದ್ವಯಂ ಶಿವ ಮೇಕಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಶಿವೋಽದ್ವೈತಃ" "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ" (ಶ್ವೇ. ೩—೨) "ನ ಸನ್ನಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) "ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಭಿಶ್ಶಿವಸ್ಯಾದ್ವಿತೀಯತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾಚ್ಛಿವ ಏವ ಪರ ಇತಿ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ | ಕಿಂಚ—

ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷಂ ಕೃಷ್ಣಪಿಂಗಳಂ |
ಊರ್ಧ್ವರೇತಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಯ ವೈ ನಮಃ ||
(ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೨)

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ನೀಲಲೋಹಿತಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮುಕ್ತಂ |

"ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ" (ಮಾಂಡೂಕ್ಯ. ೧—೭) "ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ| ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್" (ಕೈವ. ೧—೭) ಸ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಸ ಶಿವಸ್ಸ ಹರಿಸ್ಸೇಂದ್ರಸ್ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಪರಮಃ ಸ್ವರಾಟ್ (ಮಹಾನಾ. ೧೧ ಅನು.) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯ ಮೂರ್ತಿತ್ರಯಾತೀತಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್,

ತದನ್ಯೇಷಾಂ ಕಾರಣತ್ವಾಭಾವಾನ್ನಾನ್ಯೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ.। "ಅನ್ನಂಬ್ರಹ್ಮ" ಇತ್ಯಾದಿ ತು ಸ್ತುತಿಮಾತ್ರಮೇವ.।

ಕಿಂಚ—"ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ" (ಮಹಾನಾ. ೧೬ ಅನು.) "ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) "ತ್ರಿಷು ಧಾಮಸು ಯದ್ಭೋಜ್ಯಂ ಭೋಕ್ತಾ ಭೋಗಶ್ಚ ಯದ್ಭವೇತ್। ತೇಭ್ಯೋ ವಿಲಕ್ಷಣಸ್ಸಾಕ್ಷೀ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೋಽಹಂ ಸದಾಶಿವಃ॥ ಮಯ್ಯೇವ ಸಕಲಂ ಜಾತಂ ಮಯಿ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ। ಮಯಿ ಸರ್ವಂ ಲಯಂ ಯಾತಿ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವಯಮಸ್ಮ್ಯಹಂ" (ಕೈವ. ೧—೧೪) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಹಸ್ತಕರಪಾಣಿಶಬ್ದವತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಶಿವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರ್ಯಾಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಉಪಕ್ರಮೇ— "ಸರ್ವಂ ಹ್ಯೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋಽಯಮಾತ್ಮಾ" ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಅಂತೇ "ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ" (ಮಾಂಡೂಕ್ಯ ೧—೭) ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಅದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣೇ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಯೋರೇಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾದುಪಕ್ರಾಂತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉಪಸಂಹಾರಗತಾದ್ವೈತಶಿವಸ್ಯ ಚಾಭಿನ್ನತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವೇನ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ತಸ್ಯೈವ ಸಿದ್ಧಂ। ಅನ್ಯಥಾ ಶಿವಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಾದೀನಾಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್ತೇಷಾಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮೀಶ್ವರತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಈಶ್ವರನಾನಾತ್ವಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಾ ಸಕಲಮತವಿರೋಧಃ ಸಕಲಶ್ರುತಿವಿರೋಧಶ್ಚ ಸ್ಯಾತ್.।

ಏವಂ ಸರ್ವವೇದಾಂತಾರ್ಥಜ್ಞೈರ್ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯೈಃ ಸ್ವಕೃತವೇದಪಾದಸ್ತವೇ ಸಕಲವೇದವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಶಿವಪರತ್ವಮುಕ್ತಂ. ತಥಾ ಚ ಚತುರ್ವೇದಪಾರಂಗತೈಃ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಾಥಘಂಟಾನಾಥಭೀಮನಾಥಭಟ್ಟಭಾಸ್ಕರಾದಿಭಿರ್ವೈದಿಕೈರ್ವೇದಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯೈರಪಿ ಪಾಷಂಡಪಾಂಚರಾತ್ರಬೌದ್ಧಾದ್ವೈತಾದಿದುರ್ಮತನಿರಾಕರಣಾನಂತರಂ—

ಮಹಾದೇವೋ ದೇವಃ ಸಕಲಜಗದಾರಾಧ್ಯಚರಣ
ಸ್ತ್ರಯೀಮಾರ್ಗೋ ಮಾರ್ಗಃ ಕುಮತಿಮತವೃತ್ತಿಪ್ರಮಥನಃ।
ತಯೋರ್ಯೋ ವಾ ಬ್ರೂತೇ ವೃಜಿನಮನಯೋಸ್ತಸ್ಯ ನಿದಧೇ
ಶಿರಸ್ಯಂಘ್ರಿಂ ವಾದಿಪ್ರಳಯದಹನೋಽಹಂ ನೃಪಸಭೇ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿತಂ. ತಸ್ಮಾಚ್ಛಾಸ್ತ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೇತ್ಯತ್ರ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಸ್ವರೂಪಜಿಜ್ಞಾಸೇತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ।

ಏವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಯಜ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ತಚ್ಛಿವಸ್ಯೈವೇತಿ ಸೂತ್ರಸಂದರ್ಭ ರೂಪೇ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ । "**ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ನೋತಿ ಪರಂ**" (ತೈ. ಅನು. ೧) "**ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ**" (ಮುಂಡಕ. ೩—೨—೯) "**ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ**" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) ಇತ್ಯತ್ರ ಶಿವಂಕರೋತೀತಿ ಶಿವಂಕರಃ-ಭಾವಪ್ರಧಾನೋ ನಿರ್ದೇಶಃ-ತಸ್ಮಾದಾತ್ಯಂತಿಕ ಪಾಶನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕಶಿವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿರೇವ ಮುಕ್ತಿರಿತ್ಯುಪದಿಶ್ಯತೇ. ನಚ ಆಗಂತುಕ ತ್ವೇನಾನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಕಥಂ ಶಿವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿರೇವ ಮುಕ್ತಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ಭ್ರಮರಕೀಟ ನ್ಯಾಯೇನ ಸತ್ಯಕ್ರಿಮೇಃ ಸತ್ಯಭ್ರಮರತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿದರ್ಶನಾತ್. ಸತ್ಯಾತ್ಮಕಸ್ಯ ಜಲಸ್ಯ ಸ್ವಭಾವನಿವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕಸತ್ಯಮೌಕ್ತಿಕತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿದರ್ಶನಾತ್ ಕಿಮರ್ಥಂ ಬಂಧ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕಲ್ಪನಮಿತಿ ವಿವೇಕಿಭಿರ್ಬೋದ್ಧವ್ಯಂ. ।

ನನು—ಮರುಮರೀಚಿಕಾಯಾಂ ಭಾಸಮಾನಸ್ಯಾಸತ್ಯಸ್ಯ ತೋಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸತ್ಯಂ ಮರೀಚಿಕಾಜ್ಞಾನಂ ನಿವರ್ತಕಮಿತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಬಲಾತ್ ಜ್ಞಾನೇನ ಸತ್ಯಸ್ಯ ಕಥಂ ನಿವೃತ್ತಿಃ? ಇತಿಚೇನ್ನ. ಸತ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯೋತ್ತರಜ್ಞಾನೇನ, ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಸಂಸ್ಕಾರಸ್ಯ, ಶಿವಸ್ಮರಣೇನ ಪಾಪಸ್ಯ, ಪ್ರಿಯಸ್ಮರಣೇನ ದುಃಖಸ್ಯ, ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣಂ ಸಂಶಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನಿರ್ಣಯೇನ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಯ ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತೇನ ನಿವೃತ್ತಿ ದರ್ಶನಾತ್. ।

ನನು—"**ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ**"(ಮ:ಹಾ:ನಾ: ೧೦ಅನು.) ಇತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವನಿರ್ದೇಶಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ ವಿಕಾರಿತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ । "**ಅಥ—ಅತಃ—ಅಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ**" ಇತಿ ಅಬ್ರ ಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ ಚೇನ್ನ—ತಜ್ಜಿಜ್ಞಾಸಾವಿಧಾಯಕ ಶ್ರುತ್ಯದರ್ಶನಾತ್, "**ನೋಪಾಸ್ಯೌ ಪ್ರಕೃತಿಜೀವೌ**" ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತದುಪಾಸನಾ ನಿರಾಕರಣದರ್ಶನಾತ್, ಪ್ರಧಾನವನ್ನಿರಧಿಷ್ಠಾನಶಕ್ತೇರಭಾವಾಚ್ಚ. ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕಶ್ರುತೀನಾಂ"**ಶಸ್ತ್ರಂ ಛಿನತ್ತಿ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಶೃಣೋತಿ**" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಮಿವ ತದನ್ಯಕರ್ತೃತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ । ಜಡಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾಸಂಭ ವಾತ್ । "**ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ**" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೦) ಇತ್ಯಾದೌ ಮಾಯಾಯಾಶ್ಶಿವಾಧೀನತ್ವದರ್ಶನಾತ್.।

ಇತಿ ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯೇ ಆದ್ಯಂ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣಂ.

॥ ಜನ್ಮಾದ್ಯಧಿಕರಣಂ ೨ ॥

"ಲಕ್ಷಣಪ್ರಮಾಣಾಧೀನಾ ಹಿ ವಸ್ತುಸಿದ್ಧಿಃ" ಇತಿನ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವಸವಿಶೇಷತ್ವಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯನಿರಾಕರಣಾರ್ಥಂ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷಣಮಾಹ.

॥ ೨ ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ ॥

ಇತಿ–**"ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ, ಯೇನ ಜಾತಾನಿ ಜೀವಂತಿ, ಯತ್ಪ್ರಯಂತ್ಯಭಿಸಂವಿಶಂತಿ, ತದ್ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಸ್ವ, ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ"** (ತೈ. ಭೃ. ೧) ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀಯೇ ಶ್ರೂಯತೇಽಸ್ಯ ವಿಷಯಃ, ಪ್ರಯಂತಿ ಮ್ರಿಯಮಾಣಾನಿ ಸಂತಿ ಅಭಿಸಂವಿಶಂತೀತಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ.।

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ಸಂದಿಗ್ಧತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಚಾರ್ಯತ್ವಸಂಭವಾದಾಕ್ಷೇಪಸಂಗತಿಃ । ಸರ್ವತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣಸಂಗತೀ ಚ ಸಂಭವತಃ । ಯಥಾ ಸಂದಿಗ್ಧತ್ವಹೇತುನಾ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಚಾರ್ಯಂ, ತಥಾ ಜನ್ಮಾದೀನಾಂ ಜಗನ್ನಿಷ್ಠತ್ವೇನ ಹೇತುನಾ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಸಂಗತಿಃ । ಅತ್ರ ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣತ್ವೇನ ನ ತಥಾ ಸಂಭವತೀತಿ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣಸಂಗತಿಃ । ಜನ್ಮ ಆದಿರ್ಯಸ್ಯೇತಿ ತದ್ಗುಣಸಂವಿಜ್ಞಾನಬಹುವ್ರೀಹಿಃ. ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪದಮನುವರ್ತತೇ । ತಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ । ಜನ್ಮಾದಿ-ಅಸ್ಯ-ಯತಃ-ಇತಿ ಪದವಿಭಾಗಃ । ಜನ್ಮಾದಿ–ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯತಿರೋಧಾನಾನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕಂ ಕೃತ್ಯಪಂಚಕಂ, ಅಸ್ಯ–ಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚವಿಲಾಸಸ್ಯ, ಯತೋ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾನಂತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮಣಃ, ಸಂಭವತಿ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ.।

ಅಸ್ಯೇತ್ಯನೇನ ಚಾಕ್ಷುಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯೀಭೂತಚೇತನಾಚೇತನಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ, ಯತ ಇತ್ಯನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜನ್ಮಾದಿಪಂಚಕೃತ್ಯಕಾರಣತ್ವಂ ಚ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ । ಪರಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಪಂಚಕೃತ್ಯಾನಾಂ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧತ್ವಾಜ್ಜೀವಾನಾಂ ತದುಪಾಸಕತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ । ಕಾರಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕರ್ತುಮಕರ್ತುಂ ಚ ಶಕ್ಯಮೇವ । ಅತ್ರ—ಯತೋವೇತಿಶ್ರುತಾವಭಿಸಂವಿಶಂತೀತ್ಯನೇನ ಆವಿರ್ಭಾವತಿರೋಧಾನೇ ಸೂಚಿತೇ । ವಿಜ್ಞಾತೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ತಟಸ್ಥಾದಿಲಕ್ಷಣಾನುಪಪತ್ತಿಃ; ಅವಿಜ್ಞಾತೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇವ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತಸ್ತತ್ರ ಕಥಂ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ

ಪ್ರವೃತ್ತಿರಿತಿ ನ ಶಂಕನೀಯಂ. ಗುರೂಪದಿಷ್ಟಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯಾಪಾತಜ್ಞಾನಸಂಭವಾತ್ । ತನ್ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥಂ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣವಿಚಾರಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ನ ವಿರುಧ್ಯತೇ ।

ವಿಷಯಸ್ತು—ಕಾರಣತ್ವಂ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ? ತತ್ರಾರೋಪಿತಪ್ರಧಾನಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಕಲ್ಪಿತೇಶ್ವರಸ್ಯ ವಾ ? ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ಗುಣತ್ವಾಜ್ಜಗತಶ್ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ತನ್ನ ಸಂಭವತಿ । ಸಾವಯವಸ್ಯ ಕಲ್ಪಿತಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಸ್ಯ ಸುತರಾಂ ನ ಸಂಭವತಿ ।

ಕಿಂಚ—" ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ " (ಶ್ವೇ. ೧ - ೯) " ನ ಕದಾಚಿದನೀದೃಶಂ ಜಗತ್ " ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜಗಜ್ಜೀವಯೋರಜಾತತ್ವನಿತ್ಯತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಕಥಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಂ ? ಕಾರಣತ್ವೇ " ಉತ್ಪತ್ತ್ಯಸಂಭವಾತ್ " (೨—೨—೪೨) ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ಭಗವತಾ ಸೂತ್ರಕಾರೇಣ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ ಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಧಾನವೈಷ್ಣವಮತಸ್ಯ ನಿರಾಕೃತತ್ವಾತ್ ತನ್ನ ಸಂಭವತಿ । ಅಕಾರಣತ್ವೇ —"ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ " (ತೈ. ಭೃಗು. ೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ ಸ್ಯಾತ್ । " ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್, ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ" (ತೈ. ಆನ. ೭) " ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ " (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) "ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ " (ಶ್ವೇ. ೪ —೧೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಅಸತ್ಕಾರಣತ್ವಸತ್ಕಾರಣತ್ವಸದಸದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಪರಶಿವಕಾರಣತ್ವಶ್ರವಣಾತ್ ಬಹುವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ದೃಶ್ಯತೇ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು —ನ ಚ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ, ನಿರ್ಗುಣತ್ವಾತ್। ತಥಾತ್ವೇ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವೇನ ? ತದಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವೇನ ವಾ ? ಸಾಕಾರಸ್ಯ ? ನಿರಾಕಾರಸ್ಯ ವಾ ? ನಾದ್ಯಃ —ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್, ನಿರುಪಾಧಿಕತ್ವೇನ ನಿರಾಧಾರತ್ವೇನ ಚ ಕುಲಾಲಕುವಿಂದಾದಿಭ್ಯೋ ಘಟಪಟಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಸಂಭವಾಚ್ಚ। ನ ದ್ವಿತೀಯಃ— ಘಟಾದಿವತ್ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಆಧೇಯತ್ವಪ್ರಸಕ್ತೇಶ್ಚ । ನ ತೃತೀಯಃ —ಸಾವಯವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ನಿರವಯವಾಕಾಶಾದಿಕಲ್ಪನಾಯೋಗಾತ್, ಪೂರ್ವವತ್ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ । ನಾಪಿ ಚತುರ್ಥಃ—ನಿರವಯವಸ್ಯ ಸಾವಯವಪ್ರಪಂಚಕಲ್ಪನಾಸಂಭವಾತ್, " ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಂ ಶಾಂತಂ ನಿರವದ್ಯಂ ನಿರಂಜನಂ " (ಶ್ವೇ ೬—೧೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ।

ಕಿಂಚ —ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕಪರಶಿವಜನ್ಯತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಜಗತೋಽಪಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್. ತದಂಗೀಕಾರೇ ಜಗತೋ ಜನ್ಮಾದಿಕಂ ಅನೃತ

ಜಡದುಃಖಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಚ ನ ಸ್ಯಾತ್. ಮೃದಾದಿವದ್ವಿಕಾರಿತ್ವಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ | ಕಿಂಚ ಕಾರಣತ್ವಂ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಮುಪಾದಾನತ್ವಂ ವಾ? ತದುಭಯತ್ವಂ ವಾ? ಕಿಂಚ ತದ್ದ್ವಿವಿಧಕಾರಣತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ? ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ **"ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ"** (ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) **"ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ"** (ಮ.ಹಾ ನಾ. ಅನು. ೧೬) ಇತ್ಯಾದ್ಯದ್ವೈತಶ್ರುತಿಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾತ್ | ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—**"ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ"** (ಶ್ವೇ. ೩—೨) **"ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ"** (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಂತರನಿರಾಸಾಸಂಭವಾತ್ | ನ ತೃತೀಯಃ—ತಮಃಪ್ರಕಾಶವತ್ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧಸ್ವಭಾವತ್ವಾತ್ | ಪ್ರಧಾನಸ್ಯಾಂಗೀಕಾರೇ ಅಚೇತನತ್ವಾದಸತ್ತ್ವಾಚ್ಚ | ಕುಲಾಲಾದಿವನ್ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನತ್ವಾಸಂಭವಃ. ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ತದುಭಯತ್ವಾಸಂಭವಃ |

ಕಿಂಚ—**"ಆನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಜಾನಾತ್, ಆನಂದಾದ್ಧ್ಯೇವ ಖಲ್ವಿಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ"** (ತೈ. ಭೃಗು. ೬) **"ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್"** (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) **"ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ"** (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಾನಂದಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇ ವಿಕಲ್ಪಸ್ಸಮುಚ್ಚಯೋ ವಾ? ವಿಕಲ್ಪತ್ವೇ ಕೃತಹಾನಾಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮಪ್ರಸಂಗೋಽವ್ಯವಸ್ಥಾ ಚ | ವ್ಯವಸ್ಥಾವಿಕಲ್ಪೇ ಅನೇಕಬ್ರಹ್ಮತ್ವಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ | ಸಮುಚ್ಚಯೇ ತೇಷಾಮಾನಂದಾದೀನಾಂ ಧರ್ಮರೂಪತ್ವಾತ್, ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಾಸಂಭವಃ |

ಕಿಂಚ— ಕ್ಷೀರಾದಿವತ್ಪರಿಣಾಮ್ಯುಪಾದಾನತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಾನಂದಾದಿಭಂಗಪ್ರಸಂಗಃ | ಸುವರ್ಣಕುಂಡಲಾದಿವದಾರಂಭೋಪಾದಾನತ್ವೇ ಪೂರ್ವವದ್ವಿಕಾರಿತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ | ಪ್ರಾಗಸದ್ರೂಪಪ್ರಧಾನಾದಿಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ರಜ್ಜುಸರ್ಪವದ್ವಿವರ್ತತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಶಶಶೃಂಗಾದೀನಾಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್? | ಅತಃ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ನೋತ್ಪತ್ತಿರ್ವಿಧೀಯತೇ | ತಥಾಪಿ **"ಅಧ್ಯಾರೋಪಾಪವಾದಾಭ್ಯಾಂ ನಿಷ್ಪ್ರಪಂಚಂ ಪ್ರಪಂಚ್ಯತೇ"** ಇತಿ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯಮನುಸೃತ್ಯ ಶಿಷ್ಯಬೋಧಾರ್ಥಂ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಚ **"ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ"** (ಶ್ವೇ. ೪—೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಾವಚೇತನಮಾಯಾಯಾ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ತಸ್ಯಾ ಏವೋಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಂ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯಂ | ಬ್ರಹ್ಮಾಧ್ಯಸ್ತಪ್ರಕೃತಿಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಕಲ್ಪಿತೇಶ್ವರಸ್ಯ ವಾ ತತ್ಕಾರಣತ್ವಂ? ಇತಿ ಚೇದ್ಭ್ರಮಃ |

ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಸಚ್ಚಿದಾನಂದಪಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ। "ಅಪಾಣಿಪಾದೋಽಹಮಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಃ ಪಶ್ಯಾಮ್ಯಚಕ್ಷುಃ ಸ ಶೃಣೋಮ್ಯಕರ್ಣಃ। ಅಹಂ ವಿಜಾನಾಮಿ ವಿವಿಕ್ತರೂಪೋ ನ ಚಾಸ್ತಿ ವೇತ್ತಾ ಮಮ ಚಿತ್ಸದಾಽಹಂ॥" (ಕೈವಲ್ಯ. ೨೪.) "ಆಕಾಶಶರೀರಂ ಬ್ರಹ್ಮ। ಸತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಾಣಾರಾಮಂ ಮನ ಆನಂದಂ" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೬) "ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಾಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ। ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಂ ಯಂತಿ" (ಛಾಂ. ೧—೯—೧.) "ಆಕಾಶೋ ಹ ವೈ ನಾಮರೂಪ ಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಂ ಸ ಆತ್ಮಾ" (ಛಾಂ. ೮—೧೪—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಕದಂಬೇನ ನಿರವಯವಸ್ಯಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಬಾಹ್ಯಕರಣನಿರಪೇಕ್ಷತಯಾ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ। "ಆಕಾಶಶರೀರಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಇತ್ಯತ್ರ ಆಕಾಶಶಬ್ದೇನ ತತ್ಸ್ವಾಭಾವಿಕಚಿಚ್ಛಕ್ತಿರುಚ್ಯತೇ; ನ ಭೂತಾ ಕಾಶಃ; ಜಡಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಕಾರಣತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ ।ಸತ್ಯಾತ್ಮಾ—ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪಃ, "ಋತಂ ಸತ್ಯಂ" ಇತಿಶ್ರುತೇಃ। ಪ್ರಾಣಶಬ್ದೇನ ಸಕಲಜಗದಧಿಷ್ಠಾನಚಿಚ್ಛಕ್ತಿರ್ವ್ಯಪದಿ ಶ್ಯತೇ. ತಸ್ಯಾಂ ರಮತೇ ಯಃ ಸ ಪ್ರಾಣಾರಾಮಃ। ಮನಶ್ಶಬ್ದೇನ ಪರಾಶಕ್ತಿರುಚ್ಯತೇ. ತಸ್ಯಾಮಾನಂದೋ ಯಸ್ಯ। ಅನೇನ ಬಾಹ್ಯಕರಣನಿರಪೇಕ್ಷತಾ ಸೂಚಿತಾ। ನಿರವಯವಸ್ಯ ವಾಯೋರ್ವೃಕ್ಷಾದಿಕಂಪನಶಕ್ತಿದರ್ಶನಾತ್, ನಿರವಯವಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯ ಸ್ವಾಪ್ನಿಕಪ್ರಪಂಚೋತ್ಪಾದನಶಕ್ತಿದರ್ಶನಾಚ್ಚ। ಅನಂತಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯಾಘಟಿತ ಘಟನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಂ? ಮೂರ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಭಾಕರಸ್ಯ ಹ್ಯಮೂರ್ತಕಾಲ ಕಲ್ಪನದರ್ಶನಾತ್। ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ಘೃತಕಾಠಿನ್ಯವದ್ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹ ಧರಸ್ಯ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಪ್ರಪಂಚಕಲ್ಪನೇಽಪ್ಯದೋಷಃ।

"ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾಂತ ಉಪಾಸೀತ" (ಛಾಂ. ೩. ೧೪—೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಮುದ್ರೋತ್ಪನ್ನಫೇನತರಂಗಾದಿವತ್ ಸರ್ವ ಜಗತಸ್ತದುತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಲಯಕರ್ತೃತಯಾ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಮಿತಿ ಶ್ರೂಯತೇ। ಜಗದುಪಾ ದಾನಪರಮೇಶ್ವರಶಕ್ತೇಸ್ತು ತದೇಕದೇಶವೃತ್ತಿತ್ವಂ,"ಪಾದೋಽಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾ ಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವಿ" (ತೈ. ಆರ. ೩—೧೨) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪ್ರದರ್ಶಿತಂ। ತಸ್ಮಾನ್ಮಹಾಕಾಶಾಂತರ್ಭೂತಪವನಾದೀನಾಮಿವ ಪರಮೇಶ್ವರಾಂತರ್ಭೂತಜಗತಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಕಾರಣತ್ವಂ। "ಲಿಂಗಮಧ್ಯೇ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಲಿಂಗಬಾಹ್ಯಾತ್ಪರಂ ನಹಿ" ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾಪಿ ತಥಾ ಸೂಚಿತಂ।

"ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ" (ತೈ. ಭೃಗು. ೧). ಇತ್ಯನೇನ ಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವಂ, "ಯತ್ಪ್ರಯಂತಿ" ಇತ್ಯನೇನೋಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಂ ಚೋಪದಿಶ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾದವಿರುದ್ಧಮಭಿನ್ನ ನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಂ । ನ ತ್ವೇಕಕಾರಣತ್ವಂ, ನಾಧ್ಯಾರೋಪತ್ವಂ, ನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಚ ವಿಧೀಯತೇ ।

ನನು—"ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ" (ಶ್ವೇ. ೧—೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಮೇಶ್ವರವಜ್ಜೀವಸ್ಯಾಪ್ಯಜತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, "ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ" (ತೈ. ಭೃಗು. ೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಮಾತ್ರಕಾರಣತ್ವಮಿತಿ ಚೇನ್ನ । ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಕುಸೂಲ ಧಾನ್ಯವದ್ವರ್ತಮಾನಜೀವಾನಾಂ ಬಹಿರ್ನಿರ್ಗಮನಾದಿಕರ್ತೃತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಜನ್ಯತ್ವಾಜನ್ಯತ್ವವಿಧಾಯಕಶ್ರುತೀನಾಂ ನ ವಿರೋಧಃ । "ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಂ । ತಸ್ಯಾವಯವಭೂತೈಸ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೦) "ಮಮೈವಾಂಶೋ ಜೀವಲೋಕೇ ಜೀವಭೂತಸ್ಸನಾತನಃ" (ಗೀತಾ. ೧೫—೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿದರ್ಶನಾತ್। ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚತಯಾ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ನಿರ್ಗುಣತ್ವಾತ್ "ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಂ ಶಾನ್ತಂ" (ಶ್ವೇ. ೬—೧೯)ಇತ್ಯಾದಿನಿರ್ಗುಣಶ್ರುತೀನಾಂ ತತ್ಕಾಲಪರತ್ವಂ । "ಸ ಈಕ್ಷಾಂಚಕ್ರೇ" (ಪ್ರಶ್ನ. ೬—೩) ಇತ್ಯಾದಿಸಗುಣ ಶ್ರುತೀನಾಂ ಸೃಷ್ಟ್ಯುನ್ಮುಖಪರಮೇಶ್ವರಶಕ್ತಿವಿಕಾಸಕಾಲಪರತ್ವಂ. । ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ ಮೃದಾದಿವದ್ವಿಕಾರಿತ್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಚೇತ್—"ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೦) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಮಾಯಾಯಾ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಂ ಚೋಪದಿಶ್ಯತ ಇತಿ ನ ವಿರೋಧಃ ।

ಚಿದಾತ್ಮಕಪರಶಿವೇ ಕಥಂ ಜಡಪ್ರಪಂಚಕಲ್ಪನಮಿತಿ ಚೇನ್ನ—"ಯಥೋರ್ಣನಾಭಿಸ್ಸೃಜತೇ ಗೃಹ್ಣತೇ ಚ" (ಮುಂಡಕ. ೧—೧—೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಚೇತನೋರ್ಣನಾಭೇರಚೇತನತಂತೂತ್ಪತ್ತಿದರ್ಶನಾತ್ । ಅಘಟಿತಘಟನಾಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಂ? ತಸ್ಮಾಜ್ಜಡಚೇತನಯೋಃ ಪ್ರಪಂಚಪರಶಿವಯೋಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಸ್ಯ, ಐಕ್ಯಸ್ಯ ಚ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತೈಃ "ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾಂತ ಉಪಾಸೀತ" (ಛಾಂ. ೩-೧೪-೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಚನೈಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿತತ್ವಾತ್ ಸ ಏವ ವೈದಿಕಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತಿ ಘಂಟಾಘೋಷಃ ।

ಅಧ್ಯಾರೋಪಾಪವಾದಾಂಗೀಕಾರೇ—“ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್” (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) “ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ” (ಛಾಂ. ೬—೨—೩) “ಏಕೋಽಹಂ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ” “ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಜನಯನ್ ದೇವ ಏಕಃ” (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧) “ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಸಯುಜಾ ಸಖಾಯಾ” (ಶ್ವೇ ೪—೬) “ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪತಿರ್ಗುಣೇಶಃ ಸಂಸಾರಮೋಕ್ಷಸ್ಥಿತಿಬಂಧಹೇತುಃ” (ಶ್ವೇ. ೬—೧೬) “ತಥಾ ವಿದ್ವಾನ್ನಾಮರೂಪಾದ್ವಿಮುಕ್ತಃ ಪರಾತ್ಪರಂ ಪುರುಷಮುಪೈತಿ ದಿವ್ಯಂ” (ಮುಂಡಕ ೩—೨—೮) “ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ” (ಮಹಾ. ಅನು. ೧೩) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್ ಬೌದ್ಧಾದಿವದ್ವೇದಬಾಹ್ಯಮತಪ್ರವೇಶಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಜಡಾಜಡಯೋರೇಕತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯಾಧ್ಯಾಸಿಕತ್ವೇನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಸಂಭವತೀತಿ ಯತ್ ತತ್ತುಚ್ಛಂ । ತಥಾಹಿ—ಅನ್ಯತ್ರಾನ್ಯಧರ್ಮಾರೋಪಃ ಖಲ್ವಧ್ಯಾಸಃ? ತತ್ರ ಆತ್ಮನ್ಯನಾತ್ಮಪ್ರಪಂಚಾರೋಪೋ ವಾ? ಅನಾತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಾರೋಪೋ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—ಪೂರ್ವದೃಷ್ಟಸತ್ಯಸರ್ಪಸಂಸ್ಕಾರೇಣ ರಜ್ಜುಸರ್ಪಭ್ರಾಂತಿರುಪಪದ್ಯತೇ । ತದ್ವದಾತ್ಮವ್ಯತಿರಿಕ್ತಸತ್ಯಪ್ರಪಂಚಾನಂಗೀಕಾರಾತ್, ತದತಿರಿಕ್ತಪ್ರದೇಶಾಭಾವಾಚ್ಚ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಅನಾತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಾರೋಪೇ ಆರೋಪಿತಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಪತ್ತೇಃ, ಜಡತ್ವಾದಿಬಹುದೋಷಪ್ರಸಕ್ತೇಶ್ಚ । ನಚ ಪೂರ್ವದೃಷ್ಟತ್ವಮೇವ ನಿಯಾಮಕಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ಬೀಜಾಂಕುರನ್ಯಾಯವತ್ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಸಸ್ಯೋತ್ತರೋತ್ತರಾಧ್ಯಾಸಹೇತುತ್ವಾತ್ । ಅಧ್ಯಾಸಸ್ಸಂಭವತಿ ಇತಿ ಚೇತ್, ತರ್ಹ್ಯನವಸ್ಥಾಪ್ರಸಂಗಃ ।

ಕಿಂಚ—“ಯತ್ರ ಯದ್ದೃಷ್ಟಂ ತತ್ರ ನ ತಸ್ಯಾರೋಪಃ” ಇತಿ ನಿಯಮಾತ್ ತದ್ದೃಷ್ಟಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ನಾರೋಪಃ ಕಥಮುಪಪದ್ಯತೇ? ಸರ್ವೇ ಸರ್ವತ್ರಾರೋಪಾಸಂಭವಾದನುಪಪತ್ತಿರ್ದುರ್ವಾರಾ । ಅಪಿಚ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಪಂಚಯೋರನಾದಿತ್ವೇ—“ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ” (ತೈ. ಭೃಗು ೧) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತಪೌರ್ವಾಪರ್ಯನಿಯಮಪ್ರತಿಪಾದಕಯುಕ್ತಿಭಂಗಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ । ದೃಶ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಪತ್ತಿಃ, ದೃಶ್ಯತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ । ದೃಶ್ಯತ್ವಾನಂಗೀಕಾರಾನ್ನೋಕ್ತದೋಷ ಇತಿ ಚೇತ್—ಲೋಕೇ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭೂತಿರ್ನ ಸ್ಯಾತ್। ಕಿಂಚ

"ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರತ್ಯಯವಿಷಯತ್ವಾದಪರೋಕ್ಷತ್ವಾಚ್ಚ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧಾತ್ ನಾಹಂಪ್ರತ್ಯಯವಿಷಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ, ಇತಿ ಚೇನ್ನ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋಃ ಭೇದಾನಂಗೀಕಾರಾತ್। "ಕಶ್ಚಿದ್ಧೀರಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾನಮೈಕ್ಷತ್" (ಕಠ. ೨-೧-೧) "ತರತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿತ್" (ಛಾಂ. ೭-೧-೩) "ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ" (ಬೃಹ. ೪-೪-೫) "ದೃಶ್ಯತೇ ತ್ವಗ್ರ್ಯಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ" (ಕಠ. ೧-೩-೧೨) "ಪಶ್ಯ ಮೇ ಯೋಗಮೈಶ್ವರಂ" (ಗೀತಾ ೯-೫) "ಶಿವಾತ್ಮಕಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ಸದಾ ಪಶ್ಯಂತಿ ಸೂರಯಃ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣವಚನೈರ್ಬ್ರಹ್ಮದೃಶ್ಯತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಚ್ಚ । ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕದೃಶ್ಯತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ನಿರಧಿಷ್ಠಾನ ಭ್ರಮಪ್ರಸಂಗಃ । ತಸ್ಮಾನ್ನಾಧ್ಯಾಸೋಽಂಗೀಕರಣೀಯಃ ।

ನನು—"ಮಾಯಾಭಾಸೇನ ಜೀವೇಶೌ ಕರೋತಿ" ಇತಿ ಕಲ್ಪಿತಶ್ರುತ್ಯಾ ಜಗತೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ಚೇನ್ನ । "ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶೌ" (ಶ್ವೇ. ೧-೯) "ಮಮೈವಾಂಶೋ ಜೀವಲೋಕೇ ಜೀವಭೂತಃ ಸನಾತನಃ" (ಗೀತಾ. ೧೫-೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಅಚೇತನಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಚೇತನಜೀವೇಶ್ವರಕರ್ತೃತ್ವಾಸಂಭವಾಚ್ಚ "ಅಂತವತ್ತ್ವಮಸರ್ವಜ್ಞತಾ ವಾ" (ಬ್ರ. ಸೂ. ೨-೨-೪೧) ಇತಿಸೂತ್ರವಿರೋಧಃ, ಕೃತನಾಶಾಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ ।

ಪರಮೇಶ್ವರಸತ್ತಾವಶಾತ್ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಮಿತಿ ಚೇನ್ನ- ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣೇ "ತದೈಕ್ಷತ" (ಛಾಂ. ೬-೨-೩) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಂಗೀಕೃತ್ಯ ವೇದಬಾಹ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಧಾನಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಮತಸ್ಯ ನಿರಾಕೃತತ್ವಾತ್ ।

ಕಿಂಚ—ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ನಾಮ—ಅಸತ್ತ್ವಂ? ಅನಿರ್ವಚನೀಯತ್ವಂ? ಬಾಧ್ಯತ್ವಂ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಮೌನಿತ್ವಾಪತ್ತೇಃ। ನ ತೃತೀಯಃ – ಕಿಮಿದಂ ಬಾಧ್ಯತ್ವಂ? ತ್ರೈಕಾಲಿಕನಿಷೇಧಪ್ರತಿಯೋಗಿತ್ವಂ? ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತ್ಯತ್ವಂ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ವಿದ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್, ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಿಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿಸತ್ತ್ವಾಚ್ಚ । ಅನಾದಿತ್ವಾನ್ನ ಪೂರ್ವಕಾಲನಿಷೇಧಃ, ಅನುಭುಜ್ಯಮಾನತ್ವಾನ್ನ ವರ್ತಮಾನಕಾಲನಿಷೇಧಃ, ಸಂಕೋಚರೂಪೇಣ ವೇದರಾಶೇಃ ಪ್ರಳಯೇಽಪಿ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸತ್ತ್ವಾನ್ನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲನಿಷೇಧಃ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಜ್ಞಾನಿನಾಂ ಪೂರ್ವವತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಭಾಸಮಾನತ್ವಾತ್, ತೇಷಾಂ ಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಸಾದಿಕಸ್ಯ ದೃಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ ।

ನಚ—ದಗ್ಧಪಟನ್ಯಾಯೇನ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಭೇದಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ। ಮರುಮರೀಚಿಕಾದೌ ಭ್ರಾಂತಿನಾಶೇऽಪಿ ಜಲತ್ವೇನ ಪ್ರತೀಯ ಮಾನತ್ವಮಿವ ಪ್ರಕೃತೇ ನ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯಂ। ಯಥಾ ದಗ್ಧಪಟೋऽಪಿ ಪಟವದ್ಭಾ ಸತೇ ಶೀತನಿವಾರಕತ್ವಾದಿಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧ್ಯಭಾವಾತ್, ಲೋಕೇ ಮರುಮರೀಚಿಕಾ ಜಲವದ್ಭಾಸತೇ ಪಿಪಾಸಾಶಾಂತ್ಯಾದಿಧರ್ಮಾಣಾಮಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್, ತದ್ವ ಜ್ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಭೇದಜ್ಞಾನಸತ್ತ್ವೇऽಪಿ ಶರೀರಕಂಪನಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಸಾದಿಕಂ ನ ಸಂಬ ಧ್ಯೇತ। ಲೋಕೇ ದಂಡನಾಶೇऽಪಿ ತಜ್ಜನ್ಯಭ್ರಮಣವದವಿದ್ಯಾನಾಶೇऽಪಿ ತತ್ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಬ್ಧಶರೀರಾದೇರ್ಭೋಗೈಕನಾಶ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಚೇನ್ನ. ತಂತುಪಟಾದಿವದವಿದ್ಯಾಯಾ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾತ್, ತಸ್ಮಾತ್ತಥಾ ನ ಯುಕ್ತಂ। ತಥಾ ದೂರ್ವಾಸೀಯೇ—

ಅನಾದ್ಯವಿದ್ಯಯಾ ಬದ್ಧಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಕಾಲಕಾರಣಂ।
ಸ್ವಾವಿದ್ಯಯಾ ಸಂಸರತಿ ಮುಕ್ತಿಃ ಕಲ್ಪಿತವಾಕ್ಯತಃ॥
ಏವಂ ಪ್ರತಾರಣಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಸರ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯನಾಶಕಂ।
ಉಪೇಕ್ಷ್ಯಂ ಶಿವಭಕ್ತೈಸ್ತು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧತಃ॥
ಫಲನಾಶಾದಿದಂ ತಸ್ಯ ಫಲಂ ವೈ ಮುಖ್ಯತಸ್ತಮಃ।
ಜ್ಞಾನನಾಶ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ತದೇವ ಹಿ ನಿರೂಪಿತಂ॥
ತದನ್ಯಥೈವ ಸಂಸಿದ್ಧಂ ವಿದ್ಯಾऽವಿದ್ಯಾನಿರೂಪಣೈಃ॥
ತನ್ಮಾಯಿಕತ್ವಕಥನಂ ಪುರಾಣೇಷು ಪ್ರದೃಶ್ಯತೇ।
ತಥೇಂದ್ರಜಾಲಪಕ್ಷೇऽಪಿ ಮತಾಂತರಮಿದಂ ಧ್ರುವಂ॥
ನಾಸ್ತಿ ಶ್ರುತಿಷು ತದ್ವಾರ್ತಾ ದೃಶ್ಯಮಾನಾಸು ಕುತ್ರಚಿತ್॥
ವಾಚಾರಂಭಣವಾಕ್ಯಾನಿ ತದನನ್ಯತ್ವಬೋಧನಾತ್।
ನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಯ ಕಲ್ಪಂತೇ ಶಿವೋಪಾದಾನಕಾರಣಾತ್॥
ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮರ್ಥವಾದಶ್ಚೇಜ್ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಾರಿಣಿ।
ಶಕ್ತೇರನಂಗೀಕರಣಾದ್ವಿಧಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಯೋರ್ನ ತತ್॥
ಅಪವಾದಾರ್ಥಮೇವೈತದಾರೋಪೋ ವಸ್ತುತೋ ನ ಹಿ।
ದೃಢಪ್ರತೀತಿಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಿತಿ ಚೇತ್ತನ್ನ ಯುಜ್ಯತೇ॥
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಬಾಧಕಂ ನಾಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶನತಶ್ಶ್ರುತೇಃ।
ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕಪಕ್ಷೇऽಪಿ ತತ್ಕರ್ತೃತ್ವಂ ತದೀರಿತಂ॥

ಮಾಯಾದೀನಾಂ ಚ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರೈರ್ನಬೋಧ್ಯತೇ।
ಅಕರ್ತೃತ್ವಂ ಚ ಯತ್ತಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾಪನಾಯ ವೈ ॥

ವಿರುದ್ಧಮಧ್ಯಾರೋಪಾದಿ ನ ಯುಕ್ತಿಸ್ತಸ್ಯ ಕಾರಣಂ ।
ಮಾಯಿಕತ್ವಂ ಪುರಾಣೇಷು ಮೋಹಾರ್ಥಮುಪಪದ್ಯತೇ ॥
ತಸ್ಮಾದವಿದ್ಯಾಮಾಯಾತ್ವಕಥನಂ ಮೋಹನಾಯ ವೈ ॥

ಅಸತ್ಯಮಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ತೇ ಜಗದಾಹುರನೀಶ್ವರಂ ।
ಅಪರಸ್ಪರಸಂಭೂತಂ ಕಿಮನ್ಯತ್ಕಾಮಹೇತುಕಂ ॥

ಸೇಶ್ವರಾದ್ವೈತಭಾವೇ ತು ಸರ್ವಂ ಶಿವಮಯಂ ಜಗತ್ ।
ಜ್ಞಾನಾದ್ವಿಕಲ್ಪಬುದ್ಧಿಸ್ತು ಲೀಯತೇ ನ ಸ್ವರೂಪತಃ ॥

ಭಿನ್ನತ್ವಂ ನೈವ ಯುಂಜೀತ ಶಿವೋಪಾದಾನತಃ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಏವಂ ವೈದಿಕಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಸೇವ್ಯೋ ನಾನ್ಯ ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ ॥ ಇತಿ.

ಏವಮವಿದ್ಯಾಮಾಯಾಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಜೀವೇಶ್ವರವಾದೋಽಪಿ ನ ಯುಕ್ತಃ। ತಥಾಹಿ—ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗೋಚರಶ್ಶಾರೀರಸ್ತು ಅವಿದ್ಯಾಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಃ? ಅಂತಃಕರಣಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತೋ ವಾ? ಅವಿದ್ಯಾವಚ್ಛಿನ್ನಚೈತನ್ಯಂ? ಅಂತಃಕರಣಾವಚ್ಛಿನ್ನಚೈತನ್ಯಂ ವಾ? ಈಶ್ವರಸ್ತು ಮಾಯಾಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಃ? ಮಾಯಾವಚ್ಛಿನ್ನೋ ವಾ? ಉಭಯೋಸ್ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಂ? ಔಪಾಧಿಕತ್ವಂ ವಾ? ತದುಪಾಧಿಸ್ತು ಮಾಯಾ? ಅವಿದ್ಯಾ? ಅಂತಃಕರಣಂ ವಾ?। ನತು ಸ್ಥೂಲೋಪಾಧಿಃ. ಪರಲೋಕಗಮನಾನುಪಪತ್ತೇಃ। "ಕಾರ್ಯೋಪಾಧಿರಯಂ ಜೀವಃ ಕಾರಣೋಪಾಧಿರೀಶ್ವರಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪಕ್ಷೋಽಪಿ ನ ಯುಕ್ತಃ। ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನೀರೂಪತ್ವೇನ ಮಾಯಾಯಾ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥತ್ವೇನ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ಚ ಜಲಾಕಾಶಪ್ರತಿಬಿಂಬವತ್, ಇತಿವಾಚ್ಯಂ। "ದೃಷ್ಟಾನುಸಾರಿಣೀ ಕಲ್ಪನಾ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ನೀರೂಪಸ್ಯಾಕಾಶಸ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಸಂಭವಾತ್ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪ್ರತೀತಿಸ್ತು ಭ್ರಾಂತಿರೇವ। ಜಲಾದೌ ಮೂರ್ತಾತ್ಮಕಸೂರ್ಯಾದಿಪ್ರತಿಬಿಂಬದರ್ಶನಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ವಾಯೋರಪಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಪತ್ತೇಃ । ದರ್ಪಣರೇಖಾವದ್ಯತ್ರ ಯದಸ್ತಿ ತತ್ರ ತತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋ ನಾಸ್ತೀತಿ ನಿಯಮಾತ್ಸರ್ವಗತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸರ್ವಗತಮಾಯಾಯಾಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಃ ಕಥಮುಪಪದ್ಯತೇ?।

ನಚ–ವಿಭುಪದಾರ್ಥಯೋಸ್ಸಂಯೋಗಾಸಂಭವಾತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಭಾವೋಽಯುಕ್ತ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ಸಂಯುಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲಸ್ಯ ತಥಾ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ । "ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ಪರಮೇ ಪರಾರ್ಧ್ಯೇ" (ಕಠ. ೧-೩-೧) "ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾವಾತ್ಮಾನೌ ಹಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್" (ಬ್ರ. ಸೂ. ೧—೨—೧೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಜೀವೇಶ್ವರಯೋರೇಕತ್ರ ಸ್ಥಿತೇರ್ನಿರ್ಣೀತತ್ವಾತ್, ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಯೋರೇಕತ್ರ ನಿವೇಶಾಸಂಭವಾತ್ತತ್ಪಕ್ಷೋ ನ ಯುಕ್ತಃ ।

ಕಿಂಚ—ಮಾಯಾಽವಿದ್ಯಯೋರ್ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಬಿಂಬೌ ಜೀವೇಶ್ವರೌ । ಮಾಯಾಽವಿದ್ಯಾನಾಶಸ್ತಯೋರ್ಮೋಕ್ಷಃ ಖಲು? ತದಂಗೀಕಾರೇ ಜೀವೇಶ್ವರನಾಶ ಏವ ಮೋಕ್ಷ ಇತಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ । ಅತಃ ಪಾಷಂಡಬೌದ್ಧಮತಪ್ರವೇಶ ಆತ್ಮಹನನ ಮಪುರುಷಾರ್ಥ ಇತಿ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯಾಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಮಾಪದ್ಯೇತ । ಜೀವೇಶ್ವರಯೋರಳೀಕತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತಥಾತ್ವೇ ಪಾರಲೌಕಿಕಪ್ರಯತ್ನಂ ಕೋಽಪಿ ನ ಕುರ್ಯಾತ್ । ಮುಮುಕ್ಷುರ್ಹಿ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಂ ನ ಯತೇತ। ಉಭಯಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾತ್, ಸರ್ವಸ್ಯ ಹ್ಯೈಹಿಕಪ್ರವೃತ್ತಿರೇವ ಸ್ಯಾತ್ । ಸರ್ವಾಪ್ರವೃತ್ತೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾತ್ರೋಚ್ಛೇದಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಸರ್ವೇಽಪಿ ವಿಧಿನಿಷೇಧಯೋರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ ಕುತ್ರಾಪಿ ನ ಪ್ರವರ್ತೇರನ್ । ತಥಾ ಸತಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗೋಚ್ಛೇದಶ್ಚ ಸ್ಯಾತ್ । ಜೀವಸ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬತ್ವೇನಾಳೀಕತ್ವಾತ್, "ಐತದಾತ್ಮ್ಯಂ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ಸ ಆತ್ಮಾ" ಇತ್ಯಂತೇನ ತತ್ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಂ ನಿರೂಪ್ಯ "ನ ತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಇತ್ಯೇವ ವದೇತ್ । ದರ್ಪಣಪ್ರತಿಫಲಿತವಹ್ನ್ಯಾದಿವದರ್ಥಕ್ರಿಯಾಕಾರಿತ್ವಂ ನ ಸಂಭವತ್ಯೇವ ।

ಕಿಂಚ —"ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಠನ್" (ಬೃಹ. ೫—೭—೨೨) ಇತ್ಯಾದ್ಯಂತರ್ಯಾಮಿಬ್ರಾಹ್ಮಣವಿರೋಧಃ । ನಿಖಿಲೋಪಾಧೌ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಸ್ಯೈಕತ್ವೇನ ಜೀವೈಕ್ಯಾದ್ಬಂಧಮೋಕ್ಷಸುಖದುಃಖಾದಿವ್ಯವಸ್ಥಾನುಪಪತ್ತೇಃ. ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪಕ್ಷೋಽಪ್ಯನುಪಪನ್ನಃ । ಜಡಾಂತಃಕರಣಾವಚ್ಛಿನ್ನಚೈತನ್ಯಸ್ಯ ಜೀವತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ಘಟಪಟಾವಚ್ಛಿನ್ನಚೈತನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಜೀವತ್ವಮುಪಪದ್ಯೇತ; ತಸ್ಮಾದವಚ್ಛೇದಪಕ್ಷೋಽಪಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತದೂಷಣಗ್ರಸ್ತತ್ವಾನ್ನ ಯುಕ್ತಃ। "ಏಕಧಾ ಬಹುಧಾ ಚೈವ ದೃಶ್ಯತೇ ಜಲಚಂದ್ರವತ್" (ಬ್ರಹ್ಮಬಿಂದು. ೧೨) ಇತಿಶ್ರುತಿರಸಾಧುರೇವ. ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಶ್ರುತೀನಾಂ ಬಲಿಷ್ಠತ್ವಾತ್ । "ನಹಿ ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಸರ್ವಸಂಭವಃ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸರ್ವಗತತ್ವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಉಪಲಭ್ಯತೇ ।

" ಮಾಯಾಭಾಸೇನ ಜೀವೇಶೌ ಕರೋತಿ " ಇತಿವಾಕ್ಯೇನ ನ ಜೀವೇಶಯೋಃ ಕಲ್ಪಿತತ್ವಮುಪಪದ್ಯತೇ । " ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶನೀಶಾ " (ಶ್ವೇ. ೧—೯) ಇತ್ಯಾದಿಬಹುಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭವವಿರೋಧಾತ್ । ಮಂ—ಶಿವಂ, ಅಯತೀತಿ ಮಾಯಾ, " ಅಯ-ಪಯ—ಗತೌ " ಇತಿ ಧಾತೋಃ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಕತ್ವಾತ್, "ಮಃ ಶಂಭೌ ಧಾತೃಚಂದ್ರಯೋಃ " ಇತಿ ನಿಘಂಟುಶ್ರವಣಾತ್, ಪ್ರಣವಾರ್ಥವಿವರಣೇ" ಅಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ಉಕಾರೋ ವಿಷ್ಣುಃ, ಮಕಾರೋ ರುದ್ರಃ " ಇತಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ । ಮಾಯಾ—ಪರಶಿವಶಕ್ತಿಃ, ಆಭಾಸೇನ—ಪರಮೇಶ್ವರ ಸಮಗ್ರಪ್ರಕಾಶೇನ, ಜೀವೇಶೌ ಕರೋತಿ–ಪ್ರಕಟೀಕರೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ಯಥಾ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಭಂಗಪ್ರಸಂಗಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸತ್ಯಾನಂದಾದೀನಾಂ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ ನ ದೋಷಃ. ತೇಷಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ವರೂಪತ್ವಾತ್ತದ್ಧರ್ಮತ್ವಾಚ್ಚ. ಅಗ್ನೇರ್ಲೌಹಿತ್ಯೋಷ್ಣ್ಯಪ್ರಕಾಶವತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಕರ್ತೃಜನ್ಯತ್ವಂ ಘಟಾದಿವದ್ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯಂ ।

ಯದ್ಯಪಿ ಜನ್ಮಾದಿಕಂ ಜಗನ್ನಿಷ್ಠಂ ವ್ಯಧಿಕರಣತ್ವಾನ್ನ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಂ । ತಥಾಪಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೋಪದೇಶಾತ್ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಂ । ಸ್ವರೂಪಭಿನ್ನತ್ವೇ ಸತಿ ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಂ । ಯದ್ಯಪ್ಯವ್ಯಭಿಚಾರಾಜ್ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಸಂಭವತಿ. ತಥಾಪ್ಯುತ್ಪಾದಕತ್ವಮಾತ್ರಂ ನಿಮಿತ್ತೇ, ಅತ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಗ್ರಹಣಂ, ನ ಲಯಗ್ರಹಣಂ । ಕದಾಚಿದಪಿ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣೇ ನ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಲಯಸ್ಸಂಭವತಿ । ನ ಚ ತಾವತೈವೋಪಾದಾನತ್ವಲಾಭಾದುತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಗ್ರಹಣಂ ವ್ಯರ್ಥಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ನಹ್ಯುಪಾದಾನತ್ವಂ ಸಕಲಧರ್ಮಿತಯೋಚ್ಯತೇ । ಕಿಂತು ಪ್ರಕೃತಿವಿಕಾರನ್ಯಾಯೇನಾಭೇದಪ್ರತಿಪತ್ತ್ಯೈ । ಭವತು ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದುಪಾದಾನಂ, ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತ್ಯೋರನ್ಯ ಏವಾಧಿಷ್ಠಾತಾ ಸ್ಯಾತ್, ಕುಂಭಕಾರ ಇವ ಕುಂಭೋತ್ಪತ್ತೌ, ರಾಜ್ಯವಚ್ಚ ರಾಜಾವಸ್ಥಾನಮಿತಿ ಪ್ರಾಶಂಸಿಕಮುತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಗ್ರಹಣಮಿತಿ ।

ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಂ ತು " ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ " (ತೈ. ಆನು. ೧) ಇತಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ ಸತ್ಯಾದಿಸ್ವರೂಪತ್ವಂ । ನನು ಸತ್ಯತ್ವಾದೇಃ ಪರಮಶಿವಸ್ವರೂಪಾದ್ಭೇದೇ ನ ಪರಮಶಿವಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣತ್ವಂ; ಅಭೇದೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾಸಿದ್ಧಿಃ; ಗುಣಪ್ರಧಾನಭಾವಾಪನ್ನಪದಾರ್ಥಸಂಸರ್ಗೋ ಹಿ ಸರ್ವತ್ರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ; ನ ಚಾಭೇದೇ ತತ್ಸಂಭವತಿ. ಇತಿ ಚೇನ್ನ । ಯತ್ರ ಪದಾರ್ಥಪ್ರಮಿತಿಃ ತತ್ರ ಸಂಯೋಗೋ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ; ಯತ್ರ ಪದಾರ್ಥಪ್ರಮಿತಿಪರಃ ಪದಸಂದರ್ಭಃ ತತ್ರಾಖಂಡಪದಾರ್ಥ

ಏವ ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಃ । ಯಥಾ — "ಅಸ್ಮಿನ್ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಂಡಲೇ ಕಶ್ಚಂದ್ರಃ" ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ "ಪ್ರಕೃಷ್ಟಪ್ರಕಾಶಶ್ಚಂದ್ರಃ" ಇತಿ ವಾಕ್ಯಮಖಂಡಚಂದ್ರಸ್ವರೂಪ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಪರಂ । ನ ಚ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಪ್ರಕಾಶವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ ಪ್ರಮೇಯಂ, ಮಾನಾಂತರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ನಾಪಿ ಚಂದ್ರತ್ವವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ, ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಕತಯಾ ಚಂದ್ರತ್ವಜಾತೇರಭಾವಾತ್ । ನ ಚ ಚಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ, ತಸ್ಯಾಪ್ಯ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ । ಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರಪ್ರಶ್ನೇ ತಸ್ಯಾಭಿಧಾನಾನೌಚಿತ್ಯಾತ್ ।

ವಸ್ತುತಸ್ತು — ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಸರ್ವತ್ರ ಶ್ರೂಯಮಾಣಪದಾರ್ಥಸಂಸರ್ಗಪರತ್ವ ನಿಯಮೋತ್ಸಾದನಾಯ ಪದಾರ್ಥಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಮಪಿ ಕ್ವಚಿದಸ್ತೀತಿ ವ್ಯುತ್ಪಾದ್ಯಂ । ತಚ್ಚ ಲಕ್ಷಣಾವಾಚ್ಯಂ । ತತ್ರ ಲೋಕೇ ಪದಾನಾಂ ವಿಶಿಷ್ಟಶಕ್ತತ್ವೇನ ಪದಾರ್ಥಃ ಸರ್ವೋಽಪಿ ಸಖಂಡ ಏವ । ತಥಾಪಿ ನ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಸಿದ್ಧಿಃ, ಪದಾರ್ಥಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವೇ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತತ್ವಸಂಭವಾತ್ । ಏವಂಚಾಪಿ ಸತ್ಯಾದಿಪದಾನ್ಯೇಕಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಥ ನಿಷ್ಠಾನಿ । ಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಥಶ್ಚ ನ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಅಭೇದಶ್ರುತಿಸಹಸ್ರಾತ್ ।

ನನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕೈಸ್ಸತ್ಯಾದಿಪದೈಃ ಕಥಮಖಂಡಬೋಧಃ? ಇತಿಚೇತ್ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಯೇತಿ ಗೃಹಾಣ । ಉಕ್ತಂ ಚ ಶಿವಾದ್ವೈತಪ್ರಕಾಶಕೇ— "**ಉಪಾಯಸ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ ಅಖಂಡಚಂದ್ರಪ್ರತಿಪತ್ತೌ, ತಚ್ಚ ವಿರೋಧಾಚ್ಚಂದ್ರೇ ನ ಜ್ಞಾಯತೇ ಸತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇ ತ್ವನಂತಾದಿಪದೈರ್ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ ಬಾಧ್ಯತೇ**" ಇತಿ । ಏತೇನ "ಸೇನಾವನಾದಿಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ನಾಖಂಡಾರ್ಥಕತ್ವಂ, ಸೇನಾವನಾದೀನಾಂ ಸಮುದಾಯರೂಪತ್ವೇನಾಖಂಡಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವಾದಿತಿ ನ ಲಕ್ಷಣಾಮಾತ್ರಸ್ಯಾಖಂಡಾ ರ್ಥತ್ವಂ, ಇತಿ ನಿರಸ್ತಂ । ತತ್ರಾಪಿ ಪದಾರ್ಥಮಾತ್ರನಿಷ್ಠತ್ವಸ್ಯಾವಿವಾದಾತ್ ।

ನನು ಲಕ್ಷಣಯೈಕತ್ವಪರತ್ವೇ ಸತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಮೇಕೇನೈವ ತಾದೃಗರ್ಥ ಬೋಧಾತ್ಪದಾಂತರವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಪರ್ಯಾಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ ಇತಿಚೇನ್ನ । ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಾನಾಂ ಶಕ್ಯಾರ್ಥೇಽಪರ್ಯಾಯಾಣಾಮೇವ ಲಕ್ಷಣಯೈಕಾರ್ಥಪರತ್ವಸ್ಯಾರ್ಥ ವಾದಾನಾಂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಪರತ್ವಸ್ಯೇವಾವಿರೋಧಾತ್ । ನ ಚ ವೈಯರ್ಥ್ಯಂ—ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಭೇದಾತ್ । ಸತ್ಯಪದೇನಾಸತ್ಯವ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ, ಜ್ಞಾನಪದೇನ ಜಡವ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ; ಅನಂತಪದೇನ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವ್ಯಾವೃತ್ತಿರಿತಿ । ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಭೇದಾತ್ ನ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯಂ ।

ನನು ಕಿಂ ವ್ಯಾವೃತ್ತಯೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಭಿನ್ನಾ ಅಭಿನ್ನಾ ವಾ? ಆದ್ಯೇ ಹ್ಯೈಕ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯನುಪಪತ್ತಿಃ, ದ್ವಿತೀಯೇ ತದೇವ ಪದಾಂತರವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಇತಿ ಚೇನ್ನ ।

ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಯೋಗ್ಯನುಯೋಗಿಕಾರಣವ್ಯಾಪಕಾದಿಶಬ್ದವದವೈಯರ್ಥ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ। ನಹಿ ಕಾರಣತಾದಿಕಂ ಧರ್ಮಾಂತರಂ। ಏವಂ ವ್ಯಾವೃತ್ತೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದೇಽಪಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಭೇದಾದವೈಯರ್ಥ್ಯಂ। ಏತದಭಿಪ್ರಾಯೇಣೈವ ಶಿವಾದ್ವೈತಪ್ರಕಾಶಕೇ ಸಂಗ್ರಹಃ—

ಅವಿಶಿಷ್ಟಮಪರ್ಯಾಯಾನೇಕಶಬ್ದಪ್ರಕಾಶಿತಂ ।
ಏಕಂ ವೇದಾಂತನಿಷ್ಠಾತಮಖಂಡಂ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ ॥ ಇತಿ.

ತಸ್ಮಾತ್ಸತ್ಯತ್ವಾದಿಕಂ ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಂ।

ನನು "ಆದ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಚತುರ್ಮುಖಸ್ಯ, ಯತೋ ಜನ್ಮ, ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ" ಇತಿ ಚೇನ್ನ। ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭವವಿರೋಧಾತ್। ಚತುರ್ಮುಖಸ್ಯಾದ್ಯತ್ವಂ ನಾಮ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ? ಚೇತನಾಪೇಕ್ಷಯಾ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—"**ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ**" (ತೈ. ಆನಂ. ೧) ಇತಿ ಭೂತಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಥಮಮಭಿಧಾನಾತ್। ನ ಚ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಜನನಾನಂತರಮೇವ ಭೂತಸೃಷ್ಟಿರಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ। ಸಮಷ್ಟಿಲಿಂಗಶರೀರಾಭಿಮಾನಿನೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯ ಭೂತಸೃಷ್ಟ್ಯನಂತರಂ ಜನನಾವಶ್ಯಕತ್ವೇನ ತತಃ ಪೂರ್ವಮುತ್ಪತ್ತೌ ಮಾನಾಭಾವಾತ್। ತಥಾಪಿ ಜನಕತ್ವೇಽಸ್ಯ ಜ್ಞೇಯಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣತ್ವಾಸಿದ್ಧೇಃ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಜನಕಸ್ಯ ದಶರಥವಸುದೇವಾದೇರಿವ। ತಥಾತ್ವೇ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾಸಿದ್ಧೇಃ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದೇರಿವ ಚತುರ್ಮುಖಸ್ಯೈವ ಜನಕಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತಾಪತ್ತೇಶ್ಚ. ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿರಿತಿ ವಿನಿಗಮಕಾಭಾವಾತ್।

"ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಪುರಸ್ತಾದ್ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ। ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಪಶ್ಯತ ಜಾಯಮಾನಂ ಸ ನೋ ದೇವಃ ಶುಭಯಾ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಸಂಯುನಕ್ತು॥" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦.) ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ— ಮಹರ್ಷಿಃ-ವೇದಕರ್ತಾ ಯಃ-ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿನಾ, ವಿಶ್ವಸ್ಮಾತ್—ಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚಾತ್, ಅಧಿಕೋ ರುದ್ರಃ—ಪರಮಶ್ಶಿವಃ, ಸರ್ವೇಷಾಂ ದೇವಾನಾಮಿಂದ್ರಾದೀನಾಂ, ಪ್ರಥಮಂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ—ಚತುರ್ಮುಖಂ, ಸ್ವಸಂಕಲ್ಪೇನ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪಾತ್ಮನಾ ಜಾಯಮಾನಂ, ಸಕಲವೇದೋಪದೇಶಾರ್ಥಮನುಗ್ರಹದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಪಶ್ಯನ್, ಸ—ಶಿವಃ, ನಃ—ಅಸ್ಮಾನಪಿ, ಶುಭಯಾ—ಸಂಸಾರಪಾಶಮೋಚಿಕಯಾ ಪರಮಾನಂದಸ್ವರೂಪಯಾ ವೇದವೇದಾಂತಾಗಮಸಿದ್ಧಯಾ, ಸ್ಮೃತ್ಯಾ—ದೀಕ್ಷಯಾ, ಸಂಯುನಕ್ತು—ಸಂಯೋಜಯತ್ವಿತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ।

"ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಭವಶ್ಚೋದ್ಭವಶ್ಚ ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ । ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಜನಯಾಮಾಸ ಪೂರ್ವಂ ಸ ನೋ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಶುಭಯಾ ಸಂಯುನಕ್ತು॥" (ಶ್ವೇ. ೩ — ೪) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಮಹೇಶ್ವರೋತ್ಪನ್ನತ್ವಂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯಾವಗಮ್ಯತೇ. ತಸ್ಮಾತ್ತದರ್ಥೋ ನ ವಿಧೀಯತೇ ।

ನನು "ಏಕೋ ಹವೈ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್, ನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನೇಶಾನೋ ನಾಪೋ ನಾಗ್ನೀಷೋಮೌ ನೇಮೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ "(ಮಹೋ. ೧ — ೧) ಇತಿ ಮಹೋಪನಿಷದಿ ನಾರಾಯಣಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಾತಿಶಾಯಿತ್ವಸ್ಯ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ಸತ್ತಾಯಾ ದರ್ಶನಾತ್, "ನಾರಾಯಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಜಾಯತೇ ನಾರಾಯಣಾದ್ರುದ್ರೋ ಜಾಯತೇ" (ನಾರಾಯಣ. ೧—೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವದರ್ಶನಾತ್, "ಅಥ ಕಸ್ಮಾದುಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಬೃಹಂತೋ ಹ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಗುಣಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತಸ್ಯೈವ ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವಾವಗಮಾತ್, "ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಂ ಕವೀನಾಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧) "ಅಂತಸ್ಸಮುದ್ರೇ ಮನಸಾ ಚರಂತಂ" (ತೈ. ಆರ. ೩—೧೧.) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಮುದ್ರಶಾಯಿತ್ವಾದಿಧರ್ಮಾಣಾಂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢ್ಯಾ ತಸ್ಯೈವ ಮುಖ್ಯತ್ವಾತ್, "ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) "ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ತೇ ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೧) "ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಛಾಗಪಶುನ್ಯಾಯೇನ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಶೇಷಯೋರೇಕತ್ವಸಿದ್ಧಿವತ್ತತ್ಪರತ್ವಸ್ಯೈವ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್,"ಗಚ್ಛತೀತಿ ಗೌಃ"ಇತಿವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ನಾನಾರ್ಥಬೋಧಕತ್ವೇಽಪಿ ಗವಿ ರೂಢಿವತ್ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯಾಪಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಣವಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಷು ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವೇಽಪಿ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣವಿಶಿಷ್ಟೇ ನಾರಾಯಣ ಏವ ಯೋಗರೂಢತ್ವಾಚ್ಚ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಂ ತಸ್ಯೈವ ಸಮುಚಿತಂ– ಇತಿಚೇದ್ಬ್ರೂಮಃ ।

ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇಽಪಿ ನ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣಂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಸೃಷ್ಟ್ಯನಂತರಭಾವಿದೇವಾದಿಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ತಜ್ಜನ್ಮಶ್ರವಣಾತ್ । ವಿಷ್ಣೋರುತ್ಪತ್ತಿಃ ಋಗ್ವೇದೇ ಶ್ರೂಯತೇ "ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಥಾ ಪರಮಮಸ್ಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಜಾತೋ ಬೃಹನ್ನಭಿಪಾತಿ ತೃತೀಯಂ" (ಋಗ್ವೇದ. ೭—೫—೨೯) ಇತಿ. ಅಸ್ಯಾರ್ಥಃ — ಅಸ್ಯ— ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯ, ಇತ್ಥಾ—ಇತ್ಥಂಭಾವೇನ, ವಿದ್ವಾನ್—ವೇತ್ತಾ, ಬೃಹನ್ ವಿಷ್ಣುಃ— ಆದಿವಿಷ್ಣುಃ, ಜಾತಸ್ಸನ್ ತೃತೀಯಂ—ಕೈಲಾಸಂ, ಅಭಿಪಾತಿ—ರಕ್ಷತಿ । ಬೃಹಚ್ಛಬ್ದೇನ ಆದಿವಿಷ್ಣುರೇವ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ । "ನಮೋ ವಿಷ್ಣವೇ ಬೃಹತೇ ಕರೋಮಿ"

(ತೈ-ಆರ. ೧—೧೨) "ಬೃಹತ್ತೇ ವಿಷ್ಣೋ ಸುಮತಿಂ ಭಜಾಮಹೇ" (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨—೪—೩) ಇತ್ಯಾದಿಷು ದರ್ಶನಾತ್, ಅಜಾತಪರಮೇಶ್ವರಮೇವ ಮುಪಸ್ಥಿತಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಅನುಪಸ್ಥಿತಕಲ್ಪನೇ ಮಾನಾಭಾವಾತ್, "ಅಜಾತ ಇತ್ಯೇವಂ ಕಶ್ಚಿದ್ಭೀರುಃ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ। ರುದ್ರ ಯತ್ತೇ ದಕ್ಷಿಣಂ ಮುಖಂ ತೇನ ಮಾಂ ಪಾಹಿ ನಿತ್ಯಂ" (ಶ್ವೇ. ೪—೨೧) ಇತಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದಿ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯೈವಾಜಾತತ್ವಶ್ರವಣಾಚ್ಚ ಶಂಭೋರಾದಿವಿಷ್ಣು ಜನಕತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮೇವ। ಋಗ್ವೇದೇ "ಸೋಮಃ ಪವತೇ ಜನಿತಾ ಮತೀನಾಂ ಜನಿತಾ ದಿವೋ ಜನಿತಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ। ಜನಿತಾಽಗ್ನೇರ್ಜನಿತಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಜನಿತೇಂದ್ರಸ್ಯ ಜನಿತೋತ ವಿಷ್ಣೋಃ।" (ಋಗ್ವೇದ. ೭-೪-೬) ಇತಿ. ಧ್ಯಾಯೀತೇಶಾನಂ ಪ್ರಧ್ಯಾಯಿತವ್ಯಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ತೇ ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಶಿವಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಂ ಶ್ರೂಯತೇ। "ಶಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) ಇತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸನಾತನಸೃಷ್ಟಿಪರತ್ವಂ, "ನಾರಾಯಣಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಜಾಯತೇ" (ನಾರಾ. ೧—೧) ಇತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾವಾಂತರಸೃಷ್ಟಿಪರತ್ವಮಿತಿ। ತದುಕ್ತಂ ವಾಯವೀಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ —

ತ್ರಯಸ್ತೇ ಕಾರಣಾತ್ಮಾನೋ ಜಾತಾಸ್ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮಹೇಶ್ವರಾತ್ ।
ಚರಾಚರಸ್ಯ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸರ್ಗಸ್ಥಿತ್ಯಂತಹೇತವಃ ॥
ಪಿತ್ರಾ ನಿಯಮಿತಾಃ ಪೂರ್ವಂ ತ್ರಯೋಽಪಿ ತ್ರಿಷು ಕರ್ಮಸು ।
ಬ್ರಹ್ಮಾ ಸರ್ಗೇ ಹರಿಸ್ತ್ರಾಣೇ ರುದ್ರಸ್ಸಂಹರಣೇ ಪುನಃ ॥
ತಥಾಪ್ಯನ್ಯೋನ್ಯಮಾತ್ಸರ್ಯಾದನ್ಯೋನ್ಯಾತಿಶಯಾರ್ಥಿನಃ ।
ತಪಸಾ ತೋಷಯಿತ್ವಾ ಸ್ವಂ ಪಿತರಂ ಚಂದ್ರಶೇಖರಂ ॥
ಲಬ್ಧ್ವಾ ಸರ್ವಾತ್ಮತಾ ತಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ॥
ಬ್ರಹ್ಮನಾರಾಯಣೌ ಪೂರ್ವಂ ರುದ್ರಃ ಕಲ್ಪಾಂತರೇಽಸೃಜತ್ ।
ಕಲ್ಪಾಂತರೇ ಪುನರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರವಿಷ್ಣೂ ಜಗನ್ಮಯಃ ॥
ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಸೃಜತ್ಪುನಃ ।
ನಾರಾಯಣಂ ಪುನರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ಪುನರ್ಭವಃ ॥ ಇತಿ.

(ಶಿ. ವಾ. ಸಂ. ಪೂ. ಭಾ. ೧೧ ಅ.)

"ಸ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಸ ಶಿವಸ್ಸೇಂದ್ರಸ್ಸೋಽಕ್ಷರಃ ಪರಮಃ ಸ್ವರಾಟ್" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೧.) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತೇನ ಮೂರ್ತಿತ್ರಯವ್ಯತಿರಿಕ್ತಸ್ಯೈವ

ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, ನಾರಾಯಣಾದ್ಯುಪನಿಷತ್ಸು ಮೂರ್ತಿತ್ರಯಾತೀತತ್ವೇನ ನಾರಾಯಣಸ್ಯ ವ್ಯಪದೇಶಾಭಾವಾತ್, "ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವ ಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಶ್ಶಿವೋಽದ್ವೈತಃ" (ಮಾಂ. ೧—೭) "ಧ್ಯಾಯೀತೇಶಾನಂ ಪ್ರಧ್ಯಾಯಿತವ್ಯಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ತೇ ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಶಿವಸ್ಯೈವ ತ್ರಿಮೂರ್ತ್ಯತೀತತ್ವೇನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನಾಚ್ಚ ತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ । ಆನುಶಾಸನಿಕೇಽಪಿ—

ಸೋಽಸೃಜದ್ದಕ್ಷಿಣಾದಂಗಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಲೋಕಸಂಭವಂ ।
ವಾಮಪಾರ್ಶ್ವಾತ್ತಥಾ ವಿಷ್ಣುಂ ಲೋಕರಕ್ಷಾರ್ಥಮೀಶ್ವರಃ ॥
ಹೃದಯಾತ್ಕಾಲರುದ್ರಾಖ್ಯಂ...।

ಇತ್ಯುಪದೇಶಾತ್, ರುದ್ರೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಕಾಲರುದ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಪರತ್ವಂ । ಅನ್ಯಥಾ "ಅಜಾತ ಇತ್ಯೇವಂ ಕಶ್ಚಿದ್ಭೀರುಃ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ" (ಶ್ವೇ. ೪—೨೧) ಇತಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್, ನ ಚ ವಿಷ್ಣೋರುತ್ಪತ್ತಿರವತಾರಪರಾ । "ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಥಾ" ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್ ।

ಕಿಂಚ-ಅಥರ್ವಶಿಖಾಯಾಂ "ಅಕಾರಣಂ ಕಾರಣಂ ತು ಧ್ಯೇಯಃ" ಇತಿ ತುಶಬ್ದೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಶಂಭೋಃ ಪರಮಕಾರಣತ್ವೋಪ ದೇಶಾತ್, "ನಾರಾಯಣ ಆಸೀತ್" ಇತಿ ಲಙಂತೇನ ಅನದ್ಯತನಭೂತ ಭವನಕ್ರಿಯಾವಾಚಿನಾ ಭಗವತೋ ನಾರಾಯಣಸ್ಯ ಪ್ರಥಮೋತ್ಪತ್ತಿಮಾತ್ರಂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ । "ಶಕ್ತೇರಾಸೀತ್ಪರಾಶರಃ" ಇತ್ಯಾದಿವತ್ ಛಾಗಪಶುನ್ಯಾಯೇನೈವ ಸದಾತ್ಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ನಾರಾಯಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಶಿವಪರತ್ವಮೇವ । "ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ" ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ, "ಸ ಏವ ವಿಷ್ಣುಸ್ಸ ಪ್ರಾಣಃ ಸ ಕಾಲೋಽಗ್ನಿಃ ಸ ಚಂದ್ರಮಾಃ" (ಕೈ. ೧—೮) ಇತಿ ಕೈವಲ್ಯೋಕ್ತೇಃ, "ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಂ ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮತ್ತೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಃ" ಇತ್ಯಥರ್ವಶಿರೋವಚನಾತ್,

ಯಾನಿ ನಾಮಾನಿ ಗೋವಿಂದ ತವ ಲೋಕೇ ಮಹಾಂತಿ ವೈ ।
ತಾನ್ಯೇವ ಮಮ ನಾಮಾನಿ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ॥

ಇತಿ ಹರಿವಂಶೇ ಕೃಷ್ಣಂ ಪ್ರತಿ ಶಿವವಚನಾತ್, ಜೈಮಿನಿಭಟ್ಟಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯಾದಿಭಿಃ ವೈದಿಕೈಶ್ಚತುರ್ವೇದತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರೇಣ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವವ್ಯವಸ್ಥಾಪನಾತ್,

ಭಗವತಾ ವ್ಯಾಸೇನಾಪಿ ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಸರ್ವವೇದಾಂತತಾತ್ಪರ್ಯೇಣ ಶಿವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವನಿರ್ದೇಶಾತ್, "ಧ್ಯಾಯೀತೇಶಾನಂ ಪ್ರಧ್ಯಾಯಿತವ್ಯಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರೇಂದ್ರಾಸ್ತೇ ಸಂಪ್ರಸೂಯಂತೇ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೪) "ಸೋಮಃ ಪವತೇ ಜನಿತಾ ಮತೀನಾಂ" (ಋಗ್ವೇದ. ೭—೪—೬) "ಕ್ಷರಂ ಪ್ರಧಾನಮಮೃತಾಕ್ಷರಂ ಹರಃ ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನಾವೀಶತೇ ದೇವ ಏಕಃ" (ಶ್ವೇತಾ. ೧—೧೦) "ಈಶಾನಸ್ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಮೀಶ್ವರಸ್ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಧಿಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶಿವೋ ಮೇ ಅಸ್ತು ಸದಾಶಿವೋಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೨೧) "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ ಯ ಇಮಾಲ್ಲೋಕಾನೀಶತ ಈಶನೀಭಿಃ" (ಶ್ವೇತಾ. ೩—೨) "ಯೇಷಾಮೀಶೇ ಪಶುಪತಿಃ ಪಶೂನಾಂ ಚತುಷ್ಪದಾಮುತ ಚ ದ್ವಿಪದಾಂ" (ತೈ. ಸಂ. ೩-೧-೪) "ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ" (ಮಾಂಡೂಕ್ಯ. ೧ — ೭) "ನಿಧನಪತಯೇ ನಮಃ-ನಿಧನಪತಾಂತಿಕಾಯ ನಮಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೪) "ಸರ್ವಭೂತದಮನಾಯ ನಮೋ ಮನೋನ್ಮನಾಯ ನಮಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೨೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಕದಂಬೇನ ಪರಮಶಿವಸ್ಯೈವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಹೇತುತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣಂ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಂ ಶಿವಸ್ಯ ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಂ ।

ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನರಾಜಸಗುಣವಿಶಿಷ್ಟೇನ ಭವಾಭಿಧಾನೇನ ಸರ್ವಜಗನ್ನಿರ್ಮಾಣಂ, ಸಾತ್ವಿಕಗುಣಾಸ್ಪದಮೃಡಾಭಿಧಾನೇನ ಪಾಲನಂ, ತಾಮಸಾವಚ್ಛಿನ್ನಹರಾಭಿಧಾನೇನ ಸರ್ವಸಂಹಾರಂ ಚ ಕುರ್ವನ್ ಶಿವಃ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕಪ್ರಕೃತೇಃ ಸ್ವಚಿಚ್ಛಕ್ತೌ ಲಯಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ್ವಯಂ ಸ್ವಭಾವಚಿಚ್ಛಕ್ತ್ಯಾ ಏಕ ಏವ ಭಾಸತೇ । ತದುಕ್ತಂ ಮಹಿಮ್ನಃಸ್ತವೇಽಪಿ—"ವಿಪುಲರಜಸೇ ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತೌ ಭವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ" ಇತಿ । ಅತ ಏವ ಶೈವಾಗಮೇ—

ಸರ್ವಜ್ಞತಾ ತೃಪ್ತಿರನಾದಿಬೋಧಃ ಸ್ವತಂತ್ರತಾ ನಿತ್ಯಮಲುಪ್ತಶಕ್ತಿಃ ।
ಅನಂತಶಕ್ತಿಶ್ಚ ವಿಭೋರ್ವಿಧಿಜ್ಞಾಃ ಷಡಾಹುರಂಗಾನಿ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯ ॥

ಯದ್ಭಕ್ತಸ್ಥಲಮಿತ್ಯಾಹುಸ್ತತ್ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಮುಚ್ಯತೇ ।
ಯನ್ಮಾಹೇಶ್ವರಕಂ ನಾಮ ಸಾ ತೃಪ್ತಿರ್ಮಮ ಶಾಂಕರಿ ॥
ಯತ್ಪ್ರಸಾದಾಭಿಧಂ ನಾಮ ತದ್ಬೋಧೋ ಮೇ ನಿರಂಕುಶಃ ।
ಯತ್ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕಂ ನಾಮ ತತ್ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮುದಾಹೃತಂ ॥

ಯದಸ್ತಿ ಶರಣಂ ನಾಮ ಹ್ಯಲುಪ್ತಾ ಶಕ್ತಿರುಚ್ಯತೇ ।
ಯದೈಕ್ಯಸ್ಥಲಮೂರ್ಧ್ವಸ್ಥಂ ಹ್ಯನಂತಾ ಶಕ್ತಿರುಚ್ಯತೇ ॥
ಏತದಂಗಸ್ಥಲಂ ದೇವಿ ಗುಹ್ಯಾದ್ಗುಹ್ಯತರಂ ಪರಂ ॥ ಇತಿ.

ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಧರ್ಮಾಣಾಂ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಸಂಭವಾನ್ನೇತರೇಷಾಂ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣತ್ವಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಂ ।

(ಇತಿ ಜನ್ಮಾದ್ಯಧಿಕರಣಂ ಸಮಾಪ್ತಂ)

॥ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣಂ ೩ ॥

ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಸಾಧ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಮಾಹ—

॥ ೩ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್ ॥

" ಅಸ್ಯ ಮಹತೋ ಭೂತಸ್ಯ ನಿಶ್ವಸಿತಮೇತದ್ಯದೃಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಸ್ಸಾಮವೇದಃ " (ಬೃ. ೨—೪—೧೦) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಮಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ವಿಷಯಃ। ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಋಗ್ವೇದಾದಿ, ತಸ್ಯ ಯೋನಿಃ ಕಾರಣಂ ಶಿವಃ। " ಶಿವೋ ಮಾಮೇವ ಪಿತರಃ "? ಇತಿಶ್ರುತೇಃ। ಅತ ಏವ ನಿಗಮಾಗಮಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ। ಅತೋ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಹೇತುಶ್ಶಿವ ಏವ. ಅತ್ರ ಶ್ರೌತಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಂಗತಿಃ। " ಶಿವೋ ಮಾಮೇವ ಪಿತರಃ " ? ಇತ್ಯಾದೌ ವೇದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಕಾರಣಕತ್ವಂ, " ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ " ಇತ್ಯಾದೌ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ ದರ್ಶಿತಂ ।

ಪರಮಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ನಿಗಮಾಗಮಕಾರಣತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದಿಹ್ಯತೇ—

ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ ವಾಗುತ್ಸೃಷ್ಟಾ ಸ್ವಯಂಭುವಾ ।
ಆದೌ ವೇದಮಯೀ ದಿವ್ಯಾ ಯತಸ್ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತೌ ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್, ಪರಮೇಶ್ವರಜನ್ಯತ್ವೇ ಪೌರುಷೇಯತ್ವೇನಾಪ್ರಮಾಣ್ಯಾನಿತ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರವದ್ವೇದಾನಾಮಜನ್ಯತ್ವಂ. ತ್ರೈಕಾಲಿಕಾಬಾಧ್ಯತ್ವಂ ಚೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ—ಬ್ರೂಮಃ ।

ವೇದಾನಾಂ ಸ್ವಯಂಭವತ್ವೇ "ಶಿವೋ ಮಾಮೇವ ಪಿತರಃ"? ಇತಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಾತ್, ಸಾಮಶಾಖಾಗತಚರಣವ್ಯೂಹೇ ತೇಷಾಂ ಶರೀರಗೋತ್ರವರ್ಣಾದಿನಿರೂಪಣಾತ್, ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಸ್ಯೋತ್ತರೋತ್ತರಜ್ಞಾನವಿಷಯಹೇತುತ್ವಾತ್, ತೇಷಾಂ ಶಬ್ದಾತ್ಮಕಗುಣತ್ವೇನ ವ್ಯೋಮಕಾರಣತ್ವಾತ್, "ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ" (ತೈ. ಆ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಆಕಾಶಾದಿಪಂಚಭೂತಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಕಾರಣತ್ವನಿರ್ದೇಶಾಚ್ಚ ಕಥಂ ವೇದಾನಾಂ ಸ್ವಯಂಭವತ್ವಂ? । ತಥಾಚ ಸ್ಮೃತಿಃ—

ಅಷ್ಟಾದಶಾನಾಮೇತಾಸಾಂ ವಿದ್ಯಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ತ್ಮನಾಂ ।
ಆದಿಕರ್ತಾ ಶಿವಸ್ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೂಲಪಾಣಿರಿತಿ ಶ್ರುತಿಃ ॥
ಸದ್ಯೋಜಾತೇನ ಋಗ್ವೇದಂ ವಾಮದೇವೇನ ಯಾಜುಷಂ ।
ಅಘೋರೇಣ ತಥಾ ಸಾಮ ಪುರುಷೇಣ ತ್ವಥರ್ವಣಂ ॥
ಈಶಾನೇನ ಮುಖೇನೈವ ಕಾಮಿಕಾದ್ಯಾಗಮಾಂಸ್ತಥಾ ।
ಜನಯಾಮಾಸ ವಿಶ್ವೇಶಃ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಪ್ರದಾಯಕಃ ॥
ವಿಮರ್ಶರೂಪಿಣೀ ಶಕ್ತಿಃ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ನಿಗಮಾಗಮರೂಪಾ ಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿನೀ ॥
ತಸ್ಮಾದ್ವೇದಾಗಮಾರ್ಥೇಷು ಯಃ ಕುರ್ಯಾದ್ಭೇದಭಾವನಾಂ ।
ಸ ಸಹಸ್ರಕುಲಂ ಘೋರೇ ನರಕೇ ಪತತಿ ಧ್ರುವಂ ॥

ಇತಿ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ನಿಗಮಾಗಮಾದಿಸರ್ವವಿದ್ಯಾಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್, ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ಸ್ವಾತ್ಮವಿಲೀನಭೂತಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕವೇದಾಗಮಾದೀನ್ ನಿಶ್ವಸಿತವದಯತ್ನೇನ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಾನುಪೂರ್ವೀವರ್ಣರೂಪರಚನಯಾ ಬಹಿರಾವಿಷ್ಕರೋತಿ. ತಸ್ಮಾನ್ನಿಗಮಾಗಮಾದೀನಾಮಪೌರುಷೇಯತ್ವಮೀಶ್ವರಕಾರಣಕತ್ವಂ ಚ ಯುಕ್ತಮೇವ । ಜನ್ಯತ್ವಾಜನ್ಯತ್ವವಿಧಾಯಕಶ್ರುತೀನಾಮತೋ ನ ವಿರೋಧಃ ।

ನನು—"ನ ಸನ್ನ ಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) "ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚನ ಮಿಷತ್" (ಐತ. ೧—೧) "ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ" (ಬೃ. ೪—೪—೧೯) "ನ ತು ತದ್ದ್ವಿತೀಯಮಸ್ತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ದ್ವಿತೀಯವಸ್ತುನಿಷೇಧವ್ಯಪದೇಶಾತ್ಕಥಂ ವೇದಾನಾಂ ನಿತ್ಯತ್ವಂ? ಇತಿ ಚೇನ್ನ । "ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ"

(ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) "ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ" (ಮಹಾನಾ. ೧೬ ಅನು) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಷು ಚರಾಚರಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಶ್ರುತೀನಾಂ ನ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪರತ್ವಂ । ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಾಗಪಿ ಸಂಕುಚಿತರೂಪೇಣ ನಿಗಮಾಗಮಾತ್ಮಕವಿಮರ್ಶರೂಪಪರಾಶಕ್ತೇರ್ಬೀಜಾಂಕುರವತ್ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್, ಶಕ್ತಿಶಕ್ತಿಮತೋರಭೇದಾಚ್ಚ । "ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೀ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ" (ಶ್ವೇ. ೬—೮) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವೇನ ಶಕ್ತೇರುಪದೇಶಾತ್, ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಭಾವಾತ್ತದಯುಕ್ತಂ ।

ನನು—ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಕರ್ಮಣಾಂ ತ್ರಿಕ್ಷಣಾವಸ್ಥಾಯಿತ್ವೇನ ಶಬ್ದಾತ್ಮಕಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ಕಥಂ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಇತಿಚೇನ್ನ । "ಕಾರಣನಿತ್ಯತ್ವೇ ಕಾರ್ಯನಿತ್ಯತ್ವಂ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಕಾರಣರೂಪಸರ್ವವೇದಾತ್ಮಕವಿಮರ್ಶಶಕ್ತೇರ್ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯರೂಪವೇದಸ್ಯಾಪಿ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಮೇವ ।

ಕಿಂಚ—ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಬುದ್ಧಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವಸ್ಯ ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣಭೂತಸ್ಯ ಪರಮಾಪ್ತಸ್ಯ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯ ವಚನಂ ಪ್ರಮಾಣಮೇವ । "ಯತ್ ಪೌರುಷೇಯಂ ತದಪ್ರಮಾಣಂ" ಇತಿ ನಿಯಮಸ್ತು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಪಾಶಬದ್ಧಮಾನುಷವಿಷಯಕ ಏವ । ಕಿಂಚ—ವೇದಾ ಅಪಿ ಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಾಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಶಿವಪ್ರಸಾದಮಹಿಮ್ನಾ ಪರಮೇಶ್ವರಾನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಸ್ತುತಿಪಾಠಕಕವಯ ಇವ ತನ್ಮಹಿಮಾತಿಶಯಂ ವಿಧಿಲಕ್ಷಣಮುಖೇನ ಸ್ತುವಂತಿ । "ಜಗತಾಂ ಪತಯೇ ನಮಃ" "ನಮೋ ಹಿರಣ್ಯಬಾಹವೇ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸ್ತುತಿಂ ಚ ಕುರ್ವಂತಿ । ತಸ್ಮಾತ್ಪರಮೇಶ್ವರವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕಶಕ್ತಿತಯಾ ವೇದಾಗಮಾನಾಂ ಪರಶಿವಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಮುಖ್ಯತ್ವಮುಪಪದ್ಯತೇ ।

ನನು—"ಷಡ್ಢೋತಾ ವೈ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಜಾಪತಿರಿದಂ ಸರ್ವಮಸೃಜತ ಋಚೋ ಯಜೂಂಷಿ ಸಾಮಾನಿ"(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨—೩—೨) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಚತುರ್ಮುಖಾದೇರಪಿ ವೇದಕರ್ತೃತ್ವಾವಗಮಾತ್ಕಥಂ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ತತ್ಕರ್ತೃತ್ವಂ? ಇತಿಚೇನ್ನ। "ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ" (ಶ್ವೇ. ೬—೧೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಗೇವ ವೇದಸದ್ಭಾವಾವಗಮಾತ್, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಯ ಸರ್ವವೇದೋಪದೇಶಕತ್ವಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈವೇತಿ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಸ ಏವ ಸರ್ವಾಧಿಕ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ।

ತಥಾಚ ಶ್ರುತಿಃ—

"ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಪುರಸ್ತಾದ್ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ । ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ಪಶ್ಯತ ಜಾಯಮಾನಂ ಸ ನೋ ದೇವಃ ಶುಭಯಾ ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ಸಂಯುನಕ್ತು" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಚಿದ ಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚಾಧಿಕತ್ವಂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋತ್ಪಾದಕತ್ವಂ ಚ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈವ ನಿರ್ದಿಶತಿ।

ನನು—ಸರ್ವವೇದವೇದಾಂತೋಕ್ತಸಕಲಪದಾರ್ಥಾಭಿಜ್ಞತ್ವರೂಪಂ ಹಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಂ? ಉಪಮನ್ಯುದಧೀಚಿಗೌತಮದೂರ್ವಾಸಾದೀನಾಮಪಿ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ ಕಥಂ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈಕಸ್ಯೈವ? ಇತಿಚೇನ್ನ—ಪರಮೇಶ್ವರೋಪಾಸನಾವಶಾತ್ ತತ್ಕೃಪಾಲಬ್ಧಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಸ್ಯ ತೇಷಾಂ ಸತ್ತ್ವೇಪ್ಯನ್ನ ವಿರೋಧಃ। ಖದ್ಯೋತ ಪ್ರಭಾಕರಯೋಸ್ತೇಜಸ್ತ್ವೇನೈಕತ್ವೇಪಿ ಪ್ರಕಾಶವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವತ್ ಸರ್ವವಸ್ತ್ವವ ಭಾಸಕಶ್ರುತೀನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಕರ್ತೃಕತಯಾ ತಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಾಧಿಕಜ್ಞಾನಮುಪ ಪದ್ಯತೇ। ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವರ್ತಕಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಣೇತೄಣಾಂ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನದರ್ಶ ನಾತ್। ಕಿಂಚ—ಸಕಲಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕತ್ವೇನ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವೇನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಂ ನಾನ್ಯೇಷಾಂ ಸಂಭವತಿ. ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಷಡ್ವಿಧಧರ್ಮಾಣಾಮನನ್ಯಸಾಧಾರಣತ್ವಾತ್।

ನನು—ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇಣೈವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರಣತ್ವ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದೀನಾಮಪಿ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಕಿಮಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಂ?ಇತಿಚೇನ್ನ। ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇಣ "ಅಂಕುರಾದಿಕಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ, ಕಾರ್ಯತ್ವಾದ್ಘಟವತ್" ಇತ್ಯನು ಮಾನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ್ಯೋತನಾತ್, ತಚ್ಛಂಕಾನಿರಾಸಾರ್ಥಮೇತತ್ಸೂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತೇಸ್ಸಂಭವಾತ್ ಭಗವತಾ ವ್ಯಾಸೇನ **"ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್"** ಇತಿ ಸೂತ್ರಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ।

ಶಾಸ್ತ್ರಂ—ನಿಗಮಾಗಮಾತ್ಮಕಂ, ಯೋನಿಃ-ಪ್ರಮಾಣಂ, ಯಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಾತ್। ನ ಚ ಪುನರಧಿಕರಣಾಂತರನಿರೂಪಣೇ ವಾಕ್ಯಭೇದಾದಿದೋಷ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ। ಸೂತ್ರಸ್ಯ ಸೂಚನಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ಶ್ಲೇಷಕಾವ್ಯವತ್ ವಾಕ್ಯಭೇದಾದಿದೋಷಾಭಾವಾತ್ ಪುನರಧಿಕರಣಾಂತರಂ ಯುಕ್ತಂ। **"ತ್ವಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ"** (ಬೃಹ. ೩—೯—೨೬) **"ನಾವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹಂತಂ"** (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩—೧೨—೯) **"ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ"** (ಕಠ. ೨—೯) **ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷಂ ಕೃಷ್ಣಪಿಂಗಲಂ। ಊರ್ಧ್ವರೇತಂ**

ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಯ ವೈ ನಮಃ॥ (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೨) "ಪ್ರಧಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪತಿರ್ಗುಣೇಶಃ ಸಂಸಾರಮೋಕ್ಷಸ್ಥಿತಿಬಂಧಹೇತುಃ" (ಶ್ವೇ. ೬—೧೬) "ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ತೈ. ಆ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯಃ।

"ನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಗೃಹ್ಯತೇ ನಾಪಿ ವಾಚಾ" (ಮುಂಡಕ. ೩—೧—೮) "ತಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ" (ಬೃಹ. ೩—೯—೨೬) "ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ" (ತೈ. ಆ. ೪) ಇತಿ ವಿಷಯತ್ವಾವಿಷಯತ್ವವಿಧಾಯಕ ಶ್ರುತಿದರ್ಶನಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವೇದಾಂತವೇದ್ಯತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ ನ ವೇತಿ ಸಂಶಯಃ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು—ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವೇದಾಂತವೇದ್ಯತ್ವಂ, "ನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಗೃಹ್ಯತೇ ನಾಪಿ ವಾಚಾ" (ಮುಂಡಕ. ೩—೧—೮) "ಯನ್ಮನಸಾ ನ ಮನುತೇ ಯೇನಾಹುರ್ಮನೋ ಮತಂ" (ಕೇನ. ೧—೫) ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ। ಆನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿದ್ವಾನ್ ನ ಬಿಭೇತಿ ಕುತಶ್ಚನೇತಿ॥ (ತೈ. ಆ. ೪) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿದರ್ಶನಾತ್ । ಪ್ರಪಂಚಃ ಸಕರ್ತೃಕಃ ಕಾರ್ಯತ್ವಾದ್ಘಟವದಿತ್ಯನುಮಾನೇನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಷಡ್ವಿಧಧರ್ಮಾವಚ್ಛಿನ್ನಃ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಸಾಧ್ಯತೇ ತಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವಿಷಯತ್ವದರ್ಶನಾನ್ನ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರೈಕವೇದ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ—ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ।

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ತು—ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಉಪನಿಷಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಮೇವ। "ನಾವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹಂತಂ" (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩—೧೨—೯—೭) "ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ" (ಕಠ. ೨—೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಾನಾಂತರನಿಷೇಧದರ್ಶನಾತ್, "ತಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ" (ಬೃಹ. ೩—೯—೨೬) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಉಪನಿಷನ್ಮಾತ್ರವೇದ್ಯತ್ವಶಾಸನಾಚ್ಚ ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಕೂಲತ್ವೇನ ಅನುಮಾನಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ। ರಥಮಂಟಪಗೋಪುರಪ್ರಾಸಾದಾದಿನಿರ್ಮಾಣೇ ನಾನಾಕರ್ತೃಕತ್ವದರ್ಶನಾತ್ ನ ಚಾನುಮಾನೇನ ಕರ್ತ್ರೇಕತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ। ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾ ನಂದಾದಿಸ್ವರೂಪಧರ್ಮಜ್ಞಾನಾಸಂಭವಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಜಗದುಭಯಕಾರಣತ್ವಾಸಂಭ ವಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವೇದಾಂತವೇದ್ಯತ್ವಂ ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಂ। "ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ" (ತೈ. ಆ. ೪) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ತನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾಪನಾರ್ಥತ್ವಂ ವಿವಕ್ಷಿತಂ। ಅನ್ಯಥಾ—"ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ನೋತಿ ಪರಂ" (ತೈ. ಆ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ವೈಯರ್ಥ್ಯಪ್ರಸಂಗಃ।

ನನು—ಅಗ್ನೇಶ್ಶಿವಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ತಾಮಸೇಷು ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯತೇ ।
ರಾಜಸೇಷು ಚ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮಧಿಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿದುಃ॥
ಸಾತ್ತ್ವಿಕೇಷು ಚ ಕಲ್ಪೇಷು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮಧಿಕಂ ಹರೇಃ।
ತೇಷ್ವೇವ ಯೋಗಸಂಸಿದ್ಧಾ ಗಮಿಷ್ಯಂತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಂ ॥

ಇತಿ ಮಾತ್ಸ್ಯೇ ಶಿವಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್, "ಸತ್ತ್ವಾತ್ಸಂಜಾಯತೇ ಜ್ಞಾನಂ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ "ಬಂಧಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಚ ಯಾ ವೇತ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಾ ಪಾರ್ಥ ಸಾತ್ತ್ವಿಕೀ" ಇತ್ಯಂತೇನ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಬುದ್ಧೇರೇವ ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವ ದರ್ಶನಾತ್,

ಅಗ್ನೇಶ್ಶಿವಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ತಾಮಸಂ ಮೋಹಕಾರಕಂ ।
ತಯೋರುಪಾಸನಾದೇವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯೋ ಭವೇದ್ಧ್ರುವಂ ॥

ಇತಿ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮವಚನದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಶಿವತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ । ಅತಸ್ತತ್ಪುರಾಣಾನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಿತಸ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ವೇದಾಂತವೇದ್ಯತ್ವಂ ಕಥಮುಪಪದ್ಯತೇ? ಇತಿಚೇನ್ನ। ಶಿವ ಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವೇ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕಶ್ರುತ್ಯಭಾವಾತ್, ಕಲ್ಪಿತಪ್ರಚ್ಛನ್ನಬೌದ್ಧ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಾಚ್ಚ । ಕಿಂಚ—ತಮೋಗುಣವಿಶಿಷ್ಟದೇವತಾ ವಿಷಯಕತ್ವೇನ, ತಮೋಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಾಸಕರ್ತೃಕತ್ವೇನ, ತಮೋಗುಣಾವಸರ ಜನ್ಯತ್ವೇನ ವಾ ಶಿವಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವಂ? । ನಾದ್ಯಃ—ಋಗಾದಿಸರ್ವವೇದ ವೇದಾಂತಾನಾಮಪಿ ರುದ್ರಾಗ್ನಿಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇನ ತೇಷಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಾಪತ್ತ್ಯಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಕ್ತಿಸಂಭವಾತ್ ಬೌದ್ಧಾಗಮತ್ವಪ್ರಸಂಗಸ್ಸ್ಯಾತ್। ನ ದ್ವಿತೀಯಃ- ವ್ಯಾಸಪ್ರೋಕ್ತವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಾದೀನಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್। ನ ತೃತೀಯಃ- ಸಾತ್ತ್ವಿಕೇನ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಕಲ್ಪನೇ ತಾಮಸೇನ ಶಿವಪುರಾಣಕಲ್ಪನೇ ಚ ಮಾನಾ ಭಾವಾತ್, ಸರ್ವವೇದವೇದಾಂತಸಾರಸ್ಯೈವ ಪುರಾಣರೂಪೇಣ ವ್ಯಾಸೇನ ಪ್ರಪಂಚಿ ತತ್ವಾಚ್ಚ। ನನು ಮಾತ್ಸ್ಯೇ—

ಮಾತ್ಸ್ಯಂ ಕೌರ್ಮಂ ತಥಾ ಲೈಂಗಂ ಶೈವಂ ಸ್ಕಾಂದಂ ತಥೈವ ಚ।
ಆಗ್ನೇಯಂ ಚ ಷಡೇತಾನಿ ತಾಮಸಾನಿ ನಿಬೋಧ ಮೇ ॥
ಅಗ್ನೇಶ್ಶಿವಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ತಾಮಸಂ ಮೋಹಕಾರಕಂ ॥ ಇತಿ

ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಜಗನ್ನಾಥಂ ಮುಕುಂದಂ ವಿಷ್ಣುಮವ್ಯಯಂ ।
ವದಂತಿ ತಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾನಿ ಮತಾನಿ ವೈ ॥
ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಹ್ಯುಮಾನಾಥಂ ಶಂಕರಂ ಭೈರವಂ ಯಮಂ ।
ದುರ್ಗಾಂ ಗಣಪತಿಂ ಕಾಲಂ ವದಂತಿ ಯಾನಿ ತಾನಿ ಚ ।
ತಾಮಸಾನಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿವಿಧಾನಿ ಫಲಾನಿ ವೈ ॥
ಪಂಚ ಪೂಜಾಶ್ಚ ದೇವಾಂಶ್ಚ ತಥಾ ದೇವೀಂ ಸರಸ್ವತೀಂ ।
ವದಂತಿ ಯಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ರಾಜಸಾನಿ ಮತಾನಿ ವೈ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಮಾತ್ಸ್ಯಹಾರೀತಪಾಂಚರಾತ್ರಾದ್ಯಾಗಮಾದಿವಚನೇಷು ಶಿವಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ ಕಥಂ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ? ಸಂಹಾರಸ್ಯ ರುದ್ರಧರ್ಮತ್ವೇನ ತಾಮಸತ್ವಂ ತಸ್ಯ ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಂ ಇತಿಚೇನ್ನ । "ಅಗ್ನೇಶ್ಶಿವಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ತಾಮಸಂ ಮೋಹಕಾರಕಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಾನಾಂ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣೋಕ್ತತ್ವೇನ, ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣಸ್ಯ ತಾಮಸಪುರಾಣ ಪ್ರಕರಣಪಠಿತತ್ವೇನ ತದ್ವಾಕ್ಯಾನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ । "ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾಗ್ನಿಪರಾ ರಾಜಸಸಂಭವಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮೇ ಅಗ್ನೇಃ ರಾಜಸತ್ವನಿರೂಪಣಾತ್, ಮಾತ್ಸ್ಯಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮವಚನಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ ದ್ವಯೋರಪ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸಿದ್ಧಂ ।

ಕಿಂಚ — ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ "ಅಗ್ನಿರಗ್ರೇ ಪ್ರಥಮೋ ದೇವತಾನಾಂ" "ಯಾವಜ್ಜೀವಮಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ" "ಅರ್ಚತ ಪ್ರಾರ್ಚತ" "ತ್ರಿಯಂಬಕಂ ಯಜಾಮಹೇ" "ಅಂತರಿಚ್ಛಂತಿ ತಂ ಜನೇ" "ರುದ್ರಂ ಪರೋ ಮನೀಷಯಾ ಗೃಭ್ಣಂತಿ ಜಿಹ್ವಯಾ" "ಯೋ ವೈ ಸ್ವಾಂ ದೇವತಾ ಮತಿಯಜತೇ" (ತೈ. ಸಂ. ೨–೫–೪) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ರುದ್ರವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನಮೇವ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿ ಚೋದನಾದರ್ಶನಾತ್, ಅಕರಣೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯದರ್ಶನಾತ್, "ತ್ವಂ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮಧಿಪತಿರ್ವಿಷ್ಣುಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಮಧಿಪತಿಃ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸ್ವದೇವತೋಪಾಸನಾತಿಕ್ರಮಣೇ ನರಕಪ್ರಾಪ್ತ್ಯ್ಯಪದೇಶಾತ್, ರುದ್ರವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನಾಪರಿತ್ಯಾಗೇ ವರ್ಣಚತುಷ್ಟಯಾತೀತತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ಏತತ್ಕಲ್ಪಿತವಾಕ್ಯಾನಾಂ ವೇದವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ ವೇದವಾದಿಭಿಸ್ತಾನಿ ನಾಂಗೀಕರಣೀಯಾನಿ। "ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಚ ಕ್ಷತ್ರಂ ಚ ಉಭೇ ಭವತ ಓದನಃ" (ಕಠ ೧–೨–೨೫) "ಅತ್ತಾ ಚರಾಚರಗ್ರಹಣಾತ್" (ಬ್ರ. ಸೂ. ೧–೨–೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಸೂತ್ರೇಷು

ಸಂಹಾರಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮತ್ವೇನ ನಿರ್ದೇಶಾತ್, ತದನಂಗೀಕಾರೇ ವಿಷ್ಣೋರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ । " ರುದ್ರೋ ವಾ ಏಷ ಯದಗ್ನಿಃ ತಸ್ಯೈತೇ ತನುವೌ ಘೋರಾಽನ್ಯಾ ಶಿವಾನ್ಯಾ " " ಅಘೋರೇಭ್ಯೋಽಥ ಘೋರೇಭ್ಯಃ " ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತಸ್ಯೈವಾಘೋರಮುಖೇನ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಕರ್ತೃತ್ವಸ್ಯ ಘೋರಮುಖೇನ ಸಂಹಾರಕರ್ತೃತ್ವಸ್ಯ ಚೋಪದೇಶಾತ್ ತಸ್ಯೈವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವೇನ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ ।

ಕಿಂಚ—" ಯಾ ತೇ ರುದ್ರ ಶಿವಾ ತನೂರಘೋರಾಽಪಾಪಕಾಶಿನೀ " (ತೈ. ಸಂ. ೪—೫—೧—೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಶುದ್ಧಸಾತ್ತ್ವಿಕಶಿವಶರೀರಪ್ರಾರ್ಥನಾದರ್ಶನಾತ್, " ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ '' (ಮಾಂಡೂಕ್ಯ. ೧—೭) " ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ"(ಕೈವ. ೧—೭) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಪರಮಶಾಂತತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಕೇವಲತಾಮಸತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಕಾಲರುದ್ರಪರತ್ವಮೇವ । ಕಾಲರುದ್ರಸ್ಯಾಪಿ ಶಿವಾಂಶತ್ವೇನ ವಿಷ್ಣೋರಧಿಕತ್ವಂ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ—

ಪರಾತ್ಪರತರೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯತ್ಪರಾತ್ಪರತೋ ಹರಿಃ ।
ತತ್ಪರಾತ್ಪರತೋಽಧೀಶಸ್ತನ್ಮೇ ಮನಶ್ಶಿವಸಂಕಲ್ಪಮಸ್ತು ॥ ಇತಿ.

" ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ ಬಹ್ವೀಂ " (ಶ್ವೇ. ೪—೫)

ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಪರಮೇಶ್ವರಪ್ರಾಕೃತಶಕ್ತೇರ್ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕತ್ವಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ। ಅತಸ್ಸತ್ತ್ವಗುಣಾವಲಂಬನೇನ ನಾರಾಯಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇ ಅಯುಕ್ತತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಅಪ್ರಾಕೃತಬ್ರಹ್ಮತ್ವವಿಧಾಯಕಸರ್ವವೈದಿಕಶಾಸ್ತ್ರಭಂಗಪ್ರಸಂಗಃ ಸ್ಯಾತ್. " ಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನಪರಾಯಣಃ " ಇತಿ ಜಾಬಾಲೋಪನಿಷದಿ ಶುಕ್ಲಶರೀರರುದ್ರಧ್ಯಾನಸ್ಯೈವ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ವಿಧೇಯತ್ವೇನ ದರ್ಶನಾತ್ । ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಸೂತಗೀತಾಸು—

ಅಸ್ತಿ ರುದ್ರಸ್ಯ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಾ ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವಂ ಬಹಿಸ್ತಮಃ ।
ವಿಷ್ಣೋರಂತಸ್ತಮಸ್ಸತ್ತ್ವಂ ಬಹಿರಸ್ತಿ ರಜೋಗುಣಃ ॥
ಅಂತರ್ಬಹಿಶ್ಚ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಾ ಅಸ್ತಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ।
ರಜಸಾ ತಮಸಾಽಽಕ್ರಾಂತೌ ಬ್ರಹ್ಮನಾರಾಯಣೌ ಖಲು ॥ ಇತಿ

ಶಿವಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೇ—

ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವಗುಣೋಪೇತೋ ಬಹಿಸ್ತಾಮಸಸಂಯುತಃ ।
ಶುದ್ಧಸಾತ್ವಿಕ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಶಂಕರೋ ಲೋಕಶಂಕರಃ ॥
ಅಂತಸ್ತಾಮಸಸಂಯುಕ್ತೋ ಬಹಿಸ್ಸತ್ತ್ವಗುಣಾನ್ವಿತಃ ।
ಶುದ್ಧತಾಮಸ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ವಿಷ್ಣುಸ್ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛ್ರಿಯಃಪತಿಃ॥

ಇತಿ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣ್ವಾದೇರಪ್ಯಧಿಕತ್ವಂ । ಶಂಕರಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಶಿವರಹಸ್ಯಖಂಡೇ—

ದಶ ಶೈವಪುರಾಣಾನಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾನಿ ವಿದುರ್ಬುಧಾಃ ।
ಶ್ರದ್ಧೇಯಾನಿ ದ್ವಿಜವರೈಸ್ತೇಷಾಂ ಧರ್ಮಾಸ್ತು ತತ್ರ ಯತ್ ॥
ಸತ್ತ್ವಂ ಶುದ್ಧಂ ಸಮಾದಿಷ್ಟಂ ಸುಖಜ್ಞಾನಾಸ್ಪದಂ ತು ಯತ್।
ವಿದ್ಯೋಪದೇಷ್ಟಾ ಯೋಗಿಭ್ಯಃ ಶುದ್ಧಸ್ಫಟಿಕಸನ್ನಿಭಃ ॥
ನ ನಿದ್ರಾತಿ ಶಿವಃ ಕ್ವಾಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಪತಿಶ್ಶಿವಃ ।
ಬ್ರುವಂತ್ಯೇವಂ ಪುರಾಣಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಕಥಾಃ ಶುಭಾಃ ॥
ದಶ ಶೈವಪುರಾಣಾನಿ ಹಿಂಸಾದೋಷಪರಾಣಿ ಚ ।
ವೈಷ್ಣವಾನಿ ಚ ಚತ್ವಾರಿ ತಾಮಸಾನಿ ಮುನೀಶ್ವರಾಃ ॥
ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂ ಶ್ರುತಾ ಧರ್ಮಾಸ್ತೇಷು ತದ್ದೇವತಾ ಹರಿಃ ।
ತಮಃಕೃಷ್ಣ ಉದಾಸೀನಃ ಕೂಟಕರ್ಮವಿಶಾರದಃ ॥
ನಿದ್ರಾಲಸ್ಯಪ್ರಮಾದಾದ್ಯಾಸ್ತದ್ಗುಣಾಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ಕೃಷ್ಣೋ ವಿಷ್ಣುಃಸ್ಮೃತಶ್ಶೇಷಶಾಯೀ ಭಕ್ತವಿಮೋಹಕಃ ॥
ಬ್ರಾಹ್ಮೇ ತು ರಾಜಸೇ ವೈಶ್ಯಧರ್ಮಾಸ್ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಮತೇ ।
ದುಃಖಾಸ್ಪದಂ ರಕ್ತವರ್ಣಂ ಚಂಚಲಂ ಚ ರಜಃ ಸ್ಮೃತಂ ॥
ಗುಣತ್ರಯಸಮಾಯುಕ್ತಮಾಗ್ನೇಯಂ ಸೌರಮೇವ ಚ ।
ತಸ್ಮಾಚ್ಛೈವಾನಿ ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಪುರಾಣಾನಿ ಹಿತಾನಿ ವೈ ॥

ಇತಿ ಶಿವಪುರಾಣಾನಾಮೇವ ಸಾತ್ತ್ವಿಕತ್ವೋಕ್ತೇಃ ।

ಕಿಂಚ—ಶಿವಪುರಾಣಾನಾಂ ಕಲ್ಪಾಂತರಪ್ರಸಕ್ತಿರಿತಿಚೇತ್ ತದಸಂಗತಮೇವ । ಮಾತ್ಸ್ಯೇ—

ಪುರಾಣಂ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಕೃತಂ ।
ಅನಂತರಂ ತು ವಕ್ತ್ರೇಭ್ಯೋ ವೇದಾಸ್ತಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಗತಾಃ ॥
ಪುರಾಣಮೇಕಮೇವಾಸೀಚ್ಛತಕೋಟಿಪ್ರವಿಸ್ತರಂ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಕೃತಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣಮೇವ ದ್ವಾಪರಾಂತೇ ವೇದವ್ಯಾಸೇನ ಸಂಕೋಚ್ಯ ಚತುರ್ಲಕ್ಷಾತ್ಮನಾ ಸಂಕ್ಷೇಪಿತಮಿತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್, ಧರ್ಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ—

ಬ್ರಾಹ್ಮಮೇವ ಕೃತೇ ಚಾದ್ಯೇ ಪುರಾಣಂ ಶ್ರುತಿಸಂಮತಂ ।
ಅಷ್ಟಾದಶವಿಧಂ ತಸ್ಯ ಕೃತಂ ಕೋಟಿಪ್ರಭೇದತಃ ॥

ಇತಿ ದರ್ಶನಾಚ್ಚ। ಅತ ಏವ ಶೈವಪುರಾಣಾನಾಂ ಕಲ್ಪಾಂತರವಿಷಯತ್ವಮಿತ್ಯಸಂಗತಂ।

ನನು—ನಾರಾಯಣಸ್ಯೈವ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮವರಾಹಾದಿರೂಪೇಣ ಸಕಲ ಭೂಭಾರನಿವರ್ತಕತ್ವದರ್ಶನಾತ್ಪರಮಸಾತ್ವಿಕತ್ವಂ ತಸ್ಯೈವೋಪಪನ್ನಮಿತಿಚೇನ್ನ । ಕೌರ್ಮೇ—

ಏಕಾದಶ್ಯಾಂ ತು ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಮಾಘಮಾಸೇ ಮಹಾನಟಃ ।
ಸರ್ವಲೋಕಹಿತಾರ್ಥಾಯ ವಿಷಂ ಭುಕ್ತ್ವಾ ತತಃ ಶಿವಃ ॥
ಶಿವಯೋಗೇನ ತದ್ರಾತ್ರೌ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಚಂದ್ರಕಲಾಧರಃ ।
ಪರಿವೇಷ್ಟಿತವಿಷ್ಣ್ವಾದೀನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತತ್ಪಾದಸೇವಕಾನ್ ॥
ಉಪೋಷಿತಮಹಾಭಕ್ತಾನ್ ದ್ವಾದಶ್ಯಾಂ ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಸಮುದ್ರಮಥನೋದ್ಭೂತ ಸುಧಾಪಾನಾರ್ಥಮಾದರಾತ್ ॥
ಆಜ್ಞಾಂ ಚಕ್ರೇ ಮಹಾದೇವಸ್ಸರ್ವಲೋಕಭಯಾಪಹಃ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಅನನ್ಯಸಾಧಾರಣಕಾಲಕೂಟಭಕ್ಷಣಾಂಧಕಾಸುರಜಲಂಧರಾಸುರತ್ರಿಪುರಾಸುರವ್ಯಾಘ್ರಾಸುರಗಜಾಸುರಶೂರಪದ್ಮಾಸುರಾದಿಮಹಾದಾನವ ಸಂಹಾರಪೂರ್ವಕಭೂಭಾರನಿವರ್ತಕತ್ವದರ್ಶನಾತ್, ಅತ ಏವ ಪುರಾಣಾಗಮೇಷು ಶೈವವೈಷ್ಣವಾನಾಮೇಕಾದಶೀವ್ರತಾವಶ್ಯಕತ್ವಂ ದೃಶ್ಯತೇ । ತದುಕ್ತಂ ಶಿವಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೇ-

ಶೈವವೈಷ್ಣವಯೋರ್ಗ್ರಾಹ್ಯಮೇಕಾದಶ್ಯಾಮುಪೋಷಣಂ ।
ನಂದೀಶವಿಷ್ಣುಪ್ರಮುಖಾ ಯತೋ ವ್ರತಮಥಾಚರನ್ ॥

ಶೇಷಂ ಪ್ರಧಾನಂ ಸ್ಮಾರ್ತಾನಾಮೇಕಾದಶ್ಯಾಮುಪೋಷಣಂ ।
ಸಾಯಂಪ್ರಧಾನಂ ಶೈವಾನಾಂ ವೇದಮಾರ್ಗೈಕವರ್ತಿನಾಂ ॥ ಇತಿ.

ತಥಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಗಮೇ—

ಪ್ರದೋಷವ್ಯಾಪಿನೀ ಶೈವೀ ಸಮ್ಯಗೇಕಾದಶೀ ಸ್ಮೃತಾ।
ನಾನ್ಯಾ ಶೈವೈಃ ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯಾ ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರೈಕಶಾಸನಾತ್ ॥ ಇತಿ.

ವೀರಾಗಮೇ ಚ—

ಸರ್ವೇಷಾಂ ವೀರಶೈವಾನಾಂ ಶ್ರೌತಸ್ಮಾರ್ತಾನುವರ್ತಿನಾಂ ।
ಪ್ರದೋಷವ್ಯಾಪಿನೀ ಗ್ರಾಹ್ಯಾ ಸಮ್ಯಗೇಕಾದಶೀ ಶಿವೇ॥
ಶೈವವ್ರತಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸಾಯಂಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮೇವ ಹಿ ।
ಅನ್ಯಥಾಚರಣೇ ದೇವಿ ಪ್ರತ್ಯವಾಯೋ ಮಹಾನ್ ಭವೇತ್ ॥ ಇತಿ.

ಕಿಂಚ ಪದ್ಮಪುರಾಣಾದೀನಾಂ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಧಾನತ್ವೇಪಿ ತತ್ರಾಪಿ ಶಿವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಕಥನಾತ್ತೇಷಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । "ತ್ರೈಗುಣ್ಯವಿಷಯಾ ವೇದಾ ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯೋ ಭವಾರ್ಜುನ" ಇತಿ ಗೀತಾವಾಕ್ಯೇನ ವೇದಾನಾಮಪಿ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕತ್ವದರ್ಶನಾನ್ಮೂರ್ತಿತ್ರಯಪ್ರತಿಪಾದಕಶ್ರುತೀನಾಂ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕತ್ವ ಮುಪಪನ್ನಮಿತಿಚೇನ್ನ । "ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ" ಇತಿಶ್ರುತಿದರ್ಶನಾನ್ನಿತ್ಯ ರೂಪಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕತ್ವಮಯುಕ್ತಂ ಶ್ರೌತವಿಧೇರ್ಬಲವತ್ತ್ವಾತ್ । "ಶಿವಂ ಪ್ರಶಾಂತಮಮೃತಂ ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಂ" (ಕೈವಲ್ಯ ೧—೬) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯ ವೇದೇಷು ಪರಮಸಾತ್ತ್ವಿಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ । ವೇದಾನಾಂ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕತ್ವಕಥನಮಧಿಕಾರಿಭೇದೇನ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣಾತ್ಮಕಪರಮೇಶ್ವರೋಪಾಸನಾಪರತ್ವೇನ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ವಿವಕ್ಷಿ ತತ್ವಾದನ್ಯಾರ್ಥೋ ನ ಯುಕ್ತಃ ।

ಕಿಂಚ—ಕಿಮಿದಂ ತಾಮಸತ್ವಂ, ತಮೋಗುಣಜನ್ಯತ್ವಂ? ಸ್ವೇತರಗುಣಾ ಸಂಸೃಷ್ಟತಮೋಗುಣಜನ್ಯತ್ವಂ ವಾ? ಇತರಾನಭಿಭೂತತಮೋಗುಣಜನ್ಯತ್ವಂ? ತಮೋಗುಣಜನ್ಯತ್ವವಿಶಿಷ್ಟತ್ವಂ? ತಮೋವಿಶಿಷ್ಟಕರ್ತೃಕತ್ವಂ? ತಮೋಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಕತ್ವಂ? ತಮೋಗುಣಪ್ರಧಾನಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಂ? ಅನ್ಯದ್ವಾ?

ನಾದ್ಯಃ–ಗುಣತ್ರಯಾತೀತಪರಮೇಶ್ವರನಿಶ್ವಸಿತರೂಪಾಣಾಂ ವೇದಾನಾಂ ಅನಿತ್ಯತ್ವ ಮೋಹಕತ್ವಪೌರುಷೇಯತ್ವಾದಿಪ್ರಸಂಗಾತ್. ಸರ್ವಚಿದಚಿತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕಪ್ರಧಾನಜನ್ಯತ್ವೇನ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಾದೀನಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನಚ ತಮೋಮಾತ್ರಜನ್ಯತ್ವಂ. ಏಕಸ್ಯ ಅನಾರಂಭಕತ್ವೇನಾಸಿದ್ಧೇಃ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ– ಸರ್ವಸ್ಯಗುಣಸ್ಯ ಗುಣಾಂತರಯುಕ್ತಸ್ಯೈವ ಜನಕತ್ವೇನ ಇತರಾಸಂಸೃಷ್ಟತಮೋಗುಣ ಜನ್ಯತ್ವಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ನ ತೃತೀಯಃ—"**ಯದಾ ತಮಸ್ತನ್ನ ದಿವಾ ನ ರಾತ್ರಿರ್ನಸನ್ನಚಾಸಚ್ಛಿವ ಏವ ಕೇವಲಃ**" (ಶ್ವೇ. ೪—೧೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ನಿತ್ಯಶುದ್ಧತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತೇರಸಿದ್ಧೇಃ । ನ ಚತುರ್ಥಃ—

ಅಷ್ಟಾದಶಪುರಾಣಾನಾಂ ಕರ್ತಾ ಸತ್ಯವತೀಸುತಃ ।
ಆಖ್ಯಾನೈಶ್ಚಾಪ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನೈರ್ಗಾಥಾಭಿಃ ಕಲ್ಪಶುದ್ಧಿಭಿಃ ॥
ಪುರಾಣಸಂಹಿತಾಂ ಚಕ್ರೇ ಪುರಾಣಾರ್ಥವಿಶಾರದಃ ॥

ಇತಿ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣವಚನಾದ್ವ್ಯಾಸಕೃತಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪುರಾಣಾನಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಾಭಾವಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ ತ್ವದಭಿಮತಾನಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, ತುಲ್ಯನ್ಯಾಯತ್ವಾಚ್ಚ । ನ ಪಂಚಮಃ—ರುದ್ರಸ್ಯ ಸಂಹಾರಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಸಂಹಾರಸ್ಯ ತಮೋಗುಣಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದಿತಿಚೇನ್ನೈವಂ । ವಿಷ್ಣೋಃ ಸಂಹಾರಕತ್ವಾಭಾವೇನಾನೀಶ್ವರತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, "**ಯಾ ತೇ ರುದ್ರ ಶಿವಾ ತನೂಃ**" (ತೈ. ಸಂ. ೪–೫–೧–೧) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಶಿವಶರೀರಸ್ಯ ತಾಮಸತ್ವನಿಷೇಧಾಚ್ಚ । "**ತ್ರೈಗುಣ್ಯವಿಷಯಾ ವೇದಾಃ**" (ಗೀತಾ. ೨—೪೫) ಇತ್ಯನೇನ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇನ ಗುಣವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಂ ನ ಯುಕ್ತಂ ।

ನನು—"ತಮೋಗುಣಪ್ರಚುರೇಷು ಕಲ್ಪೇಷು ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಕೃತ ಪುರಾಣಾನಿ ತಾಮಸಾನಿ, ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಾಚ್ಛಿವಸ್ಯಾಪಿ ತಾಮಸತ್ವಂ" ಇತಿಚೇನ್ನ । ತಾಮಸೇಷು ಕಲ್ಪೇಷು ಚತುರ್ಮುಖಕೃತಾನಾಂ ಪುರಾಣಾನಾಮಸ್ಮಿನ್ ವರ್ತಮಾನೇ ಶ್ವೇತವರಾಹಕಲ್ಪೇ ಅನುವರ್ತಮಾನತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್, ಅಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ಕಲ್ಪೇ ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತಿತಮೇನ ವ್ಯಾಸೇನ ಇದಾನೀಂ ಪುರಾಣಕರಣಸ್ಯ ಶ್ರೂಯಮಾಣತ್ವಾಚ್ಚ । ತದುಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣೇ—

ವೈವಸ್ವತಾಂತರೇ ತಸ್ಮಿನ್ ದ್ವಾಪರೇಷು ಪುನಃ ಪುನಃ ।
ವೇದವ್ಯಾಸೋಽವತೀರ್ಣೋಽಭೂದಷ್ಟಾವಿಂಶತಿಸತ್ತಮಃ ॥ ಇತಿ.

ವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಪರಾಶರಾತ್ಮಜಸ್ಯ ವ್ಯಾಸಸ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಮಾನಸರ್ವಪುರಾಣಕರ್ತೃತ್ವಂಚ ತತ್ರೈವ ಶ್ರುತಂ "**ಪುರಾಣಸಂಹಿತಾಂ ಚಕ್ರೇ ಪುರಾಣಾರ್ಥವಿಶಾರದಃ**" ಇತಿ ।

ತಾನ್ಯಷ್ಟಾದಶಪುರಾಣಾನಿ ತತ್ರೈವ ಗಮಯಿತ್ವಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಕ್ರಮ ಉಕ್ತಃ —"**ಏತದ್ವೈಷ್ಣವಸಂಜ್ಞಂ ವೈ ಪಾದ್ಮಸ್ಯ ಸಮನಂತರಂ ।**" ಇತಿ । ಏವಂ ಸಮಸ್ತಾ ಅಪಿ ವರ್ತಮಾನಕಲ್ಪಸ್ಥಾ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಾ ರಘುವಂಶಾದಿಸಂಭವತ್ವಾತ್, ದಕ್ಷಾಧ್ವರಧ್ವಂಸಾದೀನಾಮೇತತ್ಕಲ್ಪಮಧ್ಯಸ್ಥತ್ವಾತ್, ಏತತ್ಕಲ್ಪಸ್ಥಶೈವವೈಷ್ಣವಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಾಮೇತತ್ಕಲ್ಪಜಾತೇನಾಷ್ಟಾವಿಂಶತಿತಮೇನ ವೇದವ್ಯಾಸೇನ ಕೃತಾನಾಂ ಪುರಾಣಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ ಬಲಾಬಲಚಿಂತಾಯಾಂ ಬಹುಕಾಲವ್ಯವಹಿತಾನಾಂ ತಾಮಸಾದಿಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪನೋಪನ್ಯಾಸೋ ನಿರರ್ಥಕಃ ।

ನನು—"ಪುರಾಣಕಾರಾಣಾಂ ಪುರಾಣಕರ್ತೃತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸಕಾಶಾತ್ಪುರುಷಾರ್ಥಾನಧಿಗಮ್ಯೈವ" ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಸತ್ಯಂ । ತತ್ರಾತೀತಕಲ್ಪಸ್ಥಾಃ ಪುರಾಣಾರ್ಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಪುರಾಣಕಾರೈಶ್ಚ ತಥೈವ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂತೇ. ಯಥಾ ಪದ್ಮಕಲ್ಪೇ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಸ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹಃ । ಯೇ ತು ವರ್ತಮಾನ ಕಲ್ಪಸ್ಥಾಃ ಪುರಾಣಾರ್ಥಾ ರಾಮಕೃಷ್ಣವರಾಹಾವತಾರಪ್ರಭೃತಯಃ, ತಥಾ ಕಾಲಕೂಟಭಕ್ಷಣದಕ್ಷಾಧ್ವರಧ್ವಂಸಾದಯಃ ತೇಽಪಿ ಏತತ್ಕಲ್ಪಸ್ಥತ್ವೇನೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಪದಿಶ್ಯಂತೇ; ಪುರಾಣಕಾರೈರಪಿ ತಥೈವ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂತೇ । ತೇಷಾಂ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧೇ ಸ್ವಾಭಿಮತಪುರಾಣಾಧಿಕ್ಯನಿರ್ಣಯಹೇತುತ್ವಂ ನಿರರ್ಥಕಂ । ಬಹುಕಾಲವ್ಯವಹಿತಾನಾಮತೀತಕಲ್ಪಾನಾಂ ಸಾತ್ತ್ವಿಕತಾಮಸತ್ವಾದ್ಯುಪನ್ಯಾಸಃ ಕುತ್ರ ಕೇನ ಸಂಗತ ಇತಿ ನ ಜಾನೀಮಃ ।

ನಾಪಿ ಷಷ್ಠಃ—ರುದ್ರಸಂಬಂಧಿನೋ ಘೋರಶರೀರಸ್ಯ ಸಂಹಾರಕತ್ವೇನ ತಮೋವಿಶಿಷ್ಟತ್ವೇಽಪಿ ತಚ್ಛರೀರಿಣಃ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ತಮೋಽತೀತತ್ವಾತ್ । ತಥಾಚ ಕೈವಲ್ಯೇ.—

"**ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ ತ್ರಿಲೋಚನಂ ನೀಲ ಕಂಠಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ । ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತ ಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ॥**" (ಕೈ. ೧—೭) ಇತಿ । ಯದ್ಯಪಿ ದೇವ ದತ್ತಾದೌ . ತಮೋಗುಣಪ್ರಧಾನಶರೀರಾದಿವಿಶಿಷ್ಟೇ ತಾಮಸತ್ವವ್ಯವಹಾರೋ ದೃಷ್ಟಃ । ತಥಾಪಿ ತತ್ರ ತನ್ಮಾತ್ರವಿಶಿಷ್ಟತ್ವೇನ ತಥಾ ವ್ಯವಹಾರಃ । ಪ್ರಕೃತೇ ತು ಪರಮೇಶ್ವರಸಂಬಂಧಿನಾಂ ತಮೋಽತೀತಾನಾಮಲೌಕಿಕಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಾಣಾಮನೇ

ಕೇಷಾಂ ವಿಗ್ರಹಾಣಾಂ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ನ ತಥಾ । "ಸ್ಥಿರೇಭಿರಂಗೈಃ ಪುರುರೂಪ ಉಗ್ರೋ ಬಭ್ರುಃ ಶುಕ್ಲೇಭಿಃ ಪಿಪಿಶೇ ಹಿರಣ್ಯೈಃ" (ಋಗ್ವೇದ ೨-೭-೧೩) ಇತ್ಯತ್ರ ಶುಕ್ಲೇಭಿರಿತಿ ಶುಕ್ಲಶಬ್ದೇನ ಸತ್ತ್ವಮಯತ್ವಮುಚ್ಯತೇ । "ಲೋಹಿತ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು ೧೦) ಇತ್ಯಾದಿವತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ವಿಷ್ಣ್ವಾಧಿಕ್ಯವಾದಿನಾಂ ಮತೇ ತಮೋವಿಶಿಷ್ಟವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇನ ವೈಷ್ಣವಾದಿಪುರಾಣಾನಾಮಪಿ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ । ಕಥಮನ್ಯಥಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ಭೂಭಾರಹರಣಾಯ ಯಾದವ ಕೌರವದೈತ್ಯಾದಿಸಂಹಾರಕತ್ವಂ? ಕಥಂ ವಾ ದೈತ್ಯವ್ಯಾಮೋಹನಾಯ ಮಹಾಮೋಹಾಖ್ಯಪುರುಷರೂಪೇಣ ದೈತ್ಯವ್ಯಾಮೋಹಕಬುದ್ಧಜಿನಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಣೇತೃತ್ವಂ? ತದುಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣೇ—

"ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಭಗವಾಂಸ್ತೇಭ್ಯೋ ಮಹಾಮೋಹಶರೀರತಃ ।
ಸಮುತ್ಪಾದ್ಯ ದದೌ ವಿಷ್ಣುಃ ಪ್ರಾಹ ಚೇದಂ ಸುರೋತ್ತಮಾಃ ॥

ಮಾಯಾಮೋಹೋಽಯಮಖಿಲಾನ್ ದೈತ್ಯಾಂಸ್ತಾನ್ ಮೋಹಯಿಷ್ಯತಿ ।
ತತೋ ವಧ್ಯಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ವೇದಮಾರ್ಗಬಹಿಷ್ಕೃತಾಃ ॥" ಇತಿ.

ನಹಿ ಸ್ವಸ್ಯ ತಾಮಸತ್ವಾಭಾವೇ ಮಹಾಮೋಹಾಖ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಮುಪಪದ್ಯತೇ; ಸ್ವಸ್ಯ ಮೋಹಿನೀಶರೀರಸ್ಯ ತಾಮಸತ್ವಾತ್ ।

ನನು—ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಂ ತಮೋಗುಣಸಾಹಿತ್ಯೇಽಪಿ ತಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವೇನಾಭಿಭೂತತ್ವಾನ್ನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ, ರುದ್ರಸ್ಯ ತು ತಮಸಾಭಿಭೂತತ್ವಾತ್ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟತಯಾ ಸಂಹಾರಕರ್ತೃತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಸಪ್ತಮಃ ಪಕ್ಷಃ ಕಕ್ಷೀಕ್ರಿಯತಾಂ—ಇತಿಚೇನ್ನೈವಂ । ಶತ್ರುಸಂಹಾರಮಾತ್ರಪ್ರಯೋಜನಪ್ರವೃತ್ತೇಷು ನೃಸಿಂಹಾದ್ಯವತಾರೇಷು ತತ್ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಶಿವಸ್ಯ ನಿರಸ್ತತಮಸ್ಕತ್ವಾದ್ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕಸತ್ವಾಚ್ಚ ।

ನಾಂತ್ಯಃ—ಯಸ್ಸಂಹಾರಕರ್ತಾ ಸ ತಾಮಸಃ—ತಸ್ಯಾಪಿ ಕಶ್ಚಿತ್ಸಂಹಾರಕೋಽಸ್ತಿ ನ ವಾ? ಅಸ್ತಿ ಚೇತ್ತಾಮಸತ್ವೇಽಪಿ ಸ ಏವ ಸರ್ವಾಧಿಕಃ ಸರ್ವಸಂಹಾರಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾತ್ । ನಾಸ್ತಿ ಚೇದಯಮೇವ ತಾಮಸಸ್ಸರ್ವಾಧಿಕ ಇತಿ ತಾಮಸತ್ವಂ ಸರ್ವಸಂಹಾರಕರ್ತೃತ್ವಂ ಸರ್ವಾಧಿಕತ್ವೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಮಿತಿ ವಿರುದ್ಧೋ ಹೇತುಃ । ತಸ್ಮಾದ್ರುದ್ರಸ್ಸರ್ವಾಧಿಕಃ ಸರ್ವಸಂಹರ್ತೃತ್ವಾತ್, ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಜೀವವತ್

ನ ಚಾಪ್ರಯೋಜಕೋ ಹೇತುಃ—ಪ್ರಬಲದುರ್ಬಲಭಾವಂ ವಿನಾ ಬಾಧ್ಯಬಾಧಕ ಭಾವಸ್ಯೈವಾಸಂಭವಾತ್ । ಸಾತ್ತ್ವಿಕಸ್ಯ ಬಾಧ್ಯತ್ವೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಂಹಾರಂ ಪ್ರತಿ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ । "ಮೃದು ಸರ್ವತ್ರ ಬಾಧ್ಯತೇ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ನ ಚ ಸಾಧ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ—"ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರಃ" ಇತಿ ಪಕ್ಷೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ । ತದನು ಗ್ರಾಹಕತ್ವಾದನುಮಾನಸ್ಯ ನ ಸಿದ್ಧಸಾಧನತ್ವಂ।

ಏವಂ ಸಾತ್ತ್ವಿಕತ್ವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ವಿಕಲ್ಪ್ಯ ದೂಷಣೀಯಂ । ಕಿಂಚ–ವಿಷ್ಣ್ವಾಧಿಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಾಂ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಾದಿಪುರಾಣಾನಾಂ ಸಾತ್ತ್ವಿಕತ್ವ ಪ್ರಸಂಗಃ ಸ್ಯಾತ್, ರುದ್ರಾಧಿಕ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಾಂ ಪಾದ್ಮಪುರಾಣಾದೀನಾಂ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಪದ್ಮಪುರಾಣೇ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಖಂಡಾಭ್ಯಾಂ ಹರಿಹರ ಯೋರಾಧಿಕ್ಯವರ್ಣನಾತ್, ತದಂಶೇ ತಾಮಸತ್ವಮಿಷ್ಟಮಿತಿಚೇತ್—ರಾಮಾಯಣ ಭಾಗವತಾದಾವಪಿ ತದಂಶೇ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ರಾಮಾಯಣಬಾಲಕಾಂಡೇ– "ತ್ವಾಂ ವೈ ಧಾರಯಿತುಂ ವೀರ ನಾನ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಶೂಲಿನಃ ।" ಇತಿ. "ಉಮಾಪತಿಃ ಪಶುಪತಿಸ್ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕೃತಃ" ಇತಿ ಯುದ್ಧಕಾಂಡೇ । "ಏತದಸ್ತ್ರಬಲಂ ಘೋರಂ ಮಮ ವಾ ತ್ರ್ಯಂಬಕಸ್ಯ ವಾ" ಇತಿ ಉತ್ತರ ಖಂಡೇಚ । ಕೈಲಾಸಯಾತ್ರಾರಾವಣನಿಗ್ರಹೇಂದ್ರಜಿದನುಗ್ರಹಾದಿವರ್ಣನಸ್ಯ ಬಹು ತರತ್ವಾತ್ ರಾವಣವಿನಾಶಾರ್ಥಸ್ಯ ರುದ್ರಾಗ್ನಿನಿಮಿತ್ತತ್ವವರ್ಣನಾತ್ತಸ್ಯಾಪಿ ತಾಮಸತ್ವಪ್ರತೀತೇಃ । ತಸ್ಮಾಚ್ಛಿವಪುರಾಣಾನಾಂ ತಾಮಸತ್ವಕಲ್ಪನೇ ವೇದಬಾಹ್ಯ ಬೌದ್ಧಪ್ರಸಂಗಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಲಮತಿವಿಸ್ತರೇಣ ।

ಅತ್ರ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣೇ ಶೈವದೀಕ್ಷಿತಾನಾಂ ಪರಮೈಕಾಂತಿನಾಂ ಭಕ್ತಾನಾಂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋರ್ಭೇದಾಭೇದೋ ನಿರೂಪಿತಃ । "ಬ್ರಹ್ಮವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ" (ಮುಂ. ೩—೨—೯) "ಈಶಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತತ್ರೈಕೀಭವಂತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಾವುಪಾಸ್ಯೋಪಾಸಕಯೋರಭೇದಸಿದ್ಧಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । ದ್ವಿತೀಯಾಧಿ ಕರಣೇ—ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಸವಿಶೇಷತ್ವಂ, ಜಗದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋಃ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯವಸರೇ ಭಿನ್ನತ್ವಂ, ಲಯಾವಸರೇ ನದೀಸಮುದ್ರವದಭಿನ್ನತ್ವಂ ನಿರೂಪಿತಂ । ತೃತೀಯಾಧಿಕರಣೇ—ಪರಮೇಶ್ವರಾವಿರ್ಭೂತಭೇದಾಭೇದಬೋಧಕವೇದವೇದಾಂತಾಗಮಶಾಸ್ತ್ರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ದರ್ಶಿತಂ ।

॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಂ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣಂ ॥

॥ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಂ ॥ ೪ ॥

ಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಾವಿರ್ಭೂತವೇದವೇದಾಂತಾನಾಮಿಂದ್ರೋಪೇಂದ್ರಚಂದ್ರಾದಿನಾನಾದೇವತಾಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇನ ಸರ್ವದಾ ನ ಪರಶಿವೈಕಪರತ್ವಮಿತಿ ಶಂಕಾಯಾಂ ತದತಿವ್ಯಾಪ್ತಿನಿವಾರಣಾಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ತತ್ರೈವ ಸಿಂಧುಪ್ರವಾಹನ್ಯಾಯೇನ ಸಮನ್ವಯಾದವ್ಯಭಿಚಾರ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಾಧಿಕರಣಮಾರಭ್ಯತೇ—

॥ ೪ ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್ ॥

ತಚ್ಛಬ್ದೇನ—ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ ಸರ್ವಕಾರಣಂ ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಂ ಪೂರ್ವನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮೈವ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ । ತುಶಬ್ದೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಾಂತರಂ ನಿರಸ್ಯತೇ । ಸಮನ್ವಯಶಬ್ದೇನ ತದಂತರ್ಭೂತಚಂದ್ರೋಪೇಂದ್ರದಿನೇಂದ್ರಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಸ್ಥೂಲಾರುಂಧತೀನ್ಯಾಯೇನ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗೈಃ ತತ್ರೈವ ತಾತ್ಪರ್ಯಮುಪದಿಶ್ಯತೇ । ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಾಂತರನಿರಾಕರಣಪೂರ್ವಕಂ ಸರ್ವವೇದಾಂತೈಃ ಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗೋಪೇತೈಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಃ ।

ಅತ್ರ ಸರ್ವವೇದವೇದಾಂತಾಗಮವಾಕ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯಃ—"ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) "ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ" (ಶ್ವೇತಾ. ೩—೨) "ಅಸಂಖ್ಯಾತಾಸ್ಸಹಸ್ರಾಣಿ, ಸ್ಮರ್ಯತೇ ನ ಚ ದೃಶ್ಯತೇ" (ತೈ. ಆರ. ೧—೧೨) "ದೇವಾ ಹ ವೈ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಗಮನ್, ತೇ ದೇವಾ ರುದ್ರಮಪೃಚ್ಛನ್ ಕೋ ಭವಾನಿತಿ, ಸೋಽಬ್ರವೀತ್ ಅಹಮೇಕಃ ಪ್ರಥಮಮಾಸಂ ವರ್ತಾಮಿ ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಚ ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮತ್ತೋ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಇತಿ। ಸೋಽಂತರಾದಂತರಂ ಪ್ರಾವಿಶತ್" (ಅಥರ್ವಶಿರಃ. ೧) "ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷಂ ಕೃಷ್ಣಪಿಂಗಳಂ। ಊರ್ಧ್ವರೇತಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಯ ವೈ ನಮಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು—೧೨) "ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ"(ಕಠ. ೧-೨-೧೫)ಇತಿ.

ಭೇದಾಭೇದವಿಧಾಯಕಸರ್ವವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಸರ್ವಜಗದುಭಯಕಾರಣ ಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಂ ಕರ್ಮಶೇಷಭೂತೇಂದ್ರೋಪೇಂದ್ರಾದಿನಾನಾದೇವತೋಪಾಸನಪರತ್ವಂ ವಾ? ತದುಪಾದಾನಭೂತಪ್ರಧಾನಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಂ ವಾ? ಇತಿ ಬಹುಧಾ ಸಂದಿಹ್ಯತೇ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ತು—ನ ಸರ್ವಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಶಿವಸ್ಯ ಸರ್ವವೇದಾಂತಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ ಸಂಭವತಿ, ತೇಷಾಂ ವಿಧಿಪರತ್ವಾತ್। ಉಭಯಪರತ್ವೇ ವಾಕ್ಯಭೇದಾಪತ್ತಿಃ। ಜಗದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವದರ್ಶನಾದನುಮಾನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿರುಪಪದ್ಯತೇ. ತಸ್ಮಾನ್ನ ವೇದಾಂತೈಕಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ।

ಕಿಂಚ—ನಾನಾದೇವತೋಪಾಸನಪರತ್ವಮಪಿ ಯುಕ್ತಂ। "ಅಗ್ನಿರಗ್ರೇ ಪ್ರಥಮೋ ದೇವತಾನಾಂ" "ಅಸಾವಾದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ" "ನಾರಾಯಣಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿದರ್ಶನಾತ್।

ಅಪಿಚ—"ಸೈಷಾ ವಿಚಿತ್ರಾ ಸುದೃಢಾ ಬಹ್ವಂಕುರಾ ಸ್ವಯಂ ಗುಣಭಿನ್ನಾ ಅಂಕುರೇಷ್ವಪಿ ಗುಣಭಿನ್ನಾ ಸರ್ವತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಶಿವರೂಪಿಣೀ" "ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಂ ಬಹ್ವೀಂ ಪ್ರಜಾಂ ಜನಯಂತೀಂ ಸರೂಪಾಂ" (ಶ್ವೇ. ೪—೫) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವದೇವತಾಮಯತ್ವಸ್ಯ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯೈವ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ತತ್ಪರತ್ವಮಪಿ ಯುಕ್ತಂ।

ಕಿಂಚ—"ಅಯಂ ಘಟಃ, ಅಯಂ ಪಟಃ" ಇತ್ಯಾದಿಲೋಕವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಪರಂಪರಾವೃದ್ಧವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ ನಿರಸ್ತಸಮಸ್ತೋಪದ್ರವಸರ್ವಮಂಗಲಾಧಾರಸಿದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೇ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವಯೋಃ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ತದುಭಯದೋಷವಾರಣಾಯ ವೇದಾಂತಾನಾಂ ವಿಧ್ಯುಪಾಸನಪರತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ। ಅಥವಾ ಕರ್ತೃದೇವತಾಪ್ರತಿಪಾದನದ್ವಾರಾ ಕರ್ಮಪರತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಂ। ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ—

(ರಾದ್ಧಾಂತಸ್ತು) ವೇದಾಂತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಧ್ಯಾನವಿಧಿಪರತ್ವಂ ಚೋಪಪದ್ಯತೇ। ಅತೋ ನ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ. ತದುಭಯವಿಧೇರ್ದರ್ಶನಾತ್। ತಥಾಹಿ—ಉಪಕ್ರಮಾದಿಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗೇನ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವಂ। "ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ" (ಬೃಹ. ೨—೪—೫) ಇತ್ಯಾದಿಷು ತದ್ಧ್ಯಾನವಿಧಿಪರತ್ವಂ ಚ ದೃಶ್ಯತೇ।

ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾವಭ್ಯಾಸೋಽಪೂರ್ವತಾ ಫಲಂ ।
ಅರ್ಥವಾದೋಪಪತ್ತೀ ಚ ಲಿಂಗಂ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯೇ ॥

ಇತಿಸ್ಮೃತಾವುಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿಭಿರ್ವೇದಾಂತತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯಃ ಶ್ರವಣ ಮಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ ।

ಅಜ್ಞಾನಪ್ರಭವಂ ದುಃಖಂ ಜ್ಞಾನಂ ತಸ್ಯ ನಿವರ್ತಕಂ ।
ಸರ್ವವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಶ್ರವಣಂ ತತ್ಪ್ರವರ್ತಕಂ ॥

ಶ್ರವಣಂ ನಾಮ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಪರಾತ್ಪರೇ ।
ಉಪಕ್ರಮಾದಿಭಿರ್ಲಿಂಗೈಃ ಕೃತಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯಃ ॥

ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾವೇಕಂ ಲಿಂಗಂ । "ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮಃ । "ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಿಮೈ ತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ" (ಛಾಂ. ೬—೯—೪) ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಃ । ಪುನಃ "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಇತ್ಯಭ್ಯಾಸಃ । "ತಂ ತ್ವೌಪನಿಷದಂ ಪುರುಷಂ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ" (ಬೃ. ೩—೯—೨೬) ಇತಿ ಮಾನಾಂತರಾಗಮ್ಯತ್ವೇನಾಪೂರ್ವತ್ವಂ । "ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ" (ಛಾಂ. ೬—೧—೩) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ಫಲಂ । "ಸೇಯಂ ದೇವತೈಕ್ಷತ ಹಂತಾಹಮಿಮಾಸ್ತಿಸ್ರೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇ ನಾತ್ಮನಾಽನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣೀತಿ" (ಛಾಂ. ೬—೩—೨) ಇತ್ಯಾದಿಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಸಂಹಾರತಿರೋಧಾನಾನುಗ್ರಹಾದಿಪಂಚಕೃತ್ಯಾನ್ಯರ್ಥವಾದಾಃ । "ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್" (ಛಾಂ. ೬—೧—೪) ಇತಿ ಮೃದಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತಾ ಉಪಪತ್ತಯಃ. ಏವಮನ್ಯತ್ರಾಪಿ ।

ನಾರಾಯಣೀಯೇ—"ಅಣೋರಣೀಯಾನ್ ಮಹತೋ ಮಹೀಯಾನ್" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮಃ । "ಸರ್ವೋಹ್ಯೇಷ ರುದ್ರಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೬) ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಃ । "ಯಃ ಪರಸ್ಸ ಮಹೇಶ್ವರಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) "ಅಂಬಿಕಾಪತಯ ಉಮಾಪತಯೇ ಪಶುಪತಯೇ ನಮೋ ನಮಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೮) ಇತ್ಯಾದ್ಯಭ್ಯಾಸಃ । "ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ

ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯಾದೌ ವಿಶ್ವಾಧಿಕತ್ವಾದೇರ್ಮಾನಾಂತರಾಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದಪೂರ್ವತಾ । **"ಪರಾಮೃತಾತ್ಪರಿಮುಚ್ಯಂತಿ ಸರ್ವೇ"** (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತಿ ಫಲಂ । **"ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಂ"** (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೧) ಇತ್ಯರ್ಥವಾದಃ । **"ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಂ ನಾಪರಮಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್"** (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತ್ಯುಪಪತ್ತಿಃ । ಏವಂ ಸರ್ವವೇದಾಂತೇಷು ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ । ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವರೂಪವ್ಯಾವರ್ತಕತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣತ್ರಯೇಣ ಸರ್ವವೇದಾಂತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ । ರೂಪಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾರಣಸ್ಯ ನೇತ್ರಸ್ಯ ದ್ರವ್ಯಸಿದ್ಧಿವತ್, ವಿಧಿಪರತ್ವೇನ ವೇದಾಂತಾನಾಂ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿಃ । ತಸ್ಮಾನ್ನೋಭಯಪರತ್ವವಿರೋಧಃ । **"ನೈಷಾ ತರ್ಕೇಣ ಮತಿರಾಪನೇಯಾ"** (ಕಠ. ೧—೨—೯) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾಽನುಮಾನಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ನಿರಸ್ತತ್ವಾತ್, ಅನುಮಾನೇನ ಕರ್ತ್ರೇಕತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯಭಾವಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ನಾನುಮಾನಂ ವಿಧೀಯತೇ ।

"ವಿಶ್ವಂ ಭೂತಂ ಭುವನಂ ಚಿತ್ರಂ ಬಹುಧಾ ಜಾತಂ ಜಾಯಮಾನಂ ಚ ಯತ್ । ಸರ್ವೋ ಹ್ಯೇಷ ರುದ್ರಸ್ತಸ್ಮೈ ರುದ್ರಾಯ ನಮೋ ಅಸ್ತು" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೬) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವಜಗದುಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾಜ್ಜಗನ್ಮಯತ್ವಂ। **"ಉಮಾಸಹಾಯಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಪ್ರಭುಂ"** ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ **"ಸ ಏವ ವಿಷ್ಣುಸ್ಸ ಪ್ರಾಣಸ್ಸ ಕಾಲೋಽಗ್ನಿಸ್ಸ ಚಂದ್ರಮಾಃ । ಸ ಏವ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಭೂತಂ ಯಚ್ಚ ಭವ್ಯಂ ಸನಾತನಂ । ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತಂ ಮೃತ್ಯುಮತ್ಯೇತಿ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿಮುಕ್ತಯೇ ॥"** (ಕೈ. ೧—೯) ಇತ್ಯಂತೇನ ಪರಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸರ್ವದೇವತಾಮಯತ್ವಮುಕ್ತ್ವಾ ತದುಪಾಸನಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಹೇತುತ್ವೋಪದೇಶದರ್ಶನಾತ್, **"ಯೋ ರುದ್ರೋ ಅಗ್ನೌ"** (ತೈ. ಸಂ ೫—೫—೯) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಸ್ಯೈವ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಸರ್ವದೇವತಾಮಯತ್ವಾದಿಕಂ ತಸ್ಯೈವ ಸಿದ್ಧಂ ।

ಉತ್ತಮಮಧ್ಯಮಾಧಮಾಧಿಕಾರಿಭೇದೇನ ನಾನಾದೇವತೋಪಾಸನಂ ನ ವಿರುದ್ಧಂ । **"ಭೇದಾಭೇದಾತ್ಮಿಕಾ ಶಕ್ತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಾ ಸನಾತನೀ"** ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ಶಕ್ತೇರ್ವಹ್ನಿಶಕ್ತೇರಿವ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವೋಪದೇಶಾತ್, ನಿರಧಿಷ್ಠಾನಶಕ್ತೇರಭಾವಾತ್, ಶಕ್ತಿಶಕ್ತಿಮತೋರಭೇದಾಚ್ಚ ತತ್ಕರ್ತೃತ್ವಂ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಂ ಚ ತಸ್ಯೈವೋಪಪನ್ನಮಿತಿ ನ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಂ ।

ಪುತ್ರಾದಿಕುಶಲವಾರ್ತಾಶ್ರವಣವತ್ ಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುತ್ವ ದರ್ಶನಾತ್ ನ ವೃದ್ಧವ್ಯಾಪಾರಸ್ಯೈವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ । ಬಾಲಾನಾಂ ಮಾತಾ ಪಿತ್ರಾದಿಭಿಃ "ಅಯಂ ಘಟಃ, ಅಯಂ ಪಟಃ" ಇತಿ ನಿರ್ದೇಶೇನ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇಸ್ಸಂಭವಾತ್, ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಜ್ಞೈಃಸ್ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಣಾಂ ತದುಪದೇಶೇನ ಸರ್ವಾರ್ಥಜ್ಞಾನದರ್ಶನಾತ್ । ತಸ್ಮಾದ್ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಂ ।

ನನು—"ಸಿದ್ಧಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಯೋಜನಾದರ್ಶನಾದ್ವೇ ದಾಂತಾನಾಂ ಕರ್ಮವಿಧಿಶೇಷತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ, ನ ಚ ಪಾಶನಿವೃತ್ತಿಃ ಫಲಂ। ಸ ಚ ಪಾಶಃ ತದ್ಭಿನ್ನೋ ವಾ ತದಭಿನ್ನೋ ವಾ? ಪುನಸ್ಸ ಸತ್ಯೋ ವಾ ಮಿಥ್ಯಾ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ– ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಶಿವಾದ್ವೈತಹಾನೇಃ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಮಾಯಾಪಾಶಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಾ ತ್ಸರ್ವದಾ ಸಂಸಾರಾಪತ್ತ್ಯಾ ಮುಕ್ತೇರಸಂಭವಾತ್ । ಮಾಯಾನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ನ ಕೋಽಪಿ ಯತ್ನಂ ಕುರ್ಯಾತ್। ಅತಏವ ನ ತೃತೀಯಃ। ನಾಂತ್ಯಃ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ಮುಮುಕ್ಷುಪ್ರವೃತ್ತ್ಯಸಂಭವಾತ್, ಬಂಧಮೋಕ್ಷದಶಾಯಾಂ ವೈಷಮ್ಯಾಭಾವಾಚ್ಚ। ಸರ್ವಥಾ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ನಸಂಭವತಿ ಇತಿ ಚೇನ್ನ ।

ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕಪಾಶಸ್ತು ಪರಮೇಶ್ವರಾದ್ಭಿನ್ನ ಏವ । ತಸ್ಮಾತ್ತನ್ನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಚಿಚ್ಛಕ್ತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಶಿವಾದ್ವೈತಹಾನಿರ್ನ ಸಂಭವತಿ । ಮಾಯಾಪಾಶಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ನಾನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಂಗಃ. ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಮತಾಂಗೀಕಾರಾತ್ । ನ ಚ ತತ್ರ ಮಾನಾಭಾವಃ—"**ಬ್ರಹ್ಮವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ**" (ಮುಂಡಕ. ೩-೨-೯) "**ಬ್ರಹ್ಮಭವನಕಾಮೋ ಬ್ರಹ್ಮವೇದನಂ ಕುರ್ಯಾತ್**" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣಸದ್ಭಾವಾತ್ ! ಅವಿದ್ಯಾಯಾ ಮೋಹಾಕಾರತ್ವೇನ ಚಿಚ್ಛಕ್ತೇರ್ಭಿನ್ನತ್ವಾತ್ತ ನ್ನಿವೃತ್ತಿಶ್ಶಿವೋಪಾಸನೇನೈವ ಸಂಭವತ್ಯೇವ । ನಿವೃತ್ತಿರ್ನಾಮ ತತ್ಕಾರಣೀಭೂತ ಚಿಚ್ಛಕ್ತೌ ಲಯಃ "ನಾಶಃ ಕಾರಣಲಯಃ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾತ್ । ಚರಾಚರಪ್ರಪಂಚ ಸ್ಯೋಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾದವಿದ್ಯಾಯಾಸ್ತನ್ನಿವೃತ್ತಿಃ ಕದಾಪಿ ನ ಸಂಭವತಿ, ಅತಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಮಪಿ ಸಂಸಾರಪ್ರವೃತ್ತಿಸ್ಸಂಭವತಿ—ಇತಿ ಚೇನ್ಮೈವಂ । "**ಅನೀಶಯಾ ಶೋಚತಿ ಮುಹ್ಯಮಾನಃ**" (ಶ್ವೇ. ೪—೭) "**ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ**" (ಮುಂಡಕ. ೩—೨—೯) "**ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ**" (ಛಾಂ. ೮—೧೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತೇಷು ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ತದಾತ್ಮಕತ್ವಸ್ಯ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ರಹಿತತ್ವಸ್ಯ ಚೋಪದೇಶಾತ್ । ನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಪದೇನ ತದ್‌ಜ್ಞಾನಸಂಭವಾನ್ನ

ವಿಧೇಃ ಪ್ರಯೋಜನಮಿತಿವಾಚ್ಯಂ । ಮಂತ್ರಾಧ್ಯಯನಮಾತ್ರೇಣ ಹೋತವ್ಯದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾಜ್ಞಾನೇ ಸಿದ್ಧೇಽಪಿ ತದ್ಧೋಮಾವಸರೇ "ಮಂತ್ರೈರನುಸ್ಮರ್ತವ್ಯಂ" ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗವಿಧಿದರ್ಶನಾತ್ । ತಥಾತ್ರ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯವಿಧೇರ್ನವಿರೋಧಃ ।

ನನ್ವತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಿಯೋಗಾಧಿಕಾರವಿಧೀನಾಮದರ್ಶನಾತ್ಕಥಂ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಿಸ್ಸಂಭವತಿ? ಇತಿಚೇನ್ನ । "**ಅಮೃತಸ್ಯ ದೇವಧಾರಣೋ ಭೂಯಾಸಂ**" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೪) ಇತ್ಯಾದೌ ಪ್ರಕರಣಾದಪರಿಹಾರೇಣೋತ್ಪತ್ತಿವಿಧೇಸ್ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ಪರಶಿವ ಲಿಂಗಧಾರಣದೀಕ್ಷಾಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯೇದಿತಿ ವಿನಿಯೋಗವಿಧಿರುಪ ಪದ್ಯತೇ । "**ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ** (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) "**ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವ ಪಾಶೈಃ**" (ಶ್ವೇ. ೧—೮) ಇತ್ಯಾದೌ ಪರಶಿವಧ್ಯಾನಧಾರಣಯುಕ್ತೋ ಮೋಕ್ಷಾಧಿ ಕಾರೀ ವಿಧೀಯತೇ । ತಸ್ಮಾನ್ಮೋಕ್ಷಕಾಮೋ ಭಸ್ಮರುದ್ರಾಕ್ಷಶಿವಲಿಂಗಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಾಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಸಂಪಾದಯೇದಿತಿ ರಾತ್ರಿ ಸತ್ರನ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರಯೋಗವಿಧಿರುಪಪದ್ಯತೇ ।

ನನು—"**ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ**" (ಬೃ. ೨—೪—೫) ಇತ್ಯಾದೌ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವಿಧಿರ್ನ ಸಂಭವತಿ । ನಿರ್ವಿಕಾರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕರ್ಮಕಾರಕತ್ವ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ವಿಧಿಸಂಭವೇಽಪಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಾಪ್ತಿವಿಕೃತಿಸಂಸ್ಕಾರಭಾವೋ ನ ಯುಜ್ಯತೇ । ಕಿಂಚ ಸಕ್ತುನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ವತಂತ್ರಫಲಾಯ "ಸಕ್ತುಭಿರ್ಜುಹೋತಿ" ಇತಿವತ್— "ಆತ್ಮನಾ ಪಶ್ಯೇತ್" ಇತಿ ಕರಣತ್ವವಿಪರಿಣಾಮೇನ ವಕ್ತುಮಯುಕ್ತಂ । ನಿರ್ವಿಕಾ ರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽವ್ಯಪನ್ಯಾಸ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಧಿರುಪಪನ್ನಃ—ಇತಿಚೇನ್ನ । ಸರ್ವಾ ಧಿಷ್ಠಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ । ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಿಯೋಗಾಧಿಕಾರವಿಧಿತ್ರಯಾಸಂಭವೇಽಪಿ ಮುಮುಕ್ಷೋರ್ಮೋಕ್ಷಫಲಾಯ ವಿಧಿರ್ನ ವಿರುಧ್ಯತೇ । ಅತ್ರ ಕೋ ವಿಧಿರಾಶ್ರೀಯತ ಇತಿಚೇತ್—ವಿಧಿತ್ರಯಮಪ್ಯೂಹನೀಯಂ ।

ನನು—ಚಕ್ಷುಷಾ ಘಟಸಿದ್ಧಿವತ್ ವೇದಾಂತಾನಾಂ ನ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿಃ । ನಿರಪೇಕ್ಷತಯಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಂಯೋಗೇನ "ಅಯಂ ಘಟಃ" ಇತಿ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನಮುಪ ಪದ್ಯತೇ । ಶಬ್ದಾನಾಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಪರ್ಯವಸಾನೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ । ಅತೋ ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಧಾಯಕತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಂ ಚಾಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚೇನ್ಮೈವಂ । "**ಸಮಿಧೋ ಯಜತಿ**" ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಪಂಚಪ್ರಯಾಜ

ವಿಧಾಯಕತ್ವತದನುಷ್ಠಾನವಿಧಾಯಕತ್ವಯೋರುಭಯೋರಪಿ ವಿಧಿಬಲಾತ್ಸಿದ್ಧಿವದ್ವೇದಾಂತಾನಾಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಂ ಮೋಕ್ಷೋಪಕಾರಕಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿ ವಿಧಾಯಕತ್ವಂ ಚ ಸಂಭವತ್ಯೇವ ।

ನನು—ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಾದೇವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿದರ್ಶನಾತ್ತದ್ವಿಧಿನಾ ನ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಯೋಜನಂ ತದ್‌ಜ್ಞಾನಾದೇವ ವಿಧಿಪ್ರಯೋಜನಸಂಭವಾತ್ । ಇತಿ ಚೇನ್ನ—ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯೈಃ ಪರೋಕ್ಷತ್ವೇನ ತದ್‌ಜ್ಞಾನೇ ಸಿದ್ಧೇಽಪಿ ತದಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಾಯ ತದ್ವಿಧ್ಯುಪಪತ್ತೇಃ । ವೇದಾಂತಶಬ್ದಜನ್ಯಜ್ಞಾನಾದೇವ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೋ ವಿಧೀಯತೇ । ಸದ್ಗುರುಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷಲಬ್ಧತದುಪಾಸನಾತ್ಮಕಜ್ಞಾನಾದೇವ ತತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಿದ್ಧಿಃ । ಅಯಮೇವ ಶ್ರೌತಮಾರ್ಗಃ । "ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್" (ಕೈ. ೧—೭) "ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) "ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಧ್ಯಾನಯೋಗಾದವೇಹಿ (ಕೈ. ೧—೨) "ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ" (ಮುಂ. ೩—೨—೯) "ಜ್ಞಾನನಿರ್ಮಥನಾಭ್ಯಾಸಾತ್ಪಾಶಂ ದಹತಿ ಪಂಡಿತಃ" (ಕೈವ. ೧—೧೧) "ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ" (ಶ್ವೇ. ೧—೮) "ಈಶಂ ತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಅಮೃತಾ ಭವಂತಿ" (ಶ್ವೇ. ೩—೭) "ಆತ್ಮನ್ಯೇವಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯೇತ್" "ಶಂಭುರಾಕಾಶಮಧ್ಯೇ ಧ್ಯೇಯಃ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) "ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾಂತ ಉಪಾಸೀತ" (ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) "ಇತಿ ಪ್ರಾಚೀನಯೋಗ್ಯೋಪಾಸ್ವ" (ತೈ. ಶಿಕ್ಷಾ. ೬) ಇತ್ಯಾದಿಷು ಮೋಕ್ಷಫಲಾಯ ಪರಮೇಶ್ವರೋಪಾಸನಾತ್ಮಕಂ ಜ್ಞಾನಂ ಮುಖ್ಯಕಾರಣತ್ವೇನ ವಿಧೀಯತೇ । ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ—

ಶ್ರೋತವ್ಯಶ್ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯೇಭ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯಶ್ಚೋಪಪತ್ತಿಭಿಃ ।
ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಚ ಸತತಂ ಧ್ಯೇಯಮೇತದ್ದರ್ಶನಹೇತುತಃ ॥
ಜ್ಞಾನಂ ವಸ್ತುಪರಿಚ್ಛಿತ್ತಿರ್ಧ್ಯಾನಂ ತದ್ಭಾವಕಾರಣಂ ।
ತಸ್ಮಾಜ್ಜೀವೋ ಭವೇಚ್ಛಂಭುಃ ಕ್ರಿಮಿವತ್ಕೀಟಚಿಂತನಾತ್ ॥

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶ್ರವಣಮನನವಿಶಿಷ್ಟಧ್ಯಾನಾನುಗತನಿದಿಧ್ಯಾಸನಂ ಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೇ ತತ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯೇ ಚ ಪರಮಕಾರಣಮಿತಿ ನಿರ್ದಿಶತಿ ।

ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಕಾಮ್ಯಕರ್ಮನಿಷೇಧಪೂರ್ವಕಶಿವಮುಖೋದ್ಗತನಿಗಮಾಗಮೋಭಯವೇದಾಂತಚೋದಿತವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಶಿವಾರ್ಪಿತಸಕಲಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಸಂಪನ್ನಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಲಬ್ಧಾವ್ಯಭಿಚಾರಪರಮಶಿವಭಕ್ತಿಪರವಶಶಾಂಭವದೀಕ್ಷಿತಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ಸರ್ವೋಪನಿಷತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಸಕಲಜಗದುಭಯಕಾರಣಷಟ್ಸ್ಥಲಪರಶಿವೋಪಾಸನಸ್ಯ ವಿಧೇಯತ್ವಾತ್, "**ತದುಪಾಸ್ವ**" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭಿರ್ಜ್ಞಾನೋಪಾಸನಾವಿಧಿಸ್ತೇಷಾಮೇವೋಪಪದ್ಯತೇ। "**ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಶ್ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ**" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) ಇತ್ಯಥರ್ವಶಿಖಾಯಾಂ ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂ ಶಿವಾತಿರಿಕ್ತೋಪಾಸನಂ ನಿರಸ್ತಂ। ತಸ್ಮಾನ್ನಾನ್ಯಥಾ ಸಂಸಾರಮಾಯಾಪಾಶನಿವೃತ್ತಿಸ್ಸಂಭವತಿ। "**ಕ್ಷರಂ ಪ್ರಧಾನಮಮೃತಾಕ್ಷರಂ ಹರಃ ಕ್ಷರಾತ್ಮಾನಾವೀಶತೇ ದೇವ ಏಕಃ, ತಸ್ಯಾಭಿಧ್ಯಾನಾದ್ಯೋಜನಾತ್ತತ್ತ್ವಭಾವಾದ್ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ**" (ಶ್ವೇ. ೧—೧೦) **ಯದಾ ಚರ್ಮವದಾಕಾಶಂ ವೇಷ್ಟಯಿಷ್ಯಂತಿ ಮಾನವಾಃ। ತದಾ ಶಿವಮವಿಜ್ಞಾಯ ದುಃಖಸ್ಯಾಂತೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ॥** (ಶ್ವೇ. ೬—೨೦) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಶಿವಧ್ಯಾನಧಾರಣಜ್ಞಾನಾದೇವ ಮೋಕ್ಷರೂಪಫಲಂ ವಿಧೀಯತೇ। ತಸ್ಮಾಚ್ಛಿವ ಏವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಮೋಕ್ಷಕಾಮೈರ್ಧಾರಣೀಯೋ ಜ್ಞಾತವ್ಯೋ ಧ್ಯಾತವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋಽರ್ಚನೀಯ ಇತಿ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗತಾತ್ಪರ್ಯೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಪರಾ ವೇದಾಂತಾಸ್ತದುಪಾಸನಪರಾಶ್ಚೇತಿ ನಿರ್ಣಯಃ।

ನನು — "**ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ಯಂ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾ**" ಇತಿನ್ಯಾಯೇನ ಸರ್ವವೇದಾಂತವಿಚಾರಲಬ್ಧಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಮೇವ ಮುಕ್ತಿರಿತಿ ಚೇನ್ನ—ಸರ್ವವೇದವೇದಾಂತಬಾಹ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್। ಕಿಂನಾಮ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ? ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಬಾಧ್ಯತ್ವಂ? ತ್ರೈಕಾಲಿಕನಿಷೇಧೋ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—ಬಾಧ್ಯಬಾಧಕಭಾವಸ್ಯೈವ ತಯೋರಸಂಭವಾತ್, ನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಪ್ರಪಂಚನಿಷೇಧೋ ವಿಧೀಯತೇ। "**ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ**" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೬) "**ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ**" (ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಶಿವಾತ್ಮಕತ್ವೋಪದೇಶಾತ್।

ಕಿಂಚ—"**ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯಚ್ಛೃಣೋತಿ**" (ಛಾಂ. ೭—೨೪—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಾಂ ಇದಂತಾರೂಪಘಟಪಟಾತ್ಮಕಪ್ರಪಂಚತ್ವೇನ ವ್ಯವಹೃತಮಾಯಾಪಾಶ ಏವ ಸರ್ವಶಿವಾತ್ಮಕತಾಜ್ಞಾನೇನ ತಿರೋಧೀಯತೇ।

"ಶಿವೋ ದಾತಾ ಶಿವೋ ಭೋಕ್ತಾ ಶಿವಸ್ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಸರ್ವಶಿವಾತ್ಮಕತಾಸಂಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನೇನ ಘಟಪಟಾದೌ ಘಟತ್ವಾದಿಬುದ್ಧಿ ರ್ನಿವರ್ತತೇ, ನ ತು ಘಟಾದಿಃ. ತಸ್ಯ ಶಿವಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಮಾನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ । ಅತೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಯುಕ್ತಂ। ತತ್ಸ್ವೀಕಾರೇ ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾಶ್ರುತೇರ್ದತ್ತಜಲಾಂಜಲಿತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ। ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನಕಾರಣಕತ್ವಾತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯೈಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಶ್ರೂಯತೇ। ಅತ ಏವ—"ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ" (ಛಾಂ. ೩—೧೪—೧) "ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ" (ಛಾಂ. ೬—೮—೭) "ಸರ್ವೋ ವೈ ರುದ್ರಃ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ಶಿವಾತ್ಮಕತ್ವಮುಪದಿಶತಿ. ತಸ್ಮಾನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಪ್ರಪಂಚಬಾಧಃ । ಜನಕಾದಿಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಮಪಿ ಪೂರ್ವವದೇವ ವ್ಯವಹಾರೋ ದೃಶ್ಯತೇ. ತೇಷಾಂ ನ ಪ್ರಪಂಚಬಾಧಃ। ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಶರೀರ ಧಾರಣಾದಿವ್ಯವಹಾರಾನುಪಪತ್ತಿಶ್ಚ। ಕಿಂಚ ದೂರ್ವಾಸೀಯೇ—

ಅಖಂಡಾದ್ವೈತಭಾವೇ ತು ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಾನ್ಯಥಾ।
ಜ್ಞಾನಾದ್ವಿಕಲ್ಪಬುದ್ಧಿಸ್ತು ಲೀಯತೇ ನ ಸ್ವರೂಪತಃ ॥
ಭಿನ್ನತ್ವಂ ನೈವ ಯುಂಜೀತ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತಃ ಕ್ವಚಿತ್।
ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರತ್ವಾದ್ಭೇದಃ ಕೇನೋಪಜಾಯತೇ ।
ತಸ್ಮಾದವಿದ್ಯಾಮಾತ್ರತ್ವಕಥನಂ ಮೋಹನಾಯ ಹಿ ॥

ಇತಿ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಾದಿನಾಂ ನಿಂದಾ ಶ್ರೂಯತೇ। "ಅಸತ್ಯಮಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ತೇ ಜಗದಾಹುರನೀಶ್ವರಂ।" (ಗೀತಾ. ೧೬—೮) ಇತಿ ಗೀತಾಯಾಂ ಚ ಶ್ರೂಯತೇ।

ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—"ಅಮೂಲಮನಾಧಾರಮಿಮಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಜಾ ಯಂತೇ" "ನ ಕದಾಚಿದನೀದೃಶಂ ಜಗತ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜಗತೋ ನಿತ್ಯತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್।

ನನು—"ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್, ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ" (ತೈ. ಆನಂ. ೭) "ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ" (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತೇನ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯಾಸತ್ತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ ಕಥಂ ತಸ್ಯ ತ್ರೈಕಾಲಿಕಸತ್ಯತ್ವಂ? ಇತಿಚೇನ್ನ—

" **ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್** " (ತೈ. ಅ. ೭) ಇತ್ಯತ್ರ ಸೃಷ್ಟೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ನಾಮರೂಪವಿಭಾಗಾನರ್ಹತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪೇಣ ಸ್ಥಿತತ್ವಾದಸತ್ತ್ವಂ, " **ತತೋ ವೈ ಸದಜಾಯತ** " (ತೈ. ಅ. ೭) ಇತ್ಯನೇನ ನಾಮರೂಪವಿಭಾಗಾರ್ಹತ್ವೇನ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಜನ್ಯತ್ವಂ ಚೋಪದಿಶ್ಯತೇ ।

ಕಿಂಚ —ಅಸತ್ಪದೇನ ಗಗನಾರವಿಂದವದಭಾವತ್ವಾಂಗೀಕಾರೇ ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರಾದೀನಾಮಪಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ ? ಸದೇವೇತ್ಯವಧಾರಣೇನ ನ ಸವಿಶೇಷತ್ವನಿಷೇಧಃ। ಕಿಂತು ಅಸತೋ ಭ್ರಾಂತಿಪ್ರಸಕ್ತತ್ವಾತ್ತತ್ಕಾರಣತ್ವನಿಷೇಧಃ।

ಕಿಂಚ—" **ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್** " (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) ಇತಿಶ್ರುತೌ ಕಥಂ ಸವಿಶೇಷತ್ವನಿಷೇಧಃ ? "ಅಗ್ರೇ" ಇತಿಕಾಲವಿಶೇಷಃ, "ಆಸೀತ್" ಇತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಶ್ಚ ದೃಶ್ಯತೇ। ಏಕಮೇವೇತ್ಯವಧಾರಣೇನಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಂತರನಿಷೇಧಃ। ಅದ್ವಿತೀಯಪದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗದುಭಯಕಾರಣತ್ವಂ ವಿಧೀಯತೇ । " **ಏಕೋ ಹಿ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥುಃ** (ಶ್ವೇ. ೩—೨) ಇತ್ಯಾದಾವಪ್ಯೇವಂ ಬೋದ್ಧವ್ಯಂ । ಅತಏವ " **ವಿಶ್ವಾಧಿಕೋ ರುದ್ರೋ ಮಹರ್ಷಿಃ** " (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೧೦) ಇತಿ ಶ್ರೂಯತೇ. ತಸ್ಮಾನ್ನತ್ರೈಕಾಲಿಕನಿಷೇಧ ಇತಿ ರಹಸ್ಯಂ।

॥ ಜಗದ್ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಖಂಡನಂ ॥

ನನು—ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಮಾತ್ರಸತ್ಯತ್ವಂ ನತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕತ್ವಮಿತಿಚೇನ್ನ । ಕಿಮಿದಂ ವ್ಯವಹಾರಸತ್ಯತ್ವಂ ವ್ಯವಹಾರಮಾತ್ರಗಮ್ಯತ್ವಂ ? ಬಾಧಿತವ್ಯವಹಾರಗಮ್ಯತ್ವಂ ? ತ್ರಿಚತುರಕಕ್ಷ್ಯಸ್ವಬಾಧ್ಯತ್ವಂ ವಾ ? ತತ್ತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧತ್ವಂ ? ಅರ್ಥಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯಪ್ರತೀತಿಗೋಚರತ್ವಂ ? ಕರಣದೋಷೋಪಹಿತಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಂ ವಾ ? ನಾದ್ಯಃ—ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ವ್ಯವಹಾರಗಮ್ಯತ್ವೇನಾತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಅನ್ಯಥಾ ಗುರುಶಿಷ್ಯಯೋರ್ಮೌನಮಾಧ್ಯಾಪತ್ತೇಃ । " **ಅಥಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ** " (ಬ್ರ. ಸೂ. ೧—೧—೧) " **ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್** " (ಛಾಂ. ೬—೨—೧) " **ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ** " (ತೈ. ಆನಂದ. ೧) ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತಾಯಾಃ ಶ್ರುತಿಸೂತ್ರಫಕ್ಕಿಕಾಯಾ ಅಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಕರ್ಮತಾಪಾತಾಚ್ಚ । " **ಸರ್ವಾಪೀಯಂ ಫಕ್ಕಿಕಾ ಸವಿಶೇಷವಿಷಯಾ ; ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ನ ಕಸ್ಯಾಪಿ ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಗೋಚರಂ** " ಇತಿಚೇತ್ ವ್ಯಾಹತಮೇತತ್ । " **ನ ಗೋಚರಃ** " ಇತಿ ವ್ಯವಹಾರಂ ಪ್ರತ್ಯೇವ ಗೋಚರತ್ವಾತ್ ।

ವೇದಾಂತಾನಾಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷವಿಷಯತ್ವಾಭಾವಸಮರ್ಥನೇನ ಅಸ್ಮದನುಕೂಲಂ ಚ। ತೇಷಾಮಪಿ ವ್ಯವಹಾರರೂಪತ್ವಾತ್ ।

ನಾಪಿ ಬಾಧಿತವ್ಯವಹಾರಗವ್ಯತ್ವಮಿತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತೇ ರ್ದುರ್ವಾರತ್ವಾತ್ । ಸರ್ವೋಽಪಿ ವ್ಯವಹಾರೋ ಬಾಧಿತ ಏವ. ಪ್ರಪಂಚಾಂತರ್ಗತ ತ್ವಾತ್ । ನ ಚ ಬಾಧಿತತ್ವಂ ವ್ಯವಹಾರಗವ್ಯತ್ವಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಮಿತಿ ಶಂಕ್ಯಂ। ತರ್ಹಿ ಬಾಧಿತತ್ವಸ್ಯೈವ ಲಕ್ಷಣತ್ವೇ ಶೇಷವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್ । ನ ಚೇಷ್ಟಾಪತ್ತಿಃ. ಪ್ರಾತಿ ಭಾಸಿಕೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಿಕ್ತವಿಷಯಕಜ್ಞಾನಾಬಾಧಿತತ್ವೇ ಸತಿ ಬಾಧಿತತ್ವಮಿತಿ ಪರಿಷ್ಕಾರಸ್ಸಾಧುಃ । ಜ್ಞಾನಾಬಾಧಿತತ್ವಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಜನ್ಯಧ್ವಂಸಾಪ್ರತಿ ಯೋಗಿತ್ವರೂಪತ್ವೇ ಉತ್ತರಜ್ಞಾನಜನ್ಯಧ್ವಂಸಪ್ರತಿಯೋಗಿಷು ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನೇಷು ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಜ್ಞಾನಾನಪಹೃತಧೀವಿಷಯತ್ವರೂಪತ್ವೇ ತು "ಘಟೋ ನಾಸ್ತಿ ಪಟೋ ನಾಸ್ತಿ" ಇತಿ ಜ್ಞಾನಾಪಹೃತಧೀವಿಷಯೇಷು ಘಟಪಟಾದಿಷ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ತೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಿಕ್ತವಿಷಯಕತ್ವಾತ್ । ವಿಸ್ತರೇಣ ಚೋಪರಿಷ್ಟಾ ನ್ನಿರಾಕರಿಷ್ಯಾಮಃ ।

ಕಿಂಚ—ನೀಲಪೃಷ್ಠತ್ವಾದಿಸತ್ತಾಯಾ ಅಪಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪತಯಾ ತದ್ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಬಾಧ್ಯೇಷು ರಜತಾದಿಷ್ವತಿವ್ಯಾಪ್ತಿರ್ದುರ್ವಾರೈವ । ತೇಷಾಮಪಿ ಜ್ಞಾನಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಿಕ್ತವಿಷಯತ್ವಾಭಾವಾತ್ । ನ ಚ ನೀಲಪೃಷ್ಠತ್ವಾದೀನಾಮಬ್ರಹ್ಮರೂಪಾ ಣಾಂ ತದ್‌ಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಾನ್ನಾತಿಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಂ । ತರ್ಹಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವ ಪ್ರಪಂಚಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾದಿಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಿಕ್ತವಿಷಯಕಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ಪ್ರಪಂಚನಿವರ್ತ ಕತಯಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಮಾತ್ರೇ ಲಕ್ಷಣಾಸಂಭವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವಾ ದೀನಾಂ ಸಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಾನಾಂ ನಿಷ್ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರತ್ವಂ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯಂ। ಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಧ್ಯಾಸಸಹಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾನತಿರಿಕ್ತವಿಷಯತಯಾ ನಿವರ್ತಕತ್ವಾಸಂಭವೇನಾಸಂಭವಾಪಾದಕಂ ಚ । ಅನತಿರಿಕ್ತವಿಷಯವಿಜ್ಞಾನೇ ವೃತ್ತಿತ್ವಂ ನಿವರ್ತಕತಾವಚ್ಛೇದಕಮಿತ್ಯಭ್ಯುಪಗಮೇ ಜಡಾಯಾ ವೃತ್ತೇರ್ನಿ ವರ್ತ್ಯತ್ವೇ ಜ್ಞಾನಬಾಧ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವ್ಯಾಹತಿಃ । ಕಥಂ ಚಿತ್ ಜ್ಞಾನತ್ವಾಂಗೀ ಕಾರೇಽಪಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಸಾಧಾರಣಸ್ಯ ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತಕತಾನವಚ್ಛೇದಕತ್ವಾದಪ ಸಿದ್ಧಾಂತಶ್ಚೇತ್ಯಾಸ್ತಾಂ ವಿಸ್ತರಃ ।

ನಾಪಿ ತ್ರಿಚತುರಕಕ್ಷ್ಯಾಸ್ವಬಾಧ್ಯತ್ವಮಿತಿ ತೃತೀಯಃ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇವಾತಿ ವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಅಬಾಧ್ಯಂ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ರಿಚತುರಕಕ್ಷ್ಯಾಽಬಾಧ್ಯಮೇವ । ನಚ

ತ್ರಿಚತುರಕಕ್ಷ್ಯಾಸ್ವಬಾಧ್ಯತ್ವಂ, ತಥಾ ಸತಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕವಿಶೇಷೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ। ಸಂಭವಂತಿ ಹಿ ದೀರ್ಘಕಾಲಾನುವೃತ್ತಭ್ರಮವಿಷಯಾಣಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಾನಿ ವಸ್ತೂನ್ಯಲಾತಚಕ್ರಗಂಧರ್ವನಗರಾದೀನಿ।

ಕಿಂಚ — ಕಕ್ಷ್ಯಾಶಬ್ದೋಽಯಂ ಯುಕ್ತಿಪರಃ? ಕಾಲಪರಃ? ವಿಪರೀತಪ್ರಮಾಪರೋ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ—"**ಪ್ರಪಂಚೋ ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಶ್ಯತ್ವಾತ್**" ಇತ್ಯೇಕಯೈವ ಕಕ್ಷ್ಯಯಾ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಬಾಧೇನಾಸಂಭವಾತ್। "**ತತ್ಪರತ್ವಾಪರತ್ವಾಚ್ಚ ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾಚ್ಚ ವೈದಿಕಂ। ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಬಾಧಕಂ**" ಇತ್ಯೇಕಯುಕ್ತ್ಯನುಸಂಧಾನೇನಾಪಿ ಬಾಧೇನ ತದಾಪತ್ತೇಶ್ಚ। ನ ದ್ವಿತೀಯಃ–ದೀರ್ಘಕಾಲಭ್ರಮವಿಷಯೇ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ। ನ ತೃತೀಯಃ—ವಿಪರೀತಪ್ರಮಾವಿಷಯಶ್ಚ ಭವತ್ಯಬಾಧಿತಶ್ಚೇತಿ ವ್ಯಾಘಾತಾತ್। ನ ಚ ಬಾಧಃ ಪದಾರ್ಥನಿವೃತ್ತಿರಿತಿ ಯುಕ್ತಂ। ಮುದ್ಗರಾದಿನಿವರ್ತ್ಯೇಷು ಘಟಾದಿಷು ತ್ರಿಚತುರವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಾನಿವರ್ತ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನನಿವರ್ತ್ಯತ್ವಸ್ವಭಾವೇನಾವ್ಯಾಪ್ತೇಃ। ಅಪಿಚ— ತ್ರಿಚತುರಯುಕ್ತ್ಯಬಾಧ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಬಾಧ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಪ್ರಥಮಕಲ್ಪೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ। ತಸ್ಯಾಪಿ ಯುಕ್ತಿಬಾಧಿತತ್ವಾತ್। ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಯೋರೇಕವಿಷಯತ್ವೇನ ಯದ್ವಿಷಯಕಮಜ್ಞಾನಂ ತದ್ವಿಷಯಕಮೇವ ಜ್ಞಾನಂ ತಾದೃಶಾಜ್ಞಾನನಿವರ್ತಕಂ। ಪ್ರಕೃತೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕಾಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕಜ್ಞಾನೇನೈವ ನಿವೃತ್ತಿಃ। ತಥಾಹಿ — ಬ್ರಹ್ಮ ದೃಶ್ಯಮದೃಶ್ಯಂ ವಾ? ದೃಶ್ಯತ್ವೇ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮನುವರ್ಜನೀಯಂ। ಅದೃಶ್ಯತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯವಹಾರಮಾತ್ರೋಚ್ಛೇದಃ, ತಸ್ಯ ದೃಗೇಕಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್। ಅವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಶ್ಚ ನಸ್ಯಾತ್, ಸಮಾನವಿಷಯಕದೃಗಭಾವಾತ್। ನ ಚ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನೇನ ವ್ಯವಹಾರಾದಿಸರ್ವಸಮರ್ಥನಂ ಸಂಭವತಿ. ವೃತ್ತೇರಜ್ಞಾನಪರಿಣಾಮಭೂತಾಯಾ ಅಜ್ಞಾನತ್ವಾತ್। ನ ಚ ಜ್ಞಾನತ್ವಾರೋಪಮಾತ್ರೇಣ ವೃತ್ತಿಃ ಜ್ಞಾನಕಾರ್ಯಾಣಿ ಕರ್ತುಮರ್ಹತಿ. ಗುಂಜಾಧಿಷ್ಠಾನವಹ್ನೇರಪಿ ದಾಹಕತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್। ನ ಚ ಜ್ಞಾನಾವಚ್ಛೇದಕತಯಾ ಮುಖ್ಯಮೇವ ಜ್ಞಾನತ್ವಮಿತಿ ಶಂಕ್ಯಂ. ಅವಚ್ಛೇದ್ಯಾವಚ್ಛೇದಕಭಾವೇನ ಜ್ಞಾನಭೇದಸ್ಯೈವ ಸಮರ್ಥನೇನ ವ್ಯಾಘಾತಾತ್, ಘಟೇಽಪ್ಯವಚ್ಛೇದಕತಾಪತ್ತೇಶ್ಚ। "ಘಟವದ್ಜ್ಞಾನಂ" ಇತ್ಯತ್ರ ಘಟೋಽಪ್ಯವಚ್ಛೇದಕಃ।

ಕಿಂಚ — ವೃತ್ತೇರ್ಜ್ಞಾನಪದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಭಿನ್ನತೈವ ಸ್ಯಾತ್. ನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತ್ಯೋರನುಗತಂ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಮಸ್ತಿ। ಯೇನೋ

ಭಯತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್. ನ ಚ ಜ್ಞಾನತ್ವಂ ಅಸಿದ್ಧೇರಿತ್ಯುಕ್ತೇಃ। ನ ಹಿ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಪರಿಣಾಮಾನುಗತಂ ಜ್ಞಾನತ್ವಂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಂ. ಸ್ವವ್ಯಾಪಕಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ಜ್ಞಾನತ್ವನಿವೃತ್ತೇಶ್ಚ । ನಿರ್ವಿಶೇಷೇ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೇ ತದಭಾವೇ ಅಜ್ಞಾನತ್ವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ । ನಾಪ್ಯವಿದ್ಯಾನಿವರ್ತಕತ್ವಂ. ಜ್ಞಾನತ್ವಸ್ಯ ಸ್ವವ್ಯಾಪಕಸ್ಯ ನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ಸ್ವಸ್ಯಾಪಿ ನಿವೃತ್ತೇಃ। ಅಧ್ಯಾಸಸಹೇ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೇ ತದಭಾವೇನಾವ್ಯಾಪ್ತೇಶ್ಚ । ನಾಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿವೃತ್ತಿದ್ವಯೇನೋಭಯಮುಖ್ಯತ್ವಂ, ಅನೇಕಾರ್ಥತ್ವಕಲ್ಪನಾಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ವೃತ್ತ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಚೈತನ್ಯಸ್ಯ ಜಗದಾಭಾಸಕಲ್ಪನಾವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್। ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದೃಶ್ಯತ್ವೇನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಪಾದನಸ್ಯ ವಜ್ರಲೇಪತ್ವಾಪಾತಾಚ್ಚ। ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಯೋರ್ಜ್ಞಾನಪದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಸಮರ್ಥನಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿವೃತ್ತಿದ್ವಯಕಲ್ಪನೇ ಘಟಪಟಯೋರ್ಘಟಪದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಾಪತ್ತೇಶ್ಚ । ಏವಂ ಚ ವೃತ್ತೇರ್ಜ್ಞಾನತ್ವಾಭಾವೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ವಿಷಯತ್ವಸ್ವರೂಪಪ್ರಕಾಶಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಾವಿಷಯತ್ವಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತುಚ್ಛತ್ವಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚೈತನ್ಯಾನಾಂ ಸ್ವಾವಿಷಯಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನತಯಾ ಮಿಥೋ ವ್ಯವಹಾರಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ । ವೃತ್ತೇರ್ಮುಖ್ಯಜ್ಞಾನತ್ವೇ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಸ್ವವಿಷಯತ್ವೇ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮವರ್ಜನೀಯಂ । ಕಲ್ಪಿತಭೇದಮಾದಾಯ ದೇವದತ್ತಾದೀನಾಂ ಮಿಥೋವ್ಯವಹಾರೇ ಚೈತನ್ಯಸ್ಯ ಚೈತನ್ಯವಿಷಯತಯಾ ಮಿಥಾತ್ವಮವರ್ಜನೀಯಂ ।

ನ ಚ — "ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಭೇದವಚ್ಚೈತನ್ಯವಿಷಯತ್ವಂ ನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರಯೋಜಕಂ, ಪ್ರಪಂಚೇಽಪಿ ತದಸಿದ್ಧೇಃ। ಜೀವಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪೇಣ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಿಷ್ಟಂ–ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟರೂಪಂ ತು ನ ಚಿದ್ವಿಷಯಃ" ಇತಿವಾಚ್ಯಂ । ತರ್ಹಿ ವೃತ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಮಪಿ ಜ್ಞಾನಂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾನ್ನ ಮುಖ್ಯಾ ದೃಗಿತಿ ನ ಪ್ರಪಂಚೇಪಿ ದೃಶ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಜಿತಮಸ್ಮಾಭಿಃ । ವಿಶಿಷ್ಟಾನ್ಯತ್ವೇ ತಸ್ಯಾಪಿ ವೃತ್ತಿವಿಷಯತ್ವಾನ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ, ಅನನ್ಯತ್ವೇ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ ಶುದ್ಧಾಭಿನ್ನತ್ವಾತ್ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮಿತಿ ವಿಪರೀತವೃತ್ತಿಃ। ತಸ್ಮಾದ್ವಿಶಿಷ್ಟಾನನ್ಯತ್ವಾನ್ಯತ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಪಂಚಬ್ರಹ್ಮಣೋಃ ಸತ್ಯತ್ವಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿಪರೀತವೃತ್ತಿರ್ದುರ್ವಾರೈವ ।

ಕಿಂಚ — ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಿಮಸ್ತಿ? ಉತ ನಾಸ್ತಿ? ದ್ವಿತೀಯೇ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಮತಪ್ರವೇಶಃ। ಪ್ರಥಮೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಭೇದೇ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವವ್ಯಾಹತಿಃ । ನ ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಯೋಃ ಕಲ್ಪಿತತ್ವೇನ ಪರಿಹಾರಃ, ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾಸ್ಸವಿಶೇಷ

ವಿಷಯಕತ್ವಾಕಥನಸ್ಯ ಉನ್ಮತ್ತಪ್ರಲಾಪತ್ವಾತ್. ಅಸ್ತಿಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಭೂತಾಯಾಸ್ಸತ್ತಾಯಾಸ್ತ್ವನ್ಮತೇ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾಯೋಗಾಚ್ಚ | ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಸ್ಯ ಕಲ್ಪಿತತ್ವೇ ನಿರ್ವಿಶೇಷಸ್ಯಾಬ್ರಹ್ಮತಾಪಾತಾಚ್ಚ | ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಂ ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಕ್ತೇರ್ವ್ಯಾಹತತ್ವಾಚ್ಚ. ನಿರ್ವಿಶೇಷಸ್ಯ ಕಲ್ಪಿತಸಂಬಂಧಾಯೋಗಾಚ್ಚ | ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾಭೇದೇತು ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾಯೋಗಃ| **"ಭಿನ್ನಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಮೇಕಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ವೃತ್ತಿಸ್ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಂ"** ಇತಿ ವೃದ್ಧಾಃ | ಅಭಾವರೂಪಧರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕತಾಯಾಮಪ್ಯಯಮೇವ ದೋಷಃ | ಅಭಾವಾನಾಂ ಸ್ವರೂಪಾನತಿರೇಕೇ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಹಾನೇಃ, ಅತಿರೇಕೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಹಾನೇಃ| ಏತೇನ ನಿರ್ವಿಶೇಷಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೀನಾಮವಿಷಯೋಽಪಿ ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧ್ಯತೀತಿ ನಿರಸ್ತಂ| ದುಸ್ಸಾಧ್ಯೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವರ್ಥೇಷು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧೇರ್ದುರ್ವಾರತ್ವಾಪಾತಾತ್. ಏತೇನ ಶ್ರುತ್ಯಾ ನಿರ್ವಿಶೇಷಸಿದ್ಧಿರಪಾಸ್ತಾ | ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಭೇದಭಿನ್ನಾಯಾಃ ಶ್ರುತೇಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಸಂಭವಾತ್. ಪೂರ್ವೋಕ್ತದೃಶ್ಯತ್ವಾನುಮಾನಗ್ರಾಸಾಚ್ಚ |

ಅಪಿಚ–ಮಿಥ್ಯಾರ್ಥಬ್ರಹ್ಮಣೋರ್ಭೇದಃ ಪರಮಾರ್ಥಃ? ಉತಾಪರಮಾರ್ಥಃ? ಪ್ರಥಮವಿಕಲ್ಪೇ ಭೇದಸತ್ಯತ್ವಾಂಗೀಕಾರಾತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಹಾನಿಃ | ದ್ವಿತೀಯೇ ಸತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ದುರ್ವಾರಂ| ಯಯೋರ್ಭೇದೋ ಮಿಥ್ಯಾ ತಯೋರೈಕ್ಯಮಿತಿ ವ್ಯಾಪ್ತೇಃ | ಘಟಸ್ಯ ಸ್ವಸಾರ್ಮ್ಭೇದೇ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತೇ ಹ್ಯಭೇದಃ ಪರಮಾರ್ಥಃ| ನ ಚ ಭೇದಾಭೇದಯೋರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾನ್ನ ದೋಷ ಇತ್ಯಪಿ ಸಾಧು, ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧೇ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಾನವಸ್ಥಿತೇಃ| ಯದ್ಯೇವಂ ಸ್ಯಾತ್ತರ್ಹಿ ಭೇದಾಭೇದಯೋರಪಕ್ಷಪಾತಿನಾ ಭವತಾ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋಸ್ತದುಭಯಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ವೀಕ್ರಿಯೇತ? ನಚಾಭೇದಶ್ರುತಿಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ತದಸಂಭವಃ| **"ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ"** ಇತ್ಯಾದೀನಾಮೇವ ಪ್ರಪಂಚಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದಶ್ರುತೀನಾಮತ್ರಾಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ |

ಕಿಂಚ—ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಮಜ್ಞಾನಂ ವಾ? ದ್ವಿತೀಯೇ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತಃ| ಪ್ರಥಮೇ ತು ಸವಿಷಯಂ ನಿರ್ವಿಷಯಂ ವಾ? ನಿರ್ವಿಷಯತ್ವೇ ತ್ವದಭಿಮತಜ್ಞಾನತ್ವವ್ಯಾಘಾತಃ. ಸವಿಷಯತ್ವೇ ವಿಷಯನಿತ್ಯತಾಪ್ರಸಂಗಃ | ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ನಿತ್ಯವಿಷಯಾವಶ್ಯಂಭಾವಾತ್| ತಥಾಚ ಮುಕ್ತಾವಪಿ ಸಪ್ರಪಂಚತಾಪ್ರಸಂಗಃ | ತದಾ ವಿಷಯಾಣಾಂ ನಿವೃತ್ತತ್ವಾನ್ನಿರ್ವಿಷಯಮಿತಿಚೇತ್ ತರ್ಹಿ ಜ್ಞಾನತ್ವಮೇವ ನ ಸ್ಯಾತ್. ನಿರಾಲಂಬನತ್ವಜ್ಞಾನತ್ವಯೋರ್ವ್ಯಾಘಾತಾತ್| ನಚ– ಅತೀತಾದಿವಿಷಯಜ್ಞಾನವದ್ವಿಷಯನಿತ್ಯತ್ವಪರಿಹಾರಃ | ತದ್ವದತೀತತ್ವಾದಿಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರ

ಕಾರಕತ್ವೇನ ಕಿಂಚಿದಾಲಂಬನತ್ವೇನ ವಾ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವವ್ಯಾಘಾತಾತ್. ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧನಿತ್ಯತಾಯಾ ಏವಾಪಾದ್ಯತ್ವೇನ ದೋಷಾಪಾತಾಚ್ಚ । ನಿರ್ವಿಷಯಾ ನಿರಾಶ್ರಯಾ ಚ ಸಂವಿದನುಭವಸಿದ್ಧೇತಿ ತುಚ್ಛಂ। "ಘಟಮಹಂ ಜಾನಾಮಿ" "ಅಯಂ ಘಟಃ' ಇತಿ ಸಾನುಬಂಧತ್ವೇನೈವೋಪಲಂಭಾತ್. ಅನ್ಯಾ ತು ಸಂವಿತ್ತ್ವದಭಿಮತಾ ಗಗನಕುಸುಮಾದಿಸಿದ್ಧಿಕಾಲಂ ವಿನಾ ನ ಸಿಧ್ಯತೀತಿ ದಿಕ್ ।

ಅಪಿಚ — ದ್ರವ್ಯಮದ್ರವ್ಯಂ ವಾ ? ದ್ರವ್ಯಂ ಚೇದ್ಗುಣಾಶ್ರಯತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ। ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾಲಾವಚ್ಛಿನ್ನಘಟವದುಪಪತ್ತಿರಿತಿ ಫಲ್ಗು । ಆದ್ಯಕ್ಷಣಸಂಯೋಗಸ್ಯ ತತ್ರಾಪಿ ಸತ್ತ್ವಾತ್ । ತದ್ವತ್ಕದಾಚಿದ್ಗುಣಾಶ್ರಯತ್ವೇಽಪಿ ಅಗುಣಾಶ್ರಯತ್ವ ವ್ಯಾಹತೇಃ । ಗುಣಾನಾಂ ಕಲ್ಪಿತತ್ವೇಽಪಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವವ್ಯಾಹತಿಃ । ಅವಿದ್ಯೋಪಾದಾನಂ ವಿನಾ ಬುದ್ಧೇಸ್ತದಸಿದ್ಧೇಃ। ಅದ್ರವ್ಯಂ ಚೇದ್ದ್ರವ್ಯಾಶ್ರಿತತ್ವಪ್ರಸಂಗಃ। ತಥಾಚ — "ಸ್ವೇ ಮಹಿಮ್ನಿ" (ಛಾಂ. ೭—೨೪—೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ। ಆಶ್ರಯಸಂಬಂಧಾನ್ನಿರ್ವಿಶೇಷತ್ವಭಂಗಾಚ್ಚ । ತಸ್ಮಾದೇವಂವಿಧಾಭಿಃ ಖಂಡನ ಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಪ್ರಥಮದ್ವಿತೀಯಕಕ್ಷ್ಯಾಂತರಾಳ ಏವಾಬಾಧಿತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತದುಪರಿತನಕಕ್ಷ್ಯಾಸು ಬಾಧ್ಯತ್ವಸಂಭವಾತ್ತದತಿವ್ಯಾಪ್ತಿರ್ದುರ್ವಾರೈವೇತಿ ದಿಕ್ ।

ನಾಪಿ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧತ್ವಮಿತಿ ತುರೀಯಃ — ತಾಲ್ವಾದಿಷು ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಷು ಚ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವ್ಯಂಜಿತೇಷು ತತ್ಸ್ವರೂಪವಿರೋಧಾದರ್ಶನಾತ್ । ಅಥ ತತ್ಪ್ರಮೇಯವಿರುದ್ಧತ್ವಮಿತ್ಯಪಿ ನ—ವೇದತ್ವೇನೈವ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕತ್ವೇ "ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ" (ಬೃ. ೪—೪—೧೯) ಇತ್ಯಾದೀನಾಮಪಿ "ಯಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯೌಃ" (ಮುಂ. ೨—೨—೫) ಇತ್ಯಾದಿತತ್ತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಕತಯಾ ತದರ್ಥಪ್ರಪಂಚಾಭಾವೇಽಪಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್। ಪ್ರಪಂಚಾಭಾವಸ್ಯಾತಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವೇ ದ್ವೈತಪ್ರಸಂಗೇನ,ಮಿಥ್ಯಾತ್ವೇ ತದ್ಬೋಧಕಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕತ್ವವ್ಯಾಘಾತೇನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಭೇದಸ್ಯಾಂಗೀಕಾರ್ಯತಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿ ವ್ಯಾಪ್ತೇಶ್ಚ ।

ಕಿಂಚ—ಅತ್ರ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕತದನ್ಯಯೋರ್ಭೇದಸ್ಸಿದ್ಧೋಽವಾಽಸಿದ್ಧೋವಾ ? ಅಸಿದ್ಧೌ ಸ್ವೋಕ್ತಿವ್ಯಾಘಾತಃ, ಸಿದ್ಧೌ ತು ಅಪ್ರಮಾಣೇನ ವಿಷಯಾಸಿದ್ಧೌ ಪ್ರಮಾಣಗೋಚರಸ್ಯ ಭೇದಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗೇನ ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಭಂಗಃ। ತದಸತ್ತ್ವೇತು ಸ ಏವ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕಾಭೇದಾದುಕ್ತಿವ್ಯಾಘಾತಃ । ಯದ್ಭೇದಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ ತದಭೇದಸ್ಸತ್ಯ ಇತಿಹ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಾಕ್ !

ನಾಪಿ—ಅರ್ಥಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯಪ್ರತೀತಿವಿಷಯತ್ವಮಿತಿ ಪಂಚಮಃ—ತಥಾ ಸತಿ ತ್ವದೀಯಾಯಾಃ ಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ಲೋಕವೇದಗೋಚರಾಯಾಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾ ಅಪಿ ಗಗನಕುಸುಮಾಯಮಾನತ್ವಪ್ರಸಂಗೇನ ಸ್ವಕ್ರಿಯಾಸ್ವವಚನವ್ಯಾಘಾತದಂಡ ಏವ ದುಷ್ಟಫಣಿನಮಿವ ತ್ವಾಂ ನರ್ತನಾನ್ನಿವರ್ತಯಿಷ್ಯತಿ ।

ಅಥಾಯಮಭಿಪ್ರಾಯಃ—ನಞಃ ಪ್ರಶ್ಲೇಷೇಣ ಅರ್ಥಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತ್ವಂ ಅರ್ಥಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತ್ವಾಭಾವಃ ಇತಿ । ತಥಾಸತಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಮೂಲಕಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ನಚ ಅವಿದ್ಯಾವಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽರ್ಥಕ್ರಿಯಾಕಾರಿತ್ವಂ ನ ಶುದ್ಧಸ್ಯೇತಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಯ ಚ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕತ್ವಮಿಷ್ಟಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ। ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಜ್ಞಾನೇನ ನಿವರ್ತ್ಯತ್ವಂ ತರ್ಹಿ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತೇತಿ ವಿಶೇಷ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ನಿವೃತ್ತೌ ಶೂನ್ಯವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪ್ರಸಂಗಃ। ನಹಿ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಸಂಬಂಧೇಭ್ಯೋಽತಿರಿಚ್ಯತೇ। ಅಪಿಚಾವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿರೂಪಾರ್ಥಕ್ರಿಯಾಹೇತೌ ಚರಮಾಂತಃಕರಣವೃತ್ತಿವಿಷಯ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ। ಪ್ರಕಾಶತ್ವೇನಾವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿತ್ವೇನ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಃ। ಅನಾತ್ಮವಿಷಯಪ್ರಕಾಶತ್ವೇನ ಅನಾತ್ಮವಿಷಯಾವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿತ್ವೇನ ಚಾಪರಃ। ತಥಾಚ ಸತಿ ಸ್ವವಿಷಯತಾಂ ವಿನಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಕಾಶಃ ಅವಿದ್ಯಾಂ ನಿವರ್ತಯತೀತಿ ತ್ವತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ।

ಕಿಂಚ—ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕೇ ರಜ್ಜ್ವಧಿಷ್ಠಾನಸರ್ಪಾದೌ ಭಯಕಂಪಾದ್ಯರ್ಥಕ್ರಿಯಾಕಾರಿಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಉತ್ಪನ್ನಪ್ರಧ್ವಸ್ತೇಷು ಘಟಾದಿಷು ಚಾವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಪ್ರಚಯಾವ್ಯವಹಿತಪೂರ್ವಕ್ಷಣೋತ್ಪನ್ನೇಷು ತೇಷು ಚ ಕ್ಷಣೇಷ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಅರ್ಥಕ್ರಿಯಾಯಾಸ್ತೇಷ್ವದರ್ಶನಾತ್ । ಸ್ವಪ್ನೇಷು ಚ ಶುಭಾಶುಭಸೂಚಕೇಷು ತತ್ಕಾಲೀನಾರ್ಥಕ್ರಿಯಾಹೇತುಷ್ವತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಾರ್ಥಕ್ರಿಯಾವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ತ್ವಾತ್ಮಾಶ್ರಯದೋಷ ಏವ । ನಚ ಕಟಕಮುಕುಟಾದಿಪರಿಣಾಮೋಽರ್ಥಕ್ರಿಯಾದಿಪದಾರ್ಥ ಇತ್ಯುಕ್ತಾವಪಿ ದೋಷಪರಿಹಾರಃ । ಸ್ವಾಪ್ನೇಷ್ವತಿವ್ಯಾಪ್ತೇರುತ್ಪನ್ನಧ್ವಸ್ತೇಷು ಚಾವ್ಯಾಪ್ತೇರ್ದುಷ್ಪರಿಹರತ್ವಾತ್ ।

ಅಥ—ಕಾರಣತಾವಚ್ಛೇದಕಜಾತೀಯತ್ವೇನಾತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಪರಿಹಾರಃ ? ತಥಾ ಸತಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ನ ಚ ತತ್ರ ತಾದೃಶಜಾತ್ಯಭಾವಃ । ತಥಾಸತಿ ತತ್ರ ತ್ವದೀಯರಜತಾದಿವ್ಯವಹಾರಸ್ಯಾಕಸ್ಮಿಕತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ಸ್ವಪ್ನೇಷ್ವರ್ಥಕ್ರಿಯಾಯಾ ಅಭಾವಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚೇತ್ಯನ್ಯತ್ರ ವಿಸ್ತರಃ ।

ನಾಪಿಕರಣದೋಷೋಪಹಿತಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಮಿತಿ ಪಕ್ಷಃ—ಶುಕ್ತಿರಜತಾದಿಷ್ವತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಅಬಾಧಿತಸರ್ವಜನಪ್ರತೀತಿವಿಷಯೇಷ್ವದುಷ್ಟೇಂದ್ರಿಯಗೋಚರೇಷು ಘಟಾದಿಷ್ವಸಂಭವಾತ್ । "ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ" "ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ" "ಯಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯೌಃ ಪೃಥಿವೀ" ಇತ್ಯಾದ್ಯದುಷ್ಟಶ್ರುತಿಜನ್ಯಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಾಚ್ಚ ಪ್ರಪಂಚೇ ಲಕ್ಷಣಾಸಂಭವಃ ।

ಅಥ—ಅವಿದ್ಯಾದೋಷಮೂಲಾ ಶ್ರುತಿರಪಿ, ತಸ್ಮಾನ್ನಾಸಂಭವಃ ಇತಿ ಮನುಷೇ? ತರ್ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ, ತಾದೃಶಶ್ರುತಿಜನ್ಯಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ। ನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರೈರಬಾಧಾನ್ನ ತದ್ವಿಷಯಶ್ರುತಿಜನ್ಯಜ್ಞಾನಂ ಕರಣದೋಷೋಪಹಿತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ। "ಅಥಾತ ಆದೇಶೋ ನೇತಿನೇತಿ" (ಬೃ. ೪–೩–೬) "ನಾಸದಾಸೀನ್ನೋ ಸದಾಸೀತ್ತದಾನೀಂ" (ಯಜುಃ- ೨—೮—೯) "ನ ಸನ್ನಾಸನ್ನ ಸದಸತ್" ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭಿಃ ಪೂರ್ವಪ್ರಸಂಚಿತಕರ್ತ್ರನುಗೃಹೀತಾಭಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ಬಾಧಾತ್ । ಶ್ರುತೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷೇಧಂ ವಿನಾಽರ್ಥಾಂತರವರ್ಣನಂ ಪ್ರಪಂಚನಿಷೇಧಂ ವಿನಾಽರ್ಥಾಂತರಸ್ಯ ತತ್ರಾಪಿ ವರ್ಣನಾದಕಿಂಚಿತ್ಕರಂ।

ಕಿಂಚ-ಅಧಿಷ್ಠಾನಸತ್ತಾರೂಪೇ ಸರ್ವಪ್ರತ್ಯಯವೇದ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ। ನಚ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾರತ್ವಮಿತಿ ವಿವಕ್ಷಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ ಘಟಾದಿಷ್ವವ್ಯಾಪ್ತೇಃ। ತೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷ್ಯತ್ವಾತ್ । ಸದ್ರೂಪಸ್ಯಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ "ಘಟಸ್ಸನ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತೀತೌ ಪ್ರಕಾರಿತ್ವಾತ್ । "ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪ್ರಪಂಚಃ" ಇತಿ ಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಕಾರತ್ವಾಚ್ಚ। ನಚಾಧ್ಯಸ್ತತ್ವಂ ವಿಷಯವಿಶೇಷಣಮಿತಿಯುಕ್ತಂ। ತಾವನ್ಮಾತ್ರಸ್ಯೈವ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವೇ ಶೇಷವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್ । ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕೇ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತ್ಯವಾರಣಾಚ್ಚ। ತಸ್ಮಾದ್ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಮೇವ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಯತ್—ತಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭವವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಬೌದ್ಧವಾದ ಏವಾಯಂ ಮಾಯಾವಾದ ಇತಿ ಶ್ರೌತಶೈವಘಂಟಾಘೋಷಃ ।

ಕಿಂಚ–ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿಮಹಾವಾಕ್ಯೇಷು ಚ ನ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯಮುಪದಿಶ್ಯತೇ। ತ್ವಂತತ್ಪದಯೋಸ್ಸವಿಶೇಷಜೀವಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವ್ಯಪದೇಶಾತ್ । "ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ" (ಛಾಂ. ೬—೨—೩) ಇತ್ಯಾದಿಷು ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಜಗತ್ಕಾರಣಸ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸವಿಶೇಷತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ।

ನನು—ಮಾಯಾಽವಿದ್ಯಾವಚ್ಛಿನ್ನಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಕಿಂಚಿದ್ಜ್ಞತ್ವಧರ್ಮಾನುಗತೇಶ್ವರಜೀವಯೋರ್ಗೋಶುನೋರಿವೈಕತ್ವಾಸಂಭವಾಜ್ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೋಕ್ತ್ಯಾಗಾ

ತ್ಯಾಗವಿಧಾಯಕಸೋಽಯಂ ದೇವದತ್ತವನ್ಮಾಯಯಾಽವಿದ್ಯೋಪಾಧಿನಿರಾಕರಣಪೂರ್ವ ಕಾಧಿಷ್ಠಾನೈಕ್ಯೇ ಬಾಧಕಾಭಾವಾಲ್ಲಕ್ಷಣಾಽಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿಚೇನ್ನ ।

"ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ" (ಮುಂ. ೩—೨—೯) "ಬ್ರಹ್ಮ ಕಾಮೋ ಬ್ರಹ್ಮವೇದನಂ ಕುರ್ಯಾತ್" "ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ" (ಛಾಂ. ೮—೧೨—೨) "ಶಿವ ಏಕೋ ಧ್ಯೇಯಃ ಶಿವಂಕರಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ" (ಅಥರ್ವಶಿಖಾ. ೩) "ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗ ಚ್ಛತಿ ಭೂತಯೋನಿಂ ಸಮಸ್ತಸಾಕ್ಷಿಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ತಾತ್" (ಕೈ. ೧—೭) "ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಧ್ಯಾನಯೋಗಾದವೇಹಿ" (ಕೈವಲ್ಯ. ೧—೨) ಇತ್ಯಾದೌ ಭ್ರಮರಕೀಟವತ್ಪರಮೇಶ್ವರೋಪಾಸನಾತ್ಮಕಧ್ಯಾನಜ್ಞಾನವಶಾತ್ ಜೀವಸ್ಯ ಶಿವತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯುಪದೇಶಾತ್ । "ಏಷ ಏವ ಸಾಧು ಕರ್ಮ ಕಾರಯತಿ"(ಕಾಷೀ. ೩—೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಸರ್ವಕರ್ಮಕಾರಯಿತೃತ್ವಸಾಲೋಕ್ಯಾದಿಚತುರ್ವಿಧಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯ ಕತ್ವಯೋಃ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೈವಾಭಿಧಾನಾತ್ । "ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ" (ಛಾಂ. ೬—೨—೩) ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯವಿರೋಧಾತ್, ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವ ವಿಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗಪ್ರಸಂಗಾಚ್ಚ ।

ನನು—ಉಪಾಸನಾವಿಧಿನಾ ಪರಮೇಶ್ವರಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೋ ನೋಪಪದ್ಯತೇ। "ಯದ್ದೃಶ್ಯಂ ತನ್ನಶ್ಯಂ" ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಘಟವನ್ನಾಶಪ್ರಸಂಗಾತ್. ತದಭಾವೇ ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಾತ್ । ಕಿಂಚ—ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಷಡ್ವಿಧಧರ್ಮಾವಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಯ ಪರಶಿವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಶಿವಶರ್ವಶಂಕರಾನಂದಜ್ಞಾನಾನಂತಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಹಸ್ತಕರ ಪಾಣ್ಯಾದಿಶಬ್ದವತ್ಪರ್ಯಾಯತ್ವಾತ್ ಅಖಂಡಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಪರಮಶಿವಾವಲೋಕೀ ಶುದ್ಧಜೀವಸ್ತು ತದ್ಭಿನ್ನಸ್ತದಭಿನ್ನೋ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ ಪ್ರಭಾಕರಪ್ರಭಾಭಾಸಮಾನಸ್ಯ ಘಟಪಟಾದಿಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಸ್ವಭಾಸಕಪ್ರಭಾಕರಪ್ರಕಾಶಕತ್ವಾಸಂಭವವತ್ ಪರಮಶಿವ ಪ್ರೇರಿತಸ್ಯ ತದ್ವೇತ್ತೃತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ—ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವತ್ ಸ್ವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾಸಂಭವಾತ್ । ಜೀವಸ್ಯ ತದ್ಭಿನ್ನಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪತ್ವೇನ ತತ್ಸಾಕ್ಷಾ ತ್ಕಾರಸಿದ್ಧಿರಿತಿಚೇನ್ನ । ಜೀವಸ್ಯ ತತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕರ್ತೃತ್ವಂ ತದುತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಾತ್ಮ ಕತ್ವೇನ ತತ್ಸಮಾನಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ತದಪಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ವಾ? ನಾದ್ಯಃ-ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭವವಿರೋಧಾತ್। ನದ್ವಿತೀಯಃ-ತದುಪಾಸನಾಸಂಭವಾತ್. ಪೂರ್ವೋಕ್ತದೋಷಾಪತ್ತೇಶ್ಚ । ನ ತೃತೀಯಃ—"ಜ್ಞಾಜ್ಞೌ ದ್ವಾವಜಾವೀಶ ನೀಶೌ" (ಶ್ವೇ. ೧—೯) "ಪ್ರಧಾನಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪತಿರ್ಗುಣೇಶಃ" (ಶ್ವೇ. ೬—೧೬)

"ಈಶಾನಸ್ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಮೀಶ್ವರಸ್ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ" (ಮಹಾನಾ. ಅನು. ೪೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಯುಕ್ತ್ಯನುಭವಸಿದ್ಧತ್ವೇನ ತದಪಕೃಷ್ಟತ್ವಂ ಸಂಭವತಿ । ತಥಾಪಿ ಪ್ರಭಾಕರಪ್ರಭಾಮಧ್ಯಸ್ಥದೀಪವತ್ ತತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾಸಂಭವಾತ್ । ತಸ್ಮಾದುಪಾಸನಾಜ್ಞಾನೇನ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಿದ್ಧಿರಿತಿಚೇನ್ನ ।

ಪ್ರಭಾಕರಾಂಶಚಕ್ಷುರ್ಮಾತ್ರೇಣೈವ ಪ್ರಭಾಕರಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಿದ್ಧಿವತ್ ಗುರುದೀಕ್ಷಾಶುದ್ಧಸ್ಯ ಜೀವಸ್ಯೈವ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹಾತ್ತತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಿದ್ಧೇರವಿರೋಧಾತ್। ನೋ ಚೇತ್– **"ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಶಿವಂ ಶಾಂತಿಮತ್ಯಂತಮೇತಿ"** (ಶ್ವೇ. ೪–೧೪) **"ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ"** (ಮುಂ. ೩—೨—೯) **"ಏಷೋಽಣುರಾತ್ಮಾ ಚೇತಸಾ ವೇದಿತವ್ಯಃ"** (ಮುಂ. ೩—೧—೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಶತಭಂಗಪ್ರಸಂಗಃ । ಲೋಕೇ ಗುರುಶಿಷ್ಯಬೋಧಪ್ರಚಾರೋಽಪಿ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾರ್ಥ ಏವ ಸರ್ವವೇದಾಂತತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ।

ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಂ ಚತುರ್ಥಂ.

ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀ ಸಮಾಪ್ತಾ.

ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಸ್ವಾಮಿತ್ವದಿಂದ
ಆವಿರ್ಭವಿಸಿರುವ

ಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ಪುಷ್ಪ

೧	ವೈದಿಕವಾಙ್ಮಯರಹಸ್ಯ	....	೪ ಆಣೆ.
೨	ಸಚಿತ್ರರೇಣುಕವಿಜಯ	....	೧ ರೂ.
೩	ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯಶತಕ	....	೨ ಆಣೆ.
೪	ಮಾಹೇಶ್ವರದೀಕ್ಷಾವಿಧಿ	....	೧೨ ಆಣೆ.
೫	ವೀರಶೈವರತ್ನ (೫ನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ)	....	೨ ರೂ.
೬	ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯ	....	೧ ರೂ.
೭	ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರಾವಳಿ	....	೧೨ ಆಣೆ.
೮	ಬಸವಧ್ವಾಂತದಿವಾಕರ	....	೮ ಆಣೆ.
೯	ಆಗಮಪರಿಜ್ಞಾನ	....	೮ ಆಣೆ.
೧೦	ಗೋತ್ರಸೂತ್ರಪಟ	....	೧ ಆಣೆ.
೧೧	ಪಂಚಾಚಾರ್ಯಾಷ್ಟೋತ್ತರಶತನಾಮಾವಳಿ		೨ ಆಣೆ.
೧೨	Speeches by Pandit Shri Kāshināthashāstriji (*in English*)		12 As.
೧೩	ಪಂಡಿತಶ್ರೀಕಾಶೀನಾಥಶಾಸ್ತ್ರುಲವಾರಿ ಭಾಷಣಮು(ತೆಲಗು)		೮ ಆಣೆ.
೧೪	ಶಿವಶಕ್ತಿವಿಲಾಸ	....	೨ ಆಣೆ.
೧೫	ಬಸವಾದಿನಿಜತತ್ತ್ವದರ್ಪಣ	....	೨ ಆಣೆ.
೧೬	ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಶಿವಪೂಜಾವಿಧಿ	....	೧ ಆಣೆ.
೧೭	ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವಿಮರ್ಶ (ಸಂಸ್ಕೃತ)	....	೧ ಆಣೆ.

೧೮	ರೇಣುಕವಿಜಯಪುರಾಣ	೧ ರೂ.
೧೯	ಪಂಚಾಚಾರ್ಯಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಾಕರ	೧೨ ಆಣೆ.
೨೦	ಶ್ರೀಗುರುತತ್ತ್ವಪದಗಳು	೨ ಆಣೆ.
೨೧	ವೀರಶೈವಾಚಾರವಿಧಿ	೩ ಆಣೆ.
೨೨	ಶಿವಾದ್ವೈತಮಂಜರಿ (೧೩೪೪ ಪುಟಗಳು)	೮ ರೂ.
೨೩	ಶಿಖಾಸೂತ್ರಸಿದ್ಧಾಂತದರ್ಪಣ	೧೨ ಆಣೆ.
೨೪	ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವಿಮರ್ಶತತ್ತ್ವಸ್ಥಿರೀಕರಣ	೬ ಆಣೆ.
೨೫	ಶ್ರೀರುದ್ರಮುನೀಶ್ವರಶತಕ	೨ ಆಣೆ.
೨೬	ವೈದಿಕಶಿವಪೂಜಾವಿಧಿ	೧೨ ಆಣೆ.
೨೭	ವಿವಾಹವಿಧಿ	೪ ಆಣೆ.
೨೮	ಶ್ರೀಪಂಚಾಚಾರ್ಯಮಂಗಲಸ್ತೋತ್ರಾವಳಿ	೧ ಆಣೆ.
२९	नंदिकेश्वरकारिका (संस्कृत)	२ आणे.
೩೦	ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ (ಕನ್ನಡಟೀಕಾಸಹಿತ)	೨ ರೂ.
೩೧	ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿ (ಮೂಲಮಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕಸೈಜು)	೬ ಆಣೆ.
೩೨	A Brief Life-Sketch of Pandit Shri Kāshinātha Shāstriji (*in English*)	As 4.
३३	वीरशैवरत्न (मराठी)	१ रु.
೩೪	ವೀರಶೈವಮಹಾತ್ಮರು	೮ ಆಣೆ.
೩೫	ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ	೪ ಆಣೆ.
೩೬	ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯ (ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀ-ಸಂಸ್ಕೃತ)	೧ ರೂ.

ಸೂಚನೆ— ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಆರ್ಡರುಗಳಿಗೆ ವಿ.ಪಿ. ಕಳುಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ೫ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೂ, ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೂ ೧ ರೂಪಾಯಿಗೆ ೪ ಆಣೆಯಂತೆ ಕಮಿಷನ್ ಕೊಡಲಾಗುವದು.

ಮ್ಯಾನೇಜರ್— **ಶ್ರೀಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು.**

